

Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

---

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. I betänkandet behandlas också 76 motioner med totalt 190 yrkanden.

I skrivelsen redogör regeringen för sin syn på hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ska bekämpas. Regeringen redovisar huvuddragen i arbetet för att bekämpa detta våld under mandatperioden. Handlingsplanen omfattar 56 åtgärder inom sex insatsområden som bedöms som viktiga var för sig men som också kompletterar varandra. De sex insatsområdena är: ökat skydd och stöd till våldsutsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, utveckling av insatser riktade till våldsutövare, ökad samverkan samt ökade kunskaper. Enligt regeringen kommer handlingsplanen att utvecklas och preciseras efter hand. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med en redovisning av hur arbetet har bedrivits.

Utskottet konstaterar att åtgärderna i regeringens handlingsplan sammantaget utgör en kraftfull höjning av de konkreta insatserna inom en lång rad samhällsområden för att bekämpa våld i nära relationer. Utskottet anser vidare att de insatser som presenteras i handlingsplanen kommer att leda till en varaktigt höjd ambitionsnivå i kampen mot våldet. Med hänvisning bl.a. till det pågående arbetet anser utskottet att motionsyrkandena i viss utsträckning är tillgodosedda. Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns 57 reservationer (s, v, mp) och 8 särskilda yttranden (s, v, mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	7
Redogörelse för ärendet	16
Skrivelsens huvudsakliga innehåll	16
Bakgrund	16
Utskottets överväganden	18
Utgångspunkter för arbetet mot våld i nära relationer	18
Statistik om mäns våld mot kvinnor	22
Kostnader för våldet	24
Ökat skydd och stöd till våldsutsatta	25
Åtgärd 1 Skärpning av socialtjänstlagen	25
Åtgärd 2 Utvecklingsmedel till kommunerna i syfte att förstärka kvinnojoursverksamheten	26
Åtgärd 3 Förbättrat kunskapsstöd till socialtjänsten	27
Åtgärd 4 Förstärkt tillsyn av socialtjänsten	29
Åtgärd 5 Kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser	30
Åtgärd 6 Utveckling av socialtjänstens arbete med riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge	31
Åtgärd 7 Utvärdering och utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld	32
Åtgärd 8 Rättigheter för barn som bevittnat våld	34
Åtgärd 9 Utvärdering och utveckling av ideella kvinnojourers arbete med våldsutsatta kvinnor	36
Åtgärd 10 Utvidgning av uppdrag att utveckla program för omhändertagande av sexualbrottsoffer	37
Åtgärd 11 Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck	38
Åtgärd 12 Utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionshinder	40
Åtgärd 13 Stöd till handikapporganisationernas arbete	41
Åtgärd 14 Stärka kunskapen inom missbruks- och beroendevården om kvinnors våldsutsatthet	42
Åtgärd 15 Ökat stöd till bl.a. kvinno- och brottsofferjourer	43
Åtgärd 16 Riktade medel till utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer	44
Åtgärd 17 Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse	45
Åtgärd 18 Utredning om rätten till partsinsyn och skydd av adressuppgifter m.m. i rättsprocessen	48
Åtgärd 19 Stärkt säkerhet i domstolarna	49
Åtgärd 20 Bättre information till brottsoffer	49
Åtgärd 21 Utredning om vistelsebegreppet	50
Åtgärd 22 Utredning om en översyn av socialtjänstlagen och lagen om vård av unga	50
Övriga motioner om ökat skydd och stöd till våldsutsatta	51

Stärkt förebyggande arbete	52
Åtgärd 23 Metoder för att upptäcka förekomst av våldsutsatthet	52
Åtgärd 24 Virtuellt ungdomsmottagning	53
Åtgärd 25 Fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck	54
Åtgärd 26 Fortsatt kunskapsutveckling för tjejjourer	54
Åtgärd 27 Nya prioriterade områden för Allmänna arvsfonden	54
Åtgärd 28 Förbättrad trygghet för kvinnor i stads- och tätortsmiljöer	55
Övriga motioner om förebyggande arbete	56
Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet	57
Åtgärd 29 Intensifierat arbete inom polisen avseende bl.a. mäns våld mot kvinnor	57
Åtgärd 30 Ökad kompetens hos polisen att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och barn	58
Åtgärd 31 Ökad kompetens hos polisen att ge brottsoffer relevant information	60
Åtgärd 32 Ökad kompetens hos polisen att förebygga, upptäcka och utreda hedersrelaterad brottslighet	61
Åtgärd 33 Ökad kompetens inom Åklagarmyndigheten i brottsofferfrågor	62
Åtgärderna 34 och 35 Förbättrat bemötande i domstolarna	64
Åtgärd 36 Utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer	65
Åtgärd 37 Utvärdering av fridskränkingsbestämmelserna	66
Åtgärd 38 Utvärdering av sexualbrottslagstiftningen	68
Åtgärd 39 Skärpt syn på allvarliga våldsbrott	71
Åtgärd 40 Barn- och tvångsaktenskap	73
Åtgärd 41 Förlängd preskriptionstid för könsstympning	74
Åtgärd 42 Förbättrade lagregler om bodelning	75
Åtgärd 43 Uppföljning av förändrad ordning gällande rättsintyg	75
Övriga motioner om stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet	77
Utveckling av insatser riktade till våldsutövare	78
Åtgärderna 44 och 45 Utvärdering av metoder och arbetssätt i socialtjänstens arbete med våldsutövande män samt utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutövande män	78
Åtgärd 46 Satsning på verksamheter inom kriminalvården riktade till våldsamma män	80
Åtgärd 47 Förbättrade förutsättningar för Kriminalvårdens programverksamheter	84
Ökad samverkan	84
Åtgärd 48 Stöd till samordning av insatser i länen	84
Åtgärd 49 Stöd till lokal samverkan för kvinnofrid	86
Åtgärd 50 Utveckling av den fysiska miljön för att utreda våld mot kvinnor	86
Åtgärd 51 Informations- och kunskapsspridning om frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer	87
Övriga motioner om åtgärder för ökad samverkan m.m.	88
Ökade kunskaper	89

Åtgärd 52 Inrättande av ett forskningsprogram	89
Åtgärd 53 Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck	90
Åtgärd 54 Kartläggning av arrangerade äktenskap	91
Åtgärd 55 Utbildningsuppdrag till Ungdomsstyrelsen	92
Åtgärd 56 Utredningar avseende kvinnor som avlidit med anledning av brott i nära relationer	93
Övriga motioner om åtgärder för ökad kunskap	94
Regeringens skrivelse	95
Reservationer	96
1. Analys av våldets strukturella orsaker, punkt 2 (s, v, mp)	96
2. Barnperspektivet, punkt 3 (s, v)	97
3. Breddad engagemang i kampen mot våldet i nära relationer, punkt 4 (s, v)	98
4. Redovisning av avsatta resurser, punkt 5 (s, v)	98
5. Arbetsgrupp för utveckling av kunskaper m.m., punkt 8 (v, mp)	99
6. Årlig skrivelse om våldet mot kvinnor och barn, punkt 9 (s, v)	100
7. Förbättringar av statistiken m.m., punkt 12 (s, v)	100
8. Nationell kostnadsberäkning, punkt 13 (v)	101
9. Skärpning av socialtjänstlagen, punkt 14 (mp)	101
10. Utbildning för personal som möter äldre, punkt 16 (s, v)	102
11. Förstärkt tillsyn av socialtjänsten, punkt 17 (v)	102
12. Hot- och riskbedömning hos socialtjänsten, punkt 20 (s, v, mp)	103
13. Klassificering av skyddat boende, punkt 21 (s, v, mp)	104
14. Utveckling av socialtjänstens stöd till närstående, punkt 22 (s)	104
15. Skyddat boende för HBT-personer, punkt 23 (v, mp)	105
16. Åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor, punkt 24 (s, v, mp)	105
17. Insatser för särskilt utsatta grupper, punkt 25 (s, v, mp)	106
18. Gömda och papperslösa kvinnor som utsätts för våld, punkt 26 (v, mp)	107
19. Särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst, punkt 27 (v)	107
20. Barn som bevittnat våld som målsägande, punkt 31 (s, mp)	108
21. Omhändertagande av sexualbrottsoffer, punkt 33 (s, v, mp)	109
22. Insatser för funktionshindrade och andra särskilt utsatta kvinnor, punkt 35 (s, v, mp)	109
23. Insatser för kvinnor med missbruksproblem, punkt 36 (s, v, mp)	111
24. Plan för långsiktigt ekonomiskt ansvar för kvinnojourerna, punkt 37 (v)	112
25. Insatser och stöd till verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer, punkt 38 (v)	112
26. Tillämpningen av besöksförbud, punkt 39 (s)	113
27. Elektronisk övervakning av besöksförbud, punkt 40 (s)	114
28. Elektronisk övervakning av besöksförbud, punkt 40 (v)	114
29. Rätt att hämta tillhörigheter i skydd av polis, punkt 42 (s, v)	115
30. Ekonomisk trygghet, punkt 44 (s, v)	115
31. Metoder för att inom vården upptäcka förekomst av våldsutsatthet, punkt 48 (s, v, mp)	116
32. Övrigt förebyggande arbete, punkt 49 (s, v)	116

33. Hot- och riskbedömningar hos polismyndigheterna, punkt 50	
(s)	117
34. Familjevåldsenheter, punkt 51 (v)	118
35. Barnperspektiv på utredningar om mäns våld mot kvinnor, punkt 52	
(s, v, mp)	118
36. Uppföljning av utredningar om våld och övergrepp mot barn, punkt	
55 (v)	119
37. Bristande samtycke som grund för våldtäkt m.m., punkt 60 (s)	120
38. Bristande samtycke som grund för våldtäkt m.m., punkt 60	
(mp)	120
39. Våldtäkt mot barn, punkt 61 (v)	121
40. Ordningen för utfärdande av rättsintyg m.m., punkt 64 (s, v,	
mp)	121
41. Målsägandebiträde under förundersökningen, punkt 65 (s, v,	
mp)	122
42. Socialtjänstens arbete med våldsutövande män, punkt 66 (s, v)	123
43. Kriscenter m.m. för män, punkt 67 (s, mp)	123
44. Behandling för män som dömts för våld mot kvinnor samt för	
sexualbrottsdömd m.m., punkt 68 (v)	124
45. Ökad samverkan mellan kommun och kriminalvård m.m., punkt 69	
(s, v, mp)	125
46. Länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser, punkt 72 (s)	125
47. Insatser på kommun- och landstingsnivå, punkt 73 (s)	126
48. Insatser på kommun- och landstingsnivå, punkt 73 (v)	127
49. Samordning inom och mellan myndigheter, punkt 74 (v)	127
50. Barnahus, punkt 75 (s, v, mp)	128
51. Barnhusets målgrupp, punkt 76 (s, v)	129
52. Samordnade rättsprocesser i barnmål, punkt 77 (s)	129
53. Inrättande av ett forskningsprogram, punkt 78 (s, v)	130
54. Förebyggande arbete i utbildningsväsendet, punkt 79 (v, mp)	131
55. Haverikommission vid dödligt våld, punkt 80 (s, v)	131
56. Krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor i vissa yrkesexamina	
m.m., punkt 81 (s, mp)	132
57. Krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor i vissa yrkesexamina	
m.m., punkt 81 (v)	133
Särskilda yttranden	134
1. Utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete, punkt 32	
(s, v)	134
2. Utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete, punkt 32	
(mp)	134
3. Stöd till handikapporganisationernas arbete (s, v, mp)	134
4. Övrigt förebyggande arbete, punkt 49 (mp)	135
5. Utbildningar för domare och nämndemän, punkt 56 (v, mp)	136
6. Samordning inom och mellan myndigheter, punkt 74 (mp)	136
7. Kriminalvårdens programverksamheter (s, v, mp)	136
8. Haverikommission vid dödligt våld, punkt 80 (mp)	137
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	138
Skrivelsen	138

Följdmotionerna	138
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2007	142
<i>Bilaga 2</i>	
Sammansatta justitie- och socialutskottets offentliga utfrågning	156
Bilder från utfrågningen	206

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens skrivelse

Riksdagen lägger skrivelse 2007/08:39 till handlingarna.

Utgångspunkter för arbetet mot våld i nära relationer

2. Analys av våldets strukturella orsaker

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 5, 2007/08:Ju8 yrkande 1, 2007/08:Ju9 yrkande 1, 2007/08:Ju10 yrkande 1, 2007/08:Ju402 yrkande 10 och 2007/08:A402 yrkande 2.

Reservation 1 (s, v, mp)

3. Barnperspektivet

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 12.

Reservation 2 (s, v)

4. Breddat engagemang i kampen mot våldet i nära relationer

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju7 yrkande 2.

Reservation 3 (s, v)

5. Redovisning av avsatta resurser

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 3 och 2007/08:Ju8 yrkande 16.

Reservation 4 (s, v)

6. Myndigheternas regleringsbrev

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju246 yrkande 4.

7. Uppföljning av riksdagens kvinnofridsbeslut

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju268.

8. Arbetsgrupp för utveckling av kunskaper m.m.

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju10 yrkande 6.

Reservation 5 (v, mp)

9. Årlig skrivelse om våldet mot kvinnor och barn

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju303 och 2007/08:Ju306.

Reservation 6 (s, v)

10. Samarbetet med de nordiska och baltiska länderna

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju12.

11. Övriga motioner om arbetet mot våld i nära relationer

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju246 yrkande 2, 2007/08:Ju359 yrkande 1, 2007/08:Ju366, 2007/08:Ju424 yrkande 7 och 2007/08:So566 yrkande 1.

*Statistik om mäns våld mot kvinnor***12. Förbättringar av statistiken m.m.**

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkandena 3 och 13 samt 2007/08:Ju246 yrkandena 8 och 12.

Reservation 7 (s, v)

*Kostnader för våldet***13. Nationell kostnadsberäkning**

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 11 och 2007/08:Ju392 yrkande 6.

Reservation 8 (v)

*Ökat skydd och stöd till våldsutsatta***14. Skärpning av socialtjänstlagen**

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 5, 2007/08:So566 yrkande 3 och 2007/08:A402 yrkande 11.

Reservation 9 (mp)

15. Stöd till misshandlade personer att våga anmäla brott

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju426.

16. Utbildning för personal som möter äldre

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju246 yrkande 16.

Reservation 10 (s, v)

17. Förstärkt tillsyn av socialtjänsten

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju392 yrkandena 12 och 13.

Reservation 11 (v)

18. Uppföljning av enskilda myndigheter när det gäller ansvaret för kvinnofrid

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju270 yrkande 3.

19. Nationellt utvecklingsprogram för dokumentation, uppföljning och utvärdering

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju270 yrkande 4.

20. Hot- och riskbedömning hos socialtjänsten

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 14 i denna del.

Reservation 12 (s, v, mp)

- 21. Klassificering av skyddat boende**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 15.
Reservation 13 (s, v, mp)
- 22. Utveckling av socialtjänstens stöd till närstående**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 5.
Reservation 14 (s)
- 23. Skyddat boende för HBT-personer**
Riksdagen avslår motion 2007/08:So294 yrkande 18.
Reservation 15 (v, mp)
- 24. Åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 7 och 2007/08:So296.
Reservation 16 (s, v, mp)
- 25. Insatser för särskilt utsatta grupper**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju7 yrkande 8.
Reservation 17 (s, v, mp)
- 26. Gömda och papperslösa kvinnor som utsätts för våld**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju9 yrkande 8.
Reservation 18 (v, mp)
- 27. Särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju392 yrkande 1.
Reservation 19 (v)
- 28. Utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:So259 yrkandena 3, 5 och 6 samt 2007/08:So566 yrkande 7.
- 29. Barn som bevittnat våld som brottsoffer**
Riksdagen avslår motion 2007/08:So418.
- 30. Kriminalisering av situationen då barn bevittnat våld**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju325 och 2007/08:Ju433 yrkande 11.
- 31. Barn som bevittnat våld som målsägande**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 10, 2007/08:So566 yrkande 8 och 2007/08:A402 yrkande 15.
Reservation 20 (s, mp)

- 32. Utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 21.
- 33. Omhändertagande av sexualbrottsoffer**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 19, 2007/08:Ju305 och 2007/08:Ju401 yrkande 3.
Reservation 21 (s, v, mp)
- 34. Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:So264, 2007/08:So508 yrkande 2, 2007/08:A212 och 2007/08:A402 yrkande 14.
- 35. Insatser för funktionshindrade och andra särskilt utsatta kvinnor**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju246 yrkande 13, 2007/08:So265 och 2007/08:So381 yrkande 10.
Reservation 22 (s, v, mp)
- 36. Insatser för kvinnor med missbruksproblem**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 6, 2007/08:Ju392 yrkande 19, 2007/08:So210, 2007/08:So242 yrkande 6, 2007/08:So417 och 2007/08:So566 yrkande 6.
Reservation 23 (s, v, mp)
- 37. Plan för långsiktigt ekonomiskt ansvar för kvinnojourerna**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju9 yrkande 5.
Reservation 24 (v)
- 38. Insatser och stöd till verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju359 yrkande 2, 2007/08:Ju392 yrkande 8, 2007/08:So294 yrkande 17, 2007/08:So335 yrkande 14 och 2007/08:A402 yrkande 13.
Reservation 25 (v)
- 39. Tillämpningen av besöksförbud**
Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju7 yrkande 7.
Reservation 26 (s)
- 40. Elektronisk övervakning av besöksförbud**
Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju233, 2007/08:Ju368, 2007/08:Ju392 yrkande 3, 2007/08:Ju406, 2007/08:Ju413, 2007/08:Ju433 yrkande 13 och 2007/08:A402 yrkande 9.
Reservation 27 (s)
Reservation 28 (v)

41. Geografisk utvidgning av besöksförbud

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju232 och 2007/08:Ju408.

42. Rätt att hämta tillhörigheter i skydd av polis

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju242 och 2007/08:Ju392 yrkande 2.

Reservation 29 (s, v)

43. Andra förebyggande åtgärder

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju354, 2007/08:Ju429 och 2007/08:MJ409.

44. Ekonomisk trygghet

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 4, 2007/08:So263 och 2007/08:A218.

Reservation 30 (s, v)

45. Livsvillkor för personer med skyddade personuppgifter

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju267 och 2007/08:Ju392 yrkande 4.

46. Översyn av socialtjänstlagen

Riksdagen avslår motion 2007/08:So508 yrkande 1.

47. Nationell och avgiftsfri kristelefon för utsatta kvinnor

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju246 yrkande 9.

*Stärkt förebyggande arbete***48. Metoder för att inom vården upptäcka förekomst av våldsutsatthet**

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju246 yrkande 10 och 2007/08:So219.

Reservation 31 (s, v, mp)

49. Övrigt förebyggande arbete

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju11.

Reservation 32 (s, v)

*Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet***50. Hot- och riskbedömningar hos polismyndigheterna**

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 14 i denna del och 2007/08:Ju271.

Reservation 33 (s)

51. Familjevåldsenheter

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju392 yrkande 14.

Reservation 34 (v)

52. Barnperspektiv på utredningar om mäns våld mot kvinnor

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju288 yrkandena 2 och 3 samt 2007/08:So259 yrkande 4.

Reservation 35 (s, v, mp)

53. Ökad kompetens hos polisen angående hedersrelaterad brottslighet

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju433 yrkande 18 och 2007/08:U304 yrkande 19.

54. Specialiståklagare

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju312.

55. Uppföljning av utredningar om våld och övergrepp mot barn

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju410 yrkande 7.

Reservation 36 (v)

56. Utbildningar för domare och nämndemän

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju10 yrkande 2.

57. Polisens bemötande av våldtäktsoffer

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju386 yrkande 7 och 2007/08:Ju404.

58. Utvärdering av fridskränkingsbestämmelserna

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju270 yrkande 1 och 2007/08:Ju297 yrkande 1.

59. Utvärdering av sexualbrottslagstiftningen

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju326, 2007/08:Ju401 yrkande 1, 2007/08:Ju410 yrkande 4, 2007/08:Ju432 yrkande 1 och 2007/08:Ju433 yrkande 14.

60. Bristande samtycke som grund för våldtäkt m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 4, 2007/08:Ju284, 2007/08:Ju386 yrkandena 1 och 4, 2007/08:Ju410 yrkande 5, 2007/08:Ju432 yrkandena 2–5 och 2007/08:A402 yrkande 12.

Reservation 37 (s)

Reservation 38 (mp)

61. Våldtäkt mot barn

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju410 yrkande 6.

Reservation 39 (v)

62. Översyn av påföljderna för våld mot kvinnor och barn

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju239.

63. Tvångsäktenskap

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju389 yrkande 1.

64. Ordningen för utfärdande av rättsintyg m.m.

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkandena 18 och 20.

Reservation 40 (s, v, mp)

65. Målsägandebiträde under förundersökningen

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 17 och 2007/08:Ju433 yrkande 12.

Reservation 41 (s, v, mp)

Utveckling av insatser riktade till våldsutövare

66. Socialtjänstens arbete med våldsutövande män

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 6, 2007/08:Ju244 yrkande 2 och 2007/08:Ju392 yrkande 20.

Reservation 42 (s, v)

67. Kriscenter m.m. för män

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 8 och 2007/08:Ju10 yrkande 8.

Reservation 43 (s, mp)

68. Behandling för män som dömts för våld mot kvinnor samt för sexualbrottsdömd m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 3, 2007/08:Ju270 yrkande 2, 2007/08:Ju386 yrkande 3, 2007/08:Ju402 yrkande 9, 2007/08:Ju410 yrkande 11, 2007/08:So566 yrkandena 4 och 5 samt 2007/08:A402 yrkande 7.

Reservation 44 (v)

69. Ökad samverkan mellan kommun och kriminalvård m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 9, 2007/08:Ju209 yrkande 2, 2007/08:Ju265, 2007/08:Ju378, 2007/08:Ju434 och 2007/08:So407 yrkande 2.

Reservation 45 (s, v, mp)

70. Kemisk kastrering

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju369.

71. Kriminalvårdens hot- och riskbedömningar

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju402 yrkande 8 och 2007/08:A402 yrkande 6.

Ökad samverkan

72. Länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 2.

Reservation 46 (s)

73. Insatser på kommun- och landstingsnivå

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju246 yrkande 7 och 2007/08:Ju392 yrkande 18.

Reservation 47 (s)

Reservation 48 (v)

74. Samordning inom och mellan myndigheter

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 2 och 2007/08:A402 yrkande 1.

Reservation 49 (v)

75. Barnahus

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 1, 2007/08:Ju8 yrkande 6, 2007/08:Ju9 yrkande 4, 2007/08:Ju276, 2007/08:Ju288 yrkande 1, 2007/08:Ju392 yrkande 15, 2007/08:Ju393 yrkande 9 och 2007/08:Ju433 yrkande 9.

Reservation 50 (s, v, mp)

76. Barnhusets målgrupp

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju8 yrkande 7.

Reservation 51 (s, v)

77. Samordnade rättsprocesser i barnmål

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju269.

Reservation 52 (s)

Ökade kunskaper

78. Inrättande av ett forskningsprogram

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju244 yrkande 1 och 2007/08:Ju386 yrkande 6.

Reservation 53 (s, v)

79. Förebyggande arbete i utbildningsväsendet

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 3 och 2007/08:Ju10 yrkande 7.

Reservation 54 (v, mp)

80. Haverikommission vid dödligt våld

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 4, 2007/08:Ju9 yrkande 10, 2007/08:Ju246 yrkande 5, 2007/08:Ju390, 2007/08:Ju392 yrkande 5 och 2007/08:So297.

Reservation 55 (s, v)

81. Krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor i vissa yrkes-examina m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 11, 2007/08:Ju9 yrkande 9 och 2007/08:Ub481.

Reservation 56 (s, mp)

Reservation 57 (v)

82. NCK:s kompetens om mäns våld mot kvinnor

Riksdagen avslår motion 2007/08:A402 yrkande 33.

Stockholm den 8 april 2008

På sammansatta justitie- och socialutskottets vägnar

Kenneth Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth Johansson (c), Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Magdalena Andersson (m), Krister Hammarbergh (m), Karin Nilsson (c), Marina Pettersson (s), Cecilia Wigström i Göteborg (fp), Christer Adelsbo (s), Jan R Andersson (m), Catharina Bråkenhielm (s), Chatrine Pålsson Ahlgren (kd), Inge Garstedt (m), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s), Esabelle Dingizian (mp) och Anders Hansson (m).

Redogörelse för ärendet

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelse 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer redogör regeringen för sin syn på hur detta våld och förtryck ska bekämpas. Regeringen redovisar huvuddragen i arbetet för att bekämpa detta våld under mandatperioden. Handlingsplanen omfattar en mängd åtgärder, inom olika politikområden, som kommer att utvecklas och preciseras efterhand. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med en redovisning av hur arbetet har bedrivits.

Bakgrund

Regeringens handlingsplan berör flera politikområden. De åtgärder som regeringen presenterar i handlingsplanen faller i huvudsak under justitieutskottets eller socialutskottets beredningsområde. Skrivelsen remitterades till justitieutskottet varefter justitieutskottet beslutade att föreslå socialutskottet gemensam beredning i sammansatt utskott av regeringens skrivelse jämte motioner.

Socialutskottet beslutade vid sammanträde den 17 januari 2008 att anta förslaget att tillsammans med justitieutskottet inrätta ett sammansatt utskott. Här efter konstituerade sig det sammansatta justitie- och socialutskottet (JuSoU) vid sammanträde den 29 januari 2008.

Med anledning av skrivelsen har 49 motionsyrkanden väckts. Vidare behandlas 141 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2007 och som remitterats till justitie- respektive socialutskottet. Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

Den 4 mars 2008 höll utskottet en offentlig utfrågning som finns dokumenterad i bilaga 2 i detta betänkande.

Vid en EU-konferens anordnad av EU-kommissionen i Bryssel den 17 mars 2008 tog äldre- och folkhälsoministern i sitt tal upp frågor om våld och övergrepp mot äldre.

I detta sammanhang bör även nämnas att socialutskottet den 19 september 2007 anordnade en offentlig utfrågning på temat våld mot äldre (Rapporter från riksdagen 2007/08:RFR4).

Vidare kan nämnas att justitieutskottet gjort en uppföljning av kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för våld i nära relationer, se rapporten med samma namn (Rapporter från riksdagen 2007/08:RFR9).

Europarådets kampanj mot våld i nära relationer pågår t.o.m. mars 2008. Syftet med kampanjen är bl.a. att skapa medvetenhet om att våld mot kvinnor är ett brott mot mänskliga rättigheter. Ett antal aktiviteter för att informera om kampanjen har genomförts i riksdagen. Några av dessa nämns nedan.

Den 25 april 2007 anordnade kampanjen ett seminarium i syfte att informera om mäns våld mot kvinnor. Den 11 januari 2008 anordnades tillsammans med Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR) ett seminarium på temat Att starta och driva tjej- och kvinnojour. I samarbete med riksdagens SRHR-grupp och RFSU genomförde kampanjen den 12 februari 2008 ett seminarium på temat Hur förhindrar vi sexualbrott?¹ Kampanjen anordnade vidare den 21 februari 2008 ett seminarium på temat Mäns våld mot kvinnor – romernas situation. Inom ramen för kampanjen anordnade vidare skatteutskottet den 27 mars 2008 ett seminarium om skyddad identitet inom folkbokföringen.

Slutligen vill utskottet här nämna att Förenta nationerna i februari 2008 startat en internationell kampanj för att minska våldet mot kvinnor. Kampanjen ska pågå fram till år 2015. Målet med kampanjen är att världens länder ska vidta åtgärder för att minska våldet mot kvinnor.

¹ SRHR-gruppen är riksdagens tvärpolitiska grupp för frågor rörande sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, t.ex. rätten till sexualupplysning, mödravård, tillgång till och kunskap om preventivmedel samt abortmöjligheter. Andra frågor som SRHR-gruppen tar upp är hiv/aids, trafficking och hedersvåld.

Utskottets överväganden

Utgångspunkter för arbetet mot våld i nära relationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner med bl.a. krav på andra utgångspunkter för och inriktning av arbetet än de som redovisas i handlingsplanen.

Jämför reservationerna 1 (s, v, mp), 2 (s, v), 3 (s, v), 4 (s, v), 5 (v, mp) och 6 (s, v).

Motioner

I ett antal motioner framförs övergripande synpunkter på handlingsplanen. Enligt motion Ju8 (s) yrkande 1 bör handlingsplanen innehålla en bättre grundläggande analys av mäns våld mot kvinnor. I motion Ju7 (s) yrkande 5 efterfrågas en närmare analys av våldets strukturella orsaker. Enligt motion Ju9 (v) yrkande 1 bör de politiska insatserna och arbetet med våldsutsatta och våldsutövare bedrivas utifrån en könsmaktsanalys och en feministisk förståelse av våldet. I motion Ju10 (mp) yrkande 1 framförs uppfattningen att regeringens arbete för att få mäns våld mot kvinnor att upphöra bör utgå från könsmaktsordningen om det ska bli framgångsrikt. Liknande synpunkter framförs i motionerna Ju402 yrkande 10 och A402 (båda mp) yrkande 2 i vilka det föreslås att arbetet mot mäns våld mot kvinnor och barn bör tas i ett samlat grepp som utgår i från en könsmaktsförståelse.

I motion Ju7 (s) yrkande 2 framhålls vikten av att involvera hela det civila samhället i kampen mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer.

I några motioner framhåller motionärerna betydelsen av att arbetet för att bekämpa våldet redovisas och följs upp. I motion Ju8 (s) yrkande 16 efterfrågas en bättre redovisning av de resurser som avsatts för att genomföra handlingsplanen. I motion Ju7 (s) yrkande 3 framhålls vikten av att regeringen redovisar och följer upp fördelningen av anslag som berör det som handlingsplanen tar upp.

Enligt motionerna Ju303 och Ju306 (båda s) bör regeringen årligen lämna en skrivelse till riksdagen om vilka åtgärder som vidtagits för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och mot barn.

I motion Ju8 (s) yrkande 12 lyfts barnperspektivet fram som en viktig del i arbetet.

Enligt motion Ju246 (s) yrkande 4 bör de statliga myndigheternas ansvar för arbetet mot mäns våld mot kvinnor skrivas in i regleringsbrevet.

Enligt motion Ju268 (s) bör alla de delar som omfattades av riksdagens kvinnofridsbeslut från år 1998 följas upp.

Enligt motion Ju10 (mp) yrkande 6 bör en arbetsgrupp tillsättas för att utveckla kunskaper och åtgärder i fråga om manliga normer och traditionell maskulinitet.

I motion Ju246 (s) yrkande 2 begärs att regeringen för riksdagen presenterar en handlingsplan mot mäns våld mot kvinnor, och i motion Ju359 (s) yrkande 1 framförs åsikten att samkönade parrelationer ska ingå i en sådan handlingsplan.

Enligt motionerna So566 (s) yrkande 1 och Ju366 (m) bör det fastställas en nollvision för kvinnovåldet.

Samarbetet mellan de nordiska och baltiska länderna för att bekämpa mäns våld i nära relationer framhålls i motion Ju12 (s) som en viktig fråga.

Slutligen bör Sverige enligt motion Ju424 (kd) yrkande 7 arbeta för ett EG-direktiv om våld mot kvinnor.

Utskottets ställningstagande

Det råder i Sverige en bred politisk enighet om att mäns våld mot kvinnor är ett högt prioriterat område, men det har länge saknats en sammanhållen strategi för att ta itu med problemen. Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande problem som berör hela samhället, såväl kvinnor som män. Ytterst är det en fråga om jämställdhet och kvinnors fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter som gäller för alla. Utskottet instämmer i regeringens uppfattning att Sveriges åtaganden inom ramen för FN:s och Europarådets arbete är en viktig utgångspunkt för de insatser som bör göras (se bl.a. FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor som antogs av FN:s generalförsamling år 1993). Detsamma gäller hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Utskottet vill i detta sammanhang särskilt lyfta fram barnperspektivet. Detta perspektiv utgör enligt utskottet också en viktig utgångspunkt för allt arbete mot våld i nära relationer. FN:s barnkonvention, artikel 19, slår fast att barn har rätt till skydd mot alla former av våld, såväl psykiskt som fysiskt. Riksdagen har genom en ändring i socialtjänstlagen (2001:453) fastställt att barn som bevittnat våld av eller mot närstående vuxna är offer för brott (prop. 2005/06:166, bet. JuU19, rskr. 293). I de fall barn är offer för eller på annat sätt berörs av sådant våld som står i fokus i regeringens handlingsplan, anser utskottet att särskild hänsyn måste tas till barnens behov, rättigheter och förutsättningar.

Kvinnor och män, flickor och pojkar har samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Alla människor ska kunna leva i frihet från rädsla att utsättas för våld och övergrepp. För att nå det målet måste förebyggande och andra åtgärder som riktar sig mot både potentiella och konstaterade förövare stärkas och utvecklas. Sådana åtgärder presenteras i handlingsplanen.

Utskottet ser positivt på att också det hedersrelaterade våldet och förtrycket omfattas av denna handlingsplan. Det skiljer sig från övriga våldsformer genom sin kollektiva karaktär, vilket innebär att det kan finnas fler

förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. I det hedersrelaterade våldet och förtrycket är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus, och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat, och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb, giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld. Länsstyrelserna beräknade år 2004 att mellan 1 500 och 2 000 flickor och unga kvinnor var utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt att 10–15 % av de drabbade behövde skyddat boende.

Utskottet anser det också vara positivt att regeringens handlingsplan omfattar HBT-personer (homo- och bisexuella samt transpersoner) som utsatts för våld av sin partner. Alla ska ha tillgång till likvärdigt skydd, stöd och hjälp utifrån sin utsatthet, oavsett sexuell läggning.

Integrations- och jämställdhetsministern har i riksdagen anfört att regeringens arbete utgår från bl.a. FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor och att regeringen har valt att i handlingsplanen inte använda sig av begreppet könsmaktsordning, eftersom det finns många tolkningar av detta begrepp. Enligt integrations- och jämställdhetsministern bör man i stället redogöra konkret för de dokument och perspektiv som ligger till grund för insatserna. Hon framhåller bl.a. att det i handlingsplanen finns ett särskilt insatsområde inriktat på att stärka det förebyggande arbetet och att ett särskilt område i handlingsplanen utgörs av insatser som riktar sig till förövarna. Hon framhåller också att ett forskningsprogram kommer att inrättas för att öka kunskapen om våldets orsaker samt att flera insatser riktar sig till bl.a. personal som jobbar med barn och ungdomar (svar på ip. 2007/08:212). Utskottet delar integrations- och jämställdhetsministerns uppfattning och instämmer i regeringens redovisning i skrivelsen om att insatserna för att bekämpa mäns våld mot kvinnor måste göras utifrån ett rättsligt, socialt, ekonomiskt och hälsorelaterat perspektiv, samt inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv. Sammanfattningsvis har utskottet inte någon annan uppfattning än regeringen när det gäller utgångspunkterna för arbetet.

Utskottet konstaterar att åtgärderna i regeringens handlingsplan sammantaget utgör en kraftfull höjning av de konkreta insatserna inom en lång rad samhällsområden för att bekämpa våld i nära relationer. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna Ju7 (s) yrkande 5, Ju8 (s) yrkande 1, Ju9 (v) yrkande 1, Ju10 (mp) yrkande 1, Ju402 (mp) yrkande 10 samt A402 (mp) yrkande 2. Enligt utskottets mening är motion Ju8 (s) yrkande 12 tillgodosedd med det anförda. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det är statens och kommunernas ansvar att tillgodose de våldsutsattas behov av stöd och skydd. Frivilligorganisationernas verksamhet utgör ett ovärderligt komplement till de offentliga verksamheterna. Ett ökat samarbete mellan de olika aktörerna är nödvändigt för att arbetet mot denna typ av våld ska bli kraftfullt och effektivt. Flera myndigheter har redan i dag uppgifter som syftar till att bekämpa detta våld, men som regeringen också påpekar behöver ytterligare tidsbegränsade insatser genomföras de närmaste åren. Det handlar i många delar om åtgärder som syftar till att höja medvetenhet och kompetens. Utskottet anser att de insatser som presenteras i handlingsplanen kommer att leda till en varaktigt höjd ambitionsnivå i kampen mot våldet. Enligt utskottets mening föreligger det därför inget behov av något uttalande från riksdagen med anledning av motion Ju7 (s) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

Handlingsplanen omfattar en mängd åtgärder inom olika politikområden. Utskottet konstaterar att insatserna som redovisas i handlingsplanen är både åtgärder som redan beslutats och sådana insatser som regeringen kommer att utveckla och precisera efter hand. Integrations- och jämställdhetsministern har i ett interpellationssvar till riksdagen uttalat att resurserna för genomförandet av handlingsplanen sammantaget beräknas omfatta mer än 800 miljoner kronor under mandatperioden (svar på ip. 2007/08:172). Av stor vikt är att regeringen avser att löpande informera riksdagen om handlingsplanens genomförande. Enligt regeringen kommer riksdagen att få en redovisning av uppföljningens resultat år 2010. Regeringens avsikt är att inför arbetet med uppföljningen under år 2009 bjuda in berörda myndigheter och organisationer till ett uppföljningsseminarium för att stämma av och diskutera genomförandet av handlingsplanen.

Enligt utskottets mening bör insatserna i handlingsplanen bli föremål för uppföljning innan riksdagen uttalar sig om sådana principiella frågor som lyfts fram i motionerna Ju7 (s) yrkande 3, Ju8 (s) yrkande 16, Ju10 (mp) yrkande 6, Ju246 (s) yrkande 4, Ju268 (s), Ju366 (m) och So566 (kd) yrkande 1. Utskottet avstyrker motionsyrkandena. Utskottet avstyrker också motionerna Ju303 (s) och Ju306 (s) i den mån de inte kan anses tillgodosedda med det anförda. Slutligen konstaterar utskottet att motionerna Ju246 (s) yrkande 2 och Ju359 (s) yrkande 1 är tillgodosedda. Motionsyrkandena avstyrks.

Enligt utskottets mening är det samarbete som sker i Nordiska rådet av stor betydelse också när det gäller våld i nära relationer. Det är därför glädjande att integrations- och jämställdhetsministern uttalat att regeringen avser att under det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet år 2008 ta upp och diskutera frågan om mäns våld mot kvinnor med såväl de nordiska som de baltiska regeringarna (svar på ip. 2007/08:172). Vid sådant förhållande framstår ett uttalande från riksdagens sida som obehövligt. Utskottet avstyrker motion Ju12 (s).

Inom EU är arbetet med att bekämpa könsrelaterat våld ett av de prioriterade områdena i kommissionens plan för jämställdhet åren 2006–2010 (KOM [2006] 0092 slutlig). Kommissionen stöder medlemsstaternas arbete genom att bidra med finansiering av åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och barn och skydda och stödja offer. Sedan år 1997 har fler än 420 projekt finansierats av Daphneprogrammet. Detta program syftar till att förebygga och bekämpa våld mot barn, ungdomar och kvinnor samt till att skydda våldsoffer och riskgrupper. Europaparlamentet har godkänt innehåll och budget för en tredje programperiod åren 2007–2013. Programets budget är 116,85 miljoner euro. Unionens alla medlemsländer, kandidatländer, Eftaländer och länderna på västra Balkan får delta i programmet. Integrations- och jämställdhetsministern har i riksdagen också uttalat att regeringen inom ramen för det svenska ordförandeskapet i EU år 2009 kommer att föra upp frågan om mäns våld mot kvinnor på dagordningen (svar på ip. 2007/08:172). Det anförda innebär enligt utskottets mening att motion Ju424 (kd) yrkande 7 får anses tillgodosedd. Motionsyrkandet avstyrks.

Statistik om mäns våld mot kvinnor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner med olika förslag angående statistiken om våldet i nära relationer med hänvisning till det utvecklingsarbete som pågår.

Jämför reservation 7 (s, v).

Motioner

Enligt motion Ju246 (s) yrkande 8 bör regeringen ta initiativ till att internationellt jämförbar statistik tas fram på området våld mot kvinnor. I motionen anförts vidare att en kartläggning bör göras av antalet kvinnor som flyr utomlands och bakgrunden till att de flyr (yrkande 12).

I motion Ju8 (s) yrkande 3 anför motionärerna att kommunernas insatser för våldsutsatta kvinnor och barn ska göras till en del av den officiella socialtjänststatistiken. Motionärerna framhåller också vikten av att regeringen låter ta fram statistik över hur många barn som bevitnar våld (yrkande 13).

Utskottets ställningstagande

Kunskap om omfattningen och utvecklingen av mäns våld mot kvinnor har ökat under de senaste åren. Utskottet noterar att i en nyligen publicerad undersökning (Nationella trygghetsundersökningen 2006, Brårappport 2007:14) framkom att 1,8 % av kvinnor i åldern 16–79 år själva uppgger

att de varit utsatta för misshandel någon gång under det senaste året. Omräknat till hela befolkningen i denna åldersgrupp innebär det i storleksordningen 60 000 kvinnor, varav över 70 % beräknas ha blivit utsatta för våld av en närstående person eller en bekant. Även om förövaren i vissa fall också varit en kvinna kan det konstateras att merparten av gärningsmännen är män. Sedan början av 1990-talet har andelen kvinnor som uppger att de varit utsatta för våld eller hot ökat. År 2006 anmäldes 25 491 misshandelsbrott mot kvinnor som är 15 år och äldre. Sedan år 1990 har antalet anmälda brott ökat med i genomsnitt drygt 400 anmälningar per år. Enligt Brottsförebyggande rådet har anmälningsbenägenheten troligen ökat under denna tid, men det är rimligt att anta att det faktiska våldet mot kvinnor i nära relationer har ökat under 1990-talet. I begreppet mäns våld mot kvinnor ingår också våldtäkt och andra sexualbrott som män begår mot kvinnor. Varje år avlider i genomsnitt 30 kvinnor på grund av dödligt våld. Av dessa dödas omkring 17 kvinnor av en man som de har eller haft en nära relation till.

Utskottet instämmer i vad regeringen anför om att kriminalstatistik avseende mäns våld mot kvinnor endast ger en bild av händelser som inrapporterats till polisen. Generellt gäller för de flesta typer av brott att mörkertalen är stora, särskilt när det gäller sådant våld som utövats av en person som offret har eller har haft en nära relation till. Benägenheten att anmäla ökar ju grövre våldet är och om offret är obekant med förövaren. Kriminalstatistikens uppbyggnad och innehåll är sådan att det är svårt att få en bild av omfattningen av brottslighet som gäller våld mot kvinnor i nära relationer. Justitieutskottet framhöll vid sin behandling av propositionen Kvinnofrid bl.a. att det var mycket angeläget att förbättra kriminalstatistiken och ta fram ett nytt brottskodningssystem samt skapa möjligheter att följa flödet av ärenden inom rättsväsendet (prop. 1997/98:55, bet. JuU13). Enligt Justitiedepartementet pågår ett kontinuerligt arbete med att förbättra denna statistik.

När det gäller utvecklingsarbetet för att förbättra kriminalstatistiken noterar utskottet att rättsväsendets myndigheter sedan år 1998 har arbetat med att ta fram ett förslag till ett nytt sätt att klassificera brott. Arbetet bedrivs inom ramen för projektet Strukturerad information om brott (Stuk). Rättsväsendets informationsförsörjning (RIF) har genom sitt råd (RIF-rådet) fastställt målet att systemet ska vara fullt utbyggt år 2012. Med det nya systemet kommer man bl.a. att kunna följa hanteringen av ett brott genom hela rättsväsendet. RIF-rådet består av myndighetschefer eller deras ställföreträdare inom rättsväsendet i vid mening. Formellt fattas inga beslut i rådet. Besluten fattas i stället av varje myndighet inom respektive ansvarsområde. Däremot kan myndighetsgemensamma beslut komma att fattas av myndighetsföreträdarna i rådet.

Regeringen tillsatte år 2007 en utredning för att se över hur behandlingen av personuppgifter inom socialtjänsten regleras. Utredaren ska lämna de förslag till författningsändringar som utredaren anser behövliga

för att åstadkomma en välfungerande och sammanhållen reglering av området. Regleringen ska syfta till att förbättra möjligheterna att framställa statistik och göra verksamhetsuppföljning samt säkerställa kvaliteten på vård, omsorg och insatser inom socialtjänsten. I uppdraget ligger även att särskilt noga analysera de juridiska förutsättningarna för ett nationellt system för öppna jämförelser såväl inom socialtjänstens område som mellan den vård, omsorg och de insatser som bedrivs inom socialtjänsten och sådan vård som bedrivs inom hälso- och sjukvården samt att lämna förslag till bestämmelser som möjliggör ett sådant system. Utredaren ska redovisa uppdraget senast den 31 mars 2009 (dir. 2007:92).

Utskottet anser i likhet med regeringen att den officiella kriminalstatistiken måste användas tillsammans med annan kunskap, t.ex. med resultat från offerundersökningar, för att ge en tydligare bild av omfattningen av mäns våld mot kvinnor. I detta sammanhang noterar utskottet att ett av de insatsområden som handlingsplanen omfattar är just arbetet för ökade kunskaper. Utskottet utgår från att det angelägna arbetet med att förbättra statistiken på området bedrivs skyndsamt. Enligt utskottets mening bör arbetet inte föregripas genom ett riksdagsuttalande. Motionerna Ju8 (s) yrkandena 3 och 13 samt Ju246 (s) yrkandena 8 och 12 avstyrks.

Kostnader för våldet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner med förslag till nationell kostnadsberäkning av våldet mot kvinnor och barn med hänvisning till att förslagen får anses tillgodosedda.

Jämför reservation 8 (v).

Motioner

Enligt motion Ju9 (v) yrkande 11 bör regeringen tillsätta en utredning för att genomföra en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor.

I motion Ju392 (v) yrkande 6 begärs en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor och barn.

Utskottets ställningstagande

Socialstyrelsen har i en rapport från år 2006 (Kostnader för våld mot kvinnor) beräknat att mäns våld mot kvinnor i Sverige varje år kostar ca 3 miljarder kronor. Beräkningarna gäller direkta och indirekta kostnader för olika samhällssektorer. Kostnaderna fördelar sig på direkta kostnader om ca 2–2,5 miljarder kronor för bl.a. sjukvård, rättsväsende och socialtjänst. De indirekta kostnaderna uppskattas till ca 720–760 miljoner kronor och inkluderar värdet av produktionsbortfall samt värdet av ideellt arbete.

Utöver de direkta och indirekta kostnaderna uppskattas transfereringarna till 690 miljoner kronor varav ungefär hälften utgörs av sjukpenning. Socialstyrelsen poängterar att vissa beräkningar är mer osäkra än andra och att flera aspekter inte har varit möjliga att inkludera. Därför bör beräkningen ses som en försiktig uppskattning av de samhällsekonomiska kostnaderna.

Justitieutskottet behandlade våren 2007 ett motsvarande yrkande (bet. 2006/07:JuU10 s. 18). Justitieutskottet fann yrkandet tillgodosett genom den rapport som Socialstyrelsen har utarbetat. Riksdagen följde utskottet (rskr. 145). Sammansatta justitie- och socialutskottet gör inte någon annan bedömning i den här delen och avstyrker motionerna Ju9 (v) yrkande 11 och Ju392 (v) yrkande 6.

Ökat skydd och stöd till våldsutsatta

Åtgärd 1 Skärpning av socialtjänstlagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner med krav på ytterligare skärpning av socialtjänstlagen samt uppvärdering av socialtjänstens arbete med hänvisning till det omfattande arbete som pågår.

Jämför reservation 9 (mp).

Skrivelsen

Den 1 juli 2007 skärptes 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) så att socialnämndens åliggande att ge brottsoffer stöd och hjälp framgår tydligare. Lagändringen syftar till att tydliggöra kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer. Ändringarna innebär bl.a. att kommunen ska, i stället för som tidigare bör, särskilt beakta att våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kan vara i behov av stöd och hjälp.

Motioner

I motionerna Ju10 (mp) yrkande 5 och A402 (mp) yrkande 11 begärs ytterligare skärpning av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen. Motionärerna anser att den nya bestämmelsen fortfarande är för vag och att lagen bör skärpas till ett absolut ansvar för kommuner vad gäller kvinnor som är utsatta för mäns våld.

I motion So566 (kd) yrkande 3 framförs att socialtjänstens arbete bör uppvärderas så att den kan hjälpa barn i våldsutsatta hemmiljöer.

Utskottets ställningstagande

Ändringen av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen innebar en tydlig skärpning av socialnämndens åliggande att ge brottsoffer stöd och hjälp. Genom lagändringen markeras hur viktigt det är att brottsoffer, och då särskilt kvinnor som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående samt barn som bevittnat våld, får det stöd och den hjälp de behöver.

Socialutskottet behandlade i samband med förslaget till lagändringen motionsyrkanden om skärpning av socialtjänstlagen i sitt betänkande 2006/07:SoU10. I betänkandet ställde sig socialutskottet bakom regeringens bedömning när det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen och avslag motionsyrkandena (s. 17, res. mp). Riksdagen följde utskottet (rskr. 145).

Regeringen tillsatte den 6 december 2007 en utredare som ska se över bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt lämna förslag till de förändringar som bedöms nödvändiga för att anpassa lagstiftningen till den utveckling som har skett (dir. 2007:168). När översynen är klar ska utredaren enligt direktiven ta ställning till om bestämmelserna ska föras samman i en särskild lag. Utredningen ska redovisas senast den 15 juni 2009.

Mot bakgrund av det omfattande arbete som nu pågår för att stärka skyddet för barn och unga anser utskottet inte att det finns skäl för riksdagen att ta ytterligare initiativ.

Med hänvisning till det anförda får motionerna Ju10 (mp) yrkande 5, A402 (mp) yrkande 11 och So566 (kd) yrkande 3 åtminstone delvis anses tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 2 Utvecklingsmedel till kommunerna i syfte att förstärka kvinnojoursverksamheten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion med krav på att utreda hur misshandlade personer kan erbjudas stöd för att våga anmäla brott med hänvisning till de åtgärder om ökat skydd och stöd till våldsutsatta som ingår i handlingsplanen.

Skrivelsen

Regeringen har beslutat att tillföra kommunerna utvecklingsmedel för att öka förutsättningarna för kommunerna att leva upp till den ambitionshöjning som regeringen presenterar i propositionen Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (prop. 2006/07:38). Medlen fördelas av länsstyrelserna

efter ansökan från kommunerna. Socialstyrelsen ansvarar för att tillsammans med länsstyrelserna följa upp och utvärdera satsningen på nationell nivå. Uppdraget ska slutredovisas den 1 juni 2009.

Motion

I motion Ju426 (kd) begärs tillkännagivande om att utreda hur misshandlade personer kan erbjudas allt tänkbart stöd för att våga anmäla brott.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har i beslut den 15 februari 2007 uttalat att Socialstyrelsen på nationell nivå ska följa upp och utvärdera den ekonomiska satsningen med utgångspunkt i de mål som satts upp samt analysera dess resultat.

Utskottet välkomnar regeringens beslut att tillföra kommunerna utvecklingsmedel. Av Socialstyrelsens regleringsbrev för år 2008 framgår att 109 miljoner kronor ska användas i enlighet med ovan nämnda regeringsbeslut. Av regleringsbrevet framgår vidare att syftet med satsningen är att förstärka kvinnojoursverksamheten och kvalitetsutveckla stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld. Härigenom ökar förutsättningarna för kommunerna att leva upp till den ambitionshöjning som regeringen tidigare presenterat (se prop. 2006/07:38).

Utskottet noterar att regeringens satsning kommer att följas upp och utvärderas på nationell nivå.

Genom de resurser som nu tillförs kommer möjligheterna för kvinnojourerna och brottsofferjourerna att ge stöd till våldsutsatta kvinnor att öka. Något tillkännagivande i den fråga som motionären tar upp anser utskottet därför inte vara erforderligt. Motion Ju426 (kd) avstyrks.

Åtgärd 3 Förbättrat kunskapsstöd till socialtjänsten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om kompetenshöjande insatser när det gäller våld mot äldre kvinnor med hänvisning till att motionen får anses tillgodosedd genom de åtgärder om ökat skydd och stöd till våldsutsatta som ingår i handlingsplanen.

Jämför reservation 10 (s, v).

Skrivelsen

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att förbättra kunskapsstödet när det gäller socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2009.

Motion

I motion Ju246 (s) yrkande 16 begärs kompetenshöjande insatser för de personalgrupper som möter eller arbetar med äldre.

Utskottets ställningstagande

Syftet med Socialstyrelsens uppdrag är enligt skrivelsen att stödja kommunerna vid tillämpningen av lagen men även att möta behovet av kunskapsstöd till socialtjänstens personal på detta område och att finna former för att kontinuerligt sprida information om befintlig kunskap, metodutveckling, erfarenhet samt goda exempel. I uppdraget poängteras att stödet till socialtjänstens personal ska möta behovet av att göra deras arbete individuellt anpassat och tillgängligt för samtliga som är i behov av stöd, t.ex. kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med funktionshinder, kvinnor med utländsk bakgrund, äldre kvinnor samt kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld.

Personalens kompetens är av central betydelse för äldre personer i behov av vård och omsorg. Utskottet konstaterar att det i dag finns en begränsad kunskap när det gäller gruppen äldre kvinnor utsatta för våld och anser därför det vara viktigt att öka kunskapsstödet till personalgruppen. Mot denna bakgrund ser utskottet positivt på att gruppen äldre kvinnor utsatta för våld är en av flera som särskilt lyfts fram när det gäller uppdraget till Socialstyrelsen.

Kommittén Kompetensstegen (S 2004:10) överlämnade den 5 december 2007 sitt betänkande Att lära nära – stöd till kommuner för verksamhetsnära kompetensutveckling inom omsorg och vård av äldre (SOU 2007:88). Kommittén har bl.a. genomfört en försöksverksamhet med verksamhetsnära utbildningsmodeller i sex kommuner. Enligt uppgifter som inhämtats från Socialdepartementet kommer det arbete som pågår i vissa kommuner att fortsätta.

Slutligen noterar utskottet att regeringen den 22 november 2007 beslutat att en särskild utredare ska lämna förslag till en nationell strategi för kompetensförsörjning inom den kommunalt finansierade vården och omsorgen om äldre kvinnor och män (dir. 2007:155). Utredningen ska vara klar senast den 30 november 2008.

Mot bakgrund av vad som nu anförts får motion Ju246 (s) yrkande 16 anses tillgodosedd. Motionsyrkandet avstyrks.

Åtgärd 4 Förstärkt tillsyn av socialtjänsten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om krav på bl.a. utökad tillsyn av myndigheter på området mäns våld mot kvinnor med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservation 11 (v).

Skrivelsen

Regeringen har beslutat att förstärka tillsynen av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Socialstyrelsen ansvarar för att den 1 december 2009 lämna en samlad redovisning av länsstyrelsernas tillsyn.

Motioner

I motion Ju392 (v) yrkandena 12 och 13 begärs dels en skärpning av länsstyrelsernas verksamhetsuppföljning, återrapporteringskrav och tillsynsansvar över kommunernas arbete på området mäns våld mot kvinnor, dels inrättande av en särskild tillsynsfunktion på länsstyrelserna.

I motion Ju270 (s) yrkande 3 föreslås en uppföljning av hur enskilda myndigheter lever upp till sitt ansvar för kvinnofrid. I yrkande 4 begärs att ett nationellt utvecklingsprogram för dokumentation, uppföljning och utvärdering samt erfarenhetsutbyte tas fram.

Utskottets ställningstagande

Syftet med regeringens uppdrag till Socialstyrelsen är att åstadkomma en aktivt granskande tillsyn med främjande inslag av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Tillsynen av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor behöver enligt utskottet stärkas. Liksom med regeringen anser utskottet att det är särskilt viktigt att granska hur socialtjänsten uppmärksammar den utsatthet som kvinnor med funktionshinder, kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med utländsk bakgrund och äldre kvinnor kan leva i samt hur man hanterar den särskilda problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck. Inom ramen för uppdraget ska även bedömningskriterier för tillsynen utarbetas för att tillsynen ska bli mer tydlig och enhetlig över landet.

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2008 framgår att myndigheten i samarbete med länsstyrelserna vartannat år ska redovisa en sammanställning av de viktigaste iakttagelserna som gjorts inom ramen för länsstyrelsernas sociala tillsyn. För åren 2006 och 2007 ska en rapport lämnas senast den 30 juni 2008 och för åren 2008 och 2009 senast den 30 juni 2010.

Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten lämnade den 6 november 2007 sitt betänkande Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten (SOU 2007:82) till regeringen. Betänkandet har varit ute på remiss (remisstiden gick ut den 1 mars 2008). Förslaget är nu föremål för beredning inom Regeringskansliet.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att det saknas skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de frågor som tas upp i motionerna Ju392 (v) yrkandena 12 och 13 samt Ju270 (s) yrkandena 3 och 4. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 5 Kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser

Skrivelsen

Regeringen har gett Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) vid Socialstyrelsen i uppdrag att identifiera och kvalitetssäkra bedömningsinstrument som kan användas i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Uppdraget ska redovisas den 1 december 2009.

Utskottets ställningstagande

Syftet med regeringens uppdrag till IMS är enligt skrivelsen att utveckla socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld och att verka för att minska skillnaderna i kommunerna och få en mer enhetlig bedömning av vilka insatser en våldsutsatt kvinna och barn som bevittnat våld ska erbjudas. Med hjälp av ett nationellt bedömningsinstrument, som är ett på vetenskaplig grund baserat frågeformulär, ska man på ett systematiskt och standardiserat sätt bättre kunna bedöma kvinnans respektive barnens situation och behov. I uppdraget ingår att beakta de särskilda behov som särskilt utsatta grupper av kvinnor kan ha, exempelvis äldre kvinnor, kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med utländsk bakgrund och kvinnor med funktionshinder.

Utskottet ser positivt på och anser det vara värdefullt att IMS fått i uppdrag att ta fram kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser.

Åtgärd 6 Utveckling av socialtjänstens arbete med riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner med krav på ytterligare kunskap och utbildningsinsatser när det gäller socialtjänstens arbete med riskbedömningar samt klassificering av skyddat boende med hänvisning till pågående beredningsarbete.

Jämför reservationerna 12 (s, v, mp) och 13 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att sammanställa kunskapsläget om hur riskbedömningar ska göras när socialnämnden utreder frågor om vårdnad, boende och umgänge samt redovisa hur metoder inom området kan utvecklas.

Motioner

Enligt motion Ju8 (s) yrkande 14 delvis krävs det mer kunskap och utbildningsinsatser när det gäller socialtjänstens arbete med hot- och riskbedömningar.

Enligt motion Ju8 (s) yrkande 15 bör en klassificering när det gäller vilken grad av skydd ett boende erbjuder tas fram i samråd med kvinnojourerna.

Utskottets ställningstagande

I 6 kap. 2 a § föräldrabalken finns bestämmelser om barnets bästa när det gäller beslut om vårdnad, boende och umgänge. Bestämmelsen ändrades den 1 juli 2006. Ändringarna förtydligar kraven på att bedöma risken för att ett barn eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp.

Mot bakgrund av ändringarna i föräldrabalken har regeringen tidigare gett Socialstyrelsen i uppdrag att sammanställa kunskap om riskbedömningar i samband med utredningar av vårdnad, boende och umgänge, t.ex. i ärenden om kvinnor som blir utsatta för våld eller barn som blir utsatta för eller har bevittnat våld. Detta uppdrag redovisades till regeringen den 30 november 2007.

Sammanfattningsvis visar – enligt uppgifter som inhämtats från Socialdepartementet – den kartläggning som Socialstyrelsen gjort att det i dag inte finns någon svensk forskning som ger ett tillräckligt starkt vetenskapligt underlag som kan vara till stöd för socialnämnden när den ska göra riskbedömningar i samband med utredningar om vårdnad, boende och umgänge.

Den av Socialstyrelsen genomförda kartläggningen visar vidare att bedömningsinstrument (oftast psykologiska test) ofta används i samband med vårdnads- och umgängesärenden i framför allt USA. Socialstyrelsen bedömer att det behövs ett långsiktigt utvecklings- och utvärderingsarbete av riskbedömningsinstrument som kan användas i svenska utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Socialstyrelsen beräknar att ett sådant utvecklingsarbete behöver omfatta en tid av minst tre år. Frågan om ytterligare uppdrag till Socialstyrelsen bereds inom Socialdepartementet.

Utskottet välkomnar Socialstyrelsens kartläggning och anser att det är angeläget att denna så snart som möjligt åtföljs av ett utvecklings- och utvärderingsarbete när det gäller riskbedömningsinstrument som kan användas i utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Utskottet avvaktar emellertid Socialdepartementets beredningsarbete i denna fråga och finner inte skäl att föregripa detta. Motion Ju8 (s) yrkandena 14 delvis och 15 avstyrks.

Åtgärd 7 Utvärdering och utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om bl.a. krav på utveckling av socialtjänstens stöd till närstående samt åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservationerna 14 (s), 15 (v, mp), 16 (s, v, mp), 17 (s, v, mp), 18 (v, mp) och 19 (v).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutsatta kvinnor respektive barn som bevittnat våld. När utvärderingen är genomförd avser regeringen att ge Socialstyrelsen fortsatt uppdrag att utveckla arbetet utifrån resultaten av utvärderingen.

Motioner

Enligt motion Ju8 (s) yrkande 5 bör socialtjänsten utveckla och stimulera både det egna och frivilligorganisationernas stöd till närstående till dem som utsätts för våld.

I motion So259 (s) yrkande 3 föreslås att samarbetsprojekt initieras mellan socialtjänsten och de lokala kvinnojourerna för att förbättra stödet till kvinnor och deras barn. I yrkande 5 framhålls vikten av att tydliggöra sam-

verkan mellan socialtjänsten och frivilligorganisationer såsom kvinnojouren. I yrkande 6 efterlyses en lösning av boendefrågan för de kvinnor som tvingas fly från sina hem. Enligt motion So294 (mp) yrkande 18 bör behovet av skyddat boende för HBT-personer ses över.

Enligt motion Ju7 (s) yrkande 8 bör gruppen särskilt utsatta kvinnors och då särskilt äldre kvinnors och minoriteters utsatta situation tydliggöras ytterligare i handlingsplanen. Ett liknande yrkande såvitt avser gruppen gömda och papperslösa kvinnor som är utsatta för våld finns i motion Ju9 (v) yrkande 8.

I motion So296 (s) efterlyses åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor. Ett liknande yrkande finns i motion Ju9 (v) yrkande 7.

Enligt motion Ju392 (v) yrkande 1 bör våldsutsatta kvinnor ha rätt till särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst.

I motion So566 (kd) yrkande 7 föreslås att alla barn i familjer där våld förekommer ska erbjudas samtalsstöd på mamma-barn-center.

Utskottets ställningstagande

Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande problem som berör hela samhället, såväl kvinnor och barn som män. Enligt utskottet måste därför samhällets insatser när det gäller detta våld åtnjuta högsta prioritet. De insatser som krävs för att bekämpa våldet måste vara specifika, men insatserna måste också utvecklas kontinuerligt.

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2008 framgår att regeringen gett myndigheten i uppdrag att utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutsatta kvinnor respektive barn som bevittnat våld. Syftet med regeringens uppdrag till Socialstyrelsen är enligt skrivelsen att inleda ett utvecklingsarbete inom socialtjänsten och möjliggöra ett förbättrat och mer kunskapsbaserat arbete i socialtjänstanknutna verksamheter som riktar sig till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Utskottet delar regeringens bedömning att det är viktigt att utvärderingen innehåller en analys av hur säkerhetsaspekterna avseende våldsutsatta kvinnor och eventuella barn säkerställs inom de olika verksamheterna samt förslag på åtgärder för att avhjälpa eventuella brister.

Utskottet noterar särskilt att Socialstyrelsen vid genomförandet av uppdraget ska uppmärksamma hur de metoder och arbetssätt som används möter de särskilda behov som kvinnorna kan ha, exempelvis på grund av missbruksproblematik, funktionshinder, utländsk bakgrund eller ålder. Utskottet vill i detta sammanhang rikta uppmärksamheten mot de särskilda behov som HBT-personer kan ha.

Utskottet noterar vidare att uppdraget även omfattar att sprida den erhållna kunskapen så att de verksamheter som riktar sig till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld ska kunna ta del av de utvärderade metoderna och arbetssätten.

Integrations- och jämställdhetsministern har när det gäller gömda kvinnor som utsätts för våld bl.a. uttalat att de mänskliga rättigheterna gäller för alla som befinner sig i ett land, men att statens metoder för att tillförsäkra gömda kvinnor deras rätt till skydd och stöd måste ställas i relation till att de befinner sig temporärt och utan tillstånd i landet (svar på interpellation 2007/08:211).

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att riksdagen inte bör ta något initiativ med anledning av motionerna Ju8 (s) yrkande 5, So259 (s) yrkandena 3, 5 och 6, So294 (mp) yrkande 18, Ju7 (s) yrkande 8, Ju9 (v) yrkandena 7 och 8, So296 (s), Ju392 (v) yrkande 1 och So566 (kd) yrkande 7. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 8 Rättigheter för barn som bevittnat våld

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om bl.a. att kriminalisera situationen att ett barn bevittnat våld av eller mot en närstående, detta med hänvisning till att en sådan förändring av bestämmelserna inte bör göras.

Jämför reservation 20 (s, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att under mandatperioden påbörja en översyn av brottskadelagen (1978:413). Översynen ska särskilt beakta om stödet för barn som tvingas leva med våld inom familjen är tillräckligt. Därutöver avser regeringen att utvärdera om skyddet för dessa barn är tillräckligt starkt.

Motioner

Enligt motionerna Ju433 (s) yrkande 11 och Ju325 (kd) bör situationen då barn bevittnar våld av eller mot en närstående kriminaliseras.

I motionerna Ju8 (s) yrkande 10, So566 (kd) yrkande 8 och A402 (mp) yrkande 15 framförs uppfattningen att barn som bevittnat våld i en nära relation är att anse som brottsoffer. Motionärerna anser att barnet också bör ges ställning som målsägande i rättsprocessen. Enligt motion So418 (s) måste barn som växer upp i familjer där våld och hot förekommer betraktas som våldsoffer, och utgångspunkten måste alltid vara barnets behov.

Utskottets ställningstagande

Den som har skadats till följd av brott kan kräva skadestånd av gärningsmannen. Vid sidan därav finns vissa möjligheter att av statsmedel få s.k. brottsskadeersättning. Förutsättningarna för det anges i brottsskadelagen (1978:413). Frågor om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten. Om brottsskadeersättning betalas ut, övertar staten rätten att kräva skadestånd av gärningsmannen med motsvarande belopp.

Genom en ändring av lagen som trädde i kraft den 15 november 2006 har barn som bevittnat våld mot en närstående möjlighet att få brottsskadeersättning (prop. 2005/06:166, bet. JuU19, rskr. 293). Ändringen syftade bl.a. till att synliggöra dessa barn. Utskottet ser positivt på regeringens avsikt att tillsätta en utredning för att analysera och överväga om möjligheten till brottsskadeersättning för barn som bevittnat våld mot en närstående har inneburit att stödet till dessa barn har stärkts.

När det gäller motionsyrkandena om att situationen att ett barn har bevittnat våld bör kriminaliseras och att barnet därmed ges ställning som målsägande i en brottmålsprocess vill utskottet anföra följande. I samband med den ovan redovisade lagändringen ändrades också socialtjänstlagen (2001:453) så att det slås fast att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är att anse som offer för brott. Enligt 20 kap. 8 § rättegångsbalken är målsägande den mot vilken ett brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada. Justitieutskottet har tidigare behandlat frågan om barns processuella ställning i de nu aktuella fallen. Detta skedde senast våren 2007 (bet. 2006/07:JuU10 s. 20). Justitieutskottet redogjorde då för sina tidigare uttalanden i frågan. Dessa gick i huvudsak ut på att justitieutskottet inte ville utvidga målsägandebegreppet i de fall ett barn inte direkt utsatts för någon brottslig gärning. Justitieutskottet hänvisade också till att regeringen i propositionen gjorde bedömningen att ett barn som bevittnat men inte direkt utsatts för ett brott inte bör ges de processuella befogenheter som är förenade med målsägandeställning. Justitieutskottet vidhöll sin uppfattning i frågan och var således, i likhet med regeringen, inte berett att förespråka en ändring av den nuvarande processrättsliga systematiken.

Sammanstatta justitie- och socialutskottet är inte i detta sammanhang berett att ta initiativ till en förändring av målsägandebegreppet. Utskottet anser inte heller att motionsförslagen i övrigt bör föranleda riksdagen att vidta några åtgärder. Motionerna Ju8 (s) yrkande 10, Ju325 (kd), Ju433 (s) yrkande 11, So418 (s), So566 (kd) yrkande 8 och A402 (mp) yrkande 15 avstyrks.

Åtgärd 9 Utvärdering och utveckling av ideella kvinnojourers arbete med våldsutsatta kvinnor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete med hänvisning till att motionen får anses delvis tillgodosedd.

Jämför särskilda yttrandena 1 (s, v) och 2 (mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att avsätta medel till utvärdering och utveckling av ideella kvinnojouurer.

Motion

I motion Ju8 (s) yrkande 21 begärs ett tillkännagivande om utvärdering och utveckling också av brottsofferjourernas arbete.

Utskottets ställningstagande

De ideella kvinnojourenerna utgör i dag enligt utskottet ett ovärderligt komplement till det arbete med våldsutsatta kvinnor som sker inom kommunerna.

Av skrivelsen framgår att syftet med utvärderingsmedlen, liksom med uppdraget gällande de socialtjänstanknutna kvinnojoursverksamheterna (se åtgärd 7 ovan), är att möjliggöra och lägga grunden för ett utvecklingsarbete inom ideella kvinnojoursverksamheter. Det framgår vidare att målet är att stärka förutsättningarna för ett förbättrat och mer kunskapsbaserat arbete.

Utskottet ser positivt på att regeringen avser att avsätta medel till utvärdering och utveckling när det gäller ideella kvinnojouurer och utgår därvid från att regeringen inom kort kommer att fatta ett sådant beslut.

Utskottet vill i detta sammanhang hänvisa till regeringens satsningar under åtgärderna 15 och 16 och som avser ökat stöd till bl.a. kvinno- och brottsofferjourer samt riktade medel till utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer; se mera om dessa nedan.

Mot denna bakgrund anser utskottet att motion Ju8 (s) yrkande 21 får anses delvis tillgodosedd. Motionsyrkandet avstyrks.

Åtgärd 10 Utvidgning av uppdrag att utveckla program för omhändertagande av sexualbrottsoffer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om åtgärder för omhändertagande av sexualbrottsoffer med hänvisning till att motionerna får anses delvis tillgodosedda.

Jämför reservation 21 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att tillföra Uppsala universitet medel för att Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) ska kunna utveckla uppdraget att utarbeta ett nationellt program avseende omhändertagande av sexualbrottsoffer.¹

För att implementera programmet i hälso- och sjukvården samt för att höja kunskapsnivån om hedersrelaterat våld och våld i samkönade relationer avser regeringen att tillföra NCK ytterligare medel.

Motioner

I motion Ju8 (s) yrkande 19 anges att regeringen bör verka för att fler sjukhusmottagningar i landet besitter den särskilda kunskap som krävs för att ta emot kvinnor som blivit utsatta för sexuella övergrepp. Enligt motion Ju305 (s) föreligger det ett behov av föreskrifter och allmänna råd för hälso- och sjukvården för att skapa en likvärdig vård och ett likvärdigt bemötande för denna grupp vårdsökande. I motion Ju401 (s) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om möjlighet att få hjälp och stöd i form av t.ex. samtalsterapi för dem som utsatts för sexuella övergrepp.

Utskottets ställningstagande

NCK vid Uppsala universitet fick i februari 2007 i uppdrag att utarbeta ett nationellt program för hälso- och sjukvården avseende omhändertagande av offer för sexualbrott. Syftet med uppdraget var att förbättra omhändertagandet av sexualbrottsoffer inom hälso- och sjukvården. Ett annat syfte var att utarbeta rutiner för hur provtagning och dokumentation ska genomföras för att rättsväsendets beslutsunderlag ska bli så fullständiga och ändamålsenliga som möjligt.

NCK avrapporterade till regeringen den 14 februari 2008 i form av skriften Handbok – Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp. Handboken är utformad för att användas som läromedel såväl inom hälso- och sjukvården som i rättsvårdande myndigheter. Handboken utgör enligt utskottet ett värdefullt

¹ NCK, tidigare Nationellt kunskapscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor.

bidrag när det bl.a. gäller ökad kunskap och förutsättningar för ett likvärdigt omhändertagande och för en likvärdig vård inom sjukvården för denna grupp våldsutsatta.

Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa det kommande arbetet med implementering av det nationella programmet.

Med stöd av vad som nu anförts får motionerna Ju8 (s) yrkande 19, Ju305 (s) och Ju401 (s) yrkande 3 åtminstone delvis anses tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 11 Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om krav på insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck med hänvisning till att motionerna får anses delvis tillgodosedda.

Skrivelsen

Regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands län ska även, utöver sitt regionala uppdrag, lämna stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå mot hedersrelaterat våld och förtryck. En slutredovisning avseende de medel som rekviderats under år 2007 ska ske senast den 31 mars 2009.

Motioner

I motion So264 (s) begärs insatser för att komma till rätta med hedersvåld. Motionären anför bl.a. att familjehem ska ha god kunskap om hedersrelaterat våld och vara insatta i säkerhetstänkande och skyddsbehov, att familjer ska erbjudas att bryta sitt mönster samt att sex- och samlevnadsundervisningen bör bli föremål för en översyn samt vara obligatorisk.

I motion A402 (mp) yrkande 14 framhålls att det krävs särskilda insatser för att myndigheter ska kunna ge adekvat stöd till kvinnor med utländsk härkomst som söker stöd för att de är utsatta för mäns våld.

Enligt motion So508 (m) yrkande 2 bör en nationell handlingsplan mot hedersrelaterat förtryck tas fram i syfte att skydda och skapa lika behandling över hela landet för dem som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck.

I motion A212 (s) framförs synpunkter på stöd till arbetet mot hedersrelaterat våld som del i jämställdhetsarbetet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är mycket angeläget att det s.k. hedersrelaterade våldet med kraft motverkas. Liksom regeringen anser utskottet att det är viktigt att den satsning på skyddat boende, kunskapsutveckling och förebyggande arbete som länsstyrelserna bedriver fortsätter.

Regeringen beslutade den 7 februari 2008 om ett uppdrag till länsstyrelserna att fortsätta främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Syftet med regeringens satsning är enligt skrivelsen att bidra med förutsättningar för implementering i berörda myndigheters ordinarie strukturer för ett långsiktigt hållbart arbete och att i möjligaste mån samordna arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck med det generella arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna ska ge konsultativt stöd framför allt till socialtjänsten i dess arbete med dessa frågor. Storstadslänsstyrelserna ska lämna fortsatt stöd till att utveckla skyddat boende. Den våldsutsattas behov av stöd efter avslutad placering i skyddat boende ska särskilt uppmärksammas.

I detta sammanhang noterar utskottet att åtta verksamheter för skyddat boende för ungdomar som utsatts för hedersrelaterat våld år 2006 fick statsbidrag och att Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) har följt upp hur det gått efter ett år.² Av rapporten framgår bl.a. att vid uppföljningen efter cirka ett år var de intervjuades psykiska lidande fortfarande stort.³ De som hade återknutit kontakten med familjen mådde bättre, medan de som inte hade gjort det mådde sämre. Enligt rapporten antyder detta vikten av att arbeta med familjerna och med relationerna mellan föräldrar och barn, och kanske också mellan familjen och släkten. En annan möjlighet, särskilt när förutsättningar för familjearbete saknas, kan enligt rapporten vara att arbeta mer individualterapeutiskt för att de drabbade bättre ska kunna förstå och förhålla sig till sina familjerelationer och erfarenheter.

Hedersrelaterat våld och förtryck är enligt utskottet ett allvarligt problem som kräver specifika insatser från samhället. Utskottet ser därför positivt på de uppdrag som länsstyrelserna nu har fått och finner inte skäl att föregripa den slutredovisning som ska ske under år 2009. Motionerna So264 (s), So508 (m) yrkande 2, A212 (s) samt A402 (mp) yrkande 14 får därmed anses åtminstone delvis tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

² Se rapporten Frihet och familj – En uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld (2007-112-3).

³ Vid det första tillfället intervjuades 49 personer (motsvarande 53 % av samtliga boende) och vid det andra tillfället 33 personer. Ungefär 90 % av de intervjuade var kvinnor och hälften var under 20 år.

Åtgärd 12 Utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionshinder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om utbildning i handikappkunskap för assistenter m.fl. personalgrupper, om att låta utreda våld mot funktionshindrade kvinnor samt om åtgärder för särskilt utsatta kvinnor med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservation 22 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial som ska användas inom ramen för introduktions- och fortbildningsutbildning för personliga assistenter och annan vårdpersonal som arbetar med stöd och service till personer med funktionshinder.

Motioner

I motion So265 (s) anføres bl.a. att utbildning i handikappkunskap av assistenter, vårdpersonal, socialsekreterare, lärare, rehabiliteringspersonal och omsorgsbedömare bör komma till stånd.

Mot bakgrund av den extremt svåra situation som funktionshindrade kvinnor befinner sig i anser motionärerna i motion So381 (v) yrkande 10 att frågan om våld mot dessa kvinnor bör utredas på ett heltäckande sätt och innehålla konkreta förslag på hur dessa kvinnors situation kan underlättas.

I motion Ju246 (s) yrkande 13 begärs ett tillkännagivande om att åtgärder bör vidtas för särskilt utsatta grupper: kvinnor med funktionshinder, kvinnor med missbruksproblem, psykiskt sjuka kvinnor, asylsökande kvinnor och flyktingkvinnor samt andra utländska kvinnor, kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld, homo-, bi- och transsexuella kvinnor samt unga kvinnor och flickor.

Utskottets ställningstagande

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för år 2008 framgår att regeringen gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial som belyser problematiken med våld som riktas mot funktionshindrade kvinnor. Utbildningsmaterialet ska användas inom ramen för introduktions- och fortbildningsutbildning för personliga assistenter och annan vårdpersonal som ger stöd och service till personer med funktionshinder. Syftet med utbildningsmaterialet är att öka medvetenheten om de ökade risker för kränkningar och våld som funktionshindrade personer kan utsättas för. I uppdraget ligger även att på lämpligt sätt verka för att utbildningsmaterialet blir känt

och kan användas av utbildningsanordnare. Uppdraget ska delredovisas senast den 1 maj 2010 och slutredovisas senast den 1 september 2011. Utskottet välkomnar regeringens initiativ.

Utredningen för en kunskapsbaserad socialtjänst (S 2007:08) presenterade sitt betänkande Evidensbaserad praktik – till nytta för brukaren (SOU 2008:18) den 19 mars 2008. I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting sluter avtal om gemensamma insatser för att stödja den långsiktiga kunskapsutvecklingen, att en särskild modell utformas för hur statliga satsningar ska genomföras så att de också bidrar till en långsiktig kunskapsutveckling samt att Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap ges medel för en särskild programsatsning under sex år på forskning om socialtjänstens resultat, kvalitet och effektivitet. Betänkandet ska nu skickas ut på remiss.

Såsom framgått av avsnittet Åtgärd 7 Utvärdering och utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kommer Socialstyrelsen att få i uppdrag att utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänstanknutna verksamheter för dessa grupper. Utskottet noterar därvid särskilt att Socialstyrelsen vid genomförandet av uppdraget ska uppmärksamma hur de metoder och arbetssätt som används möter de särskilda behov som kvinnorna kan ha, exempelvis på grund av missbruksproblematik, funktionshinder, utländsk bakgrund eller ålder.

Av nu anförda skäl anser utskottet inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motionerna So265 (s), So381 (v) yrkande 10 och Ju246 (s) yrkande 13. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 13 Stöd till handikapporganisationernas arbete

Skrivelsen

Regeringen avser att avsätta medel till handikapporganisationer för att öka deras möjligheter att uppmärksamma och förebygga våld mot funktionshindrade samt ge stöd till dem som utsatts för våld. Regeringen avser även att ge Socialstyrelsen i uppdrag att fördela och följa upp de riktade medlen.

Utskottets ställningstagande

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2008 framgår att regeringen gett myndigheten i uppdrag att utbetala högst 2 miljoner kronor till handikapporganisationer som bedriver projekt för att förebygga våld mot personer med funktionshinder och projekt som ger stöd till dem som utsatts för våld. Socialstyrelsen ska även senast den 31 december 2008 redovisa vilka organisationer som beviljats bidrag och senast den 31 december 2009 redovisa en sammanställning över vilka projekt som bedrivits eller alltjämt bedrivs med dessa medel.

Utskottet bedömer att ett riktat statsbidrag till vissa organisationer ökar möjligheterna att uppmärksamma problematiken kring våld mot funktionshindrade kvinnor. Det kan bl.a. handla om att på ett mer systematiskt sätt uppmärksamma och förebygga våld särskilt mot kvinnor med funktionshinder samt ge stöd till dem som blivit utsatta, exempelvis genom att utveckla tillgänglig information om vart de kan vända sig för att få hjälp.

Utskottet välkomnar regeringens initiativ.

Åtgärd 14 Stärka kunskapen inom missbruks- och beroendevården om kvinnors våldsutsatthet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om krav på insatser för våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservation 23 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att sammanställa och sprida befintlig kunskap hos verksamma inom missbruks- och beroendevården om våldsutsatthet bland kvinnor med missbruk. En kartläggning av den öppna missbruks- och beroendevården i fem län utvisar att endast 4 % av de insatser som kommunerna erbjuder personer med missbruk inriktar sig specifikt på kvinnors behov.

Motioner

I motion Ju9 (v) yrkande 6 föreslås att det inrättas resursjourer med kompetens att ta emot kvinnor med missbruk och psykisk funktionsnedsättning.

Missbrukande kvinnor som är utsatta för våld bör erbjudas behandling i könsseparerade grupper enligt motion Ju392 (v) yrkande 19. Ett liknande yrkande finns i motion So242 (v) yrkande 6.

I motionerna So210 och So417, (båda s), begärs också tillkännagivanden om insatser för kvinnor med missbruksproblem.

Enligt motion So566 (kd) yrkande 6 bör man verka för att kommuner startar mamma-barn-center för kvinnor som blir slagna i nära relationer och som är i ett begynnande missbruk.

Utskottets ställningstagande

Av Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2008 framgår att regeringen nu gett myndigheten det uppdrag som aviserats i skrivelsen. Syftet med uppdraget är att öka kunskapen om kvinnors specifika behov liksom

om behandlingsformer som motsvarar dessa. Forskning visar, enligt regeringen, att missbrukande kvinnor är mer utsatta för misshandel än andra kvinnor. Uppdraget ska delredovisas senast den 1 oktober 2009 och slutredovisas senast den 1 oktober 2011.

Att främja utvecklingen av behandlingsformer som motsvarar kvinnors specifika behov, bl.a. av att bearbeta upplevelser av våldsutsatthet, genom att stärka kunskapen inom missbruks- och beroendevården om kvinnors våldsutsatthet är enligt utskottet positivt och ett steg i rätt riktning. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta något ytterligare initiativ med anledning av motionerna Ju9 (v) yrkande 6, Ju392 (v) yrkande 19, So242 (v) yrkande 6, So210 (s), So417 (s) samt So566 (kd) yrkande 6. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 15 Ökat stöd till bl.a. kvinno- och brottsofferjourer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att regeringen ska presentera en plan för statens långsiktiga ekonomiska ansvar för kvinnojourernas arbete med hänvisning till de åtgärder om ökat skydd och stöd till våldsutsatta som ingår i handlingsplanen.

Jämför reservation 24 (v).

Skrivelsen

Regeringen avser att öka det organisationsanslag som Socialstyrelsen fördelar till organisationer som arbetar med att motverka våld mot kvinnor. Regeringen anser att det behövs en ökning av det organisationsanslag som Socialstyrelsen enligt uppdrag fördelar till sådana organisationer.

Motion

I motion Ju9 (v) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska presentera en plan för hur staten ska ta sitt långsiktiga ekonomiska ansvar för kvinnojourernas arbete.

Utskottets ställningstagande

Det arbete som bedrivs inom ideella kvinnojourer, brottsofferjourer och andra frivilligorganisationer är enligt utskottet ett ovärderligt komplement till det arbete som bedrivs inom ramen för kommunens stödverksamhet. Dessa organisationer bedriver dessutom ett brett arbete för att öka samhällets kunskaper om frågor som rör mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Utskottet konstaterar att regeringen avser att öka det organisationsanslag som Socialstyrelsen fördelar till organisationer som arbetar med att motverka våld mot kvinnor. Mot denna bakgrund anser utskottet att det för närvarande inte är aktuellt för riksdagen att ta något sådant initiativ som föreslås i motion Ju9 (v) yrkande 5. Motionen avstyrks.

Åtgärd 16 Riktade medel till utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om att kvinnojourer bör uppmontras att ta emot transsexuella kvinnor, att låta Socialstyrelsen få i uppdrag att ge kommunerna råd och anvisningar när det gäller samkönade relationer, att skyddet för HBT-personer som utsätts för hot måste stärkas samt en översyn av brottsofferjourernas HBT-kompetens. Motionerna avslås med hänvisning till att de får anses delvis tillgodosedda.

Jämför reservation 25 (v).

Skrivelsen

Regeringen avser att avsätta särskilda medel under åren 2008–2010 till brottsoffer- och kvinnojourer som arbetar mot våld i samkönade relationer.

Motioner

I motion So294 (mp) yrkande 17 föreslås att kvinnojourer ska uppmontras att ta emot transsexuella kvinnor samt höja sin kompetens att bemöta lesbiska som blivit misshandlade av sin partner.

Enligt motion A402 (mp) yrkande 13 bör Socialstyrelsen få ett särskilt uppdrag att ge kommunerna råd och anvisningar när det gäller våld i samkönade relationer.

I motion Ju359 (s) yrkande 2 framförs synpunkter på att skyddet, stödet och behandlingen för HBT-personer som utsatts för hot i en nära relation måste stärkas.

Ett handlingsprogram för hur HBT-personer som drabbas av partnervåld ska få relevant stöd och hjälp föreslås i motion Ju392 (v) yrkande 8.

I motion So335 (v) yrkande 14 begärs en översyn av brottsofferjourernas HBT-kompetens.

Utskottets ställningstagande

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet avrapporterade till regeringen den 14 februari 2008 i form av skriften Handbok – Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp. Handboken är utformad för att användas som läromedel såväl inom hälso- och sjukvården som i rättsvårdande myndigheter.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att kunskapen om sexuellt våld i samkönade relationer samt i hedersrelaterade sammanhang i dag är eftersatt och att dessa grupper också är mindre benägna att söka hjälp. Utskottet ser därför positivt på att regeringen har för avsikt att utvidga uppdraget till NCK vid Uppsala universitet att även omfatta våld i samkönade relationer samt hedersrelaterat våld (se även avsnittet Åtgärd 10).

Utskottet bedömer emellertid att det finns ytterligare behov av beredskap och kompetensutveckling inom verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer. Utskottet noterar med tillfredsställelse i detta sammanhang att regeringen i Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2008 gett myndigheten i uppdrag att fördela 1 100 000 kr till frivilligorganisationer som arbetar med att utveckla brottsofferverksamhet riktad till homo-, bi- och transpersoner (HBT) som utsatts för våld i nära relation. Medlen ska enligt regleringsbrevet kunna användas till bl.a. kompetensutveckling och anpassning av befintlig verksamhet för att kunna möta de särskilda behov som dessa personer som utsatts för våld i en nära relation kan ha. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2009.

Utskottet ställer sig bakom den satsning som regeringen nu gör. Genom de åtgärder som sätts in får motionerna So294 (mp) yrkande 17, A402 (mp) yrkande 13, Ju359 (s) yrkande 2, Ju392 (v) yrkande 8 och So335 (v) yrkande 14 åtminstone delvis anses tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 17 Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår med hänvisning främst till pågående utredningsarbete motionsyrkanden om bl.a. besöksförbudets utformning och tillämpning, möjlighet att hämta personliga tillhörigheter i skydd av polis eller annan, rätt att inneha pepparsprej, utsatta kvinnors ekonomiska trygghet samt livsvillkoren för kvinnor som lever med skyddade personuppgifter.

Jämför reservationerna 26 (s), 27 (s), 28 (v), 29 (s, v) och 30 (s, v).

Skrivelsen

Den pågående s.k. Stalkningsutredningen (Ju 2006:09, dir. 2006:84) utreder vilka skyddsåtgärder som är lämpligast för att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2008.

Motioner

Flera motioner anknuter till reglerna om besöksförbud.

I motion Ju7 (s) yrkande 7 påtalas vikten av att regeringen snarast kommer med förslag som gäller tillämpningen av besöksförbud, så att detta kan utgöra ett bättre skydd för våldsutsatta kvinnor och deras barn.

Enligt motion Ju232 (kd) bör ett besöksförbud kunna omfatta ett större geografiskt område än i dag. I motion Ju408 (fp) föreslås att möjligheten att införa kommunarrest för grov kvinnofridskränkning utreds. Enligt motionären ska en misshandlande man i vissa fall inte tillåtas bosätta sig i samma område som den misshandlade kvinnan.

Flera motioner tar upp frågan om användande av intensivövervakning med elektronisk kontroll, s.k. elektronisk fotboja, vid besöksförbud. Sådana yrkanden framställs i motionerna Ju368 (s), Ju433 (s) yrkande 13, Ju233 (m), Ju406 (m), Ju413 (m), Ju392 (v) yrkande 3 och A402 (mp) yrkande 9.

I motionerna Ju242 (s) och Ju392 (v) yrkande 2 framställs yrkanden om att misshandlade kvinnor som tvingats fly från sina hem ska ges laglig möjlighet att hämta personliga tillhörigheter i skydd av polis eller någon annan av samhället utsedd person.

Ett par motioner tar upp frågan om våldsutsatta kvinnors rätt att inneha pepparsprej. Sådana yrkanden framställs i motionerna Ju354 (fp) och Ju429 (kd).

Enligt motion Ju7 (s) yrkande 4 bör utsatta kvinnors ekonomiska trygghet säkras. Liknande yrkanden framförs i motionerna So263 (s) och A218 (s).

I motion Ju392 (v) yrkande 4 begärs en översyn av livsvillkoren för kvinnor som lever med skyddade personuppgifter. Vidare begärs i motion Ju267 (m) ett tillkännagivande om s.k. skyddsänglar för personer som lever med skyddad identitet. Enligt motionären ska detta vara en centralt placerad person vid en lämplig myndighet som ska ha till uppgift att vara rådgivare åt personer som lever med skyddad identitet.

I motion MJ409 (fp) föreslås ett pilotprojekt avseende utbildning av kvinnofridshundar.

Utskottets ställningstagande

Den 1 september 2003 trädde ändringar i lagen (1988:688) om besöksförbud i kraft, som bl.a. innebär att besöksförbud kan avse den gemensamma bostaden och större geografiska områden än tidigare (prop. 2002/03:70, bet. JuU17, rskr. 224, SFS 2003:484).

Justitieutskottet behandlade motsvarande eller liknande motionsyrkanden som vissa av de nu aktuella i 2007 års betänkande om våldsbrott och brottsoffer (bet. 2006/07:JuU10 s. 10 f.). Justitieutskottet avstyrkte då motionsyrkandena och konstaterade bl.a. att det pågick utredningsarbete om besöksförbud och andra brottsförebyggande åtgärder. Vidare konstaterade utskottet att det inom polisorganisationen hade satts i gång ett projekt i syfte att långsiktigt minska brottsligheten i nära relationer. Utskottet välkomnade detta, inte minst att frågan om att tillhandahålla pepparsprej åt hotade personer uppmärksammats i detta sammanhang.

Utredningen Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot och förföljelse (Ju 2006:09), den s.k. Stalkningsutredningen, tillsattes i juli 2006 för att utreda vilka skyddsåtgärder som är lämpligast för att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse. Av utredningens direktiv framgår att utredningen också ska överväga om det finns ett behov av ett kompletterande ekonomiskt stöd i vissa fall då personer utsätts för upprepade allvarliga hot eller annan allvarlig brottslighet.

I utredningens uppdrag ingår vidare att se över tillämpningen av reglerna om besöksförbud och överväga samt lämna förslag på en rättslig lösning som medger att besöksförbud kan kontrolleras med elektronisk övervakning. Utredningen ska också lämna förslag för att underlätta vardagen för personer med skyddade personuppgifter. Utredningen ska överväga om lagstiftningen bör ändras för att förstärka skyddet mot stalkning, dvs. upprepade trakasserier och förföljelser. Det står utredaren fritt att ta upp även andra frågor inom ramen för uppdraget. Utredningen ska redovisa uppdraget senast den 30 september 2008.

Sammansatta justitie- och socialutskottet har inhämtat att det vid Rikspolisstyrelsen pågår en förstudie rörande ett nytt nationellt skyddspaket till hotade personer. Som en del av förstudien övervägs om det i det kommande skyddspaketet ska finnas möjlighet att erbjuda pepparsprej för hotade personer. Några föreskrifter rörande detta har ännu inte tagits fram. Förstudien har enligt Rikspolisstyrelsen avslutats och kommer att redovisas inom kort. Vidare driver Rikspolisstyrelsen i samarbete med polismyndigheterna ett projekt, Brott i nära relation, som avslutas under 2009.

Sammansatta justitie- och socialutskottet kan konstatera att det pågår ett utredningsarbete om frågor om besöksförbud och andra brottsförebyggande åtgärder. Utredningen om förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse har ett omfattande uppdrag. Vidare pågår ett arbete vid Rikspolisstyrelsen om frågan att tillhandahålla pepparsprej åt hotade personer. Utskottet avstyrker mot bakgrund härav motionerna Ju7 (s) yrkande 7,

Ju232 (kd), Ju233 (m), Ju242 (s), Ju354 (fp), Ju368 (s), Ju392 (v) yrkandena 2 och 3, Ju406 (m), Ju408 (fp), Ju413 (m), Ju429 (kd), Ju433 (s) yrkande 13, A402 (mp) yrkande 9 och MJ409 (fp).

Den som utsätts för hot och förföljelse kan drabbas av svåra ekonomiska påfrestningar. Utskottet ser därför med tillfredsställelse på att Utredningen om förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse ska överväga om det finns ett behov av ett kompletterande ekonomiskt stöd i vissa fall. Motionerna Ju7 (s) yrkande 4, So263 (s) och A218 (s) avstyrks i den mån de inte är tillgodosedda.

Utskottet har förståelse för de synpunkter som framförs i motion Ju267 (m) om behov av särskilt stöd för de personer som lever under skyddad identitet. Utskottet kan i detta sammanhang konstatera att Utredningen om förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse ska överväga och lämna förslag som syftar till att underlätta vardagen för personer med skyddade personuppgifter och överväga om dagens metoder för att skydda hotade och förföljda personers personuppgifter är ändamålsenliga eller om det finns behov av förändringar av det nuvarande regelverket. Riksdagen bör inte ta något initiativ i frågan. Motionerna Ju267 (m) och Ju392 (v) yrkande 4 avstyrks.

Åtgärd 18 Utredning om rätten till partsinsyn och skydd av adressuppgifter m.m. i rättsprocessen

Skrivelsen

Regeringen har beslutat att tillsätta en utredning (dir. 2007:120) om insyn och sekretess inom vissa delar av rättsväsendet m.m. I uppdraget ingår att överväga hur den misstänktes rätt till partsinsyn bör regleras. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2008.

Utskottets ställningstagande

Regeringen anger i skrivelsen att syftet med utredningen är bl.a. att klargöra hur långt misstänkta rätt till insyn sträcker sig under förundersökning och rättegång samt efter dom. Det har ansetts oklart om den rätt till partsinsyn som följer av rättegångsbalken ger en tilltalad rätt att ta del av adressuppgifter, uppgifter om telefonnummer m.m. som är hänförliga till målsäganden, vittnen eller en eventuell medtilltalad och som omfattas av sekretess hos domstolen. Utskottet välkomnar en sådan utredning. En särskilt viktig fråga i det sammanhanget är, som regeringen framhåller, hur rätten till insyn förhåller sig till intresset av att kunna hemlighålla skyddade personuppgifter.

Åtgärd 19 Stärkt säkerhet i domstolarna

Skrivelsen

Regeringen har gett Domstolsverket i uppdrag att utvärdera vissa ändringar i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Uppdraget redovisades i oktober 2007.

Utskottets ställningstagande

Alla som besöker en domstol ska kunna känna sig trygga där. Inte minst gäller det personer som har utsatts för hot och våld. Det allt hårdare samhällsklimatet innebär att säkerheten i domstolarna måste prioriteras ytterligare. Regeringens uppdrag till Domstolsverket att göra en utvärdering av vissa ändringar i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol omfattade bl.a. att göra en bedömning av utvecklingen av säkerhetsrisker och hot mot domstolarna samt att överväga om regleringen i lagen om säkerhetskontroll var ändamålsenligt utformad. Redovisningen skedde i Domstolsverkets rapport Allmän säkerhetskontroll i domstol – en utvärdering (DV-rapport 2007:1). Utskottet ser positivt på att regeringens arbete med säkerheten i domstolarna enligt handlingsplanen kommer att fortsätta.

Åtgärd 20 Bättre information till brottsoffer

Skrivelsen

Regeringen har under våren 2007 beslutat om förordningsändringar som innebär att våldsutsatta kvinnor och andra brottsoffer ska få information om när en person som avtjänar ett fängelsestraff är placerad i häkte och när han eller hon vistas utanför häktet samt om möjligheten att ansöka om besöksförbud.

Utskottets ställningstagande

Målsägandens rätt till information om en intagens utevistelser, tidpunkt för frigivning etc. bör som regeringen påpekar gälla även i det fall den dömde vistas på häkte. På samma sätt har målsäganden ett berättigat intresse av att få information om att fängelsestraffet avtjänas genom intensivövervakning. Utskottet delar regeringens uppfattning att de genomförda ändringarna innebär en mer enhetlig syn på målsägandens rätt till information.

Åtgärd 21 Utredning om vistelsebegreppet

Skrivelsen

Regeringen avser att tillsätta en utredning för att se över de hinder som vistelsebegreppets kostnadskonsekvenser kan utgöra.

Utskottets ställningstagande

Utredningen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor framhöll i sitt slutbetänkande (SOU 2006:65) de hinder för samarbete som vistelsebegreppets kostnadskonsekvenser kan utgöra och att konflikter kan uppstå i fråga om vilken kommun som i en viss situation ska ge bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453). Utredningen påpekade att dessa tvister kan drabba även andra personer än våldsutsatta kvinnor, t.ex. vittnen som utsatts för hot.

Mot denna bakgrund välkomnar utskottet att regeringen den 10 februari 2008 tillsatt en utredning om vistelsebegreppet i socialtjänstlagen i vissa situationer (dir. 2008:13). Syftet med utredningen är enligt direktiven bl.a. att förtydliga ansvarsfördelningen mellan kommuner när det gäller enskilda personers vistelse i en annan kommun än hemkommunen. Utredningen ska redovisa sitt resultat senast den 30 april 2009.

Åtgärd 22 Utredning om en översyn av socialtjänstlagen och lagen om vård av unga

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion med krav på en översyn av socialtjänstlagen med hänvisning till att motionen får anses tillgodosedd.

Skrivelsen

Regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över gällande bestämmelser om skydd och stöd för barn i utsatta situationer (se prop. 2006/07:129).

Motion

I motion So508 (m) yrkande 1 föreslås en översyn av socialtjänstlagen och att lagen anpassas efter barnens rätt till skydd.

Utskottets ställningstagande

Regeringen tillsatte den 6 december 2007 en utredare som ska se över bestämmelserna om skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt lämna förslag till de förändringar som bedöms nödvändiga för att anpassa lagstiftningen till den utveckling som har skett (dir. 2007:168). När översynen är klar ska utredaren enligt direktiven ta ställning till om bestämmelserna ska föras samman i en särskild lag. I översynen ingår bl.a. att ta ställning till om reglerna om utredning av barns förhållanden behöver kompletteras. Utredningen ska vara klar senast den 15 juni 2009.

Utskottet välkomnar regeringens initiativ att tillsätta en utredning för att stärka skyddet för barn och unga. Det är enligt utskottet angeläget att lagstödet för socialtjänstens insatser avseende barn som far eller riskerar att fara illa, anpassas till den utveckling som skett under de 25 år som gått sedan socialtjänstreformen. I detta sammanhang noterar utskottet särskilt att i utredarens uppdrag ingår att ta ställning till om det ska vara möjligt att påbörja en utredning om ett barns förhållanden, en s.k. barnavårdsutredning, utan vårdnadshavarnas vetskap.

Motion So508 (m) yrkande 1 får med det anförda anses tillgodosedd. Motionsyrkandet avstyrks.

Övriga motioner om ökat skydd och stöd till våldsutsatta

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om en nationell och avgiftsfri kristelefon för utsatta kvinnor med hänvisning till att motionen får anses tillgodosedd.

Motion

I motion Ju246 (s) yrkande 9 framförs att en nationell och avgiftsfri kristelefon för utsatta kvinnor bör upprättas.

Utskottets ställningstagande

I december 2007 invigdes Kvinnofridslinjen, en nationell stödtelefon dit våldsutsatta kvinnor kan ringa dygnet runt. Stödtelefonen drivs på regeringens uppdrag av kliniska enheten vid Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Akademiska sjukhuset i Uppsala.

Stödtelefonen är bemannad av utbildad personal som ger personligt stöd och information om de hjälpinsatser som finns på respektive ort. Kvinnofridslinjen har ett 020-nummer, vilket innebär att samtalet är kostnadsfritt och inte syns i efterhand på telefonräkningen. Den som ringer kan välja att vara anonym, och medarbetarna har tystnadsplikt.

Med stöd av det anförda får motion Ju246 (s) yrkande 9 anses tillgodosedd. Motionen avstyrks.

Stärkt förebyggande arbete

Åtgärd 23 Metoder för att upptäcka förekomst av våldsutsatthet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om olika metoder för att inom vården upptäcka förekomst av våldsutsatthet bl.a. med hänvisning till det aviserade uppdraget till Nationellt centrum för kvinnofrid.

Jämför reservation 31 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) i uppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera frågor om personlig erfarenhet av våld som en del av anamnesen (sjukdomshistoria) inom hälso- och sjukvård.

Motioner

Enligt motion Ju246 (s) yrkande 10 bör nationella riktlinjer läggas fast för mödravården i arbetet mot våld mot kvinnor.

I motion So219 (fp) framförs att anmälningsplikt bör införas inom vården. Motionären anför att ett obligatoriskt införande av att frågor ska ställas i samband med besök på t.ex. mödravårdscentralen, vid läkar- och sjukhusbesök etc. samt anmälningsplikt i de fall där misshandel bekräftas skulle kunna vara lämpliga åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis erinrar utskottet att det av 14 kap. 2 § femte stycket sekretesslagen (1980:100) framgår att sekretessen inom hälso- och sjukvården inte hindrar att uppgift som angår bl.a. misstanke om brott för vilket inte

är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år lämnas till myndighet om uppgiften behövs där för t.ex. förundersökning.

Vidare råder det enligt gällande lagstiftning anmälningsskyldighet inom hälso- och sjukvården beträffande barn som far illa (se 2 kap. 1 a § lagen [1998:531] om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område). Det föreligger vidare en skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd (14 kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453]).

Det är mycket viktigt att misshandlade kvinnor får ett professionellt omhändertagande och bemötande av hälso- och sjukvården och övriga myndigheter. Utskottet välkomnar därför uppdraget vars syfte är att personalen inom hälso- och sjukvården i ett tidigt skede ska upptäcka kvinnor och barn, samt partner i samkönade relationer, som är eller har blivit utsatta för våld. Bakgrunden är det metodutvecklingsprojekt som genomfördes av Socialstyrelsen 2001, där kvinnor vid besök på barnmorskemottagningar och ungdomsmottagningar rutinmässigt tillfrågades om våldsutsatthet. Utskottet delar bedömningen att dessa erfarenheter från mödrahälsovården bör kunna utgöra grund för införandet av sådana rutiner inom hälso- och sjukvården som helhet.

Motionerna Ju246 (s) yrkande 10 och So219 (fp) avstyrks i den mån de inte är tillgodosedda med det anförda.

Åtgärd 24 Virtuella ungdomsmottagningar

Skrivelsen

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utbetala medel för utvecklandet av en virtuell ungdomsmottagning. Socialstyrelsen ska redovisa uppdraget den 31 mars 2009. Det övergripande syftet med en virtuell ungdomsmottagning är att stärka och stödja unga kvinnors och unga mäns identitetsutveckling och möjlighet att utveckla sunda relationer med andra, förbättra deras hälsosituation genom ökad kunskap samt att erbjuda pålitlig och lättillgänglig information inom områden som kan upplevas som känsliga eller svåra att ta upp i reguljära kontakter med vården. I uppdraget ingår även att sprida information om tjänsten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar utvecklandet av en virtuell ungdomsmottagning.

Åtgärd 25 Fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck

Skrivelsen

Regeringen avser att ge ett myndighetsuppdrag att erbjuda skolledare fortbildning om problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Utskottets ställningstagande

Rektorer, lärare och övrig personal måste kunna tyda signaler för att kunna upptäcka problem. Utskottet anser det därför vara positivt att ett myndighetsuppdrag kommer att ges för att erbjuda skolledare för såväl grundskolor som gymnasieskolor fortbildning om problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Åtgärd 26 Fortsatt kunskapsutveckling för tjejjourer

Skrivelsen

Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fortsätta genomföra insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck genom tjejjourernas verksamhet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att Ungdomsstyrelsens uppdrag att stödja tjejjourernas arbete mot hedersrelaterat våld har förlängts till att gälla under hela 2007 och 2008. Uppdraget ska redovisas den 28 februari 2009. Genom olika aktiviteter ska myndigheten bidra till att öka kompetensen och dessutom uppmuntra och skapa förutsättningar för nya nätverk och samarbeten.

Det är mycket angeläget att de flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck kan få stöd genom tjejjourernas verksamhet. Utskottet ser därför positivt på Ungdomsstyrelsens arbete i denna fråga.

Åtgärd 27 Nya prioriterade områden för Allmänna arvsfonden

Skrivelsen

Regeringen har föreslagit nya prioriterade områden för Allmänna arvsfondens stödgivning från 2007 som rör frågor om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld.

Utskottets ställningstagande

Regeringen anför i skrivelsen att en av de nya prioriteringarna är projekt som syftar till att förebygga våld, mobbning och trakasserier samt till stärkt stöd till brottsoffer inom fondens målgrupper. Projekt som syftar till att motverka våld, mobbning eller trakasserier på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning eller funktionshinder bör uppmärksammas särskilt. Regeringen ser det också som angeläget med stöd till projekt för att utveckla nya metoder för stöd till barn och unga som utsatts för våld eller som bevittnat våld i hemmiljön samt till projekt som syftar till att motverka mäns våld mot unga kvinnor och kvinnor med funktionshinder. Utskottet delar regeringens bedömning.

Åtgärd 28 Förbättrad trygghet för kvinnor i stads- och tätortsmiljöer

Skrivelsen

Regeringen avser att anslå medel för att intensifiera arbetet med att skapa en ökad trygghet i närmiljön.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att stads- och tätortsmiljöer ska vara uppbyggda och utformade så att de främjar ett gott liv där människor kan känna gemenskap och tillit. I många tätorter finns det miljöer som är utformade på ett sådant sätt att de, t.ex. på grund av att de ligger ödsligt eller är dåligt upplysta, kan öka risken för brott. Olika miljöer kan genom sin utformning skapa känslor av otrygghet och rädsla hos människor. Rädslan för brott är, som regeringen påpekar, ett problem för många människor, i synnerhet för flickor och kvinnor, och kan begränsa deras möjligheter till ett gott liv genom att de inte vågar använda vissa stads- och tätortsmiljöer.

Utskottet noterar att Brottsförebyggande rådet (Brå) nyligen presenterade rapporten Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention (Rapport 2007:28). I rapporten, som är en systematisk forskningsgenomgång, redogör Brå för slutsatsen att förbättrad utomhusbelysning är en betydande förbättring som leder till att allmänheten känner ökad trygghet, varför det kan vara ett användbart, billigt och effektivt sätt att minska antalet brott.

Regeringen redogör i skrivelsen för kommunernas arbete på detta område. Enligt regeringen har flera kommuner med ett jämställdhetsperspektiv utvecklat en dialog med de boende och organisationer t.ex. genom s.k. trygghetsvandringar, där polis, socialtjänst och medborgare i olika åldrar och med olika bakgrund samlas för att genom sina erfarenheter av otrygghet skapa underlag för att förändra närmiljön och därmed öka känslan av trygghet.

Utskottet anser att det är positivt att regeringen under mandatperioden bl.a. avser att anslå medel för att följa upp och stödja denna utveckling.

Övriga motioner om förebyggande arbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande som efterfrågar av konkreta förslag på hur arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor ska bedrivas med hänvisning till de åtgärder för stärkt förebyggande arbete som ingår i handlingsplanen.

Jämför reservation 32 (s, v) och särskilt yttrande 4 (mp).

Motion

I motion Ju11 (s) efterfrågas konkreta förslag på hur arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor ska bedrivas. I handlingsplanen saknas, enligt motionärerna, bl.a. opinionsbildning hos alla män som inte misshandlar och förtrycker kvinnor. Det behövs vidare ett framåtblickande och långsiktigt förebyggande arbete som direkt riktar sig till män och pojkar.

Utskottets ställningstagande

Offentliga myndigheter och ideella och frivilliga organisationer kan göra mycket för att påverka attityder gentemot våld. Det stora samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor innebär kan däremot aldrig upphöra utan att varje man inser att våld i en nära relation är oacceptabelt. Det är självklart avgörande att män påverkar män i den riktningen. Inte minst är mäns påverkan och överförande av goda normer till pojkar av största vikt.

Utskottet har förståelse för de synpunkter som framförs i motion Ju11 (s) om bl.a. opinionsbildning. Utskottet konstaterar dock att de åtgärder för bl.a. stärkt förebyggande arbete som ingår i handlingsplanen riktar sig till både kvinnor och män, även till dem som inte själva är direkt berörda. Motion Ju11 (s) avstyrks.

Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet

Åtgärd 29 Intensifierat arbete inom polisen avseende bl.a. mäns våld mot kvinnor

Skrivelsen

Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld samt våld i samkönade relationer. Uppdraget ska genomföras under tiden den 1 september 2007 t.o.m. den 31 december 2009.

Utskottets ställningstagande

Av skrivelsen framgår att insatserna ska omfatta utbildning, informations-spridning till allmänheten och andra åtgärder som bedöms stärka det ordinarie arbetet långsiktigt samt att avsikten med insatserna är att förbättra polisens förmåga att arbeta utifrån ett brottsofferperspektiv. Uppdraget ska genomföras i samråd med bl.a. Åklagarmyndigheten.

I regleringsbrevet avseende polisorganisationen för år 2008 framgår att Rikspolisstyrelsen ska redovisa hur arbetet fortskrider och resultatet av detta. Redovisningen ska lämnas senast den 1 oktober 2008.

Från Rikspolisstyrelsen har inhämtats att det nu aktuella uppdraget behandlas inom ramen för projektet *Brott i nära relationer* som styrelsen driver. Vidare framgår av Polisens årsredovisning för 2007 (s. 104) att en nationell strategi mot brott i nära relationer kommer att tas fram inom projektet. Syftet är att Polisens arbete ska bedrivas mer enhetligt och att kvaliteten ska höjas. Representanter för polismyndigheterna, polisutbildningarna och Åklagarmyndigheten deltar i särskilda arbetsgrupper som skapats, och projektet håller särskilda konferenser för de kontakt- och införandean-svariga som polismyndigheterna utsett.

Utskottet delar regeringens bedömning att uppdraget kan bidra till att ytterligare öka polisens kompetens och kapacitet i dessa frågor samt att stärka allmänhetens förtroende för polisen så att fler brott anmäls. Utskottet ser också positivt på att regeringen har för avsikt att se över behovet av ytterligare resurser till andra myndigheter inom rättsväsendet, såsom Åklagarmyndigheten och Domstolsverket, med anledning av detta uppdrag.

Åtgärd 30 Ökad kompetens hos polisen att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och barn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. polisens hot- och riskbedömningar, familjevåldsenheter och fler barnutredare, främst med hänvisning till pågående utvecklingsarbete vid polisen.

Jämför reservationerna 33 (s), 34 (v) och 35 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att i samråd med Åklagarmyndigheten säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn, t.ex. i form av särskilda familjevåldsenheter. Rikspolisstyrelsen ska redovisa sitt uppdrag i samband med årsredovisningen för 2007.

Motioner

I motion Ju8 (s) yrkande 14 delvis anförs att handlingsplanen bör kompletteras med ett uppdrag till Rikspolisstyrelsen (RPS) om en utvärdering av hur hot- och riskbedömningar används samt att RPS bör ges i uppdrag att se till att det i fortsättningen är rutin för polismyndigheterna att göra sådana bedömningar. Även i motion Ju271 (s) behandlas frågan om hot- och riskbedömningar av våldsamma män.

I motion Ju288 (fp) yrkande 2 anförs att en särskild satsning på att utbilda fler barnutredare inom polisen bör göras. I yrkande 3 föreslås att en nationell resursenhet för bekämpning av våldsbrott mot barn inrättas.

I motion Ju392 (v) yrkande 14 föreslås att familjevåldsenheter inrättas över hela landet.

I motion So259 (s) yrkande 4 anförs att ett barnperspektiv bör anläggas på utredningar om mäns våld mot kvinnor.

Utskottets ställningstagande

Justitiekommittén behandlade motsvarande eller liknande motionsyrkanden som vissa av dem som nu är aktuella i 2007 års betänkande om våldsbrott och brottsoffer (bet. 2006/07:JuU10). Justitiekommittén anförde att det ställde sig bakom regeringens initiativ att inrätta fler familjevåldsenheter och säkerställa rätt kompetens hos dem som utreder ärenden med brottutsatta barn. Vidare betonade utskottet det angelägna i att vetenskapligt grundade hot- och riskbedömningar kommer till användning vid alla polismyndigheter och förutsatte att detta skulle uppmärksammas i det fortsatta arbetet. Motionsyrkandena avstyrktes.

Justitieutskottet behandlade vidare motionsyrkanden om bemötande och information från rättsväsendets företrädare i betänkande 2007/08:JuU1. Justitieutskottet betonade i det sammanhanget särskilt vikten av att förbättra stödet till våldsutsatta kvinnor och barn. Utskottet uttalade också att det bör finnas familjevårdsenheter, där polis och åklagare är samlokaliserade, över hela landet.

Av polisens årsredovisning för 2007 (s. 104) framgår att vid 9 av de 21 polismyndigheterna bedriver man eller har påbörjat arbete med att inrätta en särskild enhet för utredning av brott mot kvinnor, närstående och barn. 14 av polismyndigheterna uppger att de har ett nära samarbete med åklagaren, och 7 polismyndigheter säger att de även bedriver nära samarbete med socialtjänsten. Vissa av polismyndigheterna har gemensamma ärendegenomgångar, medan några är fysiskt samlokaliserade. Av de polismyndigheter som saknar nära samarbete med åklagare och socialtjänst rapporterar sex att de vidtagit åtgärder för att främja detta. Samtliga polismyndigheter utom två uppger att de upprättat samarbete med hälso- och sjukvården.

Sammansatta justitie- och socialutskottet har från Rikspolisstyrelsen inhämtat att samtliga polismyndigheter under hösten 2007 tillfrågades om de använder sig av hot- och riskbedömningar som ett led i arbetet att utreda våld mot kvinnor. Av svaren framgick att endast två myndigheter för närvarande inte genomför strukturerade hot- och riskbedömningar, men även de planerar att införa detta inom kort.

Från Rikspolisstyrelsen har vidare inhämtats att under våren 2008 kommer en metodhandbok att tas fram inom ramen för projektet Brott i nära relation som Rikspolisstyrelsen driver i samarbete med polismyndigheterna. Avsikten är att där beskriva hur polismyndigheter ska arbeta strukturerat med hot- och riskbedömningar i denna typ av ärenden. Även i den nationella brottsofferstrategin, som håller på att tas fram, kommer polisens arbete med hot- och riskbedömningar att beskrivas. Ett samarbete med Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Umeå har dessutom inletts om informationsöverföring mellan myndigheter med utgångspunkt från sekretess och partsinsyn. Slutligen kan nämnas att det vid Rikspolisstyrelsen pågår en förstudie om ett nytt nationellt skyddspaket för hotade personer. I förstudien ingår som en komponent att se över möjligheten att kontinuerligt använda sig av hot- och riskbedömningar för att säkerställa att rätt åtgärder vidtas. Förstudien har enligt Rikspolisstyrelsen avslutats och kommer att redovisas inom kort.

I regleringsbrevet avseende polisorganisationen för år 2007 gav regeringen Rikspolisstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för att säkerställa att all personal som utreder ärenden med barn som utsatts för brott genomgår för arbetsuppgifterna särskilt anpassad utbildning. Av den redovisning som Rikspolisstyrelsen lämnat till regeringen med anledning av uppdraget framgår bl.a. att de nuvarande barnutredarutbildningarna har utvecklats och kompletterats samt att en obligatorisk fortbildning tagits fram.

Sammansatta justitie- och socialutskottet välkomnar de initiativ som regeringen tagit i syfte att inrätta fler familjevåldsenheter och säkerställa rätt kompetens hos dem som utreder ärenden med brottsutsatta kvinnor och barn. Särskilt vill utskottet lyfta fram vikten av att anlägga ett barnperspektiv vid utredningar om mäns våld mot kvinnor. Utskottet kan konstatera att det pågår ett aktivt arbete vid Rikspolisstyrelsen när det gäller hot- och riskbedömningar. Utskottet vill dock än en gång betona det angelägna i att vetenskapligt grundade hot- och riskbedömningar kommer till användning vid samtliga polismyndigheter.

Sammanfattningsvis framstår det inte som nödvändigt med något uttalande av riksdagen i de nu aktuella frågorna. Utskottet avstyrker motionerna Ju8 (s) yrkande 14 delvis, Ju271 (s), Ju288 (fp) yrkandena 2 och 3, Ju392 (v) yrkande 14 och So259 (s) yrkande 4 i den mån de inte är tillgodosedda med det anförda.

Åtgärd 31 Ökad kompetens hos polisen att ge brottsoffer relevant information

Skrivelsen

Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för att säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att ge brottsoffer relevant information om de insatser som finns tillgängliga för brottsoffer i samhället. Rikspolisstyrelsen ska redovisa sitt uppdrag i samband med årsredovisningen för 2007.

Utskottets ställningstagande

Av polisens årsredovisning för 2007 (s. 110) framgår att Rikspolisstyrelsen har vidtagit en rad åtgärder för att säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens för att ge brottsoffer relevant information samt att polisens övergripande brottsofferarbete utgår från en fastställd handlingsplan. Vidare planeras flera olika utbildningsinsatser. Nationella brottsofferundersökningar kommer att genomföras t.o.m. år 2010. Resultaten följs upp, och målsättningen är att andelen brottsoffer som är nöjda med polisens arbete ska öka.

Utskottet ser positivt på att kompetensen hos polisen att lämna relevant information till brottsoffer ökar. Utskottet delar regeringens bedömning att brottsoffren härigenom kommer att få bättre möjligheter till stöd och hjälp.

Åtgärd 32 Ökad kompetens hos polisen att förebygga, upptäcka och utreda hedersrelaterad brottslighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om insatser mot hedersrelaterad brottslighet med hänvisning till pågående utvecklingsarbete inom polisen.

Skrivelsen

Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för att öka polisens kompetens och förmåga att förebygga, upptäcka och utreda hedersrelaterad brottslighet. Rikspolisstyrelsen ska redovisa sitt uppdrag i samband med årsredovisningen för 2007.

Motioner

I motion Ju433 (s) yrkande 18 anförs att polisen måste utveckla och samordna sitt arbete mot hedersrelaterat våld.

I motion U304 (fp) yrkande 19 betonas insatser mot hedersrelaterade brott riktade mot homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Utskottets ställningstagande

Av polisens årsredovisning för 2007 (s. 105 f.) framgår bl.a. att Rikspolisstyrelsen under 2006–2007 har utbildat kontaktpersoner avseende hedersrelaterad brottslighet vid samtliga myndigheter, Säkerhetspolisen, Polishögskolan samt polisutbildningarna i Växjö och Umeå. Uppdraget som kontaktperson innebär bl.a. att anordna utbildning i respektive polismyndighet. Vidare framgår av årsredovisningen att Rikspolisstyrelsen genom projektet Brott i nära relationer under år 2008 kommer att anordna erfarenhetskonferenser för bl.a. kontaktpersonerna. Syftet är att ta lärdom av avslutade hedersrelaterade ärenden samt att diskutera utbildningssatser inom respektive polismyndigheter.

Enligt utskottets uppfattning är det mycket angeläget att den hedersrelaterade brottsligheten bekämpas. Specifik kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck är av största vikt i det sammanhanget. Det arbete som bedrivs inom polisen innebär enligt utskottets uppfattning att polisen genom ökad kompetens bättre kommer att kunna förebygga, upptäcka och utreda denna typ av brottslighet. Som framhålls i skrivelsen drabbas även homo- och bisexuella av båda könen samt transpersoner av hedersrelaterat våld och förtryck. Utskottet välkomnar regeringens initiativ och anser inte att något ytterligare initiativ från riksdagens sida i nuläget är påkallat. Motionerna Ju433 (s) yrkande 18 och U304 (fp) yrkande 19 avstyrks i den mån de inte anses tillgodosedda med det anförda.

Åtgärd 33 Ökad kompetens inom Åklagarmyndigheten i brottsofferfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att bl.a. inrätta specialiståklagare för de familjerelaterade brotten med hänvisning till det utvecklingsarbete som pågår.

Jämför reservation 36 (v).

Skrivelsen

Regeringen har gett Åklagarmyndigheten i uppdrag att redovisa vilka åtgärder myndigheten vidtagit för att vidareutveckla åklagarnas och den övriga personalens kunskaper och kompetens när det gäller brottsofferfrågor, i synnerhet beträffande bemötande av brottsoffer. Åklagarmyndigheten ska redovisa sitt uppdrag i årsredovisningen för år 2007. Insatser beträffande sexualbrottsoffer ska redovisas särskilt.

Motioner

I motion Ju312 (fp) föreslås att det inrättas specialiståklagare för de familjerelaterade brotten. Enligt motion Ju410 (v) yrkande 7 bör regeringen låta följa upp hur utredningarna om våld och övergrepp mot barn bedrivits.

Utskottets ställningstagande

Justitieutskottet har vid flera tillfällen framhållit vikten av att de anställda inom rättsväsendets olika myndigheter har hög kompetens, och justitieutskottet har sett det som självklart att de som kommer i kontakt med myndigheterna, t.ex. brottsoffer och vittnen, ska få ett korrekt och professionellt bemötande från myndighetsföreträdare. Inom rättsväsendets olika myndigheter vidtas också kontinuerligt åtgärder för att dels öka kompetensen hos personalen inom de i motionerna berörda områdena, dels förbättra bemötandet av dem som kommer i kontakt med myndigheterna. Det är angeläget att detta arbete fortsätter. Justitieutskottet har i dessa sammanhang särskilt betonat vikten av att förbättra stödet till våldsutsatta kvinnor och barn (se bl.a. bet. 2007/08:JuU1 s. 101 f.).

Regeringen har i regleringsbrevet avseende anslag 24:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder, utgiftsområde 14 Arbetsliv för budgetåret 2008 (prop. 2007/08:1 utg.omr. 14, bet. AU1, rskr. 72) beslutat att tillskjuta medel för det uppdrag Åklagarmyndigheten fått att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. I Åklagarmyndighetens regleringsbrev för budgetåret 2008 har regeringen uppdragit åt myndigheten att redovisa de insatser som har genomförts när det gäller bekämpning av vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn. Redovisningen ska innehålla

en samlad beskrivning och analys av hur verksamheten på dessa områden har utvecklats och dess resultat. Även Rikspolisstyrelsen har fått regeringens uppdrag att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer (dnr IJ2007/349/JÄM, IJ2007/2249/JÄM). Uppdraget, som ska slutredovisas senast den 28 februari 2010, ska genomföras i samråd med Åklagarmyndigheten (se vidare under åtgärd 29).

Åklagarmyndigheten anger i sin årsredovisning för 2007 att i slutet av 2006 tillsatte riksåklagaren ett antal särskilda relationsvåldsspecialister, 15 åklagare, vid totalt 14 kammare. Relationsvåldsspecialisternas arbetsuppgifter ska, utöver sedvanlig ärendehantering, även omfatta metodutveckling lokalt vid åklagarkamrarna. Relationsvåldsspecialisterna ska bl.a. under kammarchefen leda arbetet med bekämpning av relationsvåld inklusive sexualbrott mot kvinnor och barn, samordna och leda det operativa arbetet på kammaren för de åklagare som arbetar med relationsvåld, i samverkan med polisen och andra myndigheter utveckla arbetsformer och arbetsfördelning, kvalitetsbedöma utredningar samt svara för kvalitetsutveckling av förundersökningar. Syftet med satsningen på relationsvåldsspecialister är att få bättre utredningar, fler åtal och fler fällande domar. Enligt Åklagarmyndigheten följdes relationsvåldsspecialisternas arbete upp under 2007. Uppföljningen har gällt de 14 kammare som omfattats av riksåklagarens särskilda satsning 2006/07. Genom uppföljningen har framkommit att det vid 10 av de 14 kamrarna numera finns relationsvåldsteam eller grupper, med särskilt utsedda åklagare. Totalt sett finns relationsvåldsteam eller särskilt utsedda åklagare vid drygt hälften av landets allmänna åklagarkammare, vilket är en organisatorisk förändring som huvudsakligen har skett under år 2007. Enligt Åklagarmyndigheten anser flera kammare att detta lett till kvalitativa förbättringar av arbetet.

Då justitieutskottet våren 2007 behandlade ett motionsyrkande om specialiståklagare för familjerelaterade brott redogjorde utskottet för det arbete som pågår och ansåg att arbetet inte borde föregripas genom ett tillkännagivande (bet. 2006/07:JuU10 s. 22 f.).

Sammansatta justitie- och socialutskottet välkomnar regeringens initiativ såsom det redovisas i skrivelsen. Utskottet har i övrigt inte någon annan uppfattning än den justitieutskottet redovisat och anser mot bakgrund härav att riksdagen inte nu bör göra något tillkännagivande med anledning av motionerna Ju312 (fp) och Ju410 (v) yrkande 7. Motionsyrkandena avstyrks.

Åtgärderna 34 och 35 Förbättrat bemötande i domstolarna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att det bör införas obligatoriska utbildningar i jämställdhet och mäns våld mot kvinnor för domare och nämndemän. Detta görs med hänvisning till att yrkandet i huvudsak får anses tillgodosett.

Jämför särskilt yttrande 5 (v, mp).

Skrivelsen

Regeringen beslutade om ett återrapporteringskrav för Domstolsverket och domstolarna i regleringsbrevet för budgetåret 2007 avseende åtgärder för att säkerställa att parter, målsägande och vittnen får ett korrekt bemötande. Detta gäller särskilt brottsoffer, t.ex. kvinnor utsatta för olika former av sexualbrott.

Regeringen har tillsatt en utredning som ska kartlägga kommunikationen mellan domstolarna och medborgarna, Utredningen om förtroende och kvalitet i domstolarna (Ju 2007:08, dir. 2007:93). Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2008.

Motion

Enligt motion Ju10 (mp) yrkande 2 bör det införas obligatoriska utbildningar i jämställdhet och mäns våld mot kvinnor för domare och nämndemän.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det viktigt att bemötandet i domstolarna inte medför att människor avhåller sig från att vända sig till domstol eller komma till domstol och vittna. Frågor som hur parter och andra blir bemötta i domstolarna har särskilt stor betydelse för allmänhetens förtroende för domstolarna. Utskottet ser därför positivt på de av regeringen aviserade åtgärderna.

Av regleringsbrevet för Sveriges Domstolar för år 2008 framgår att regeringen gett Domstolsverket i uppdrag att genom insatser i form av utbildning ytterligare stärka kompetensen bland domare och andra anställda vid domstolarna när det gäller frågor om mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer. Åtgärderna ska leda till ett bättre bemötande av brottsoffer och därigenom bidra till att stärka allmänhetens förtroende för domstolarna. Uppdraget ska genomföras under åren 2008 och 2009.

När det gäller det motionsvis framförda kravet om obligatorisk utbildning för funktionärer i domstolarna vill sammansatta justitie- och socialutskottet framhålla vad utskottet anfört ovan om vikten av att de anställda inom rättsväsendets olika myndigheter har hög kompetens. Utskottet ser det som självklart att de som kommer i kontakt med myndigheterna, t.ex. brottsoffer och vittnen, ska få ett korrekt och professionellt bemötande från myndighetsföreträdare. Inom rättsväsendets olika myndigheter vidtas också kontinuerligt åtgärder för att dels öka kompetensen hos personalen inom de i motionerna berörda områdena, dels förbättra bemötandet av dem som kommer i kontakt med myndigheterna. Vid sin behandling av motsvarande motionsyrkande senast hösten 2007 har justitieutskottet med hänvisning till det arbete som pågår och till regeringens aviserade åtgärder för att öka kompetensen inom rättsväsendets myndigheter, ansett att det inte finns anledning för riksdagen att göra något tillkännagivande i frågan. Utskottet har också ansett att en mera omfattande utbildning av nämndemän knappast är förenlig med lekmannarollen (bet. 2007/08:JuU1 s. 101 f.).

Sammansatta justitie- och socialutskottet instämmer i justitieutskottets bedömning och föreslår att riksdagen avslår motion Ju10 (mp) yrkande 2 i den mån den inte kan anses tillgodosedd med det anförda.

Åtgärd 36 Utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner bl.a. om att polisens bemötande av våldtäktsoffer bör förbättras. Detta görs med hänvisning till det utvecklingsarbete som pågår.

Skrivelsen

Regeringen har gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utforma och i samråd med berörda myndigheter genomföra ett utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer riktat till polismyndigheter, åklagar-kamrar och domstolar. Brottsoffermyndigheten ska slutredovisa sitt uppdrag senast den 1 oktober 2009.

Motioner

Enligt motion Ju404 (s) behöver polisens bemötande av våldtäktsoffer förbättras. I motion Ju386 (m) yrkande 7 föreslås att tillgängligheten hos bl.a. polisen förbättras så att anmälningsbenägenheten vid våldtäkter ökar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det av regeringen omtalade utbildningsprogrammet ska öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa brottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. När det gäller barn som har utsatts för sexualbrott ska programmet särskilt fokusera på att öka kunskapen om barns särskilda utsatthet och behov vid dessa brott.

I detta sammanhang vill utskottet åter framhålla den skrift som Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) presenterade i februari 2008. Skriften, Handbok – Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp, som är utformad att användas som läromedel såväl inom hälso- och sjukvården som av rättsvårdande myndigheter.

Utskottet har redan tidigare i betänkandet understrukt det självklara i att de som kommer i kontakt med myndigheterna, t.ex. brottsoffer och vittnen, ska få ett korrekt och professionellt bemötande från myndighetsföreträdare. Det är därför glädjande att det inom rättsväsendets olika myndigheter också kontinuerligt vidtas åtgärder för att dels öka kompetensen hos personalen inom de i motionerna berörda områdena, dels förbättra bemötandet av dem som kommer i kontakt med myndigheterna.

Med hänvisning till det arbete som pågår och till regeringens aviserade åtgärder för att öka kompetensen inom rättsväsendets myndigheter anser utskottet att det inte föreligger något behov av att riksdagen uttalar sig i de frågor som motionärerna tar upp. Utskottet avstyrker motionerna Ju386 (m) yrkande 7 och Ju404 (s).

Åtgärd 37 Utvärdering av fridskränkingsbestämmelserna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner bl.a. om att utvärdera straffbestämmelserna om kvinnofridskränkning med hänvisning till att yrkandet får anses tillgodosett genom regeringens handlingsplan.

Skrivelsen

Regeringen har för avsikt att utvärdera straffbestämmelserna om grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § brottsbalken.

Motioner

Enligt motion Ju297 (m) yrkande 1 behöver straffbestämmelserna som gäller våld mot kvinnor utvärderas. De försök som bedrivits med snabb lagföring av kvinnofridsbrott bör enligt motion Ju270 (s) yrkande 1 följas upp.

Utskottets ställningstagande

I enlighet med ett förslag i propositionen Kvinnofrid infördes i 4 kap. brottsbalken en ny paragraf, 4 a §, med bestämmelser om brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Paragrafen fick en ny lydelse den 1 januari 2000 (prop. 1998/99:145, bet. 1999/2000:JuU3, rskr. 22, SFS 1999:845). Enligt lagrummet gäller att den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (alltså brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt sexualbrott) mot en närstående eller tidigare närstående person döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Har gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att ett huvudsakligt motiv för denna varit att införa ett nytt brott som markerar det särskilt straffvärda i en långvarig och upprepad kränkning av en annan person och där förfarandet består av en serie i och för sig straffbelagda gärningar (prop. 1997/98:55 s. 74).

Åklagarmyndigheten presenterade i maj 2007 rapporten Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott. I rapporten redovisas en kartläggning av domstolarnas straffmätning och påföljdsval i mål om bl.a. brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. I princip samtliga domar för de båda undersökningsåren 2000 och 2005 har hämtats in och granskats när det gäller dessa brott. För grov fridskränkning rör det sig om 104 domslut respektive 360 domslut för grov kvinnofridskränkning. Av rapporten framgår att fängelsestraff för grov fridskränkning dömdes ut i 80 fall och att medelvärdet för strafftiden uppgick till drygt 12 månader, sett till de båda undersökningsåren sammantagna. För grov kvinnofridskränkning dömdes fängelse ut i 308 fall med ett medelvärde för strafftiden för de båda undersökningsåren sammantagna om 10,85 månader. För båda brotten gäller att misshandel av normalgraden var den vanligast förekommande gärningen och att därefter följde olaga hot och ofredande.

Som utskottet närmare utvecklar nedan under åtgärd 39 har regeringen tillsatt en utredning, Straffnivåutredningen (Ju 2007:04), vilken ska överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma

en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. Enligt direktivet ska utredaren i detta sammanhang uppmärksamma bl.a. brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (dir. 2007:48).

Sammansatta justitie- och socialutskottet konstaterar att straffbestämmelserna om grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § brottsbalken i deras nuvarande lydelse har varit i kraft och tillämpats i cirka åtta år. Regeringens avsikt att företa en utvärdering av bestämmelserna för att närmare undersöka om de har haft avsedd effekt är viktig för att kunna bedöma om det finns behov av förändringar i lagstiftningen. Utskottet välkomnar därför regeringens initiativ. Detta innebär att motion Ju297 (m) yrkande 1 är tillgodosedd. Motionen avstyrks i behandlad del.

När det gäller frågan om en utvärdering av genomströmningstiderna för kvinnofridsbrott konstaterar utskottet att det enligt Justitiedepartementet bedrivits flera lokala projekt under senare år och att denna brottstyp varit prioriterad under lång tid. Ett projekt, SL-projektet, vilket bedrevs i början av 2000-talet i bl.a. Nackas och Handens åklagarkammare i samarbete med berörda domstolar syftade just till att öka genomströmningstiderna för brott mot kvinnors frid. Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet gav den lokala utvärderingen inte några entydiga svar på om projektet ledde till några egentliga förbättringar. I detta sammanhang bör också nämnas att Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg har tagit fram handböcker för handläggningen av ärenden som rör bl.a. fridskränkingsbrotten. Utskottet vill också hänvisa till vad som anförs ovan om att det vid 10 av de totalt 14 åklagarkammarna numera finns relationsvårdsteam eller grupper, med särskilt utsedda åklagare för just dessa ärendetyper (åtgärd 33).

Sammansatta justitie- och socialutskottet anser mot bakgrund av det arbete som pågår att det inte föreligger något behov av ett riksdagsuttalande i frågan. Utskottet avstyrker motion Ju270 (s) yrkande 1.

Åtgärd 38 Utvärdering av sexualbrottslagstiftningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett antal motioner med krav på att sexualbrottslagstiftningen ska utvärderas eftersom de är tillgodosedda genom regeringens avsikt att företa en sådan utvärdering. Riksdagen avslår också motioner med olika förslag bl.a. till förändringar av denna lagstiftning med hänvisning till att den kommande utvärderingen inte bör föregripas.

Jämför reservationerna 37 (s), 38 (mp) och 39 (v).

Skrivelsen

Regeringen har för avsikt att under år 2008 tillsätta en utredning som ska utvärdera sexualbrottslagstiftningen.

Motioner

I motionerna Ju401 (s) yrkande 1, Ju433 (s) yrkande 14, Ju432 (m) yrkande 1, Ju326 (kd) och Ju410 (v) yrkande 4 begärs att sexualbrottslagstiftningen följs upp och utvärderas.

I motion Ju386 (m) yrkande 4 anförs att det krävs aktiva åtgärder för förbättrade utredningsresultat av våldtäktsbrott.

Härutöver framförs en rad olika förslag till förändringar av lagstiftningen. Enligt motionerna Ju284 (s) och Ju386 (m) yrkande 1 bör möjligheten att införa brottet grov oaktsam våldtäkt utredas. Enligt motionerna Ju432 (m) yrkande 3, Ju410 (v) yrkande 5, Ju10 (mp) yrkande 4 och A402 (mp) yrkande 12 bör man överväga att kriminalisera sexuella handlingar som inte grundas på samtycke. I motion Ju432 (m) föreslås att samtycke bör krävas vid våldsamma sexuella handlingar (yrkande 2) samt att våldtäkt som äger rum i offrets bostad bör bedömas som grovt brott (yrkande 4). Motionären anser slutligen att rekvisitet "hjälplost tillstånd" i våldtäktsbestämmelsen bör ersättas med rekvisitet "en särskilt utsatt situation" (yrkande 5).

Enligt motion Ju410 (v) yrkande 6 bör de straffrättsliga bestämmelserna om våldtäkt mot barn förtydligas.

Utskottets ställningstagande

Enligt 6 kap. 1 § brottsbalken döms den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år. I bestämmelsens andra stycke stadgas att detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplost tillstånd.

Utskottet konstaterar att den reformerade sexualbrottslagstiftningen nu varit i kraft och tillämpats sedan april 2005. Reformen innebar en rad nya och viktiga förändringar och skyddet mot att utsättas för sexuella kränkningar stärktes. Redan när lagen infördes påtalades nödvändigheten av att fortlöpande följa utvecklingen på området och vara uppmärksam på om tillämpningen av lagen är ändamålsenlig och tillräcklig. Utskottet ansluter sig till regeringens uppfattning i skrivelsen att det nu är lämpligt att låta

en utredning närmare utvärdera om sexualbrottslagstiftningen har fått avsedd effekt. Det anförda innebär att kravet på en utvärdering av lagstiftningen som framförs i motionerna Ju326 (kd), Ju401 (s) yrkande 1, Ju410 (v) yrkande 4, Ju432 (m) yrkande 1 och Ju433 (s) yrkande 14 är tillgodosatt. Motionsyrkandena avstyrks. Med det anförda avstyrker utskottet även motion Ju386 (m) yrkande 4.

Av skrivelsen framgår att regeringen även avser att låta frågan om bristande samtycke ingå i uppdraget. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte föregripa det kommande arbetet genom sådana uttalanden som föreslås i motionerna Ju10 (mp) yrkande 4, Ju284 (s), Ju386 (m) yrkande 1, Ju410 (v) yrkande 5, Ju432 (m) yrkandena 2–5 och A402 (mp) yrkande 12. Utskottet avstyrker motionerna i nu behandlade delar.

När det gäller förslaget om att de straffrättsliga reglerna som gäller vid våldtäkt mot barn bör förtydligas vill utskottet särskilt framhålla följande. Enligt 6 kap. 4 § brottsbalken döms den som har samlag med ett barn under 15 år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år. Denna bestämmelse, liksom en särskild straffbestämmelse om sexuell övergrepp mot barn, infördes i samband med den nya sexualbrottslagstiftningen år 2005 i syfte att ytterligare förstärka skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas i sexuella sammanhang och för att särskilt markera allvaret i sexualbrott som riktar sig mot barn. Straffansvaret utvidgades genom att kravet på tvång togs bort. Vidare skärptes förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn bl.a. genom att tillämpningsområdet utvidgades till att omfatta köp av sexuella handlingar av barn som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionsförhållanden. Det infördes en särskild straffbestämmelse med avseende på utnyttjande av barn för sexuell posering, vilken innebar att skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas för sådant ändamål förstärktes ytterligare (8 §). Det straffbara området utvidgades. Straffet är böter eller fängelse i högst två år och för grova brott fängelse i lägst sex månader och högst sex år (prop. 2004/05:45, bet. JuU16, rskr. 164, SFS 2005:90). I sammanhanget bör även uppmärksammas bestämmelsen i 6 kap. 13 § brottsbalken, som stadgar att det ska dömas till ansvar för gärning som begås mot någon under en viss ålder även för den som inte insåg men hade skäligen anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern. Vidare ska enligt 14 § i samma kapitel inte dömas till ansvar för vissa uppräknade gärningar mot ett barn under 15 år om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Justitieutskottet har tidigare behandlat motsvarande yrkande som det nu aktuella, senast våren 2007 (bet. 2006/07:JuU9 s. 23 f.). Justitieutskottet uttalade då att det är särskilt angeläget att barn och ungdomar skyddas

mot sexuella övergrepp och andra former av sexuellt utnyttjande. Justitiekammaren utgick från att skyddet för minderåriga kommer att omfattas av uppföljningen av den nya sexualbrottslagstiftningen och att utskottet inte fann anledning för riksdagen att då vidta några åtgärder.

Sammansatta justitie- och socialutskottet gör inte någon annan bedömning än den justitiekammaren tidigare gjort och avstyrker motion Ju410 (v) yrkande 6.

Åtgärd 39 Skärpt syn på allvarliga våldsbrott

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att se över påföljderna för våld mot kvinnor och barn eftersom syftet med motionen är tillgodosatt genom regeringens handlingsplan.

Skrivelsen

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott (dir. 2007:48 och 2007:137). Utredningen ska bl.a. uppmärksamma misshandels- och fridskränkningssbrotten. I november 2007 lämnade utredningen ett delbetänkande om straffskalan för mord (SOU 2007:90). Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 juli 2008.

Motion

Enligt motion Ju239 (s) behöver påföljderna för våld mot kvinnor och barn ses över.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att utredningen, som har antagit namnet Straffnivåutredningen (Ju 2007:04), ska överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. I utredningens uppdrag ingår också att överväga förändringar som ger en större spännvidd i straffmätningen vid brott i allmänhet när det har funnits försvårande eller förmildrande omständigheter. I det sammanhanget ska utredningen också överväga betydelsen av flerfaldig brottslighet och återfall i brott. Utredningen ska dessutom överväga hur påföljdsfrågor och frågor om särskild rättsverkan av brott kan ges större uppmärksamhet i brottmålsprocessen i syfte att bidra till en ökad förutsebarhet och en större enhetlighet i rättstillämpningen.

Straffnivåutredningens delbetänkande Straffskalan för mord (SOU 2007:90) presenterades i november 2007. Enligt nuvarande lydelse av 3 kap. 1 § brottsbalken döms den som berövar annan livet för mord till fängelse i tio år eller på livstid. Är brottet med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller på annat sätt att anse som mindre grovt, döms för dråp till fängelse lägst sex och högst tio år (2 §). I delbetänkandet lämnar Straffnivåutredningen förslag som syftar till att ge utrymme för både en mer nyanserad straffmätning för mord och en höjd straffnivå för de fall som inte föranleder att fängelse på livstid döms ut. Utredningen föreslår inte någon ökning av användningen av fängelse på livstid utan i stället att straffskalan för det tidsbestämda straffet utvidgas. I enlighet härmed föreslår utredningen att straffskalan för mord ska vara fängelse i lägst tio och högst 18 år eller på livstid. Vid straffmätningen bör hela straffskalan för det tidsbestämda straffet användas, med beaktande av samtliga försvårande och förmildrande omständigheter som är relevanta i målet. Detta innebär att fängelse på livstid bör dömas ut endast i de fall där fängelse i 18 år inte kan anses vara en tillräckligt ingripande påföljd. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottet konstaterar i detta sammanhang att Åklagarmyndighetens rapport Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott, vilken presenterades år 2007, omfattar en kartläggning av domstolarnas straffmätning och påföljdsval i mål om bl.a. brotten misshandel, olaga hot, grovt olaga hot samt rån och grovt rån för åren 2000 och 2005. Av rapporten framgår att antalet domar avseende både misshandel av normalgraden och grov misshandel har ökat år 2005 jämfört med år 2000. Detsamma gäller hotbrotten och rån av normalgraden. Av rapporten framgår vidare bl.a. att medelvärdet på fängelsestraffen har minskat och att brottens straffskalor utnyttjats i begränsad omfattning.

Utskottet instämmer i regeringens uppfattning att de regler som styr domstolarnas straffmätning bör avspegla hur klandervärda olika brott är. En skärpt syn på allvarliga angrepp på den personliga integriteten har redan fått ett visst genomslag t.ex. såvitt gäller sexualbrotten. Någon generell reform av lagstiftningen när det gäller brott som innefattar allvarliga former av fysiska kränkningar har dock inte gjorts. Utskottet anser i likhet med regeringen att det finns skäl för att en skärpt syn på sådan brottslighet markeras vid straffmätningen. Med det anförda anser utskottet att syftet med motion Ju239 (s) är tillgodosett. Utskottet avstyrker motionen.

Åtgärd 40 Barn- och tvångsäktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att kriminalisera tvångsäktenskap med hänvisning till att redovisningen av en pågående utredning om skyddet mot barn- och tvångsäktenskap bör avvaktas.

Skrivelsen

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. analysera om gällande lagstiftning – i straffrättsligt hänseende – erbjuder ett tillfredsställande skydd mot barn- och tvångsäktenskap (dir. 2005:152, 2006:78 och 2007:88). Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2008.

Motion

I motion Ju389 (m) yrkande 1 föreslås att det införs bestämmelser om kriminalisering av tvångsäktenskap.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att dåvarande lagutskottet behandlat liknande yrkanden våren 2004 i samband med att lagutskottet tillstyrkte förslag till vissa lagändringar som syftar till att förbättra skyddet för enskilda mot påtvingade och för tidiga äktenskap (prop. 2003/04:48, bet. LU19 s. 17 f.). Lagutskottet delade motionärernas uppfattning att det är helt oacceptabelt att föräldrar och andra släktingar lovar bort barn i arrangerade äktenskap eller tvingar barn att gifta sig samt erinrade om att straffrättsliga bestämmelser om sexualbrott samt brott mot hälsa, frihet och frid finns i brottsbalken. Som exempel framhölls att i 6 kap. förbjuds sexuellt umgänge med barn under 15 år, och enligt 4 kap. 4 § kan den som genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar annan att göra, tåla eller underlåta att göra något, dömas för olaga tvång. Lagutskottet ansåg – med hänvisning bl.a. till att regeringen i propositionen utlovade att frågan om gällande straffbestämmelser erbjuder ett tillfredsställande skydd mot barnäktenskap och tvångsäktenskap kommer att övervägas i ett annat sammanhang – det angeläget att regeringen snarast tar initiativ till att ett sådant arbete kommer till stånd men att något formellt tillkännagivande därom från riksdagens sida, i varje fall då, inte var påkallat.

Den av regeringen tillsatta utredningen – Utredningen om översyn av bestämmelserna om människohandelsbrott m.m. – ska som framgår av skrivelsen redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2008 (dir. 2007:88).

Justitieutskottet behandlade motionsyrkanden motsvarande det nu aktuella våren 2006 (bet. 2005/06:JuU22 s. 18 f.). Utskottet ansåg att den pågående utredningen inte borde föregripas och avstyrkte bifall till motionerna.

Sammansatta justitie- och socialutskottet vill i detta sammanhang framhålla vad som anförs i handlingsplanen under åtgärd 54 om det uppdrag Ungdomsstyrelsen har att kartlägga förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja i Sverige. Inom ramen för detta uppdrag ska Ungdomsstyrelsen också beskriva den kompetens som finns hos berörda myndigheter och identifiera eventuella kunskapsluckor och utvecklingsbehov på området. Myndigheten ska dessutom föreslå förebyggande åtgärder.

Sammansatta justitie- och socialutskottet konstaterar att frågan om åtgärder mot barn- och tvångsäktenskap varit aktuell under en längre tid. Under de senaste åren har allt större uppmärksamhet riktats mot situationen för ungdomar som lever i en vardag av ofrihet, tvång, hot eller våld. En del lovas bort i arrangerade äktenskap redan som barn eller tvingas gifta sig, andra utsätts för hot och tvång när de försöker leva som andra ungdomar. Utredningens arbete är angeläget. Utskottet anser att redovisningen av den pågående utredningen bör avvaktas. Utskottet avstyrker motion Ju389 (m) yrkande 1.

Åtgärd 41 Förlängd preskriptionstid för könsstympning

Skrivelsen

Regeringen anför i skrivelsen att det i en departementspromemoria (Ds 2007:1) föreslås att preskriptionstiden för könsstympning ska förlängas så att den börjar löpa först när målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Förslaget har remissbehandlats och bereds inom Justitiedepartementet.

Utskottets ställningstagande

Könsstympning genomförs någon gång från det att flickan är nyfödd till strax före puberteten, oftast på initiativ av en närstående. Eftersom preskriptionstiden för brott av normalgraden mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning är tio år kan brottet preskriberas innan flickan blir myndig. Det finns som regeringen påpekar flera omständigheter som bidrar till att många fall av könsstympning inte upptäcks förrän lång tid förflutit från det att gärningen begicks. Utskottet gör samma bedömning som regeringen att en förutsättning för att brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor ska kunna lagföras effektivt, är att brotten kommer till åklagarens kännedom innan de preskriberas. Utskottet avvaktar det pågående arbetet.

Åtgärd 42 Förbättrade lagregler om bodelning

Skrivelsen

Regeringen framhåller i skrivelsen att den 1 juli 2007 trädde nya regler om bodelning i kraft.

Utskottets ställningstagande

Lagändringen i äktenskapsbalken som regeringen hänvisar till innebär att en make som fått ersättning för personskada och kränkning får undanta sådan ersättning vid en bodelning (prop. 2006/07:32, bet. 2006/07:CU14, rskr. 2006/07:127, SFS 2007:184). Den innebär vidare att en make ska kompenseras vid bodelningen om den andra maken genom brott skuldsatt sig eller minskat sitt giftorätts gods. Som regeringen påpekar syftar lagändringen till att undvika otillfredsställande resultat av en bodelning, särskilt när en make har fått t.ex. brottsskadeersättning på grund av den andra makens våld.

Åtgärd 43 Uppföljning av förändrad ordning gällande rättsintyg

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med förslag bl.a. om att följa upp bestämmelserna som reglerar utfärdandet av rättsintyg eftersom regeringen avser att följa upp bestämmelserna och att detta arbete inte bör föregripas.

Jämför reservation 40 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen redogör i skrivelsen för sin ambition att följa upp reformen med en ny ordning för utfärdande av rättsintyg.

Motion

Enligt motion Ju8 (s) bör den förändrade ordningen för utfärdande av rättsintyg ofördröjligen följas upp (yrkande 18). Motionärerna anser dessutom att det bör införas en möjlighet att erbjuda drogtester till kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp (yrkande 20).

Utskottets ställningstagande

En ny ordning och en rättslig reglering för utfärdande av rättsintyg infördes den 1 januari 2006 (prop. 2004/05:64, bet. JuU23, rskr. 183, SFS 2005:225). Innebörden av den nya ordningen är att Rättsmedicinalverket har huvudansvaret för verksamheten med utfärdande av rättsintyg med anledning av brott. Lagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om sådana skriftliga medicinska utlåtanden av läkare som inhämtas av polismyndighet eller åklagarmyndighet i syfte att användas i en brottsutredning eller som bevis i en rättegång med anledning av brott. Vad som sägs i lagen om läkare gäller även tandläkare. Rättsintyg ska i regel inhämtas antingen från läkare vid rättsmedicinsk avdelning inom Rättsmedicinalverket eller från läkare som enligt avtal med verket åtagit sig att utfärda sådana intyg. Rättsmedicinalverket ska ta ut en avgift för rättsintyg som utfärdas genom verkets försorg. Även landstingen har rätt att ta ut avgift för sådana rättsintyg som utfärdas av läkare inom den offentligt bedrivna vården. Betalningsskyldig för avgiften är den myndighet som har beslutat att inhämta intyget.

Rättsmedicinalverket presenterade i oktober 2007 rapporten Uppföljning av rättsintygsreformen. Syftet med uppföljningen var att bedöma effekterna av den nya ordningen med rättsintyg under det första verksamhetsåret 2006. Rättsmedicinalverket pekar i rapporten på ett antal problem. Enligt verket är antalet rättsintygläkare ännu inte tillräckligt stort för att täcka det föreliggande behovet. Vidare anser verket att polisen ofta begär rättsintyg i form av ett yttrande över patientjournalhandlingar i stället för att besluta om en särskild kroppsundersökning och att kostnaderna avhåller polisen från att inhämta rättsintyg. Verket konstaterar också att kvaliteten på rättsintygen från de kontrakterade rättsintygläkarna ännu inte är fullgod enligt bedömning av rättsläkarna. För att förbättra rutinerna föreslås ett antal åtgärder. I enlighet härmed föreslår verket bl.a. att arbetet med att rekrytera rättsintygläkare bör intensifieras. Likaså bör informationen om rutinerna angående rättsintyg från de rättsmedicinska avdelningarna till lokala polismyndigheter och åklagarkammare intensifieras.

Av regleringsbrevet för budgetåret 2008 avseende Åklagarmyndigheten framgår att Åklagarmyndigheten efter samråd med Rikspolisstyrelsen och Rättsmedicinalverket ska vidta åtgärder för att säkerställa väl fungerande rutiner för inhämtande av rättsintyg. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2008.

Utskottet delar regeringens uppfattning att rättsintygen och de läkarundersökningar som föregår dem fyller en viktig funktion när det gäller att upptäcka, utreda och lagföra brott. Den nya ordningen för utfärdande av rättsintyg har som syfte att höja kvaliteten på de rättsintyg som utfärdas med anledning av brott. Utskottet välkomnar regeringens ambition att se över hur lagen har tillämpats och vilka effekter den har fått. Utskottet anser att riksdagen inte bör föregripa arbetet med något sådant uttalande som föreslås i motion Ju8 (s) yrkandena 18 och 20. Yrkandena avstyrks.

Övriga motioner om stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motioner om att målsägandebitråde i vissa fall ska kunna förordnas redan under förundersökningen med hänvisning till att resultatet av pågående arbete bör avvaktas.

Jämför reservation 41 (s, v, mp).

Motioner

I motionerna Ju8 (s) yrkande 17 och Ju433 (s) yrkande 12 framförs uppfattningen att målsägandebitråde ska kunna förordnas redan under förundersökningsstadiet. Motionärerna anser att offret för våld eller sexualiserat våld har en så utsatt situation att målsägandebiträdet bör förordnas tidigt.

Utskottets ställningstagande

Enligt 1 § första stycket lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska målsägandebitråde förordnas i mål om sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde. Målsägandebitråde ska vidare förordnas i mål om brott mot liv eller hälsa enligt 3 kap. brottsbalken eller om brott mot frihet och frid enligt 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller vid rån enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde. Slutligen ska målsägandebitråde förordnas i mål om annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde. Målsägandebitråde får inte förordnas sedan åklagaren har beslutat att allmänt åtal inte ska väckas eller att sådant åtal ska läggas ned.

Utredningen om målsägandebitråde presenterade sitt betänkande Målsägandebiträdet – Ett aktivt stöd i rättsprocessen i januari 2007 (SOU 2007:6). Utredningen har haft uppdraget att se över tillämpningsområdet för lagen om målsägandebitråde och att studera hur lagen används i förhållande till dess intentioner. En del av uppdraget har varit att tydliggöra målsägandebiträdets roll och arbetsuppgifter, dels i förhållande till målsägandens behov, dels i förhållande till andra aktörer i rättsväsendet. Utredningen lämnar en rad förslag till förbättringar. Bland annat framhåller utredningen att en avsikt med lagstiftningen om målsägandebitråde var att ge målsägande med störst behov av stöd ett juridiskt biträde i rättsprocessen. Utredningen har identifierat två grupper med särskilt stort behov av stöd och hjälp. Dessa är sexualbrottsoffer och barn. I fråga om målsägande

som utsatts för sexuella övergrepp har det konstaterats brister i tillämpningen av lagstiftningen. Utredningen föreslår därför bl.a. en förändring av lagen om målsägandebitråde med innebörden att målsägande vid sexualbrott ska få en obligatorisk rätt till målsägandebitråde vid samtliga brottskategorier i 6 kap. brottsbalken utom sexuellt ofredande. Således ska det vid sexualbrotten inte vara nödvändigt att bedöma om målsägande saknar behov av målsägandebitråde. Endast i ärenden där brottet rubriceras som sexuellt ofredande finns det enligt utredningen utrymme för en prövning av målsägandens behov av målsägandebitråde. Målsägandens eget val är emellertid avgörande för om målsägandebitråde ska förordnas. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Riksdagen har nyligen beslutat att alla som förhörs under en förundersökning, dvs. även en målsägande, ska ha rätt att ha ett biträde närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen (prop. 2007/08:47, bet. JuU11, rskr. 131).

Frågor om förutsättningar för och användandet av målsägandebitråde behandlades av justitieutskottet senast våren 2007 (bet. 2006/07:JuU8 s. 18 f.) Justitieutskottet avstyrkte då motioner med olika förslag till förbättringar när det gäller målsägandebiträden med hänvisning till det pågående beredningsarbetet av utredningens betänkande.

Sammansatta justitie- och socialutskottet anser inte att frågan kommit i något annat läge jämfört med våren 2007 då justitieutskottet senast behandlade frågan. Det pågående arbetet bör avvaktas. Riksdagen bör avslå motionerna Ju8 (s) yrkande 17 och Ju433 (s) yrkande 12.

Utveckling av insatser riktade till våldsutövare

Åtgärderna 44 och 45 Utvärdering av metoder och arbets sätt i socialtjänstens arbete med våldsutövande män samt utveckling av socialtjänstens arbete med våldsutövande män

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om socialtjänstens arbete med våldsutövande män bl.a. med hänvisning till det arbete som pågår inom Socialstyrelsen och IMS.

Jämför reservationerna 42 (s, v) och 43 (s, mp).

Skrivelsen

Regeringen har avsatt medel till Institutet för utveckling av metoder inom socialtjänsten (IMS) för att utvärdera och utveckla befintliga socialtjänstanknutna arbetssätt som vänder sig till män som utövar våld. IMS ska redovisa sitt uppdrag senast i juli 2010.

Vidare har Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla metoder och arbetssätt för socialtjänstanknutna verksamheter för män som utövar våld. Uppdraget ska samordnas med ovan nämnda utvärderingsuppdrag.

Motioner

I motion Ju7 (s) yrkande 6 poängteras vikten av programverksamhet för våldsamma män även utanför kriminalvården.

I motion Ju244 (s) yrkande 2 begärs ett ökat fokus på behandling av misshandlande män för att få en fullständig bild av övergreppen mot kvinnor och vad som ligger bakom dem.

I motion Ju392 (v) yrkande 20 framförs uppfattningen att förslagen i rapporten Mäns våldsutövande – barns upplevelser bör beredas skyndsamt.

I motion Ju8 (s) yrkande 8 anförs att det är viktigt att bygga upp kriscenter för män i förebyggande syfte. Sådana bör på sikt finnas tillgängliga för män i hela landet.

I motion Ju10 (mp) yrkande 8 begärs att mötesplatser skapas i hela landet för män som söker sig bort från ett emotionellt destruktivt och aggressivt beteende.

Utskottets ställningstagande

I dag arbetar socialtjänsten med olika metoder att behandla män som utövar våld. IMS uppdrag är att granska effekterna av de metoder som används, dvs. om våldet och hoten från mannen minskar. IMS ska också analysera hur säkerhetsaspekterna ser ut för kvinnor och barn samt hur man hanterar dokumentation, uppföljning och utvärdering av metoderna. Redovisningen ska utgå från ett barnperspektiv och redovisa konsekvenserna för barnen. En delredovisning av uppdraget ska lämnas den 1 juli 2009 och en slutredovisning ett år senare.

Enligt utskottet räcker det inte med åtgärder för att stödja kvinnan och de eventuella barnen. För att motverka mäns våld mot kvinnor krävs att det vidtas insatser även för de män som utövar våld. För att problemet ska lösas långsiktigt är det därför viktigt att det utvecklas modeller för dokumentation, uppföljning och utvärdering också avseende insatserna för våldsutövande män.

Av skrivelsen framgår att resultatet av utvärderingarna i åtgärd 44 ska lägga grunden för en förbättrad och mer enhetlig metodnivå i socialtjänstanknutna verksamheter som riktar sig till våldsutövande män. Syftet med utvärderingarna är att inleda ett utvecklingsarbete inom socialtjänsten och

möjliggöra ett förbättrat och mer kunskapsbaserat arbete i socialtjänstanknutna verksamheter som riktar sig till våldsutövande män. Om det i utvärderingen framkommer att det finns brister i risk- och säkerhetsbedömningarna ska Socialstyrelsen föreslå åtgärder för att avhjälpa bristerna. I uppdraget ingår även att sprida den erhållna kunskapen för att de verksamheter som riktar sig till våldsutövande män ska kunna ta del av de utvärderade metoderna och arbetssätten.

Mot denna bakgrund avstyrks motionerna Ju7 (s) yrkande 6, Ju244 (s) yrkande 2 samt Ju392 (v) yrkande 20.

Utskottet har förståelse för åsikterna som framförs i motionerna Ju8 (s) yrkande 8 samt Ju10 (mp) yrkande 8 om att det bl.a. vore önskvärt att skapa mötesplatser e.d. för män som söker sig bort från ett emotionellt destruktivt beteende. Den ideella sektorns insatser på detta område är enligt utskottet betydelsefullt. Mot bakgrund av det arbete som redan initierats av regeringen anser utskottet dock inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motionerna. Därmed avstyrks motionerna Ju8 (s) yrkande 8 och Ju10 (mp) yrkande 8.

Åtgärd 46 Satsning på verksamheter inom kriminalvården riktade till våldsamma män

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om behandlingsprogram och hot- och riskbedömningar bl.a. med hänvisning till det pågående arbetet inom Kriminalvården. Riksdagen avslår också motionsyrkanden om samverkan mellan Kriminalvården och andra aktörer med hänvisning till de åtgärder om utvecklad samverkan som ingår i handlingsplanen.

Jämför reservationerna 44 (v) och 45 (s, v, mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Kriminalvården i uppdrag att genomföra en särskild satsning på åtgärder ägnade att öka insatserna för sexualbrottsdömda samt män som dömts för våld i nära relationer. Satsningen ska inriktas på att samtliga män som dömts för dessa typer av brott i samband med planering av verkställigheten ska kunna erbjudas att delta i adekvat programverksamhet. Vidare ska kriminalvårdens insatser för dessa klientgrupper avseende såväl riskbedömning, metoder, utslussning och samverkan med andra huvudmän utvecklas.

Motioner

Enligt motion Ju270 (s) yrkande 2 ska alla män som dömts för våld mot kvinnor bli föremål för brottspreventiva åtgärder inom kriminalvården.

I motion Ju386 (m) yrkande 3 anförs att behandlingen av vuxna sexualförbrytare bör ses över. Enligt motionären bör regeringen överväga möjligheten att låta också behandling ingå i det förmånspaket som i dag testas på vissa anstalter.

Enligt motion Ju410 (v) yrkande 11 bör Kriminalvårdens styrelse ges i uppdrag att ta fram ett handlings- och åtgärdsprogram för behandling av sexualbrottsdömda män som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar. Motionärerna anser vidare att metoder och uppföljning i preventivt syfte bör utredas.

Enligt motionerna Ju10 (mp) yrkande 3, Ju402 (mp) yrkande 9, So566 (kd) yrkande 4 och A402 (mp) yrkande 7 bör behandlingar inom kriminalvården vara obligatoriska för män som dömts för vålds- och sexualbrott mot kvinnor.

I motion So566 (kd) yrkande 5 föreslås att behandling för män som slår kvinnor i nära relationer finansieras genom att de män som döms också tilldöms att själva betala för det vårdprogram som de ska genomgå.

Enligt motionerna Ju402 (mp) yrkande 8 och A402 (mp) yrkande 6 bör hot- och riskbedömningar även omfatta andra kvinnor och barn som ingår i det sociala nätverket utanför den egna familjen.

I motion Ju8 (s) yrkande 9 anförs att Kriminalvården bör samverka med kommuner kring programverksamhet som är öppen för icke dömda våldsmän.

I motionerna Ju209 (mp) yrkande 2, Ju378 (s), Ju434 (kd, c, v, fp, mp, m) och So407 (s) yrkande 2 påtalas behovet av att utreda om inte den frivilliga behandling som erbjuds sexualbrottsförbrytare under fängelsevisitationen kan utökas till att även omfatta möjlighet till behandling efter avtjänat straff.

I motion Ju265 (m) yrkar motionären att förordningen (2005:985) med instruktion för Kriminalvården förändras så att det blir möjligt för Kriminalvården att medverka även i uppsökande och förebyggande projekt.

I motion Ju369 (m) anförs att kemisk kastrering bör tillåtas av de personer som våldtagit barn eller som fällt för våldtäkt vid upprepade tillfällen.

Utskottets ställningstagande

Kriminalvården arbetar sedan ett antal år med vetenskapligt kvalitetstestade programverksamheter för bl.a. sexualbrottsdömda och personer dömda för våld i nära relationer. Dessa program ska på vetenskaplig grund kunna påvisas ha effekt på risken för återfall i brott. Programmen syftar till förändrade attityder och beteenden, men det ingår även motivationshöjande moment i dem. Samtliga program ska granskas och godkännas av ett vetenskapligt råd, en ackrediteringspanel, för att säkerställa att programmen har

vetenskapligt dokumenterade effekter på återfall i brott. Justitieutskottet har genomfört en uppföljning av Kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för våld i nära relationer. Uppföljningen har publicerats i en rapport (Rapporter från riksdagen 2007/08:RFR9). Av rapporten framgår bl.a. att det vetenskapligt baserade och ackrediterade behandlingsprogrammet IDAP, som har använts inom kriminalvården sedan år 2004, är föremål för en relativt snabb utbyggnad i landet.

Enligt 12 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) är en intagen normalt skyldig att delta i den verksamhet och ha den sysselsättning som anvisas honom. Det är således obligatoriskt att delta i anvisad programverksamhet. I samband med behandlingen av motsvarande eller liknande motionsyrkanden har justitieutskottet i fråga om sanktionering av vägran att delta i viss verksamhet inhämtat följande från Kriminalvården (se bet. 2006/07:JuU7 s. 19). Om en intagen absolut vägrar att delta i ett anvisat brotts- eller missbruksprogram, försöker anstaltspersonalen genom samtal motivera individen till insikt om behovet av deltagande. Det anses inte meningsfullt att ha med en helt omotiverad person i viss verksamhet, eftersom denne riskerar att förstöra för hela gruppen genom att avvika eller på annat sätt bete sig destruktivt. Deltagande i behandling och annan verksamhet kan påverka riskbedömningen och därigenom den intagnes möjligheter till utevistelser och anstaltsplacering. Däremot används inte varning och senareläggning av villkorlig frigivning när en intagen inte vill delta i viss verksamhet. Om en intagen däremot helt vägrar att delta i någon form av sysselsättning används ibland varning och senareläggning av villkorlig frigivning som sanktion.

Utskottet välkomnar de ökade insatser för sexualbrottsdömda samt män som dömts för våld i nära relationer som regeringen aviserar i handlingsplanen. För att fler dömda för brottslighet som avses i handlingsplanen ska bli föremål för insatser krävs att programverksamheterna görs tillgängliga för en större krets av kriminalvårdens klienter, bl.a. de med ett annat modersmål än svenska. Utskottet delar även regeringens uppfattning att det är angeläget att programverksamheter som riktar sig till män som dömts för sexualbrott och för våld i nära relationer blir föremål för fortsatt utveckling samt att de metoder som används för riskbedömning av dessa klienter och som bl.a. ligger till grund för beslut under verkställigheten utvecklas vidare. Utskottet vill i sammanhanget understryka att Kriminalvårdens uppdrag vad gäller programverksamhet endast omfattar dömda män. Vidare vill utskottet framhålla vikten av att män med kortare strafftider bereds möjlighet att genomgå behandling även om strafftiden är kortare än behandlingstiden. Utskottet vill därför understryka betydelsen av att Kriminalvården och kommunerna samverkar så att samtliga män som dömts för våld i nära relation kan erbjudas en behandling.

Justitieutskottet har, som nämnts ovan, tidigare behandlat motionsyrkanden liknande flera av de nu aktuella om obligatoriska behandlingsprogram för män som dömts för vålds- och sexualbrott mot kvinnor, senast våren

2007 (bet. 2006/07:JuU7). Utskottet, som hänvisade till tidigare ställningstaganden, anförde bl.a. att det var angeläget att män som dömts för våld i nära relation samt personer som dömts för sexualbrott blir föremål för adekvat behandling inom kriminalvården. Utskottet kunde också konstatera att kriminalvården bedrev vård i olika former för denna grupp av klienter och att ansträngningar gjordes för att införa nya nationella program för dessa grupper. Utskottet avstyrkte de då aktuella motionsyrkandena.

Det sammansatta justitie- och socialutskottet intar samma ståndpunkt som justitieutskottet och finner mot denna bakgrund inte att det finns någon anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de nu aktuella motionsyrkandena. Motionerna Ju10 (mp) yrkande 3, Ju270 (s) yrkande 2, Ju386 (m) yrkande 3, Ju402 (mp) yrkandena 8 och 9, Ju410 (v) yrkande 11, So566 (kd) yrkande 4 och A402 (mp) yrkandena 6 och 7 avstyrks i den mån de inte kan anses tillgodosedda med det anförda. Utskottet finner heller ingen anledning att ta något initiativ med anledning av motion So566 (kd) yrkande 5. Motionsyrkandet avstyrks.

Det framgår av skrivelsen att samverkan mellan Kriminalvårdens verksamhetsgrenar samt med andra myndigheter och huvudmän ska utvecklas. I detta sammanhang ska särskild uppmärksamhet ägnas åt förbättrade möjligheter till utslussning kombinerat med återfallsförebyggande stödåtgärder för dessa grupper av intagna. Utskottet ser positivt på regeringens avsikter. Något uttalande av riksdagen i frågan behövs inte. Utskottet avstyrker motionerna Ju8 (s) yrkande 9, Ju209 (mp) yrkande 2, Ju265 (m), Ju378 (s), Ju434 (kd, c, v, fp, mp, m) och So407 (s) yrkande 2.

När det gäller motionsyrkandet om att tillåta kemisk kastrering av de personer som våldtagit barn eller som fällts för våldtäkt vid upprepade tillfällen vill utskottet framhålla att medicinsk behandling, liksom i samhället i övrigt, endast kan ges på frivillig grund. Ett undantag från denna regel är bl.a. den behandling som kan ske med stöd av lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Justitieutskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden om kemisk kastrering, senast våren 2006 (bet. 2005/06:JuU33). Utskottet, som hänvisade till tidigare ställningstaganden, anförde bl.a. att det, som all annan medicinsk behandling, torde kräva noggrann kontroll och uppföljning. Mot bakgrund av bl.a. de begränsningar som gäller för vård under tvång ansåg utskottet att andra metoder bör väljas för att minska risken för återfall i den aktuella typen av brott. Här är det möjligt att farmakologisk behandling, om den ges på frivillig grund, i vissa fall kan vara till nytta. Utskottet avstyrkte de då aktuella motionsyrkandena.

Det sammansatta justitie- och socialutskottet gör inte någon annan bedömning och avstyrker motion Ju369 (m).

Åtgärd 47 Förbättrade förutsättningar för Kriminalvårdens programverksamheter

Skrivelsen

Regeringen har i en proposition om ändringar i kriminalvårdslagstiftningen bl.a. föreslagit ändringar i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt om intagnas rätt att inneha personlig egendom (prop. 2006/07:127). Ändringarna innebär att Kriminalvården får möjlighet att förbjuda intagna att inneha böcker, tidskrifter och tidningar som kan antas motverka den behandling som de genomgår. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2008.

Utskottets ställningstagande

Justitiekommittén har nyligen behandlat proposition 2006/07:127 Några ändringar i kriminalvårdslagstiftningen, (se bet. 2007/08:JuU6). Utskottet tillstyrkte propositionen. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 129).

Sammansatta justitie- och socialutskottet gör bedömningen att de nyligen beslutade ändringarna i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt kommer att innebära förbättrade förutsättningar för det återfallsförebyggande arbete som Kriminalvården bedriver.

Ökad samverkan

Åtgärd 48 Stöd till samordning av insatser i länen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med olika förslag till samordning av insatser i länen m.m. bl.a. med hänvisning till det uppdrag som regeringen givit till länsstyrelserna.

Jämför reservationerna 46 (s), 47 (s), 48 (v) och 49 (v) samt särskilt yttrande 6 (mp).

Skrivelsen

Regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att inom ramen för deras ansvarsområde ta initiativ till och på olika sätt stödja samordningen i länet av frågor som syftar till att motverka mäns våld mot kvinnor och barn som bevittnar våld. Uppdraget ska redovisas senast den 1 maj 2009.

Motioner

I motion Ju8 (s) yrkande 2 framförs åsikten att uppdraget till länsstyrelserna bör utvidgas till att också omfatta ett ansvar för länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser.

Enligt motion Ju246 (s) yrkande 7 bör landsting, regioner och kommuner ha en politiskt antagen handlingsplan mot våld mot kvinnor.

I motion Ju392 (v) yrkande 18 begärs att regionala centrum som arbetar med att bekämpa mäns våld mot kvinnor bör inrättas i varje sjukvårdsregion.

Enligt motion Ju9 (v) yrkande 2 bör den föreslagna handlingsplanen tillföras att centrala myndigheter får i uppgift att inrätta en permanent specialenhet för mäns våld mot kvinnor och barn på den egna myndigheten.

Slutligen föreslås i motion A402 (mp) yrkande 1 ökad samverkan mellan myndigheter i fråga om mäns våld mot kvinnor.

Utskottets ställningstagande

Det är av största vikt att man genom en ökad samverkan säkrar ett gott och rättssäkert stöd för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. I denna samverkan bör utbyte av kunskap och goda erfarenheter främjas. Länsstyrelsens samordningsuppgift inom området bör utformas i samråd med kommuner och andra berörda aktörer inom varje län utifrån de förutsättningar som passar bäst för länet. Målet bör vara att säkra ett gott och rättssäkert stöd för våldsutsatta kvinnor och deras barn. Utskottet delar bedömningen att viktiga aktörer kan finnas inom bl.a. rättsväsendet, socialtjänsten, hälso- och sjukvården och bland ideella organisationer. Utskottet anser inte att uppdraget till länsstyrelserna nu bör utvidgas till att också omfatta ett ansvar för länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser. Motion Ju8 (s) yrkande 2 avstyrks.

Vidare är utskottet inte berett att föreslå riksdagsinitiativ beträffande de krav som framförs i motionerna Ju246 (s) yrkande 7 respektive Ju392 (v) yrkande 18. Motionerna avstyrks.

Som ett led i Kvinnofridsuppdraget har Socialstyrelsen tagit initiativ till samverkan mellan centrala myndigheter som berörs av frågan om mäns våld mot kvinnor. Under år 2002 öppnades den s.k. Kvinnofridsportalen som ett resultat av denna samverkan. Kvinnofridsportalen har en viktig funktion att fylla vad gäller samarbete och spridning av goda exempel. Enligt utskottet måste insatser för att bekämpa hot och våld mot kvinnor kontinuerligt utvecklas och förstärkas. Det föreligger dock inget behov av ett riksdagsinitiativ med anledning av motionerna Ju9 (v) yrkande 2 och A402 (mp) yrkande 1. Motionerna avstyrks.

Åtgärd 49 Stöd till lokal samverkan för kvinnofrid

Skrivelsen

Regeringen avser att avsätta medel för att stödja utvecklingen av lokal samverkan för kvinnofrid i kommuner.

Utskottets ställningstagande

På flera håll i landet har myndigheter och ideella organisationer som kommer i kontakt med våldsproblematik utvecklat modeller för samarbete för att motverka mäns våld mot kvinnor. Modellerna bygger på en helhetssyn rörande problematiken med mäns våld mot kvinnor där kvinnan får det stöd och skydd hon behöver, där barnen ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser och där mannen erbjuds programverksamhet för att komma från sitt våldsamma handlande. Denna samverkan sker på lokal nivå. Av skrivelsen framgår att regeringen avser att avsätta medel till kommuner som redan startat sådant samarbete för att kunna utvärdera det samt till kommuner som är i skedet att utveckla liknande modeller. Dessa medel kan även användas till en utveckling av modeller för samverkan där arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer inkluderas samt samarbete gällande speciellt utsatta grupper av våldsutsatta kvinnor.

Utskottet ser positivt på att regeringen stöder utvecklingen av lokal samverkan för kvinnofrid i kommuner.

Åtgärd 50 Utveckling av den fysiska miljön för att utreda våld mot kvinnor

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Rikspolisstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för uppbyggnad av en fysisk miljö som är särskilt anpassad för brottsutredning av våld och andra övergrepp mot kvinnor. Lokalisering, utformning och inredning av lokaler samt val av teknisk utrustning och andra hjälpmedel ska utgå från och anpassas till de krav som följer av den utsatta kvinnans situation. Då det övergripande syftet med uppdraget är att resultatet av detta ska kunna användas som en nationell modell, är en viktig del i arbetet att sprida information om arbetet och ta emot externa studiebesök. Arbetet ska genomföras tillsammans med Polismyndigheten i Skåne och ha som verksamhetsmässig grund det samarbete som Polismyndigheten i Skåne och Malmö stad bedriver inom Kvinnofridsprogrammet.

Utskottets ställningstagande

En kvinna som utsätts för våld befinner sig i en mycket sårbar och utsatt situation. Som regeringen anför är en viktig förutsättning för att samhället i en sådan situation ska kunna vidta effektiva och för kvinnan hjälpande åtgärder att kvinnan själv ges bästa möjliga förutsättningar att bidra till detta. Utöver effektiv lagstiftning, tillräckliga personella resurser och enskild kompetens krävs som regeringen påpekar också tillgång till en fysisk miljö där lokaler, teknisk utrustning för förhör m.m. är anpassade till kvinnans situation och de arbetsmetoder som tillämpas. Utskottet noterar med tillfredsställelse att regeringen den 19 mars 2008 fattat det aviserade beslutet, som innebär att Rikspolisstyrelsen ska utveckla och bygga upp en fysisk miljö särskilt anpassad för att utreda våld mot kvinnor. Utskottet delar således regeringens bedömning och välkomnar det initiativ som regeringen tagit på området.

Åtgärd 51 Informations- och kunskapsspridning om frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Skrivelsen

Regeringen avser att stärka finansieringen av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) för att utöka möjligheterna för NCK att sprida kunskap och information om frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Utskottets ställningstagande

Nationellt centrum för kvinnofrid har bl.a. till uppgift att sprida kunskap och information om mäns våld mot kvinnor, bedriva utbildning om mäns våld mot kvinnor, inte minst för sjukvårdspersonal och andra personalkategorier, följa, sammanställa och sprida forskningsresultat och analysera behovet av forskning inom området, bedriva forskning med anknytning till den kliniska verksamheten och vara ett stöd för myndigheter och organisationer i frågor om mäns våld mot kvinnor. Utskottet delar uppfattningen att NCK:s arbete bör utökas på det sätt som regeringen avser.

Övriga motioner om åtgärder för ökad samverkan m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. inrättande av barnahus och samordnade rättsprocesser i barnmål mot bakgrund av det pågående arbetet.

Jämför reservationerna 50 (s, v, mp), 51 (s, v) och 52 (s).

Motioner

I motion Ju269 (s) påtalas behovet av en nationell samordning med direktiv om kompetensutveckling, samverkan och metodutveckling för en barnvänligare rättsprocess i hela landet.

I motion Ju7 (s) yrkande 1 anförs att barnahus ska finnas för alla barn som är i behov av stöd och hjälp. Motionärerna anser vidare att barn ska garanteras samma rättssäkerhet som vuxna och få egna juridiska ombud.

I motion Ju288 (fp) yrkande 1 begärs att barnahus inrättas i hela Sverige. Enligt motionerna Ju8 (s) yrkande 6, Ju433 (s) yrkande 9 och Ju276 (s) bör det finnas minst ett barnahus i varje län, och enligt motionerna Ju9 (v) yrkande 4, Ju392 (v) yrkande 15 och Ju393 (v) yrkande 9 bör barnahus inrättas i alla större kommuner.

I motion Ju8 (s) yrkande 7 begärs att barn som bevittnar våld ska tillhöra barnahusens målgrupp.

Utskottets ställningstagande

Regeringen gav våren 2005 Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen i uppdrag att medverka till att etablera fler försöksverksamheter med samverkan under gemensamt tak vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott som t.ex. sexuella övergrepp och misshandel (s.k. barnahus). Syftet med uppdraget är bl.a. att bättre anpassa de utredningar som görs i samband med misstanke om att ett barn har utsatts för brott. Försöksverksamheterna är belägna i Malmö, Göteborg, Linköping, Stockholm, Sundsvall och Umeå. Därutöver finns barnahus på ytterligare några orter. Ett antal polismyndigheter har också rapporterat att de påbörjat planeringen av barnahus, och flera uppger att de avvaktar den kommande slutrapporten. Slutrapporten i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006–2007 avlämnades den 6 mars 2008.

Justitiekommittén har tidigare behandlat frågan om barnahus, senast hösten 2007 (bet. 2007/08:JuU1). Utskottet såg positivt på den pågående försöksverksamheten med barnahus och skulle noga följa utvecklingen på området. Mot bakgrund av det pågående arbetet fanns det enligt utskottet inte anledning för riksdagen att göra något tillkännagivande i dessa frågor.

Justitieutskottet avstyrkte de då aktuella motionsyrkandena. Det sammansatta utskottet noterar att utvärderingen visar på en positiv inverkan på barnens situation och att fler barnahus har startats genom egna initiativ av de berörda myndigheterna. Utskottet följer denna utveckling med tillfredsställelse och ser fram emot att arbetssättet används på fler orter i landet. Det sammansatta utskottet anser mot denna bakgrund att det inte finns någon anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de nu aktuella motionsyrkandena. Motionerna Ju7 (s) yrkande 1 delvis, Ju8 (s) yrkandena 6 och 7, Ju9 (v) yrkande 4, Ju269 (s), Ju276 (s), Ju288 (fp) yrkande 1, Ju392 (v) yrkande 15, Ju393 (v) yrkande 9 och Ju433 (s) yrkande 9 avstyrks.

Vad gäller motionsyrkandet om barns rätt till egna juridiska ombud har liknande motionsyrkanden behandlats i riksdagen vid ett antal tillfällen. Våren 2006 (bet. 2005/06:LU27) tillkännagav riksdagen för regeringen som sin mening att barn bör ha rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge. I den reservation som riksdagen biföll anfördes bl.a. att det får ankomma på regeringen att utarbeta erforderliga lagförslag och återkomma till riksdagen (rskr. 2005/06:309). Senast våren 2007 behandlades motsvarande frågeställning i civilutskottet (bet. 2006/07:CU8). Motionsyrkandet avslogs med anledning av frågans pågående beredning inom Justitiedepartementet. Det sammansatta utskottet delar civilutskottets bedömning och avstyrker således motion Ju7 (s) yrkande 1 delvis.

Ökade kunskaper

Åtgärd 52 Inrättande av ett forskningsprogram

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med förslag till olika forskningsinriktningar med hänvisning till att regeringen aviserat inrättandet av ett forskningsprogram.

Jämför reservation 53 (s, v).

Skrivelsen

Regeringen avser att inrätta ett forskningsprogram som omfattar mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Motioner

I motion Ju244 (s) yrkande 1 påtalas vikten av forskning om människors roll i fall med våld mot kvinnor.

I motion Ju386 (m) yrkande 6 anförs att regeringen bör ta initiativ till ett forskningsprojekt som studerar vad som ligger bakom det höga antalet våldtäktsanmälningar i Sverige och vilka drivkrafter det är som styr gärningsmännen.

Utskottets ställningstagande

Kunskapen om mäns våld mot kvinnor behöver öka. Utskottet välkomnar därför regeringens avsikt att inrätta ett forskningsprogram som syftar till ökad kunskap genom bl.a. utveckling av forskningsbaserade arbetsmetoder för insatser riktade till våldsutsatta kvinnor och till barn som bevittnat våld samt verksamheter för våldsutövande män. För att långsiktigt kunna förebygga och motverka våld mot kvinnor krävs, som regeringen anför, en ökad kunskap inte bara om brottets effekter på offret utan också om gärningsmannen. Utskottet ser vidare positivt på att forskningsprogrammet även ska omfatta hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer. Motionerna Ju244 (s) yrkande 1 och Ju386 (m) yrkande 6 är därmed tillgodosedda och avstyrks.

Åtgärd 53 Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck

Skrivelsen

Forum för levande historia har initierat en riksrepresentativ lärarenkät som utförs i samarbete med Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer vid Stockholms universitet och Statistiska centralbyrån. Huvudsyftet är att undersöka lärarnas erfarenhet av undervisningen om förintelsen och deras uppfattning om elevernas inställning till denna. Undersökningen innehåller även en del i vilken man undersöker lärarnas värderingar och attityder till olika samhällsfrågor.

Regeringen bedömer det som angeläget att det i samband med denna lärarenkät även genomförs en undersökning om vilken kännedom lärare har om hedersrelaterat våld och förtryck. Undersökningen ska beröra lärarnas kännedom om förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck i sina elevgrupper. Frågorna om hedersrelaterat våld och förtryck ska inkluderas som en del av den större lärarundersökningen. Syftet med uppdraget är att förbättra kunskapsunderlaget för framtida insatser på området. Regeringen har därför gett Forum för levande historia i uppdrag att genomföra en riksrepresentativ undersökning om vilken kännedom lärare i grundskolan (årskurs 6–9) och i gymnasieskolan har om hedersrelaterat våld och förtryck av barn och ungdomar, särskilt flickor och unga kvinnor. Enligt skrivelsen skulle uppdraget redovisats senast den 31 mars 2008.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser positivt på det uppdrag som regeringen lämnat till Forum för levande historia om att undersöka vilken kännedom lärare har om hedersrelaterat våld och förtryck av barn och ungdomar. Uppdraget kommer enligt uppgift från Regeringskansliet att redovisas inom kort.

Åtgärd 54 Kartläggning av arrangerade äktenskap

Skrivelsen

Regeringen har för avsikt att låta kartlägga förekomsten i Sverige av äktenskap som arrangerats mot en persons vilja. Uppdraget ska även omfatta en översyn av den kompetens på området som finns hos berörda myndigheter. Förslag till förebyggande åtgärder ska lämnas.

Utskottets ställningstagande

Alla ungdomar får inte själva bestämma när och med vem de ska gifta sig. Arrangerade äktenskap mot en persons vilja kan ha såväl kulturella som sociala och ekonomiska orsaker. Familjebildning, äktenskap och skilsmässa kan i sådana sammanhang vara en kollektiv angelägenhet där litet eller inget utrymme ges för den enskilda individens egna val. Både flickor och pojkar, kvinnor och män berörs, men flickor och kvinnor drabbas särskilt hårt.

Som regeringen anför behöver kunskapen öka om omfattningen av äktenskap som arrangerats mot en persons vilja. Likaså krävs mer ingående kännedom om de bakomliggande faktorerna. Utskottet delar vidare regeringens uppfattning att kompetensen hos de myndigheter som kan komma i kontakt med personer som löper risk att ingå sådana äktenskap behöver ses över. Även förslag till förebyggande åtgärder behöver, som påpekas i skrivelsen, tas fram.

Sammansatta justitie- och socialutskottet noterar att regeringen den 28 februari 2008 gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att kartlägga förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja i Sverige. Situationen för unga kvinnor och unga män upp till 25 år ska beskrivas. Kartläggningen ska ta sin utgångspunkt i de kunskaper och erfarenheter som finns inom forskning och praktisk verksamhet. Ungdomsstyrelsen ska också beskriva den kompetens som finns hos berörda myndigheter och identifiera eventuella kunskapsluckor och utvecklingsbehov på området. Myndigheten ska dessutom föreslå förebyggande åtgärder. Utskottet välkomnar detta initiativ.

Åtgärd 55 Utbildningsuppdrag till Ungdomsstyrelsen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med olika förslag om förebyggande arbete i utbildningsväsendet med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservation 54 (v, mp).

Skrivelsen

Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra utbildningar riktade till anställda med en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, socialtjänst samt skola i kommunerna. Även andra grupper kan beröras. Utbildningarna ska leda till att deltagarna blir medvetna om frågor om mäns våld mot flickor och unga kvinnor och särskilt situationen för de personer som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare ska utbildningarna ge kunskap om hur den som drabbats kan stärkas och ges möjligheter att ta del av de stödinsatser som finns. Utbildningarna ska också belysa vilka metoder som finns för att i arbetet med unga förebygga mäns våld mot kvinnor. Ungdomsstyrelsen ska rapportera uppdraget den 31 mars 2009.

Motioner

I motion Ju9 (v) yrkande 3 begärs att regeringen återkommer med förslag på åtgärder kring sexualbrott och förebyggande arbete i utbildningsväsendet. Detta bör redovisas i den föreslagna handlingsplanen.

I motion Ju10 (mp) yrkande 7 framförs åsikten att nationella pojk- och flickgruppsprogram ska tillsättas inom ramen för förskolans och grundskolans verksamhet. Dessa ska utgå från kunskap och insikt som problematiserar det manliga genuset.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar det uppdrag som givits Ungdomsstyrelsen och delar bedömningen att de som arbetar inom områden som fritidsverksamhet, socialtjänst och skola ska ha adekvata kunskaper om och bör ges möjlighet till utbildning i frågor som rör mäns våld mot flickor och unga kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck som huvudsakligen drabbar flickor och unga kvinnor, men som även kan drabba pojkar och unga män.

Den 18 februari meddelade Ungdomsstyrelsen att den första nationella högskoleutbildningen för att förebygga våld mot unga kvinnor och hedersrelaterat förtryck kommer att inledas i april 2008 på fyra platser i landet.

Utskottet noterar att Myndigheten för skolutveckling har haft i uppdrag att ta fram referensmaterial för att främja och intensifiera skolornas och kommunernas jämställdhetsarbete. Mot bakgrund av det anförda avstyrks motionerna Ju9 (v) yrkande 3 och Ju10 (mp) yrkande 7.

Åtgärd 56 Utredningar avseende kvinnor som avlidit med anledning av brott i nära relationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att en s.k. haverikommission ska inrättas när en kvinna berövats livet av en närstående man med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Jämför reservation 55 (s, v) och särskilt yttrande 8 (mp).

Skrivelsen

Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för att införa ett system för utredningar avseende kvinnor som har avlidit med anledning av brott i nära relationer.

Motioner

I flera motioner framförs yrkanden om att en s.k. haverikommission ska inrättas när en kvinna berövats livet av en närstående man. Sådana yrkanden framförs i motionerna Ju8 (s) yrkande 4, Ju9 (v) yrkande 10, Ju246 (s) yrkande 5, So297 (s), Ju390 (fp) och Ju392 (v) yrkande 5.

Utskottets ställningstagande

En systematisk analys av fall där kvinnor har avlidit till följd av brott i nära relationer kan, som regeringen anför, ge underlag för vilka slutsatser som kan dras om nödvändiga förbättringar i arbetet med att stödja och skydda våldsutsatta kvinnor i nära relationer. Utskottet delar uppfattningen att sådana utredningar kan klarlägga vilken kännedom som vissa myndigheter har haft om förhållandena och vilka åtgärder som vidtagits eller kunnat vidtas.

Utskottet noterar att regeringen i Socialstyrelsens regleringsbrev för 2008 har gett styrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för att införa ett system för utredningar avseende kvinnor som har avlidit med anledning av brott i nära relationer. Om det finns förutsättningar att införa ett sådant system ska nödvändiga författningsförslag lämnas. Socialstyrelsen ska då överväga lämpligheten av att införliva en sådan verksamhet i den verksamhet som regleras av lagen (2007:606) om utredningar

avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. Socialstyrelsen ska även göra en kostnadsberäkning av de ekonomiska konsekvenserna av systemet. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2008.

Utskottet ser positivt på det uppdrag som regeringen lämnat till Socialstyrelsen. Detta arbete bör inte föregripas. Utskottet avstyrker därför motionerna Ju8 (s) yrkande 4, Ju9 (v) yrkande 10, Ju246 (s) yrkande 5, Ju390 (fp) Ju392 (v) yrkande 5 och So297 (s).

Övriga motioner om åtgärder för ökad kunskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om olika åtgärder för att öka kunskapen kring mäns våld mot kvinnor.

Jämför reservationerna 56 (s, mp) och 57 (v).

Motioner

I motion Ju8 (s) yrkande 11 anförs att handlingsplanen ska innehålla en uppföljning av det beslut som fattades vid behandlingen av proposition 1997/98:55 Kvinnofrid, vilket innebar att examensordningen i högskoleförordningen kompletterades för vissa yrkesexamina i syfte att säkerställa att jämställdhetsfrågor och frågor om våld mot kvinnor blir belysta i relevanta yrkesutbildningar (bl.a. grundskolläroexamen, läkarexamen och polisutbildningen). Ett liknande yrkande framförs i motion Ub481 (s).

I motion Ju9 (v) yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om kunskapsinhämtning samt obligatorisk kunskap om könsrelaterat våld i nära relationer i yrkesutbildningar och fortbildning för yrkesverksamma.

I motion A402 (mp) yrkande 33 anförs att staten bör satsa och ytterligare utveckla och utnyttja den kompetens om mäns våld mot kvinnor som myndigheten Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) besitter.

Utskottets ställningstagande

Utbildningsutskottet har tidigare behandlat yrkanden om krav på att kunskap om mäns våld mot kvinnor bör ingå i examensordningen för de yrkesexamina som föreslogs i propositionen Kvinnofrid, senast våren 2007 (bet. 2006/07:UbU4). Utbildningsutskottet konstaterade att rådande examensordning innebär att det för läkarexamen krävs kunskap och förståelse för förhållanden i samhället som påverkar hälsan för olika grupper och individer, såväl barn som kvinnor och män. Liknande krav finns i examensordningen för sjuksköterskor och sjukgymnaster. För psykologexamen krävs kunskap och förståelse för samhälls- och familjeförhållanden som påverkar olika grupper och individer, såväl barn som kvinnor och män. Även för psykoterapeutexamen innehåller examensordningen sådana krav. För socio-

nomexamen krävs att studenten ska visa kunskap och förståelse för samspelet mellan individers och grupper sociala situation, levnadsvillkor, fysiska och psykiska hälsa samt funktionsförmåga i förhållande till samhälleliga och andra bakomliggande faktorer. Den aktuella motionen avstyrktes.

Det sammansatta justitie- och socialutskottet har noterat att kurser om mäns våld mot kvinnor är obligatoriska i sjuksköterske-, barnmorske- och läkarutbildningarna vid bl.a. Uppsala universitet.

Sammansatta justitie- och socialutskottet har ingen annan uppfattning än utbildningsutskottet och föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju8 (s) yrkande 11, Ju9 (v) yrkande 9 samt Ub481 (s).

Den kompetens om mäns våld mot kvinnor som myndigheten Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) besitter ska självklart nyttjas i de sammanhang där det är adekvat. Något initiativ med anledning av motion A402 (mp) yrkande 33 är inte nödvändigt.

Regeringens skrivelse

Utskottet anser att riksdagen bör lägga regeringens skrivelse till handlingarna.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

- 1. Analys av våldets strukturella orsaker, punkt 2 (s, v, mp)**
av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 5, 2007/08:Ju8 yrkande 1, 2007/08:Ju9 yrkande 1, 2007/08:Ju10 yrkande 1, 2007/08:Ju402 yrkande 10 och 2007/08:A402 yrkande 2.

Ställningstagande

Det är viktigt att det i en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor finns en grundläggande analys av våldet och dess orsaker. I handlingsplanen anlägger regeringen ett individualistiskt perspektiv när det gäller svenska heterosexuella mäns våld mot kvinnor, och man kan svagt skönja ett kulturellt perspektiv när frågan om hedersrelaterat våld beskrivs, liksom när våld i samkönade relationer behandlas. Vi anser att kampen mot mäns våld mot kvinnor måste ingå i en samlad strategi för att bryta den maktojämlikhet som råder på alla plan. Även det våld som förekommer i samkönade relationer måste förstås och bekämpas mot bakgrund av ojämlika maktrelationer och patriarkala relationsmönster. Att se våldet som en maktutövning som har sin grund i ojämlikheten mellan könen är ett perspektiv som är väl förankrat internationellt. FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor tar enligt vår mening sin utgångspunkt i ett könsmaktsperspektiv och innebär att historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män har lett till dominans och diskriminering av kvinnor. Det är utifrån en könsmaktsanalys och en feministisk förståelse av våldet som politiska insatser och arbetet med våldutsatta och våldsutövare bör bedrivas. Mäns våld mot kvinnor har sitt ursprung i och hämtar sin näring ur fördomar och föreställningar om mäns överordning och kvinnors underordning. Denna grundläggande analys av våldet gör det möjligt för myndigheter och organisationer att arbeta konsekvent och med samma målsättning. Den bristande analysen i handlingsplanen kan i slutändan leda till

en osäkerhet i hur arbetet ska bedrivas i Sverige, eftersom man därmed inte får någon djupare förståelse för varför kön och makt spelar en avgörande roll och vilka problem patriarkala maktstrukturer innebär.

Regeringen bör i sitt vidare arbete med att bekämpa mäns våld i nära relationer utgå från en könsmaktsanalys och en feministisk förståelse av våldet.

2. Barnperspektivet, punkt 3 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 12.

Ställningstagande

FN:s barnkonvention ger en allmängiltig definition av barns rättigheter i hela världen. Många svenska myndigheter, kommuner och organisationer har arbetat hårt med att införa barnkonventionen i sitt arbete. Det är viktigt att man nu går vidare och utvecklar barnperspektivet. Särskilt viktigt är det att lyfta fram barnperspektivet i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Som tidigare nämnts påverkas alla barn i familjer där det förekommer våld mellan närstående.

Regeringens handlingsplan tar i huvudsak fasta på insatser för kvinnor och numera även behandling av män. Vi menar dock att frågan om barn som drabbas av våldet inte kan särskiljas utan ska ses i samma sammanhang. Alla insatser som berör barn ska omfattas av ett tydligt barnperspektiv. Eftersom regeringen i handlingsplanen särskiljer insatser för barn och vuxna är risken att barnen inte får den uppmärksamhet de har rätt till.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

3. Breddat engagemang i kampen mot våldet i nära relationer, punkt 4 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju7 yrkande 2.

Ställningstagande

Maskulinitet och mansrollen kan förändras över tiden. Manliga nätverk och traditionellt manliga organisationer och strukturer spelar en viktig roll i samhällsdebatten. Idrottsledaren, författaren och sångaren som aktivt arbetar mot våldet kan bli förebilder. Det är nödvändigt att bärande krafter i samhället liksom enskilda män och kvinnor tar ett ökat ansvar och aktivt bekämpar mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Kampen måste bedrivas långsiktigt och på många nivåer av både män och kvinnor. År 2008 är Sverige ordförande för Europarådet. Det vore då önskvärt att som en god förebild på jämställdhetsområdet kunna visa att Sverige inkluderar det civila samhället. Genom ett sådant arbetssätt ökar förutsättningarna för att kvinnors frågor och inte minst kampen mot våld mot kvinnor finns med som en prioriterad del även i andra länder.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

4. Redovisning av avsatta resurser, punkt 5 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 3 och 2007/08:Ju8 yrkande 16.

Ställningstagande

Regeringen säger sig satsa 800 miljoner kronor under mandatperioden för att genomföra handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Drygt 100 miljoner av dessa riktas till dem som utövar våldet. Detta ska finansiera en utveckling av programverksamheten inom kriminalvården och en utvärdering av verksamheter knutna till socialtjänsten. Hur mycket som är nya satsningar är omöjligt att utläsa ur handlingsplanen. Det framgår inte vid vilken eller vilka tidpunkter medlen kommer att skjutas till. Inte heller framgår det av handlingsplanen hur medlen ska fördelas på de insatser som presenterats. Detta visar på en stor otydlighet i handlingsplanen. Vi anser att regeringen bör återkomma med en mer noggrann redovisning av varifrån medlen tas och hur de fördelas.

Det får ankomma på regeringen att snarast redovisa till riksdagen hur åtgärderna i handlingsplanen ska finansieras.

5. Arbetsgrupp för utveckling av kunskaper m.m., punkt 8 (v, mp)

av Eva Olofsson (v) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju10 yrkande 6.

Ställningstagande

Jag anser att det i det förebyggande arbetet med mäns våld mot kvinnor krävs direkta åtgärder som riktar sig till pojkar och män. Utövaren av våld får inte glömmas bort i detta arbete utan måste bli föremål för fler förebyggande insatser. Regeringen bör tillsätta en arbetsgrupp om manliga normer och traditionella maskuliniteter för att arbeta fram en större kunskapsbas och förslag till åtgärder på detta område.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

6. Årlig skrivelse om våldet mot kvinnor och barn, punkt 9 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju303 och 2007/08:Ju306.

Ställningstagande

Arbetet med mäns våld mot kvinnor är en viktig del i jämställdhetsarbetet. Dessutom är arbetet för barns skydd mot våld och övergrepp av stor vikt. Ett solidariskt och jämställt samhälle fritt från våld ger både barn, kvinnor och män förutsättningar för ett bra liv. Intresset för frågorna är stort både i riksdagen och utanför. Det är emellertid svårt att få en överblick eftersom frågan hanteras av ett flertal departement och myndigheter. Det krävs därför en redovisning av arbetet med mäns våld mot kvinnor och barn i form av en årlig regeringsskrivelse till riksdagen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

7. Förbättringar av statistiken m.m., punkt 12 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkandena 3 och 13 samt avslår motion 2007/08:Ju246 yrkandena 8 och 12.

Ställningstagande

Det finns i dag ingen samlad statistik över antalet ärenden inom socialtjänsten som rör våldsutsatta kvinnor. Det finns inte heller någon statistik över vilka insatser som har vidtagits eller omfattningen av dessa. Vi menar att kommunernas insatser för våldsutsatta kvinnor och barn ska göras till en del av den officiella socialtjänststatistiken.

Det saknas vidare statistik över hur många barn i Sverige som bevitnat våld. Därmed saknar bl.a. kommunerna instrument för att planera för den stödjande verksamhet som riktar sig till barn. Vi anser att en sådan statistik bör tas fram.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser vad vi anført ovan.

8. Nationell kostnadsberäkning, punkt 13 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 11 och 2007/08:Ju392 yrkande 6.

Ställningstagande

Mäns våld mot kvinnor och barn har en negativ effekt på samhällsekonomin både direkt och indirekt. Det har genomförts vissa beräkningar, men det finns ännu ingen övergripande statistik över vad våldet kostar samhället totalt. Det är en brist. En allomfattande analys och en beräkning av kostnaderna bör därför göras. En sådan beräkning skulle ge underlag för beslut om vilka resurser som bör satsas på området och ge en fingervisning om behovet av att utveckla samhällets insatser.

Regeringen bör tillsätta en utredning för att utveckla en vetenskaplig metod för och genomföra en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor och barn.

9. Skärpning av socialtjänstlagen, punkt 14 (mp)

av Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 5 och 2007/08:A402 yrkande 11 och avslår motion 2007/08:So566 yrkande 3.

Ställningstagande

Föregående år skärptes socialtjänstlagens skrivning från att kommunerna ”bör särskilt beakta” våldsutsatta kvinnors behov av stöd till att socialnämnden ”ska särskilt beakta” kvinnors behov. Den nya bestämmelsen är enligt min uppfattning fortfarande för vag och bestämmelsen bör i detta hänseende skärpas till ett absolut ansvar för kommuner vad gäller kvinnor som är utsatta för mäns våld. Kommunerna bör stödja kvinnor utsatta för mäns våld bland annat genom resurser till kvinno- och tjejjourer.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

10. Utbildning för personal som möter äldre, punkt 16 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju246 yrkande 16.

Ställningstagande

I skriften Han var väl inte alltid så snäll – Våld mot äldre kvinnor, som getts ut av Nationellt råd för kvinnofrid, beskrivs orsakerna till våld mot äldre kvinnor och vilka som utför det.

Vi anser att det behövs kompetenshöjande insatser för de personalgrupper som möter eller arbetar med äldre. Vi anser vidare att våld mot äldre kvinnor bör uppmärksammas i dialogen med äldreorganisationer. I dag ligger fokus huvudsakligen på det våld som förekommer utomhus, på gator och torg, inte på våldet i den äldre kvinnans bostad.

Det får ankomma på regeringen att beakta det anförda i det fortsatta arbetet med kunskapsstöd till socialtjänsten.

11. Förstärkt tillsyn av socialtjänsten, punkt 17 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju392 yrkandena 12 och 13.

Ställningstagande

I enlighet med Utredningen om kvinnofridsuppdragen (SOU 2004:121) anser jag att länsstyrelserna bör öka sina insatser och göra en mer ingående granskning av kommunerna samt mer frekvent rapportera till regeringen. Länsstyrelsernas verksamhetsuppföljning, återrapporteringskrav och tillsynsansvar över kommunernas arbete på området mäns våld mot kvinnor anser jag således bör skärpas. Dessutom anser jag att det behövs en särskild tillsynsfunktion på länsstyrelserna som ska ha ett övergripande ansvar på området. En sådan funktion kan t.ex. vara kopplad till jämställdhetsexperterna eller socialkonsulenterna.

Regeringen bör utreda och återkomma med förslag på hur en tillsynsfunktion på bästa sätt kan inrättas.

12. Hot- och riskbedömning hos socialtjänsten, punkt 20 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 14 i denna del.

Ställningstagande

När det gäller utredningar om vårdnad, boende och umgänge anser vi att det krävs ytterligare kunskap och fortbildningsinsatser, bättre metoder, utvärderade riskbedömningsinstrument samt ytterligare vägledning för socialtjänstens arbete med riskbedömningar. Detsamma anser vi gäller inför beslut om lämplig insats i det enskilda fallet då en kvinna eller man, som drabbats av våld av en närstående, söker socialtjänstens skydd och stöd. Detta bör enligt vår mening finnas med i handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

13. Klassificering av skyddat boende, punkt 21 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 15.

Ställningstagande

Vi välkomnar de uppdrag som Socialstyrelsen nu erhållit av regeringen. Samtidigt vill vi påpeka att en mycket viktig del av trygghet och skydd för våldsutsatta kvinnor är det skyddade boendet. Som situationen ser ut i dag rekommenderar myndigheter kvinnor att söka skydd hos en kvinnojour utan att ha klart för sig vilken grad av skydd boendet erbjuder. Vi anser att det är viktigt att skyddet stämmer överens med behovet enligt en utförd hot- och riskbedömning. Vid krav på att hot- och riskbedömningar ska utvecklas är det därför viktigt att det finns ett slags klassificering över vilken grad av skydd ett boende erbjuder. En sådan klassificering bör tas fram i samråd med kvinnojournerna och denna bör ingå i handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

14. Utveckling av socialtjänstens stöd till närstående, punkt 22 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 5.

Ställningstagande

Kring en familj eller relation där det förekommer våld finns ofta anhöriga eller andra närstående som påverkas av att våld förekommer.

Enligt socialtjänstlagen hör det till socialnämndens uppgifter att verka för att inte bara den som utsatts för brott utan även dennes närstående får stöd och hjälp. Få kommuner har utvecklat ett planerat och genomtänkt

stöd till närstående. Vi anser att kommunerna bör utveckla det egna stödet till närstående samt uppmuntra och stödja frivilligorganisationer som vill arbeta med sådant stöd. Vi anser vidare att regeringen i sina kontakter med kommunerna bör stimulera dessa att utveckla stöd till närstående och att detta bör finnas med i handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

15. Skyddat boende för HBT-personer, punkt 23 (v, mp)

av Eva Olofsson (v) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:So294 yrkande 18.

Ställningstagande

Vi anser att det behövs en ökad öppenhet om våld i samkönade relationer med ytterligare information både inom HBT-samhället och till berörda myndigheter. Mot denna bakgrund anser vi att behovet av skyddat boende för HBT-personer ska ses över.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

16. Åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor, punkt 24 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 7 och 2007/08:So296.

Ställningstagande

Vi anser att hot, våld och övergrepp mot äldre kvinnor kan förebyggas genom ökade kunskaper och insatser från samhället. Kvinnofridslagstiftningen samt lokala och nationella handlingsplaner måste vara levande

dokument inom äldreomsorg samt hälso- och sjukvård. Vi anser att alla kommuner bör ha en politiskt beslutad handlingsplan mot våld mot kvinnor och mot våld i nära relationer.

Frivilligorganisationer som organiserar äldre och möter äldre har enligt vår uppfattning också ett ansvar för att öka kunskapen om att äldre kvinnor har rätt till trygghet.

Vi anser att våld mot äldre kvinnor måste uppmärksammas ytterligare i handlingsplanen. Vidare bör ekonomiska resurser avsättas för bl.a. myndigheter, hemtjänst, hälso- och sjukvård, färdtjänst och organisationer som möter äldre kvinnor.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

17. Insatser för särskilt utsatta grupper, punkt 25 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju7 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att det bör ingå utbildning om våld mot äldre kvinnor och kvinnor med funktionshinder i grundutbildningen för de personalgrupper som möter dessa grupper av kvinnor.

I handlingsplanen används begreppet personer när situationen för kvinnor med funktionshinder beskrivs. Genom att inte konsekvent tala om kvinnor anser vi att insatser kan försvåras och försvagas.

Enligt vår uppfattning brister samhällets skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor med funktionshinder. Detsamma gäller våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem. Vi vill även lyfta fram gruppen asylsökande kvinnor.

Fördomar och heteronormativitet begränsar enligt vår uppfattning samhällets stöd till homo-, bi- och transsexuella kvinnor. Riksförbundet för sexuell likaberättigande (RFSL) har genom sin jour för partnervåld byggt upp en kunskap. Vi anser att det är angeläget att det omgivande samhället tillägnar sig denna kunskap.

Slutligen vill vi framhålla att arbetet med mäns våld mot kvinnor och i nära relationer måste utformas så att de fem nationella minoriteter som finns i Sverige kan nås på sitt språk och att minoriteternas egna organisationer och institutioner i ökad utsträckning tas med i arbetet.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

18. Gömda och papperslösa kvinnor som utsätts för våld, punkt 26 (v, mp)

av Eva Olofsson (v) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju9 yrkande 8.

Ställningstagande

Gömnda och misshandlade kvinnor som lever i Sverige utan uppehållstillstånd får sällan skydd eller hjälp, och det är få kvinnojourer som har möjlighet att ta emot dessa kvinnor.

Vi anser att gömda kvinnor som är utsatta för våld är en extra utsatt grupp. Deras situation hänger också samman med asylsökande kvinnors villkor. Det finns kvinnor som söker asyl på grund av s.k. hedersrelaterat våld men får avslag på sin ansökan. Enligt vår uppfattning saknar Migrationsverket i många fall kunskap om mäns våld mot kvinnor och barn samt vilka uttryck det s.k. hedersrelaterade våldet kan ta sig. Några av dessa kvinnor tvingas leva gömda.

Enligt en rad internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till är det samhällets skyldighet att ge alla våldsutsatta kvinnor rätt till skydd. Det handlar enligt vår uppfattning om grundläggande mänskliga rättigheter. Vi uppmanar regeringen att redogöra för hur gömda och papperslösa kvinnor som är utsatta för våld ska ges relevant skydd, stöd och hjälp.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

19. Särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst, punkt 27 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju392 yrkande 1.

Ställningstagande

En kvinna som har utsatts för våld, eller som känner fruktan för och hot om våld, från en man hon har levt ihop med eller står i nära relation till måste enligt min uppfattning få möjlighet till hjälp från samhället. Denna hjälp kan omfatta skydd, juridisk upprättelse eller hjälp att skilja sig. Jag vill bl.a. att de personer som utsätts för våld i nära relationer ska få särskilda kontaktpersoner hos polisen och socialtjänsten.

Att vara utsatt för våld av en närstående person är traumatiskt, och tröskeln för att anmäla ett sådant brott är extra hög. Det kan kännas svårt att redogöra för sin situation gång på gång för olika personer. En kontinuerlig och stabil kontakt vore därför värdefull. Den vetskapen skulle också fungera förtroendestärkande för polisen och socialtjänsten och därmed göra att det känns mer meningsfullt att vända sig till dessa myndigheter när man utsätts för våld. Jag anser också att vetskapen om att någon har en helhetsbild kan stärka ett beslut att lämna en relation där man utsätts för våld.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

20. Barn som bevittnat våld som målsägande, punkt 31 (s, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 31 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 10 och 2007/08:A402 yrkande 15 och bifaller delvis motion 2007/08:So566 yrkande 8.

Ställningstagande

I dag har ett barn som bevittnat våld i hemmet mot en nära anhörig rätt till brottsskadeersättning från staten. Det är viktigt att man nu går vidare med att förstärka barnens skydd. Vi anser att barn som bevittnat våld ska få ställning som målsägande i rättsprocessen och därmed ha rätt till bl.a. ett eget juridiskt biträde och rätt till full insyn och medverkan i processen.

Det får ankomma på regeringen att återkomma med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

21. Omhändertagande av sexualbrottsoffer, punkt 33 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 19 och avslår motionerna 2007/08:Ju305 och 2007/08:Ju401 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att det är viktigt att en kvinna som blivit utsatt för sexuella övergrepp kommer till sjukhus så tidigt som möjligt för att inte riskera att t.ex. ett dna-spår går förlorat. Vid ett flertal fall har våldtäktsoffer påpekat att de i samband med övergrepp känt sig drogade. Vi anser därför att det är viktigt att sjukvården också tar drogtestar på dem som söker vård för sexuella övergrepp.

På Södersjukhuset i Stockholm sker det akuta omhändertagandet vid den särskilda mottagningen av särskilt anställd och utbildad barnmorska och kurator. Därefter sker en gynekologisk undersökning med provtagning av gynekolog som alltid assisteras av undersköterska. Gynekolog med särskild utbildning av Rättsmedicinalverket skriver därefter rättsintyg på samtliga patienter. Genom denna process ökar enligt vår uppfattning kvaliteten på de rättsintyg som kan komma att ligga till grund för en eventuell rättsprocess.

Mot denna bakgrund menar vi att regeringen bör verka för att fler sjukhusmottagningar i landet besitter den särskilda kunskap som krävs för att ta emot kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

22. Insatser för funktionshindrade och andra särskilt utsatta kvinnor, punkt 35 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju246 yrkande 13, 2007/08:So265 och 2007/08:So381 yrkande 10.

Ställningstagande

I likhet med annat våld mot kvinnor, såväl fysiskt som psykiskt, anser vi att även det här våldet ytterst är ett uttryck för kvinnors underordning. Enligt vår uppfattning bär kommunerna ansvaret för att se till att stöd och skydd till kvinnor som utsätts för mäns våld verkligen blir tillgängligt för alla kvinnor.

Mot bakgrund av den extremt svåra situation som våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning befinner sig i anser vi att frågan om mäns våld mot denna grupp kvinnor bör utredas på ett heltäckande sätt och innehålla konkreta förslag på hur dessa kvinnors situation kan underlättas samt hur samhället inom alla sektorer kan få mer kunskap om dessa kvinnor.

Samhället har enligt vår bedömning misslyckats med att skapa tillflyktsorter för våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättningar. Vi anser att det är nödvändigt att det finns tillgång till tillfälliga bostäder för dessa kvinnor. Vi anser vidare att polisens förhörsmetoder behöver utformas och anpassas efter kvinnornas förutsättningar.

Enligt vår mening måste ytterligare undersökningar genomföras för att samhället inom alla sektorer ska få mer kunskap om kvinnor med funktionsnedsättningar. Det bör införas anmälningsplikt samt utbildning i handikappkunskap för personal som arbetar med denna grupp våldsutsatta kvinnor.

Enligt vår uppfattning brister samhällets skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor med funktionshinder. Detsamma gäller våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem. Vi vill i detta sammanhang även lyfta fram gruppen asylsökande kvinnor. För dessa kan varje kontakt med myndigheter förknippas med risken att avvisas. Tillgången på vård för gömda flyktingar är begränsad. Utländska kvinnor kan ha språksvårigheter. Tolkar kan ha en diskriminerande kvinnosyn som påverkar deras arbete. Kvinnorna kan sakna socialt skyddsnät i det nya landet och riskera social utfrysning när de söker hjälp eller vid en skilsmässa.

Fördomar och heteronormativitet begränsar enligt vår uppfattning samhällets stöd till homo-, bi- och transsexuella kvinnor. Riksförbundet för sexuell likaberättigande (RFSL) har genom sin jour för partnervåld byggt upp en kunskap. Vi anser att det är angeläget att det omgivande samhället tillägnar sig denna kunskap.

Avslutningsvis vill vi även fästa uppmärksamheten på gruppen unga kvinnor och flickor i åldersgruppen 18–24 år som är särskilt utsatt för mäns våld.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

23. Insatser för kvinnor med missbruksproblem, punkt 36 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 38 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:So210 och 2007/08:So417, bifaller delvis motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 6, 2007/08:Ju392 yrkande 19 och 2007/08:So242 yrkande 6 och avslår motion 2007/08:So566 yrkande 6.

Ställningstagande

Mobilisering mot narkotika redovisar i rapporten Mäns våld mot missbrukande kvinnor (2005) att det är mycket vanligt att missbrukande kvinnor utsätts för våld. Vi anser att frågor om våld mot kvinnor som missbrukar och deras behov av stöd inte uppmärksammas tillräckligt i den offentliga debatten. Mäns våld mot kvinnor är enligt vår uppfattning ett kvinnofridsbrott och inte en del av missbrukets subkultur.

Vi anser att det är viktigt att kunna erbjuda missbrukande kvinnor stöd och behandling i könsseparata grupper. Härigenom kan man samla kompetens både vad gäller missbruksproblematik och våld mot kvinnor, och nödvändig hjälp kan erbjudas vare sig det handlar om att ta sig ur ett missbruk eller en våldsamt situation. Dessutom minimeras risken för att våldutsatta kvinnor måste genomgå behandling i samma grupp som sina förövare.

Skyddat boende ska ses om en tillfällig åtgärd och ett annat boende ska erbjudas i direkt anslutning till den tillfälliga åtgärden. Eftersom våldet oftast utförs av en man i kvinnans närhet krävs det enligt vår bedömning fler insatser som komplement till ett eget boende för att det ska bli tryggt. Det är också angeläget att kvinnojourerna får resurser för att kunna ta emot kvinnor med en extra komplicerad problembild.

Ytterst få kvinno- och brottsofferjourer har i dag möjlighet att ta emot kvinnor som missbrukar eller har svåra psykiska funktionsnedsättningar. Vi föreslår därför att staten bör ta ett särskilt ansvar för de mest utsatta kvinnorna och inrätta resursjourer med kompetens att ta emot kvinnor med missbruk eller psykisk funktionsnedsättning.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

24. Plan för långsiktigt ekonomiskt ansvar för kvinnojourerna, punkt 37 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 37 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju9 yrkande 5.

Ställningstagande

Den verksamhet som bedrivs på tjej- och kvinnojourer runt om i landet är enligt min uppfattning ovärderlig. Jag menar att kvinnojourerna i praktiken tar ett myndighets- och samhällsansvar som kommun, stat och landsting borde axla. Genom kvinnors ideella frivilligarbete kan våldsutsatta kvinnor och barn få relevant hjälp.

Jourerna och deras arbete existerar enligt min uppfattning under osäkra förhållanden och har ytterst små ekonomiska marginaler. Mot denna bakgrund ser jag positivt på regeringens föreslagna satsningar när det gäller att förstärka och utveckla kvinnojoursverksamheten.

Jag anser emellertid att regeringen ska presentera en plan för hur staten ska ta sitt långsiktiga ekonomiska ansvar för kvinnojourernas arbete och att denna bör ingå som en del av handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

25. Insatser och stöd till verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer, punkt 38 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 38 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju392 yrkande 8 och 2007/08:So335 yrkande 14, bifaller delvis motion 2007/08:Ju359 yrkande 2 och avslår motionerna 2007/08:So294 yrkande 17 och 2007/08:A402 yrkande 13.

Ställningstagande

Enligt min bedömning spelar kön och sexualitet en avgörande roll när det gäller tolkningen av samkönat partnervåld. Schablonbilderna av homosexuella relationer och föreställningar kring våld och aggressivitet står i vägen för att våld inom samkönade relationer uppmärksammas och förstås.

För att skapa förutsättningar för att på olika sätt hjälpa och stödja dessa HBT-personer anser jag att det behövs både fler undersökningar och mer kunskap om partnervåld, liksom det behövs en ökad HBT-kompetens hos alla de instanser som möter våld i nära relationer.

Jag anser att både socialtjänst och brottsofferjourer har ett ansvar för att höja personalens HBT-kompetens. Jag anser dock att det är viktigt att det även finns en rikstäckande brottsofferverksamhet som särskilt riktar sig till HBT-personer. Detta anser jag är nödvändigt för att alla HBT-personer som utsätts för våld ska få adekvat hjälp och för att samhällets intentioner att motverka hatbrott riktade mot HBT-personer ska kunna förverkligas. Det är även värdefullt för brottsofferjourerna i allmänhet om de kan använda sig av HBT-brottsofferjourerna som kunskapsbank. Detta ökar också valfriheten för den HBT-person som utsätts för brott.

Mot denna bakgrund anser jag att regeringen bör utreda och återkomma med ett handlingsprogram för hur HBT-personer som drabbas av partner-våld ska få relevant stöd och hjälp. Vidare anser jag att regeringen bör göra en översyn av brottsofferjourernas HBT-kompetens.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

26. Tillämpningen av besöksförbud, punkt 39 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 39 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju7 yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att regeringen snarast bör se över och komma med förslag till hur lagen om besöksförbud generellt ska kunna tillämpas och också då specifikt följa upp lagstiftningen om besöksförbud till det egna hemmet, som infördes år 2003. Detta bör göras i syfte att på alla sätt öka skyddet för de kvinnor och barn som lever med våldet som en del av sin vardag.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som tillgodoser det anförda.

27. Elektronisk övervakning av besöksförbud, punkt 40 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 40 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju433 yrkande 13 och bifaller delvis motionerna 2007/08:Ju233, 2007/08:Ju368, 2007/08:Ju392 yrkande 3, 2007/08:Ju406, 2007/08:Ju413 och 2007/08:A402 yrkande 9.

Ställningstagande

Vi vill förstärka besöksförbudet så att det kan kompletteras med elektronisk fotboja. Tyvärr visar det sig i efterhand att besöksförbud ofta överträds. En elektronisk fotboja kopplad till GSM-teknik skulle i ett tidigt skede kunna varna den som hotas av våld och samtidigt dokumentera att en överträdelse begåtts. En sådan teknik skulle öka tryggheten betydligt för alla de kvinnor som är i behov av skydd från sin före detta sambo eller man.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som tillgodoser det anförda.

28. Elektronisk övervakning av besöksförbud, punkt 40 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 40 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju392 yrkande 3 och bifaller delvis motionerna 2007/08:Ju233, 2007/08:Ju368, 2007/08:Ju406, 2007/08:Ju413, 2007/08:Ju433 yrkande 13 och 2007/08:A402 yrkande 9.

Ställningstagande

En kvinna som har utsatts för våld, eller som känner fruktan för och hot om våld, från en man hon har levt ihop med eller står i nära relation till, måste få möjlighet till hjälp från samhället. Lagstiftningen om besöksförbud, bl.a. möjligheten till besöksförbud i det egna hemmet, utgör ett led i denna strävan. Antalet överträdelser mot besöksförbud är dock dessvärre

många, och därför har frågan rests om att upprätthålla besöksförbud genom att våldsutövande män förses med en fotboja med GPS-sändare. Jag anser att de personer som vid upprepade tillfällen har överträtt ett besöksförbud bör förses med elektronisk övervakning. Det skulle kunna fungera som ett larm både till brottsoffret och till polisen.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som tillgodoser det anförda.

29. Rätt att hämta tillhörigheter i skydd av polis, punkt 42 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 42 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju242 och 2007/08:Ju392 yrkande 2.

Ställningstagande

Kvinnor som tvingats fly från eller har lämnat sin man, och känner fruktan för eller hot om våld från denne, bör ha laglig möjlighet att få återvända till sitt hem för att hämta sina och eventuella barns personliga tillhörigheter i skydd av polis eller någon annan av samhället utsedd person.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som tillgodoser det anförda.

30. Ekonomisk trygghet, punkt 44 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 44 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju7 yrkande 4 och bifaller delvis motionerna 2007/08:So263 och 2007/08:A218.

Ställningstagande

Av flera undersökningar framgår att utsatta kvinnor i högre grad än andra kvinnor är arbetslösa och sjuka. Det finns därför behov av ett kompletterande ekonomiskt stöd till kvinnor som utsätts för våld och upprepade allvarliga hot. Kvinnor som tvingas fly lämnar en bostad, men är tvungna att betala hyra under uppsägningstiden. Dessutom kan de kvinnor som utsätts för våld ha fått bl.a. kläder och möbler förstörda.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som tillgodoser det anförda.

31. Metoder för att inom vården upptäcka förekomst av våldsutsatthet, punkt 48 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 48 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju246 yrkande 10 och avslår motion 2007/08:So219.

Ställningstagande

Enligt vår mening bör nationella riktlinjer läggas fast för mödravården i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Projekt för metodutveckling där kvinnor vid besök på bl.a. barnmorskemottagningar rutinmässigt tillfrågas om våldsutsatthet har gett positivt resultat. Att kontrollerande och våldsbenägna män hindrar kvinnan från enskilt samtal med barnmorskan bör uppmärksammas. Vidare är bristande språkkunskaper ett problem. Därför behövs tillgång till kvalificerad tolkning och skriftlig information på olika språk.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

32. Övrigt förebyggande arbete, punkt 49 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 49 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju11.

Ställningstagande

I handlingsplanen saknas opinionsbildning riktad till män i allmänhet, de som inte misshandlar eller förtrycker kvinnor. Det är nödvändigt att också de tar sin del av ansvaret för mäns våld mot kvinnor genom att stå upp för kvinnofriden och kvinnors rättigheter i Sverige och i övriga världen. De är viktiga förebilder för pojkar och unga män och kan genom sitt agerande förebygga att nya generationer lär sig att lösa problem genom våld.

Kunskap om maskulinitet, dvs. sociala normer för manlighet, och hur det påverkar män och pojkar är ett relativt nytt kunskapsfält. Gjorda erfarenheter hittills visar nya möjligheter till förändringsarbete som kan minska omfattningen av mäns våld mot kvinnor. Handlingsplanen borde därför innehålla åtgärder för att inhämta mer kunskap också om detta. Det är viktigt att börja diskutera vad som är manligt redan inom förskolan och skolan och i föräldrautbildningen. Frågan om maskulinitet borde vidare vara en angelägenhet för idrotten, militären, fängelserna och andra mansdominerade områden.

Handlingsplanen borde enligt vår mening innehålla konkreta förslag på hur arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor ska ledas och bedrivas.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

33. Hot- och riskbedömningar hos polismyndigheterna, punkt 50 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 50 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 14 i denna del och bifaller delvis motion 2007/08:Ju271.

Ställningstagande

Ett viktigt led i polisens brottsförebyggande arbete är att göra hot- och riskbedömningar. Syftet med bedömningarna är bl.a. att ta reda på vilket skydd den som hotas, förföljs eller på annat sätt trakasseras behöver. Det ligger som grund för insatser om ökat personskydd i form av t.ex. larmpaket, skyddat boende och beslut om besöksförbud. Det har emellertid framkommit att polismyndigheter inte sällan underlåter att göra hot- och

riskbedömningar. Att bedömningar sker slentrianmässigt eller inte alls kan vara ett stort hot mot den kvinna som utsatts för våld. Hot- och riskbedömning ska göras individuellt. Det kan skilja sig åt mellan personerna i en familj vilket skydd som behövs. Regeringen bör därför komplettera handlingsplanen med ett uppdrag till Rikspolisstyrelsen (RPS) om en utvärdering av hur hot- och riskbedömningar används i de olika polismyndigheterna samt ge RPS i uppdrag att tillse att det i fortsättningen är rutin för polismyndigheterna att göra erforderliga hot- och riskbedömningar. Detta bör formuleras som ett skarpt uppdrag till RPS.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

34. Familjevåldsenheter, punkt 51 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 51 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju392 yrkande 14.

Ställningstagande

Ett bra exempel på specialisering inom rättsväsendet är de familjevåldsenheter som finns på några håll i landet. Särskilt när enheterna innehåller specialiserade åklagare fungerar de väl, eftersom det snabbar upp processer och ingripanden avsevärt. Omhändertagande av misshandlande män kan exempelvis ske samma dag som anmälan kommer in. Enheterna har också lättare för att bygga upp nära samarbeten med sociala myndigheter och organisationer som finns till för omhändertagande av drabbade kvinnor och barn. Familjevåldsenheter bör inrättas över hela landet.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

35. Barnperspektiv på utredningar om mäns våld mot kvinnor, punkt 52 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 52 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:So259 yrkande 4 och avslår motion 2007/08:Ju288 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Det är viktigt att ett barnperspektiv automatiskt läggs på utredningar av mäns våld mot kvinnor. Rutiner för anmälan och samverkan kring barn som far illa bör upprättas hos polisen. Rikspolisstyrelsen bör därför utveckla riktlinjer för hur polisens rapportering till socialtjänsten ska gå till. Det är här viktigt att dra nytta av de goda exemplen som finns ute i landet, som t.ex. Utväg Skaraborg.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

36. Uppföljning av utredningar om våld och övergrepp mot barn, punkt 55 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 55 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju410 yrkande 7.

Ställningstagande

Det förekommer att förundersökningar om sexualbrott mot barn läggs ned på ett tidigt stadium eller inte inleds alls. Det finns flera exempel på att utredningar om sexuella övergrepp mot barn har lagts ned utan att de utsatta barnen över huvud taget förhörts av polisen. Till och med när den misstänkte erkänt brottet har det hänt att förundersökningar inte drivits vidare (se Diesen m.fl., 2001, *Sexuella övergrepp mot barn*). Jag anser att detta är helt oacceptabelt i en rättsstat. Att inte utreda övergrepp mot barn är oförenligt med FN:s konvention om barnets rättigheter.

Det får ankomma på regeringen att låta följa upp hur utredningarna om våld och övergrepp mot barn bedrivits.

37. Bristande samtycke som grund för våldtäkt m.m., punkt 60 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 60 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju284, bifaller delvis motion 2007/08:Ju386 yrkande 1 och avslår motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 4, 2007/08:Ju386 yrkande 4, 2007/08:Ju410 yrkande 5, 2007/08:Ju432 yrkandena 2–5 och 2007/08:A402 yrkande 12.

Ställningstagande

Trots de förändringar och den skärpning av våldtäktsbestämmelserna som genomförts förekommer det att gärningsmän har haft framgång med påståendet att de trodde att kvinnan samtyckte trots att omständigheterna i övrigt talat för våldtäkt. Det behövs därför lagändringar som innebär ett nytt begrepp i lagen: grov oaktsam våldtäkt. Vid tillämpningen av begreppet grov oaktsam våldtäkt ska man utgå från hur en normalt aktsam man skulle agera i en liknande situation. Vi menar att ett viktigt skäl till denna lagändring är den signal som kriminaliseringen skulle innebära. Det skulle innebära att riksdagen står bakom uppfattningen att det inte är acceptabelt att gärningsmannen hänvisar till att han inte förstod att kvinnan inte ville. Detta innebär inte en försvagning av våldtäktsbegreppet.

Det får ankomma på regeringen att snarast utreda möjligheten att införa brottet grov oaktsam våldtäkt i svensk straffrätt.

38. Bristande samtycke som grund för våldtäkt m.m., punkt 60 (mp)

av Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 60 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 4 och 2007/08:A402 yrkande 12, bifaller delvis motion 2007/08:Ju410 yrkande 5 och avslår motionerna 2007/08:Ju284, 2007/08:Ju386 yrkandena 1 och 4 samt 2007/08:Ju432 yrkandena 2–5.

Ställningstagande

Jag anser att det i lagen bör införas en kriminalisering av sexuella handlingar som inte grundas på samtycke. Den normerande effekt som en sådan lagstiftning skulle få i samhället skulle få stor betydelse för synen på kvinnans kroppsliga integritet. Den nuvarande lagen omfattar inte alla påtvingade sexualhandlingar. Fysiskt svaga, unga och osäkra individer måste också skyddas av lagstiftningen och ha en absolut rätt att bestämma över sin egen kropp. Enligt min mening skulle en sådan bestämmelse stå i överensstämmelse med Europadomstolens praxis.

Det får ankomma på regeringen att snarast återkomma med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

39. Våldtäkt mot barn, punkt 61 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 61 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju410 yrkande 6.

Ställningstagande

Den som har samlag med ett barn under 15 år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag döms enligt 6 kap. 4 § brottsbalken för våldtäkt mot barn. I den nya lagen tydliggörs att frågan om frivillighet och samtycke inte är relevanta när det handlar om barn. Detta är bra. Det är dock tveksamt om lagändringarna fått genomslag i rättstillämpningen. Enligt min mening bör lagstiftningen om våldtäkt mot barn förtydligas så att det inte blir möjligt att fria någon med hänvisning till att barnet samtyckt.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

40. Ordningen för utfärdande av rättsintyg m.m., punkt 64 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 64 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkandena 18 och 20.

Ställningstagande

Den 1 januari 2006 infördes en ny ordning för utfärdande av rättsintyg. Avsikten var att öka kvaliteten på rättsintygen. En utvärdering från Rättsmedicinalverket visar emellertid att vissa brister består. Medicinsk bevisning är många gånger avgörande vid sexuella övergrepp. Bristfälliga rättsintyg innebär sämre rättssäkerhet. Regeringens skrivning angående uppföljningen av den förändrade ordningen av rättsintyg är vag och bör ersättas med ett tydligt uttalande om att en sådan uppföljning bör ske snarast.

Många som polisanmäler sexuella övergrepp kommer inte till sjukvården i tid för att säkra bevis. Vid ett flertal fall har våldtäktsoffer påpekat att de i samband med övergrepp känt sig drogade. Droger går ur kroppen relativt fort. Det är därför viktigt att sjukvården också tar drogtestar på dem som söker vård för sexuella övergrepp.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

41. Målsägandebitråde under förundersökningen, punkt 65 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 65 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 17 och 2007/08:Ju433 yrkande 12.

Ställningstagande

Under de senaste åren har viktiga reformer gjorts för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Det gäller bl.a. en utökning av rätten till målsägandebitråde, ett tydliggörande av socialtjänstens roll, krav på kortare handläggningstider och skärpt informationsskyldighet för åklagare och polis samt utökat besöksförbud. Det är nu dags att ta ytterligare ett steg genom att ge målsägande rätt till ett målsägandebitråde redan i förundersökningsskedet. Det stöd och den hjälp ett målsägandebitråde kan ge betyder mycket för den som utsatts för våld eller sexualiserat våld.

Det får ankomma på regeringen att snarast återkomma med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

42. Socialtjänstens arbete med våldsutövande män, punkt 66 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 66 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 6, 2007/08:Ju244 yrkande 2 och 2007/08:Ju392 yrkande 20.

Ställningstagande

I rapporten *Mäns våldsutövande – barns upplevelser* finns förslag om att bidra till utveckling av mer säkerhetsfokuserade modeller för arbete med män, och att utveckla modeller för dokumentation, uppföljning och utvärdering som på sikt ska kunna implementeras i verksamheter utanför kriminalvården, och på detta sätt lägga grunden till data för interventionernas utveckling. Dessa förslag är mycket angelägna.

Då det i nuläget finns ett stort behov att verksamheter utanför kriminalvården är det förvånande att regeringen inte vill stödja denna utveckling samtidigt som man skapar utvärderingsinstrument enligt förslaget.

Det är tydligt att det inte är hos kvinnan problemet med våld mot kvinnor ligger, utan hos mannen. Alla sorters kvinnor drabbas, från olika samhällsklasser, kulturer och med helt olika personligheter. Det krävs enligt vår mening ett ökat fokus på behandling av misshandlande män för att få en fullständig bild av övergreppen mot kvinnor och vad som ligger bakom dem.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

43. Kriscenter m.m. för män, punkt 67 (s, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 67 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 8 och 2007/08:Ju10 yrkande 8.

Ställningstagande

Det finns många frivilliga krafter som arbetar för att öka tryggheten för kvinnor som utsatts för våld. Kvinnojourer gör ett oersättligt arbete för att ge stöd till kvinnor i kris. Genom sin lokala förankring kan de lätt nå kvinnor på plats, men vi behöver också fånga upp männen som misshandlar för att få en bestående förändring till stånd.

Det är viktigt att agera förebyggande. Män som känner att de av någon anledning håller på att tappa kontrollen över sitt beteende ska kunna vända sig någonstans för att samtala om sig och sin situation för att bl.a. förebygga våldsanvändning. Enligt vår mening behövs mötesplatser för män i hela landet som söker sig bort från ett emotionellt destruktivt och aggressivt beteende. Det finns organisationer av olika slag som arbetar med detta, t.ex. Män för jämställdhet och olika kriscentrum och professionella centrum för män.

Det får ankomma på regeringen att verka för en utökad programverksamhet för våldsamma män även utanför kriminalvården.

44. Behandling för män som dömts för våld mot kvinnor samt för sexualbrottsdömd m.m., punkt 68 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 68 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju410 yrkande 11 och bifaller delvis motionerna 2007/08:Ju10 yrkande 3, 2007/08:Ju270 yrkande 2, 2007/08:Ju386 yrkande 3, 2007/08:Ju402 yrkande 9, 2007/08:So566 yrkandena 4 och 5 samt 2007/08:A402 yrkande 7.

Ställningstagande

Jag anser att kriminalvårdens verksamheter och behandlingsprogram för sexualbrottsdömda män tydligare än i dag måste vara baserade på en könsmaktsförståelse av våldet. På samma sätt måste de utvärderingar som görs av behandlingarna ta könsmaktsperspektivet i beaktande. I sammanhanget bör ett handlings- och åtgärdsprogram för behandling av sexualbrottsdömda, som syftar till att män tar ansvar för det våld de utövar, tas fram inom kriminalvården.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser vad jag nu anfört.

45. Ökad samverkan mellan kommun och kriminalvård m.m., punkt 69 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 69 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 9, 2007/08:Ju209 yrkande 2, 2007/08:Ju378, 2007/08:Ju434 och 2007/08:So407 yrkande 2 och bifaller delvis motion 2007/08:Ju265.

Ställningstagande

Kriminalvården bedriver i dag behandlingsprogram bl.a. för män som dömts för sexualbrott och för våld i nära relationer. Behandling på frivillig väg för den som är motiverad kan i bästa fall bryta ett brottsligt beteende, vilket förstås är oerhört positivt för den berörde och för dem som finns i hans eller hennes omgivning. Problemet i dag är att den som vill fortsätta en inte avslutad behandling efter avtjänat straff inte får göra detta. Orsaken är att Kriminalvårdens uppdrag inte omfattar tiden efter det att påföljden är verkställd. Icke dömda män har heller inga möjligheter att på frivillig grund delta i Kriminalvårdens behandlingsprogram. Regeringen bör därför utreda möjligheten till samverkan framöver mellan Kriminalvården och de kommuner som så önskar kring programverksamhet för icke dömda män och för män som verkställt sin påföljd men inte avslutat behandlingen.

46. Länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser, punkt 72 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 72 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 2.

Ställningstagande

I SOU 2006:65 *Att ta ansvar för sina insatser – Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* argumenterar utredaren för att insatserna för våldsutsatta kvinnor och deras barn i många fall kan åtgärdas genom en kommunövergripande samordning. Då kan man skapa en hållbar och långsiktig struktur som svarar mot de behov som finns. Det är också fråga om ett effektivt resursutnyttjande. Därför är det positivt att regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att ta initiativ till att stödja samordningen i länet såsom det beskrivs i skrivelsen. Vi anser dock att uppdraget till länsstyrelserna bör utvidgas till att också omfatta ett ansvar för länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser. Dessa kan med fördel användas i arbetet med att stödja utvecklingen för lokal samverkan för kvinnofrid i kommuner enligt planens åtgärd 49. Detta bör finnas med i handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodose det anförda.

47. Insatser på kommun- och landstingsnivå, punkt 73 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 73 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju246 yrkande 7 och avslår motion 2007/08:Ju392 yrkande 18.

Ställningstagande

Det är enligt vår mening bekymmersamt att endast hälften av landets landsting har en formellt antagen policy eller handlingsplan om våld mot kvinnor. Även kommuner saknar formellt antagna handlingsplaner eller har inte uppdaterat äldre planer som blivit förlegade. Kommuner och landsting måste öka medvetenheten hos kommuninvånarna om mäns våld mot kvinnor som ett samhällsproblem med rötter i rådande könsmaktsordning. Det behövs informationsmaterial om stödinsatser. Metoder för att nå ut till särskilt utsatta kvinnor måste utvecklas.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

48. Insatser på kommun- och landstingsnivå, punkt 73 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 73 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju392 yrkande 18 och avslår motion 2007/08:Ju246 yrkande 7.

Ställningstagande

Samhället måste satsa mer på att bekämpa mäns våld mot kvinnor, och det är viktigt att samhällets stöd når alla kvinnor som är i behov av det. Därför krävs det goda kunskaper och ett bra samarbete mellan hälso- och sjukvården, kommunerna, polis, rättsväsende, kriminalvård och kvinnojourenerna. Rikskvinnocentrum har nu ombildats till ett nationellt kunskapscentrum. Vi menar att det också är dags att inrätta regionala centrum i varje sjukvårdsregion.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

49. Samordning inom och mellan myndigheter, punkt 74 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 74 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju9 yrkande 2 och avslår motion 2007/08:A402 yrkande 1.

Ställningstagande

Det är positivt att regeringens föreslagna åtgärder vad gäller rättsväsendet redovisar viktiga insatser såsom krav på polisen om intensifierat arbete mot mäns våld mot kvinnor och bättre kunskaper för att utreda och förebygga våldet. Det är även positivt att bemötandefrågorna har aktualiserats genom återrapporteringskrav till flera av rättsväsendets myndigheter, även om vi vet att det arbetet pågått sedan länge. Jag menar dock att det krävs övergripande åtgärder såsom särskilda tjänster som är specialiserade på våldet. Det krävs specialiserade enheter, särskilt avsatta medel, särskilda policydokument, handlingsplaner och arbetsrutiner. I enlighet med utredningen *Slag i luften* (SOU 2004:121) anser jag att regeringen bör tillföra den föreslagna handlingsplanen att samtliga myndigheter som omfattades

av kvinnofridspropositionen samt Statens skolverk, Myndigheten för skolutveckling, Migrationsverket och Försäkringskassan får i uppgift att inrätta en permanent specialenhet för mäns våld mot kvinnor och barn på den egna myndigheten. Inrättandet av sådana enheter ska skrivas in i respektive myndighets instruktion.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

50. Barnahus, punkt 75 (s, v, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 75 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju7 yrkande 1, 2007/08:Ju8 yrkande 6, 2007/08:Ju9 yrkande 4, 2007/08:Ju276, 2007/08:Ju288 yrkande 1, 2007/08:Ju392 yrkande 15, 2007/08:Ju393 yrkande 9 och 2007/08:Ju433 yrkande 9.

Ställningstagande

Barn som bevittnat våld eller som själva är utsatta för våld är en särskilt utsatt grupp. De är alltid medvetna om våldet, och vi har i dag kunskap om att risken för ohälsa hos barn som bevittnat våld är nästan lika stor som för de barn som är direkt våldsutsatta. Stödet till dessa barn måste utvecklas och professionaliseras, och samverkan mellan aktörerna måste öka. De s.k. barnahus som nu startat på flera håll i landet för barn som utsatts för våld och övergrepp är ett bra exempel på hur ansvariga myndigheter kan samarbeta kring barnet. Myndigheterna har i dag en skyldighet att samverka, men barnhusen går ett steg längre. Här förs samarbetet in under samma tak, och barnet behöver därmed bara komma till en plats samtidigt som kvaliteten i utredningarna förbättras. Det är angeläget att verksamheten med barnahus fortsätter och byggs ut så att sådana inrättas i hela landet.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

51. Barnhusets målgrupp, punkt 76 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 76 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju8 yrkande 7.

Ställningstagande

Inrättandet av s.k. barnahus innebär att de olika myndigheter som möter utsatta barn samlas under samma tak. Myndigheterna kan därmed samverka bättre, och göra det i en miljö som är anpassad för att i största möjliga mån minska påfrestningarna för barnet. Tyvärr visar utvärderingen från mars 2008 av försöksverksamheter med barnahus att ett flertal av dem exkluderar barn som bevittnat våld ur sin målgrupp. I själva verket är det endast två av sex verksamheter som anser att dessa barn ingår i verksamhetens uppdrag. En av förklaringarna till detta torde vara att det i dag inte är kriminaliserat att utsätta barn för att bevittna våld. Därmed är barnet inte att betrakta som brottsoffer.

Vi anser därför att regeringen i dialog med huvudmännen för nu verk samma barnahus bör framhålla vikten av att barn som bevittnat våld framöver ska tillhöra barnhusens målgrupp.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

52. Samordnade rättsprocesser i barnmål, punkt 77 (s)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 77 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju269.

Ställningstagande

Ansvariga myndigheter såsom socialtjänst, polis och åklagare måste samverka bättre för att uppnå en barnvänlig rättsprocess. I ett skede när det finns misstankar om att ett barn utsatts för fysiskt våld eller sexuella över-

grepp måste samhällets insatser och stöd fungera utan komplikationer. Det är därför viktigt att myndigheterna samverkar. För att få en barnvänligare rättsprocess krävs en nationell samordning där direktiv om kompetensutveckling, samverkan och metodutveckling får nationellt genomslag. Det handlar om att alla barn ska erbjudas samma professionella bemötande oavsett var de bor i Sverige. I alla mål rörande barn som brottsoffer skulle man önska att barnet, oavsett rättsligt utfall, ska befinna sig i ett bättre läge när processen avslutas än när den inleddes.

Därför anser vi att regeringen bör ta initiativ för att se över hur samordningen mellan myndigheter kan förbättras i mål där barn är brottsoffer.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

53. Inrättande av ett forskningsprogram, punkt 78 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 78 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju244 yrkande 1 och avslår motion 2007/08:Ju386 yrkande 6.

Ställningstagande

Våld mot kvinnor är ett mångfasetterat problem som kräver en helhetssyn vad gäller kunskap och insatser. Ofta fokuserar forskning och annat arbete mot mäns våld mot kvinnor på kvinnorna och inte på männen. För att fullt ut förstå den problematik som dessa övergrepp innefattar är det viktigt att en helhetssyn appliceras också på forskningen.

Det har ofta ansetts självklart att forska på hjälpåtgärder för kvinnor som misshandlas medan lite eller ingen forskning läggs ned på männen, som är huvudaktören i 90 % av alla fall. För att få en fullständig bild av dessa övergrepp och vad som ligger bakom dem krävs ökat fokus på forskning om männens roll i fall av våld och övergrepp mot kvinnor.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

54. Förebyggande arbete i utbildningsväsendet, punkt 79 (v, mp)

av Eva Olofsson (v) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 79 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju9 yrkande 3 och 2007/08:Ju10 yrkande 7.

Ställningstagande

Att ha en feministisk våldförståelse av våldet och se våldet kopplat till den ojämlika samhällsordningen ger konsekvenser för det förebyggande arbetet. Enligt vår mening är det mycket viktigt att satsa stort på utbildningsväsendet med genuspedagoger, genuskunskap i skolan, en sex- och samlevnadsundervisning värd namnet, feministiskt självförsvar till tjejer och samtalsgrupper riktat till killar.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

55. Haverikommission vid dödligt våld, punkt 80 (s, v)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 80 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 4, 2007/08:Ju9 yrkande 10, 2007/08:Ju246 yrkande 5, 2007/08:Ju392 yrkande 5 och 2007/08:So297 samt bifaller delvis motion 2007/08:Ju390.

Ställningstagande

I regeringens handlingsplan återfinns ett uppdrag till Socialstyrelsen att utreda och analysera förutsättningarna för att införa ett system för systematisk analys avseende kvinnor som avlidit med anledning av brott i nära relationer. Vi välkomnar detta uppdrag och utgår från att arbetet inte stannar i utredningsarbete. Tvärtom ser vi fram emot ett mycket snabbt igångsättande av ett sådant systematiskt analysarbete. Vi anser vidare att en årlig rapport om kommissionens arbete bör presenteras för berörda departement och riksdagsutskott.

Det får ankomma på regeringen att vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

56. Krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor i vissa yrkes-examina m.m., punkt 81 (s, mp)

av Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 81 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 11 och 2007/08:Ub481 samt bifaller delvis motion 2007/08:Ju9 yrkande 9.

Ställningstagande

I regeringens proposition om kvinnofrid (1997/98:55) skrev regeringen följande:

En viktig kvalitetsaspekt att värna om är universitetens och högskolornas frihet att med utgångspunkt i de i examensordningen angivna målen utforma utbildningarna så att dessa på de olika högskoleorterna har i viss mån skilda profiler. Regeringens mening är dock att när det gäller våld mot kvinnor är vissa yrkesgrupper centrala för bemötandet av kvinnor som har utsatts för våld och för att aktivt arbeta med att motverka våld. För att dessa nyckelgrupper skall ha förutsättningar att klara uppgiften på ett tillfredsställande sätt kan inte dessa frågor vara endast ett valfritt moment eller beroende av enskilda lärares engagemang i frågan. Yrkesutbildningar som leder till yrken vars utövare kommer i kontakt med misshandlade kvinnor och kvinnor som har utsatts för könsrelaterat våld skall förbereda studenterna för att kunna hantera även denna fråga i sin yrkesverksamhet. Att så inte sker idag är en allvarlig brist. Regeringen anser att dessa utbildningar skall innehålla åtminstone något obligatoriskt moment av viss omfattning som behandlar kvinnors och mäns skilda villkor i samhälle och familj och förhållanden som kan påverka utvecklingen mot jämställdhet. Eftersom mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt uttryck för bristande jämställdhet i samhället generellt såväl som mellan enskilda kvinnor och män, är det angeläget att utbildningarna tar upp också dessa frågor.

De yrkesexamina som nämns är följande: barnmorskeexamen, barn- och ungdomspedagogisk examen, grundskollärarexamen, gymnasielärarexamen, juris kandidatexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, social omsorgsexamen, socionomexamen, tandläkarexamen samt teologie kandidatexamen. Även polisutbildningen nämns. Riksdagen ställde sig bakom regeringens analys. Så här tio år efter kan konstateras att de ambitioner som ställdes upp inte har fullföljts. Vi

anser att handlingsplanen ska innehålla en uppföljning av ovan nämnda beslut. I de fall besluten inte uppfyllts ska de genomföras. Enligt vår mening bör detta finnas med i handlingsplanen.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

57. Krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor i vissa yrkes-examina m.m., punkt 81 (v)

av Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 81 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju9 yrkande 9 och bifaller delvis motionerna 2007/08:Ju8 yrkande 11 och 2007/08:Ub481.

Ställningstagande

Regeringen föreslår i den föreliggande skrivelsen att en undersökning om lärares kunskap om s.k. hedersrelaterat våld bör genomföras. Det är en angelägen uppgift, men jag ifrågasätter avgränsningen av uppdraget. Det är mer relevant med en bredare undersökning om kunskaperna om alla former av relationsvåld. Av samma anledning menar jag att regeringens förslag att skollära ska erbjudas fortbildning om problematiken kring s.k. hedersrelaterat våld och förtryck bör utvidgas till att omfatta alla former av relationsvåld. Dessutom bör alla som kommer i kontakt med våldsutsatta i sitt yrke ha kunskap om mäns våld mot kvinnor och barn samt våld i samkönade relationer, såsom lärare, läkare, sjuksköterskor, jurister, åklagare, domare, socionomer, psykologer, poliser m.fl. Därför bör obligatorisk kunskap om det sexualiserade våldet, dvs. mäns våld mot kvinnor och barn och våld i samkönade relationer, skrivas in i examensordningarna för dessa yrkesutbildningar. För att underlätta samverkan mellan nyexaminerade och redan verksamma måste också kunskap om våldets grunder och konsekvenser, samt sexualbrott, prioriteras och vara en obligatorisk fortbildning i alla yrken som medför arbete med människor och behandlar människors liv. Här är Nationellt centrum för kunskap om mäns våld mot kvinnor en viktig kunskapskälla och tillgång.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det anförda.

Särskilda yttranden

1. Utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete, punkt 32 (s, v)

Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v) och Maryam Yazdanfar (s) anför:

Socialdemokraterna och Vänsterpartiet vill inte medverka till en styrning av frivilligorganisationernas arbete. I stället vill vi poängtera värdet av att de frivilliga och ideella verksamheterna tillåts att verka fritt.

I regeringens handlingsplan anges inte vem eller vilken instans som ska utföra utvärderingen, inte heller innebörden i ”lägga grunden för utvecklingsarbete”. Det är därför svårt att förhålla sig till förslaget. Vi anser emellertid att det utgör en självklarhet att ett sådant arbete ska göras i samarbete med kvinnojourerna med respekt för frivilligarbetets särart.

Vi anser att ett sådant utvärderingsarbete också bör omfatta brottsofferjourernas arbete med våldsutsatta kvinnor. Vi anser vidare att detta bör finnas med i handlingsplanen.

Vi avser att noga följa utvecklingen och förbehåller oss rätten att återkomma.

2. Utvärdering och utveckling av brottsofferjourernas arbete, punkt 32 (mp)

Esabelle Dingizian (mp) anför:

Miljöpartiet de gröna vill inte medverka till en styrning av frivilligorganisationernas arbete. I stället vill vi poängtera värdet av att de frivilliga och ideella verksamheterna tillåts att verka fritt. Vi vill till skillnad från regeringens förslag utvärdera statens insatser som riktats till jourerna, för att få en uppfattning om de insatser som gjorts har varit tillräckliga eller bör få en annan mer långsiktig utformning.

Miljöpartiet de gröna avser att noga följa utvecklingen och förbehåller oss rätten att återkomma.

3. Stöd till handikapporganisationernas arbete (s, v, mp)

Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp) anför:

När det gäller kvinnor och män med funktionsnedsättning har arbetet mot diskrimineringen på grund av funktionsnedsättningen stått så i förgrunden att skillnader på grund av kön ofta osynliggjorts. Men kvinnor med funktionsnedsättning är dubbelt utsatta på grund av sitt kön och sin funktionsnedsättning. Ett aktivt arbete har under de senare åren förts av främst

kvinnor i handikapprörelsen, t.ex. inom Forum för kvinnor och funktionshinder, för att synliggöra skillnader i livsvillkor och erfarenheter mellan kvinnor respektive män med funktionsnedsättning. En följd av detta är att mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning synliggjorts.

Kvinnor med funktionsnedsättning är extra utsatta på grund av sitt större beroende av andra och för att våldet ofta riktas mot själva funktionsnedsättningen. Det är viktigt att se att olika funktionsnedsättningar ställer olika krav på det stöd och skydd de våldsutsatta kvinnorna behöver. Trots utsattheten finns det stora brister när det gäller tillgänglig information om var hjälp och skydd kan fås, kvinnojourerna är ofta inte tillgängliga och det är både brist på kunskap och på särskilda insatser för de kvinnor som behöver annat skydd och stöd än vad kvinnojourerna kan ge.

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet de gröna anser därför att det är viktigt att kvinnor med funktionsnedsättningar inte osynliggörs på det sätt som görs i handlingsplanens åtgärd 13 Stöd till handikapporganisationernas arbete. Där talas det om funktionshindrade och våld mot funktionshindrade kvinnor och män. Handlingsplanen handlar om mäns våld mot kvinnor, och det ska enligt vår mening tydligt framgå också i de åtgärder som berör våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

Vi avser att noga följa utvecklingen och förbehåller oss rätten att återkomma.

4. Övrigt förebyggande arbete, punkt 49 (mp)

Esabelle Dingizian (mp) anför:

Miljöpartiet anser att diskussionen om könsrollerna måste komma vidare från det stadium där det handlar om att flickor måste lära sig att ta för sig och att flickor ska lära sig att säga nej till att utföra sexuella handlingar. Även männen måste ändra beteende. Vi måste på allvar ta itu även med det tryck som män lever under, för att frigöra såväl kvinnor som män.

För att minska våldet behövs ett tydligt förebyggande arbete riktat mot både små pojkar, unga killar och vuxna män. Små barn och kanske framför allt pojkar behöver träna sig på att vara empatiska och verbala och lära sig att alla lika värde samt att lösa sina konflikter utan våld. Där har bl.a. förskolan en viktig uppgift i sitt pedagogiska arbete.

Samhället som helhet med dess olika institutioner bör också ta dels ett ansvar mot, dels våga ta diskussionen kring könsroller. Unga pojkar och män måste ges verktyg för att kunna förhålla sig kritiskt, så att inte kontakten med pornografin tillåts bli en skola i sexualitet. Det kan leda till en problematisk och felaktig uppfattning om hur sexuella relationer med andra bör vara.

Män och unga killar som har ett aggressivt beteende gentemot både kvinnor och män måste få hjälp med sin destruktiva livsstil. Det finns i dag några få professionella mansmottagningar i landet som tar emot män för rådgivning. Det har visat sig att en del män som använder våld söker sig till dessa mansmottagningar för att få hjälp. Vi vill inrätta manscentrum i

hela landet som ger hjälp till män som utövar våld mot kvinnor och barn och frivilligt söker hjälp för sitt beteende och för sina allvarliga relationsproblem, utanför kriminalvården. Det finns i dag ett stort behov av mötesplatser för hjälp och vägledning för män som söker sig ur ett destruktivt beteende eller behöver diskutera och förändra sin mansroll.

I den jämställdhetspolitiska propositionen (prop. 2005/06:155, bet. 2005/06:AU11, rskr. 2005/06:257) framhöll den dåvarande regeringen vikten av arbetet med att bryta normer om maskulinitet och att traditionella könsstereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt utgör hinder i ett feministiskt arbete för jämställdhet. Avsikten då var att inrätta en arbetsgrupp om män, mansroller och jämställdhet. Den arbetsgruppen, menar Miljöpartiet, borde inrättas snarast.

5. Utbildningar för domare och nämndemän, punkt 56 (v, mp)

Eva Olofsson (v) och Esabelle Dingizian (mp) anför:

Den kompetens som krävs i dömandet måste finnas i domstolarna. Jag anser att denna kompetens inte bara bör avse bemötandet av brottsoffer m.m. utan även en förståelse för den könsmaktsordning i vilken mäns våld mot kvinnor utgör en avgörande del. Detta samband är enligt min mening grundligt belyst i svensk och utländsk forskning. Jag har ingen annan uppfattning än majoriteten att nämndemännens lekmannaroll innebär att de inte bör underkastas obligatoriska utbildningar. Jag anser det däremot vara angeläget att sådana utbildningar erbjuds nämndemännen.

6. Samordning inom och mellan myndigheter, punkt 74 (mp)

Esabelle Dingizian (mp) anför:

Jag anser att myndighetssamverkan är en oerhört central del av arbetet mot mäns våld mot kvinnor och barn. Vi behöver ett samhälle som tar ansvar för det samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor utgör.

Vidare anser jag att regeringens tillsättande av samordningsfunktion i länsstyrelserna är bristfällig då resurserna är otillräcklig för detta ändamål.

7. Kriminalvårdens programverksamheter (s, v, mp)

Elisebeht Markström (s), Christer Engelhardt (s), Marina Pettersson (s), Christer Adelsbo (s), Catharina Bråkenhielm (s), Eva Olofsson (v), Maryam Yazdanfar (s) och Esabelle Dingizian (mp) anför:

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet de gröna vidhåller uppfattningen att de lagändringar som föreslogs i proposition 2006/07:127 om intagnas rätt att inneha personlig egendom inte borde ha genomförts. Vi utvecklar vår ståndpunkt i denna fråga i reservation 1 till betänkande 2007/08:JuU6.

8. Haverikommission vid dödligt våld, punkt 80 (mp)

Esabelle Dingizian (mp) anför:

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningarna för att införa ett system med dödsfallsutredningar i de fall kvinnor mister livet på grund av våld i nära relationer. Det är bra. Där emot anser jag att det kan vara minst lika viktigt att göra motsvarande utredningar även när mycket allvarliga övergrepp och grov misshandel mot kvinnor utan dödlig utgång ägt rum. Det skulle kunna tillföra mycket viktig kunskap, inte minst eftersom kvinnan själv då kan ge sin bild av det stöd som stått till buds för henne och hur hon själv ser på vilket skydd hon behövt. Jag avser att följa hur ett system för dödsfallsutredningar kan utformas, och utifrån ett sådant har jag för avsikt att återkomma i frågan om även våld utan dödlig utgång bör omfattas.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Följdmotionerna

2007/08:Ju7 av Carina Ohlsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barnahus och att barn bör garanteras rättssäkerhet och egna juridiska ombud.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att involvera hela det civila samhället i kampen mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att redovisa och följa upp fördelningen av anslag som berör det som handlingsplanen tar upp.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utsatta kvinnors ekonomiska trygghet bör säkras.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om analysen av våldets strukturella orsaker.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av programverksamhet för våldsamma män även utanför kriminalvården.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att snarast komma med förslag som gäller tillämpningen av besöksförbud, så att detta kan utgöra ett bättre skydd för våldsutsatta kvinnor och deras barn.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om särskilt utsatta grupper och då också på ett tydligare sätt ta hänsyn till äldre kvinnors och minoriteters utsatta situation eftersom detta inte nog har tydliggjorts i handlingsplanen.

2007/08:Ju8 av Thomas Bodström m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att handlingsplanen ska innehålla en bättre grundläggande analys av mäns våld mot kvinnor.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av länsövergripande behovs- och åtgärdsanalyser.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om socialtjänststatistikens innehåll.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett snabbt igångsättande av en s.k. haverikommission.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utveckla och stimulera socialtjänstens stöd för närstående till dem som utsätts för våld.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om minst ett barnahus i varje län.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att barn som bevittnat våld i nära relationer ska tillhöra barnhusets målgrupp.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kriscenter för män.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om deltagande i Kriminalvårdens programverksamhet (Idap).
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barn som målsägande.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kompetens om kvinnovåld i utbildningar.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barnperspektivet.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av statistik över hur många barn som bevittnar våld.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hot- och riskbedömningar.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skyddat boende.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bättre redovisning av de resurser som avsatts för att genomföra handlingsplanen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att målsägandebiträde ska komma in redan i förundersökningsskedet.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rättsintyg.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om mottagningar för våldtäktsoffer.

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att erbjuda drogtestar när sexuella övergrepp begåtts.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering och utveckling av ideellt arbete.

2007/08:Ju9 av Josefin Brink m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att politiska insatser och arbetet med våldsutsatta och våldsutövare bör bedrivas utifrån en könsmaktsanalys och en feministisk förståelse av våldet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen tillför skrivelse 2007/08:39 att centrala myndigheter får i uppgift att inrätta en permanent specialenhet för mäns våld mot kvinnor och barn på den egna myndigheten.
3. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på åtgärder kring sexualbrott och förebyggande arbete i utbildningsväsendet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samarbete och inrättande av s.k. barnahus i alla större kommuner i landet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillföra skrivelse 2007/08:39 att regeringen ska presentera en plan för hur staten ska ta sitt långsiktiga ekonomiska ansvar för kvinnojourernas arbete.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen omedelbart bör återkomma med förslag på inrättande av resursjourer med kompetens att ta emot kvinnor med missbruk och psykisk funktionsnedsättning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om äldre våldsutsatta kvinnor.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om gömda och papperslösa kvinnor utsatta för våld.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kunskapsinhämtning samt obligatorisk kunskap om könsrelaterat våld i nära relationer i yrkesutbildningar och fortbildning för yrkesverksamma.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en omedelbar tillsättning av en nationell have-rikommission.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att genomföra en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor och barn.

2007/08:Ju10 av Esabelle Dingizian m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringens arbete för att få mäns våld mot kvinnor att upphöra bör utgå från könsmaktsförståelsen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om obligatoriska utbildningar i jämställdhet och mäns våld mot kvinnor för domare och nämndemän.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för våld mot kvinnor bör vara obligatoriska.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett samtyckeskrav i våldtäktslagstiftningen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ytterligare skärpa 5 kap. 11 § socialtjänstlagen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka det förebyggande arbetet mot mäns våld genom att tillsätta en arbetsgrupp som ska utveckla kunskaper och åtgärder i frågor om manliga normer och traditionell maskulinitet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om nationella pojk- och flickgruppsprogram som ska ha till syfte att problematisera traditionella genusbegrepp.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skapa mötesplatser i hela landet för män som söker sig bort från ett emotionellt destruktivt och aggressivt beteende.

2007/08:Ju11 av Lars U Granberg m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om konkreta förslag på hur arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor ska bedrivas.

2007/08:Ju12 av Sinikka Bohlin och Maria Stenberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samarbete med nordiska och baltiska länder för att bekämpa mäns våld i nära relationer.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2007

2007/08:Ju209 av Jan Lindholm (mp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att det utreds om inte den frivilliga behandling som erbjuds sexualbrottsförbrytare under fängelsevistelsen kan utökas till att även omfatta möjlighet till behandling efter avtjänat straff.

2007/08:Ju232 av Annelie Enochson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om geografisk utvidgning av besöksförbud.

2007/08:Ju233 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Margareta Pålsson (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om försöksverksamhet med ny teknik i syfte att stärka kvinnors säkerhet med hjälp av s.k. lokator.

2007/08:Ju239 av Billy Gustafsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att överväga en översyn av straffpåföljderna vid brott mot kvinnor och barn.

2007/08:Ju242 av Hillevi Larsson och Christina Axelsson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att varje misshandlad kvinna ges laglig möjlighet att få hämta personliga tillhörigheter.

2007/08:Ju244 av Hillevi Larsson (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av ett ökat fokus på forskning om männen i fall med våld mot kvinnor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett ökat fokus på behandling av misshandlande män.

2007/08:Ju246 av Carina Hägg (s):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en nationell handlingsplan mot våld mot kvinnor överlämnas till riksdagen.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det i statliga myndigheters regleringsbrev skrivs in deras ansvar för att bekämpa våld mot kvinnor.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en haverikommission inrättas med uppgift att utreda dödligt våld mot kvinnor som utförts av närstående män eller när andra särskilda skäl föreligger.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att landsting, regioner och kommuner ska ha en politiskt antagen handlingsplan mot våld mot kvinnor.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen tar initiativ till att internationellt jämförbar statistik tas fram på området våld mot kvinnor.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en nationell och avgiftsfri kristelefon för utsatta kvinnor upprättas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att nationella riktlinjer läggs fast för mödravården i arbetet mot våld mot kvinnor.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en kartläggning genomförs av antalet kvinnor som flyr utomlands och bakgrunden till att de flyr.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att åtgärder vidtas för särskilt utsatta grupper av kvinnor.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att åtgärder vidtas när det gäller våld mot äldre kvinnor.

2007/08:Ju265 av Cecilia Magnusson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förändra förordningen (2005:985) med instruktion för Kriminalvården.

2007/08:Ju267 av Magdalena Andersson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om s.k. skyddsänglar för personer som lever med skyddad identitet.

2007/08:Ju268 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av riksdagens kvinnofridsbeslut.

2007/08:Ju269 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en nationell samordning med direktiv om kompetensutveckling, samverkan och metodutveckling för en barnvänligare rättsprocess i hela landet.

2007/08:Ju270 av Carina Ohlsson (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att försöken inom polis och rättsväsende med s.k. snabb lagföring av kvinnofridsbrott bör utredas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla män som dömts för kvinnofridskränkning och frihetsberövats ska bli föremål för brottspreventiva åtgärder inom kriminalvården.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att man bör följa upp hur enskilda myndigheter lever upp till sitt ansvar för kvinnofrid.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett nationellt utvecklingsprogram för dokumentation, uppföljning och utvärdering samt erfarenhetsutbyte.

2007/08:Ju271 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hot- och riskbedömningar av våldsamma män.

2007/08:Ju276 av Eva-Lena Jansson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett samlat stöd för barn som utsatts för våld och sexuella övergrepp som samtidigt medger en rättssäker utredning, genom s.k. barnahus.

2007/08:Ju284 av Eva-Lena Jansson och Luciano Astudillo (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda hur begreppet grov oaktsam våldtäkt kan införas i sexualbrottslagen.

2007/08:Ju288 av Agneta Berliner (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att möjliggöra att barnahus startas i hela Sverige så att alla barn som utsatts för våld och övergrepp får rätt till skydd, stöd och en rättssäker utredning oavsett var de bor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en särskild satsning på att utbilda fler barnutredare.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta en nationell resursenhet för bekämpning av våldsbrott mot barn.

2007/08:Ju297 av Inger René och Marietta de Pourbaix-Lundin (båda m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvärdering av lagstiftningen kring våld mot kvinnor.

2007/08:Ju303 av Raimo Pärssinen (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en årlig skrivelse till riksdagen över samhällets åtgärder mot mäns våld mot kvinnor.

2007/08:Ju305 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser för de kvinnor som utsätts för sexuellt våld.

2007/08:Ju306 av Raimo Pärssinen (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en årlig redovisning av samhällets åtgärder mot våld och övergrepp mot barn.

2007/08:Ju312 av Cecilia Wikström i Uppsala (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta särskilda specialiståklagare för arbete med familjerelaterade brott, dvs. våldsbrott riktade mot kvinnor och barn.

2007/08:Ju325 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda frågan om barnmisshandel.

2007/08:Ju326 av Yvonne Andersson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av sexualbrottslagen.

2007/08:Ju354 av Tina Acketoft (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta bort licenstvänet för pepparsprej.

2007/08:Ju359 av Carina Hägg (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att våld i samkönade parrelationer ska ingå i den väntade nationella handlingsplanen om mäns våld mot kvinnor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skyddet, stödet och behandlingen för HBT-personer som utsatts för hot i en nära relation måste stärkas.

2007/08:Ju366 av Anne Marie Brodén (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nollvision för kvinnovåldet.

2007/08:Ju368 av Fredrik Olovsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förstärkt besöksförbud.

2007/08:Ju369 av Mats G Nilsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kemisk kastrering.

2007/08:Ju378 av Monica Green (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den frivilliga behandling som genomförs inom ramen för kriminalvård kan fortgå även efter avtjänat straff.

2007/08:Ju386 av Anna König Jerlmyr (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ytterligare skärpning av sexuallagstiftningen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behandling av vuxna sexualförövare.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om aktiva åtgärder för förbättrade utredningsresultat av våldtäktsbrott.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om forskning om sexualbrott.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ökad tillgänglighet hos vård och polis i syfte att öka anmälningsbenägenheten.

2007/08:Ju389 av Tomas Tobé (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kriminalisera tvångsåktenskap och göra dem straffbara.

2007/08:Ju390 av Birgitta Ohlsson m.fl. (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en haverikommission vid varje kvinnomord.

2007/08:Ju392 av Lars Ohly m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att våldsutsatta kvinnor bör ha rätt till särskilda kontaktpersoner inom polis och socialtjänst.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kvinnor som tvingats fly från sitt hem bör ha laglig möjlighet att få återvända för att hämta sina och eventuella barns personliga tillhörigheter i skydd av polis.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förslag som kan förstärka besöksförbudet med användning av fotboja.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av livsvillkoren för kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillsättandet av en nationell haverikommission.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell kostnadsberäkning av mäns våld mot kvinnor och barn.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett handlingsprogram för hur homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT) som drabbas av partnervåld ska få relevant stöd och hjälp.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att länsstyrelsernas verksamhetsuppföljning, återrapporteringskrav och tillsynsansvar över kommunernas arbete på området mäns våld mot kvinnor bör skärpas.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättandet av en särskild tillsynsfunktion på länsstyrelserna.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättandet av familjevåldsenheter över hela landet.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samarbete och inrättande av s.k. barnahus i alla större kommuner i landet.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättandet av regionala centrum i varje sjukvårdsregion.

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att missbrukande kvinnor utsatta för våld ska erbjudas behandling i könsseparerade grupper.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en skyndsam beredning av förslagen i rapporten Mäns våldsutövande – barns upplevelser.

2007/08:Ju393 av Lena Olsson m.fl. (v):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samarbete kring s.k. barnahus ska inrättas i alla större kommuner i landet.

2007/08:Ju401 av Carina Ohlsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av de förändringar som gjordes i sexualbrottslagstiftningen 2005.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjlighet att få hjälp och stöd i form av t.ex. samtalsterapi för dem som har utsatts för sexuella övergrepp.

2007/08:Ju402 av Mehmet Kaplan m.fl. (mp):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att hot- och riskbedömning som genomförs även ska omfatta andra kvinnor och barn som ingår i det sociala nätverket utanför den egna familjen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att män som dömts för våld mot kvinnor bör genomgå ett obligatoriskt behandlingsprogram inom ramen för kriminalvårdens verksamhet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetet mot mäns våld mot kvinnor och barn bör tas i ett samlat grepp som utgår från en könsmaktsförståelse.

2007/08:Ju404 av Carina Adolfsson Elgestam (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bevisföring och förhörprocess i mötet mellan polis och våldtäktsoffer.

2007/08:Ju406 av Jessica Polfjärd (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kravet på fotboja vid besöksförbud till följd av stalkning.

2007/08:Ju408 av Birgitta Ohlsson m.fl. (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att i det juridiska systemet införa kommunarrest för grov kvinnofridskränkning.

2007/08:Ju410 av Lena Olsson m.fl. (v):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utvärdering av sexualbrottslagstiftningen omedelbart bör påbörjas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas för att undersöka hur straffbestämmelserna för sexualbrott bör utformas utifrån brist på samtycke.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lagstiftningen kring våldtäkt mot barn ska förtydligas.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Riksåklagaren ska ges i uppdrag att undersöka praxis med fokus på eventuella missförhållanden då det gäller utredningar om våld och övergrepp mot barn.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Kriminalvårdens styrelse ges i uppdrag att ta fram ett handlings- och åtgärdsprogram för behandling av sexualbrottsdömda män, samt att metoder och uppföljning i preventivt syfte utreds.

2007/08:Ju413 av Oskar Öholm (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökad användning av elektronisk fotboja.

2007/08:Ju424 av Désirée Pethrus Engström och Mikael Oscarsson (båda kd):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta för ett EG-direktiv om våld mot kvinnor.

2007/08:Ju426 av Holger Gustafsson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda hur misshandlade personer kan erbjudas allt tänkbart stöd för att våga anmäla brott.

2007/08:Ju429 av Chatrine Pålsson Ahlgren m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om våldutsatta kvinnors rätt att inneha pepparsprej.

2007/08:Ju432 av Andreas Norlén (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen om våldtäkt i 6 kap. brottsbalken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att pröva möjligheten att införa bristande samtycke som ett uttryckligt rekvisit i våldtäktslagstiftningen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samtycke vid sexuella handlingar med allvarliga våldsinslag.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa det faktum att en våldtäkt äger rum i offrets bostad som ett rekvisit för att anse brottet som grovt.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ersätta rekvisitet ”hjälplost tillstånd” med rekvisitet ”en särskilt utsatt situation” i 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken.

2007/08:Ju433 av Thomas Bodström m.fl. (s):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett barnahus i varje län.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning avseende kriminalisering då barn bevittnat våld i vissa fall.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om målsägandebiträde tidigare i rättsprocessen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att komplettera besöksförbud med elektronisk fotboja.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utvärdera sexualbrottslagen snarast.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hedersrelaterat våld.

2007/08:Ju434 av Rosita Runegrund m.fl. (kd, c, v, fp, mp, m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den frivilliga behandling som genomförs inom ramen för kriminalvård kan fortgå även efter avtjänat straff.

2007/08:U304 av Barbro Westerholm och Birgitta Ohlsson (båda fp):

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser mot hedersrelaterade brott riktade mot homosexuella, bisexuella och transpersoner.

2007/08:So210 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser för kvinnor med missbruksproblem.

2007/08:So219 av Eva Flyborg (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om anmälningsplikt inom vården.

2007/08:So242 av Lars Ohly m.fl. (v):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om separata avgiftnings- och behandlingsenheter för alkoholmissbrukande kvinnor.

2007/08:So259 av Carina Ohlsson (s):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att samarbetsprojekt initieras mellan socialtjänsten och de lokala jourerna för att förbättra stödet till kvinnor och deras barn.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett barnperspektiv läggs på utredningar om mäns våld mot kvinnor och att rutiner för anmälan och samverkan kring barn som far illa ska upprättas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att initiativ bör tas av regeringen för att tydliggöra vikten av samverkan mellan socialtjänsten och frivilligorganisationer såsom kvinnojourerna.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att försöka lösa boendefrågan för de kvinnor som tvingas fly från sina hem.

2007/08:So263 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kartläggning och stöd till kvinnor som utsatts för våld och allvarliga hot.

2007/08:So264 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser för att komma till rätta med hedersvåld.

2007/08:So265 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stoppa våldet mot kvinnor med funktionsnedsättning.

2007/08:So294 av Helena Leander m.fl. (mp):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kvinnojourer bör uppmuntras att ta emot transsexuella kvinnor och höja sin kompetens att bemöta lesbiska som blivit misshandlade av sina partner.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skyddat boende för HBT-personer.

2007/08:So296 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder för våldsutsatta äldre kvinnor.

2007/08:So297 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättande av en haverikommission som får i uppdrag att utreda myndigheters agerande när en kvinna berövats livet av en närstående man.

2007/08:So335 av Lars Ohly m.fl. (v):

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av brottsofferjouernas HBT-kompetens.

2007/08:So381 av Lars Ohly m.fl. (v):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning av våld mot kvinnor med funktionshinder.

2007/08:So407 av Lars U Granberg (s):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda om inte den frivilliga behandlingen som erbjuds sexualbrottsförbrytare under fängelsevistelsen kan utökas till att även omfatta möjlighet till behandling efter avtjänat straff.

2007/08:So417 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser för kvinnor med missbruksproblem.

2007/08:So418 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om våld mot barn i nära relationer.

2007/08:So508 av Tomas Tobé (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av socialtjänstlagen och anpassa den efter barnens rätt till skydd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta fram en nationell handlingsplan mot hedersrelaterat förtryck.

2007/08:So566 av Désirée Pethrus Engström (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbeta för en nollvision för att helt avskaffa mäns våld mot kvinnor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att uppvärdera socialtjänstens arbete så att den kan hjälpa barn i våldsutsatta hemmiljöer och starta stödverksamheter i kommunerna.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör införa obligatorisk behandling för de män som slår kvinnor i nära relationer.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att behandling för män som slår kvinnor i nära relationer bör finansieras genom att de män som döms för våld mot kvinnan och barnet också tilldöms att själva betala för det vårdprogram som männen ska genomgå.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för att kommuner startar mamma–barn-center för kvinnor som blir slagna i nära relationer och som är i ett begynnande missbruk.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla barn i familjer där våld förekommer ska erbjudas samtalsstöd på mamma–barn-center.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en särskild barnskyddslag bör införas där barn kan få målsägandestatus eftersom det utsatta barnet också är ett brottsoffer.

2007/08:Ub481 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om mäns våld mot kvinnor.

2007/08:MJ409 av Birgitta Ohlsson och Jan Ertsborn (båda fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utbilda kvinnofridshundar.

2007/08:A212 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stöd till arbetet mot hedersrelaterat våld som del i jämställdhetsarbetet.

2007/08:A218 av Carina Ohlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att säkra utsatta kvinnors ekonomiska situation.

2007/08:A402 av Peter Eriksson m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om myndighetssamverkan i fråga om mäns våld mot kvinnor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetet mot mäns våld mot kvinnor och barn bör tas i ett samlat grepp som utgår ifrån en könsmaktsförståelse.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att hot- och riskbedömning som genomförs även ska omfatta andra kvinnor och barn som ingår i det sociala nätverket utanför den egna familjen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Kriminalvården ska utveckla obligatoriska behandlingsprogram för män som begått vålds- och sexualbrott.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att män som bedöms som en risk i fråga om överträdelse mot besöksförbud ska förses med elektronisk fotboja.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den nya formuleringen i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen fortfarande är för vag och att lagen i detta hänseende bör skärpas till ett absolut ansvar för kommunerna i fråga om kvinnor utsatta för våld.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lagen borde ändras enligt Europakonventionens mening att vårt lands lag ska omfatta varje sexualhandling som företagits utan den andres samtycke.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Socialstyrelsen även bör få ett särskilt uppdrag att ge kommunerna råd och anvisningar när det gäller våld i samkönade relationer.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det krävs särskilda insatser för att myndigheter ska kunna ge adekvat stöd till kvinnor med utländsk härkomst som söker stöd för utsatthet för mäns våld.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att barn ska få ställning som målsägande, få ett eget juridiskt biträde i rättsprocessen samt få skadestånd av dem som slagit deras anhörig och att barnet ska ha rätt till full insyn och medverkan i processen.
33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten bör satsa och ytterligare utveckla och utnyttja den kompetens om mäns våld mot kvinnor som myndigheten Nationellt centrum för kunskap om mäns våld mot kvinnor (NCK) besitter.

BILAGA 2

Sammansatta justitie- och socialutskottets offentliga utfrågning

om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat
våld och förtryck samt våld i samkönade
relationer tisdagen den 4 mars 2008

Inbjudna talare:

Nationellt centrum för kvinnofrid

Utbildningschef Annika Björck

Länsstyrelsen Östergötland

T.f. enhetschef Sten Olsson

Utvecklingssamordnare Juno Blom

Informatör Lina Engström

RFSL

Brottsoffersamordnare Carin Holmberg

Ulrica Stjernqvist

Sveriges Kvinnojourers riksförbund, SKR

Ordförande Carina Ohlsson

Vice ordförande Gunilla Westny

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, ROKS

Ordförande Lina Ploug

Brottsofferjourernas riksförbund, BOJ

Informatör Ninna Mörner

Riksorganisationen Sveriges professionella kriscentra för män

Ordförande Johan Englén

Kriminalvårdens behandlingsprogram för dömda män (IDAP)

Kriminalvårdsdirektör Birgitta Göransson

Kvinnofridsprogrammet i Malmö

Samordnare Margot Olsson

Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete vid Socialstyrelsen

Chefen för IMS Knut Sundell

Övriga deltagare

Barnombudsmannen

Charlotte Lenman, ansvarig jurist

Anna Karin Boqvist, jurist

Brottsförebyggande rådet

Felipe Estrada, Chef, enheten för forskning och utveckling

Brottsoffermyndigheten

Elisabeth Wikén Jidell, enhetschef Kunskapscentrum/Brottsofferfonden

Domstolsverket

Jörgen Nilsson, chefsjurist

Handikappombudsmannen

Kerstin Jansson, utredare

Mansmottagningen i Uppsala

Hans Åberg, psykolog

Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU

Katarina Lindahl, generalsekreterare

Pelle Ullholm

Riksförbundet internationella föreningen för invandrarkvinnor, RIFFI

Meri Helena Forsberg

Riksorganisationen Män för jämställdhet

Ingvar Hjärtsjö, ordförande

Rikspolisstyrelsen

Abigail Choate, projektledare Brott i nära relationer

Victoria Olsson, särskild inriktning på hedersvåld

Terrafem

Bernadita Nunez, ordförande

Debbie Nujen, projektledare

Statens folkhälsoinstitut

Rosi Hoffer, utredare

Sveriges kommuner och landsting

Marianne Granath, chef för sektionen för hälsa och jämställdhet

Ungdomsstyrelsen

Susanne Zander, t.f. chef

Lisa Modée, utredare

Åklagarmyndigheten

Eva Bloch, kammaråklagare

Elisabeth Kindblom, kammaråklagare

Från sammansatta justitie- socialutskottet deltog:

Kenneth Johansson (c), ordförande

Elisebeht Markström (s), vice ordförande

Christer Engelhardt (s)

Magdalena Andersson (m)

Krister Hammarbergh (m)

Karin Nilsson (c)

Marina Pettersson (s)

Cecilia Wigström i Göteborg (fp)

Christer Adelsbo (s)

Jan R Andersson (m)

Catharina Bråkenhielm (s)

Chatrine Pålsson Ahlgren (kd)

Inge Garstedt (m)

Eva Olofsson (v)

Maryam Yazdanfar (s)

Esabelle Reshdouni (mp)

Helena Bouveng (m)

Per Svedberg (s)

Anders Hansson (m)

Maria Kornevik Jakobsson (c)

Barbro Westerholm (fp)

Inger Davidson (kd)

Boriana Åberg (m)

Lena Olsson (v)

Utfrågningen ägde rum i andrakammarsalen.

Socialutskottets offentliga utfrågning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Ordföranden: Kära vänner! God förmiddag. Mitt namn är Kenneth Johansson. Jag är ordförande i det sammansatta justitie- och socialutskottet. Här på podiet finns vice ordföranden Elisebeht Markström och dessutom två kanslichefer, Monica Dohnhammar och Kristina Svartz.

Välkomna hit till riksdagens andrakammarsal med anledning av regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Välkommen till inbjudna föreläsare, ledamöter, övriga inbjudna och närvarande och också till samtliga tv-tittare.

Regeringens handlingsplan behandlas i riksdagen av ett sammansatt utskott mellan justitie- och socialutskotten.

Att som människa slippa utsättas för våld och övergrepp är en förutsättning för att kunna ta del av sina mänskliga rättigheter. Regeringens definition av mäns våld mot kvinnor grundas på FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor, som antogs av FN:s generalförsamling 1993. I deklarationen slås fast att det våld som ska bekämpas omfattar fysiskt, sexuellt och psykiskt våld både i hemmet och i samhället. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket har flera beröringspunkter med mäns våld mot kvinnor. Våld och förtryck som skadar kvinnor kan aldrig accepteras med hänvisning till religion, seder och traditioner.

Våld förekommer också i relationer mellan personer av samma kön. Problemen med våld i samkönade relationer har många likheter med mäns våld mot kvinnor men har fram till nu ofta osynliggjorts. Regeringen har beslutat att våld i samkönade relationer ska inkluderas i handlingsplanen för att fokus ska riktas mot de utsattas behov och inte mot deras sexuella läggning eller val av kärlekspartner.

Barn som bevittnar våld mot närstående vuxna är offer för brott. Barnkonventionens artikel 19 slår fast att barn har rätt till skydd mot alla former av våld, såväl psykiskt som fysiskt. Särskild hänsyn måste tas till barns behov, rättigheter och förutsättningar.

Det finns alldeles för många exempel på att handlingsplanen behövs. Mellan 100 000 och 190 000 flickor och pojkar bevittnar våld i hemmet. 25 491 kvinnor anmälde år 2006 att de blivit misshandlade av en bekant gärningsman, ofta sambo eller man. Så många som ett par tusen flickor eller kvinnor beräknas vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns studier som visar att homosexuella avstår från att polisanmäla våld från en närstående eftersom de inte tror sig kunna få hjälp.

Vi vet att det finns ett stort mörkertal i alla dessa siffror. Att bli slagen av någon som står en nära, någon som man älskar eller har trott sig älska, är inte bara fysiskt smärtsamt utan i allra högsta grad psykiskt smärtsamt. Känslan av skam och förödmjukelse får många att hemlighålla det som sker; slagen, dunkningarna, de fula orden och skräcken inför det onda som kan ske nästa gång.

Regeringens handlingsplan är efterlängtat. Det är viktigt att de drygt 800 miljoner som regeringen avsätter går till rätt saker. När regeringen återkommer till riksdagen år 2010 med en redovisning vill vi självfallet höra att arbetet har gett resultat, att de som slår kunnat bryta sitt våldsbeteende och att fler kvinnor, barn och män kan sova lugnt om natten.

Vi behöver kunskap för att kunna hjälpa till. Riksdagens sammansatta justitie- och socialutskott har därför bjudit in en rad experter i dag som ska öka vår kunskap om både förekomsten av våld och vad som kan göras för att bryta våldsbeteendet.

Med de orden är ni alla åter varmt välkomna till den offentliga utfrågningen. Först ut är utbildningschef Annika Björck, som ska hjälpa oss under rubriken ”Våld mot kvinnor”.

Annika Björck: Tack för inbjudan. Det känns viktigt att få tala om dessa frågor.

Nationellt centrum för kvinnofrid, som jag representerar, har precis i dagarna verkat i drygt ett år, men vi har erfarenhet ända sedan 1994 i dåvarande Rikskvinnocentrum, där vi har arbetat med patientverksamhet, utbildning, forskning och information.

Vårt uppdrag handlar om att sprida kunskap om mäns våld mot kvinnor. Det handlar om att utveckla modeller för bra bemötande och omhändertagande av de våldsutsatta kvinnorna och deras barn. Vi får erfarenhet från den patientverksamhet vi har och som bedrivs av landstinget som huvudman, medan Nationellt centrum har Uppsala universitet som huvudman.

Vi ska också forska på eget material, vi ska sammanställa kunskap om våldet och vi ska analysera det forskningsbehov som finns. Jag kommer att återkomma till de två stora uppdrag vi har genomfört alldeles nyligen, nämligen att öppna den nationella kvinnofridslinjen, en kristelefon öppen dygnet runt, och den handbok i omhändertagande av sexualbrottsoffer som överlämnades för några veckor sedan till justitieministern.

Vi har, precis som vi hörde i inledningsanförandet, förstås, FN:s deklARATION om avskaffande av våld mot kvinnor från 1993 som vår plattform. Det är viktigt att ha den plattformen därför att ämnet är så laddat med emotioner, attityder, värderingar och fördomar. Det är viktigt att vi inte stannar i den diskussionen. Vi har en definition. Vi vet våldets orsak, och staterna har också ett ansvar för vad de ska arbeta med.

Vi vet mycket om våldets omfattning. De stora omfångsundersökningarna gjorda runt om i världen och i Sverige visar att våldet är allvarligt, vanligt förekommande och förekommer i alla grupper i samhället. Det innebär också att det finns offer och förövare runt omkring oss, också i de organisationer som ska vara den våldsutsatta kvinnan och hennes barn till hjälp. Vi måste ta i beaktande vad det möjligen kan göra för att komplicera det hela. Det är också viktigt att få säga att det här är fråga om kriminella handlingar.

Vi hörde om den officiella brottsstatistiken i Sverige. Det finns ett stort mörkertal mellan de 18 procent av kvinnorna som säger sig ha upplevt våld från en part i en nuvarande eller före detta relation till de kvinnor som faktiskt anmäler till polisen. Vi vill att man ska anmäla kriminella handlingar.

Vad beror mörkertalet på? Våld mot kvinnor är oftast behäftat med skam- och skuld känslor samt rädsla. Det finns också bristande tillit till att samhället kan hjälpa kvinnorna. Vi ser att det finns en ökning i antalet anmälda fall. Då måste vi också ställa oss frågan om det beror på en faktiskt ökad brottslighet eller att anmälningsbenägenheten har ökat. Förmodligen är det en kombination av båda. Kanske är det så – trots allt – eftersom vi arbetar och har arbetat mycket med frågan, att kvinnor känner större och större tillit till oss i myndigheter och organisationer som ska hjälpa dem.

Jag vill påpeka att vi fortfarande har en könsneutral statistik. Bakom siffran misshandel mot kvinnor vet vi faktiskt inte könet på förövaren. När det gäller våldtäkt och grov våldtäkt vet vi inte könet på offret. Vi vet att också män utsätts för våldtäkter. Jag ska prata om våld mot kvinnor i dag, men det är viktigt att få säga det. Den undersökning som gjordes 2004 av Brå pekar på att 4 procent av de anmälda fallen av våldtäkt och grov våldtäkt faktiskt gäller män.

Trots att vi arbetat så länge med frågan handlar det fortfarande om att synliggöra brottsoffren och våldet. Det handlar fortfarande om att våga se och våga fråga men också att handla efter det vi får höra. Det handlar inte bara om anmälda fall utan vi måste också se att det är fråga om dödligt våld. Våldet skördar 17–20 kvinnors liv varje år. I en del av fallen har kvinnorna faktiskt sökt hjälp inom olika myndigheter – polismyndigheter, rättsväsende, socialtjänst och hälso- och sjukvård. På något sätt har vi inte förmått att skydda dem på ett bra sätt.

Vi vet också att självmordstankar och självmordsförsök är vanligare bland våldsutsatta kvinnor. Hur många kvinnor som faktiskt tar sitt liv vet vi inte i dagsläget. Våldet har förstås enorma konsekvenser för den enskilda individen, men det är också viktigt att se att våld mot kvinnor inte bara drabbar kvinnorna. Många kvinnor har barn. Det blir många inblandade när det gäller våld mot kvinnor. Det är förstås en stor påfrestning ekonomiskt för den enskilda kvinnan. Våldet kanske gör att hon inte har förmåga till att arbeta och därmed få försörjning och trygghet. Förtrycket i sig kan bestå av rent ekonomiskt förtryck, det vill säga att man tvingas till ekonomiska handlingar som man inte riktigt ser konsekvenserna av. Samhällsekonomiskt är det gigantiska kostnader. Vi har begränsade kunskaper om hur stora kostnaderna är. Socialt innebär det oerhört svåra situationer för våldsutsatta kvinnor med isolering, otrygghet, att flytta runt i Sverige. Det blir en otrygghet inte bara för kvinnan utan också förstås för barnen.

Hälsomässigt vet vi att kvinnor påverkas av våld i olika former – det psykiska, fysiska och sexuella våldet, inte så sällan en kombination av dessa.

Här ser ni statistik från en undersökning som NCK:s kliniska enhet har gjort på patienter som nyinskrevs under ett år (*bild 1*). Där kan man se ett stort ohälsotal i form av sjukskrivningar. Så många som 26 procent av kvinnorna var sjukskrivna vid första kontakten, enligt egen utsago på grund av våldet. Vi ser också att när kvinnor får hjälp och stöd sjunker ohälsotalet. Det är också något som WHO har påpekat i många undersökningar, nämligen att våldet är en av de främsta anledningarna till kvinnors ohälsa. Det består av det fysiska och psykiska våldet men också till exempel av oönskade graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar.

De fysiska skadorna är allvarliga. De finns över hela skalan från blåmärken till livshotande skador. Vi ser de psykiska reaktionerna. En av de vanligaste diagnoserna bland våra patienter är svår psykisk stress. Det är naturligtvis oerhört pressande att leva med upprepat våld, till exempel i en nära relation.

Att inte få bearbeta, att inte få synliggöra våldet innebär också för många kvinnor sena effekter av våldet. Det kan vara psykosomatiska besvär, de kan vara kroniska sjukdomar och också dålig kontroll av de sjukdomar man redan har, som förmodligen gör att flera kvinnor går en för tidig död till mötes.

Vi ser bland de sena effekterna också att kvinnorna utvecklar ett så kallat posttraumatiskt stressyndrom. Det kräver ordentliga insatser att få bukt med det. PTSD ser man också som en följd av till exempel tortyrskador. Kroppen minns obearbetade traumatiska minnen, och det är viktigt att vi kan erbjuda stöd och hjälp.

Kunskapsläget är bekymmersamt. Jag vill poängtera att vi har gjort mycket sedan 1993 – om vi ska ha det året som avstamp. Men fortfarande finns våld mot kvinnor som kompetensområde inte med i de grundutbildningar som leder till yrken där man förmodligen kommer att möta våldsutsatta kvinnor. Det innebär att vi varje termin examinerar ut nya kullar av läkare, jurister, socialarbetare och andra som inte har någon grundkunskap. Då vilar förstås utbildningsansvaret tungt på respektive myndighet som egentligen ska vidareutveckla i form av fortbildning.

Kunskap innebär att man måste ha faktakunskap om ämnet. Man måste ha kunskap om andra myndigheters sätt att arbeta, men man måste också ha en självkunskap. Ämnet handlar mycket om attityder och värderingar. Man måste lära sig att bemöta den våldsutsatta kvinnan rätt.

Det har gått framåt. Vi utbildar mycket. Men jag tror att vi i framtiden måste höja ribban och kräva att de yrkesverksamma i myndigheter och organisationer som ska möta våldsutsatta kvinnor faktiskt har en formell kompetens. Det är viktigt.

På NCK arbetar vi mycket med att skapa modeller för att täcka upp detta. Vi arbetar med universitetskurser. Vi gör just nu en kartläggning av vad som finns runt om i Sverige. Det är också viktigt att vi samlar ihop den kunskap som finns i utbildningar. Vi behöver bli många fler som kan utbilda i ämnet.

Ett glädjande undantag från grundutbildningarna är den sjuksköterskeutbildning som finns vid Uppsala universitet. Institutionen och NCK har tillsammans lagt upp en strimma, det vill säga att sjuksköterskorna får utbildningen från termin 1 till termin 6. Det hakar på inom de respektive ämnesblock man läser. Så är också fallet i andra utbildningar vid Uppsala universitet, till exempel barnmorskeutbildningen och läkarutbildningen.

Undervisning kräver bra undervisningsmaterial. Vi har gjort en lärobok. Den måste vi nu omarbota. Vi har fått ny kunskap och det har kommit nya lagar. Man måste hela tiden följa med så att det finns bra material i undervisningen.

Det är bekymmersamt. Det är fortfarande så att våldsutsatta kvinnor utsätts ofrivilligt för ett geografiskt lotteri när de söker hjälp i Sverige. Det beror på var man bor vad man ska få för hjälp. Till stor del är det en fråga om kunskap och resurser förstås. Men om det ute i organisationerna inte ens finns kunskap om våldets omfattning blir det kanske lägre prioriterat att ge resurser. Även om man vill starta något nytt, att det ska bli resurser för våldsutsatta kvinnor, finns det inte personal som kan arbeta med frågan. Det här har vi tagit med i ett projekt tillsammans med Uppsala och Halmstads kommuner, där vi ska specialutbilda och göra en modell för vad socionomer som ska arbeta i socialtjänsten behöver för kunskaper i ämnet.

Vi känner igen kunskapsläget. Vi känner igen följderna och effekterna av våldet. Vi vet hur våldsutsatta kvinnor mår tack vare vår erfarenhet av att möta kvinnorna sedan snart 14 år tillbaka.

Det här visar sig också dagligdags i de telefonsamtal som kommer in till Kvinnofridslinjen, den nyöppnade stödtelefon som vi på regeringens uppdrag har startat. Den drivs av sjukhuset men finansieras av universitetsdelen med regeringsmedel. Det är gratis att ringa. Det syns inte på telefonräkningen, och man får vara helt anonym. De första två veckorna ringde tusen kvinnor till Kvinnofridslinjen. I dag är det ungefär 70 samtal varje dag, i genomsnitt 20 minuter långa. De flesta samtalen kommer omkring lunch, när man kanske har tid över, och mellan 17 och 1 på natten.

Vanliga teman hos kvinnor som ringer är att de har erfarenheter av psykiskt våld, fysiskt våld och sexuellt våld men också osäkerheten om det verkligen är våld man har varit utsatt för. Man berättar sin historia och frågar om man är våldsutsatt. Något som också framkommer, apropå att det inte bara är kvinnan själv som är involverad, är barnen. Många oroliga frågor gäller just vårdnad av och umgänge med barnen.

När jag pratade med medarbetarna på Kvinnofridslinjen i slutet av veckan sade de att de skulle önska att det fanns resurser för kvinnorna i alla kommuner. Kvinnorna ringer från hela landet. Vi har en bas där vi kan hänvisa, men det finns inte alltid till exempel ett skyddat boende.

Våldet är allvarligt. Våldet får konsekvenser på olika plan. Våldet är kriminellt. Vi måste utveckla kompetensen, och vi måste utveckla rutinerna. När det gäller våld mot kvinnor blir oftast många aktörer involverade, och man måste känna till hur olika myndigheter arbetar. Det handlar om samverkan så att brottsoffret ska få ett optimalt omhändertagande.

Ett exempel på hur man kan arbeta och hur man kan utforma rutiner och riktlinjer i ett land som Sverige, som är litet och där det går, är den handbok som överlämnades för några veckor sedan till justitieministern. Det har varit ett uppdrag till NCK att ta fram riktlinjer så att omhändertagandet av sexualbrottsoffer runt om i Sverige ska vara likartat. Det är en dubbel utmaning. Man ska förbättra det medicinska och sociala omhändertagandet inom hälso- och sjukvården, men man ska också förtydliga sjukvårdens roll i förhållande till rättsväsendet. Det är oerhört värdefullt att se att vi måste ha kunskapen att arbeta gemensamt så att det blir bra för den våldsutsatta kvinnan.

Verkligheten avspeglar inte alltid de politiska ambitionerna. Mycket har hänt, men mycket måste vi också göra fortsättningsvis. Vi måste nå ut till brottsoffren. Vi måste förstå deras situation. Vi behöver mer kunskap. Vi behöver forskning. Vi behöver metodutveckling. Vi behöver evidensbase-erade metoder för att hjälpa de våldsutsatta kvinnorna. Legitimitet och rutiner är viktigt. Projektens tid måste vara förbi. Det här måste inplanteras i verksamheterna så att vi till slut kan uppnå verklig kvinnofrid i Sverige.

Ordföranden: Det var mycket intressant. Vi går raskt vidare och säger välkommen till utvecklingssamordnare Juno Blom, Länsstyrelsen Östergötland, "Hedersrelaterat våld".

Juno Blom: Jag tackar också för inbjudan hit. Jag representerar Länsstyrelsen i Östergötland. Vi är ingen nationell myndighet. Vi representerar egentligen Östergötland, men vi har fått ett nationellt uppdrag att jobba med hedersrelaterat förtryck och våld. Vi har dessutom i Östergötland det uppdrag som alla länsstyrelser har.

Det var ett spännande uppdrag som vi fick. Det har också varit en fördel att vår enhet är en integrations- och jämställdhetsenhet. Det har gjort att vi har haft möjlighet att bryta perspektiven mot varandra. Det är en fråga som väcker starka reaktioner och mycket känslor. Vi har försökt att lägga mycket energi inom enheten på att fundera över vad som är vår värdegrund. Precis som Annika och ordföranden var inne på handlar det om FN:s konvention om mänskliga rättigheter. Det måste vara den grunden vi vilar på. Det handlar inte om vad jag eller Lina tycker utan det handlar om att det är ett dokument som Sverige har undertecknat och något som vi måste leva upp till.

Vi har lagt oerhört mycket tid på att prata om barnperspektiv. Hur kan vi få in ett barnperspektiv i alla verksamheter? Det låter som något självklart. Är det inte så överallt? Nej, då skulle vi inte ha den verklighet som vi befinner oss i. Jag har jobbat i grundskolan som lärare, och jag vet av egen erfarenhet. Hade man frågat mig då hade jag sagt att jag lägger jättemycket tid på ett barnperspektiv. Men frågan är vad det egentligen handlar om, hur mycket utrymme vi har att verkligen samtala om vad ett barnperspektiv verkligen betyder. Det är många gånger betydligt lättare att gå de vuxna till viljes, att ta hänsyn till både kultur, tradition och religion, att ha en vilja att när människor tvingas lämna sina hemländer ska de i så stor utsträckning som möjligt få leva ett liv i Sverige som påminner om det liv de levde i sitt hemland. Det ska fortfarande vara en självklarhet, men det får aldrig bli på bekostnad av barnens rättigheter.

Vi kan också se att barns rättigheter aldrig kommer att bli en del av deras liv om vi vuxna inte tar ansvar för dem, om vi inte vågar ta obehaget att ifrågasätta vuxenvärlden. Det har varit viktigt för oss när vi ska bevilja projektmedel. Vi får fundera över om projektet kommer att möta barnet på rätt sätt.

Vi anser också att det är viktigt att de demokratiskt framtagna lagarna ska bli ett stöd och ett skydd för alla människor som inte bara bor i vårt land utan också vistas här under kortare tid. Vi måste ha en gemensam linje för våra rättigheter.

Tanken är att skapa ett samhälle som ska vara fritt från våld och förtryck. Det är alla människors dröm och önskan. Men det krävs enorma insatser för att verkligen komma åt det som är en vardag för alltför många människor. Det är fråga om allt det våld som sker inom hemmets fyra väggar, som är så svårt att komma åt och som väcker så mycket – som båda har varit inne på tidigare – skam och skuld, rädsla. Det kan finnas hopp om att det finns en möjlighet till förändring.

På något sätt räcker det inte med att fokusera på våldet, utan man måste också lägga mycket tid på frågan om förtryck. Än i dag finns det alltför många elever som inte får rätt att delta i all form av undervisning i skolan. Det finns ungdomar som inte får rätt att spela fotboll en onsdagseftermiddag eller vara ute med sina kompisar. Vi stöter på unga tjejer som aldrig har fått vara hemma hos sina kompisar en eftermiddag, ha en videokväll eller fika ute. Unga människor tvingas att gifta sig med någon mot sin egen vilja eller får inte rätt att studera vidare på annan ort fast det är den enda dröm de har. Det är en fråga som är bred och kräver enorma insatser.

Då kommer vi till frågan om omfattningen av våldet. Jag förstår att politiker vill ha siffror. Det är viktigt för att försvara i vilken omfattning som pengar ska satsas. Alla de siffror som kan räknas räknas inte. De gäller inte. Det här är toppen på ett isberg. Det är viktigt att verkligen lyssna på alla frivilligorganisationer, kvinnojourer, tjejjourer, brottsofferjourer i landet som har mött problemet långt innan samhället tänkte på att problemet

finns. Vi måste lyssna på deras verklighet och höra hur det ser ut därute. Vi vet att det finns en enorm rädsla att söka myndighetshjälp. Det är något som myndigheter måste ta ansvar för. Hur kan vi få våra myndigheter att vara för alla medborgare?

Jag bad mina kolleger om hjälp att leta rätt på siffror som kan presenteras här.

Då hittade vi den omfångsundersökning som Sara Högdin och Mariet Ghadimi har gjort, där det visar sig att en tredjedel av alla flickor i åldern 13 till 15 år med utländsk bakgrund har begränsningar och värderingar som till sitt innehåll motsvarar hedersmoralens värdegrund och normer enligt teori. När det gäller frågor kring det här tror jag att man får läsa den avhandling som finns, men också ställa frågor till dem som har gjort omfångsundersökningen.

Jag kan se utifrån den verklighet som vi möter att de här siffrorna inte är orealistiska. Vi har försökt att ha kvar bilden med barnperspektiv. Vi har valt att ta in de unga flickor som faktiskt lever med ett begränsat livsutrymme och lyssnat till vad de ser för problem i sitt sammanhang. Vi har också försökt att lyssna på pojkar och deras upplevelser. Undersökningen visade att det var en tredjedel av alla flickor i åldern 13–15 år. Vi ska vara medvetna om att det här drabbar även pojkar direkt, men även pojkar som tvingas att kontrollera sina systrar, mot sin vilja många gånger.

Vi har lyssnat på tjejerna, de som befinner sig i det just nu, men också tjejer som har tagit sig loss från det hela och har ett perspektiv på hur deras uppväxt såg ut och vilka hot de upplevde. Det handlar om familjens krav i de begränsningar som finns, där tjejer inte får rätten till sina känslor och sina kroppar. Det är ett kollektiv som sätter regler för när, var och hur man ska ges möjlighet att få ta del av sitt inre känsloliv bland annat. Det är krav på att man ska bete sig på ett sätt så att familjen inte kan bli drabbad av den enskilda individens handlingar.

Man lever i ett samhälle, i Sverige, där det finns ganska olika levnadsvillkor. Det handlar inte bara om de här frågorna, utan generellt sett har vi människor det väldigt olika. Då finns det ändå en längtan efter att få åtnjuta de rättigheter som man ser att ens klasskamrater eller vänner har, och man inleder ett dubbelliv. Det är ett dubbelliv som är okänt för föräldrarna. Samtidigt är det många gånger ett dubbelliv i skolan. Det kan jag se. Det finns väldigt många tjejer som inte har någon vuxen att samtala med, att prata med om hur det är att vara 16–17 år med alla de frågeställningar som finns. Man vill skydda sin familj gentemot samhället. Precis som jag vill skydda min mamma är det klart att man vill skydda sina föräldrar även här.

Samtidigt kan man aldrig hemma berätta om det liv som man har försökt att stjäla sig till utanför familjen. Men det finns en enorm risk att det här dubbellivet ska avslöjas. Vad händer då? Tänk om skolan får reda på att jag faktiskt lever under våld och förtryck i min hemmiljö! Vilka conse-

kvenser kan det få? Eller vad händer om man i hemmet får reda på att jag stjälar viss form av eget liv där ute? Vad kan det bli för repressalier för mig som individ?

Eller så kan kraven öka. Det kan vara ett stundande bröllop som man sätter sig emot. Man känner att man måste få hjälp av en myndighet. Man måste få söka sig till någon som faktiskt kan hjälpa en. Jag blir så ledsen varje gång jag stöter på tjejer som säger: Nej, absolut inte. Det går inte. De förstår inte mig. Myndigheter kommer aldrig att kunna göra det som jag behöver. Det är i sig en smärta att vi har en verksamhet, ett system, ett samhälle som de känner inte är till för dem. Myndigheterna i sig utgör ett hot. Vid tillfällen när myndigheter gör insatser har man inte den förståelse som Annika var inne på för vad våldet får för konsekvenser. Det är absolut inte samma sak som att man inte ska göra en insats, men insatsen måste vara ett bättre alternativ än att leva kvar i en miljö där det förekommer förtryck och våld.

Vi försöker att fördela medel. Det handlar ju lite om det i vårt uppdrag. Vi ska försöka hitta bra metoder som man har prövat i något område i Sverige och försöka föra dem vidare inom landet. Det förebyggande arbetet måste ändå vara kring familjens krav, att det finns en möjlighet att skapa mötesplatser där man som förälder också kan få samtala kring vad det är för känslor som väcks inom en när man inser att mycket av det som man ser som självklart i sitt föräldraskap inte är självklart i ett demokratiskt samhälle som bygger på individens rättigheter. Jag tror också att det är jätteviktigt att hitta metoder för att möta de unga killar som i framtiden skulle kunna bli bärare av samma struktur, att försöka få dem att känna att jämställdhet faktiskt är något som vi vinner på allihop.

Det handlar också om dubbellivet. Hur kan vi där på något vis göra de stärkande insatserna så att de unga tjejerna känner att de faktiskt har rätten till sina känslor och sina kroppar? Väldigt många tjejer är tyvärr inte ens medvetna om att det finns en barnkonvention som ska skydda deras personer. Men i andra fall är man fullt medveten om att vi har ett bra lagsystem som ska skydda individen. Vi har FN:s konventioner. Men man upplever att det inte är till för dem. När jag jobbade som lärare var jag en av de personer som gjorde att flickorna aldrig kände att det var en del av deras verklighet. För jag stod aldrig upp för deras rättigheter. Jag lyfte aldrig fram deras perspektiv, utan på något vis särbehandlade jag dem och diskriminerade dem i deras skolmiljö.

Om man ska medvetandegöra unga människor om deras rättigheter är det också viktigt att visa var de kan söka hjälp. Var finns hjälpen att få? När man kan nå de personerna? Vi ska nu i Norrköping försöka göra en insats kring det här. Polisen initierade ett projekt där man vill gå ut och möta unga kvinnor i skolan och försöka visa att man som polis är till även för dem. Det handlar om att göra dem trygga, inte bara gå ut och prata om hur man förhindrar att brott begås utan också vara till för dem som är utsatta för brott, tala om hur de kan komma och våga göra anmälningar.

Sida vid sida ska socialtjänsten, tjejjouren och kvinnojouren visa på vilka olika roller de har och vad som händer om man söker deras hjälp. De måste också samarbeta kring de här frågorna.

När man ska söka hjälp inom en myndighet är det otroligt viktigt att det finns kunskap inom myndigheten om de här specifika frågorna. Över huvud taget när det gäller mäns våld mot kvinnor finns det så starka beröringspunkter. Det handlar kanske inte bara om att möta förnuftet utan också känslan, att man får en förståelse för hur det är att leva i den här våldsmiljön. Det handlar om hur vi kan samverka på bästa sätt och hitta metoder och modeller för en bra samverkan. Man måste också inse att när man gör insatser kanske det inte räcker. En tjej sade till mig: Hur ska jag klara min etta i Alvesta? Det är viktigt att se till de myndiga flickornas ensamhet, vad det innebär att behöva bryta med alla. Det handlar om att verkligen använda sig av de organisationer som har en kunskap om de här frågorna.

När det gäller kunskapsläget tror jag att det finns en ganska hög akademisk kunskap bland dem som jobbar. Man vet vad det här är, men det är otroligt svårt att omsätta det till handling, att verkligen få det att gälla i bemötandefrågorna. När man väl har problemet framför näsan, hur ska man då göra för att det ska bli bra? Det finns en enorm osäkerhet när det gäller att få teori att bli praktik. Precis som Annika var inne på krävs det att man går in i utbildningarna så att man har med sig det här ut. Det är ett sätt att visa att vi tycker att den här frågan är viktig. Det är något som ska in. Det ska inte bara vara en tvåtimmarsföreläsning någon gång under tre och ett halvt år, utan det ska jobbas med det ständigt och jämt.

Vi ser att kunskapen finns, att det är svårt att omsätta den till en praktisk verklighet, att det är svårt med förståelsefrågor. Det kan ibland vara svårt att utbilda i förståelse. Det bygger mycket på individens vilja att ta till sig det här i en känsla. Det finns också strukturella hinder. Ett av dem är förhandsbedömningen. Det är det tjejerna är rädda för: Man kommer direkt att ringa hem till våra föräldrar. Jag vet att man ser över förhandsbedömningen. Ska man kanske kunna göra den under en något längre tid så man hinner bygga upp en trygghet med den handläggare man har så man verkligen vågar berätta om den situation man befinner sig i?

Det är också en fara om samma person ska tillvarata både barnets och föräldrarnas intressen. Man kan se att när barnet kommer dit är man ganska tydlig med att lyssna på barnet. Man förstår kanske många gånger barnets utsatthet. Men om man får in föräldraperspektivet är det ganska mycket lättare att få en förståelse för föräldrarnas oro. Det är viktigt att dela på det här, att barnet får sin egen handläggare.

Jag har suttit med i samtal där jag själv har blivit vilseledd av föräldrar. Jag tror inte att de alltid gör det medvetet. De tror att det här är det absolut bästa för deras barn. Det är viktigt att ha respekt för den känslan

också. Men i andra lägen manipulerar man medvetet systemet. Man vet precis vad man ska säga i det här sammanhanget för att få rätten att få tillbaka sina barn, för att barnet inte ska omhändertas.

Men om man gör ett omhändertagande, vad leder ensamheten till? Återigen: Vilka insatser krävs? Hur mycket stöd behöver den här personen för att vi ska kunna erbjuda ett alternativ som är bättre än den miljö man har levt i tidigare? I vissa fall leder det till att man upplever ett trauma. Då måste personen behandlas utifrån det. Man måste se till att det finns människor som har professionell kunskap att möta en människa i den situation han eller hon befinner sig i.

Jag tror också att det är viktigt att vi som myndigheter hela tiden vill utvärdera våra insatser. Ibland känner jag att så fort myndigheter blir kritiserade hamnar de i försvarställning. Det tror jag är ett otroligt icke konstruktivt arbete. Man ska snarare hela tiden vilja kvalitetssäkra sina insatser. Jag tror att man ska se det som en fördel att kvinnojoursverksamheter eller brottsofferjourer, alla dessa ideella organisationer, ifrågasätter myndigheter. Det är ett sätt att säga att man ändå har en tilltro till att myndigheter brukar göra ett bra jobb. När det inte fungerar vill man ändå medvetandegöra dem om att det inte blev bra. I stället för att bara fokusera på barnen och kvinnorna och uppleva att de verkar vara röriga när de kanske vänder hem eller agerar på annat sätt utifrån den hjälp de har blivit erbjudna är det viktigt att fundera över om vi ställde rätt frågor, om vi förstod det hela, om vi gav stöd, om personen kände trygghet.

Jag tror att det är lika viktigt att vi utvärderar alla insatser som blev bra för att lära oss av det. Precis som Annika var inne på måste vi hitta metoder nu. Vi måste gå vidare i det här arbetet och verkligen hitta verktyg som fungerar. Och vi behöver många verktyg. Alla individer är unika. Det är inte så att så här fungerar svenska barn, och så här fungerar invandrarbarn. Barn är barn någonstans, och alla barn är unika i sin egen person.

Jag tror att samverkan är A och O. Det krävs en samverkan mellan de olika nationella myndigheterna. De aktörer som har fått det i uppdrag och som kommer att möta det här kan arbeta tillsammans på nationell nivå och hitta en gemensam värdegrund för arbetet. Det handlar också om samverkan på lokal nivå.

Jag kan se att mycket har gjorts. Pusslet på bilden symboliserar de olika aktörerna, både på nationell och lokal nivå, där alla måste ha sin handlingsplan för hur det egna arbetet ska utföras. Vilket ansvar har vi att sitta ned och fundera lite? I stället för att bara fokusera på vad andra borde göra kan vi lägga mer energi på vad vi kan göra bättre. Vad kan vi stärka i vårt arbete? Och vad har vi för roll och ansvar i det hela?

Jag tycker att polisen har kommit långt i sina utbildningsinsatser. Man har haft en nationell utbildning med införandeansvariga i varje län som ska fortsätta det här. I Östergötland har vi utbildat all personal inom polisen, både de som är civilanställda och de som jobbar som poliser i alla olika befattningar, i Sörmland likaså. Jag kan se att åklagarna också har

lagt ned mycket energi på den här utbildningen. Jag tror att det här är något som måste till. Precis som Annika var inne på får det inte bli en fråga om var i landet man bor för vilken hjälp man ska få. Många gånger kan det handla om vilken handläggare man får inom ett kontor. Det kan vara avgörande för vilka insatser som ska bli.

Vi har jobbat mycket med samverkan. Vi försöker att få till de egna handlingsplanerna inom de olika myndigheterna eller frivilligorganisationerna. Det handlar också om vem jag vänder mig till när jag behöver stöd, när mitt uppdrag upphör. Vad kan jag förvänta mig av andra myndigheter och organisationer? Ibland tror jag att vi har en orealistisk eller felaktig bild av vad någon annan borde göra. Det är ganska bra att veta vad det faktiskt är som gäller, och framför allt att det finns så otroligt många duktiga människor i det här landet som kan det här, som brinner för det här, som jobbar för det här. Men det måste in på funktion i stället för person för att vi ska kvalitetssäkra det arbete som finns.

Det finns en vilja. Vi har samarbetat mycket med Ungdomsstyrelsen i olika utbildningsinsatser. Vi har jobbat med både Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen och träffat Myndigheten för skolutveckling. Jag tror faktiskt att det finns en vilja att tillsammans göra otroligt mycket mer. Ingen av oss kan äga frågan. Det är omöjligt. Vi måste erkänna frivilligorganisationernas kunskap, lyfta in dem på banan och se till att de är en likvärdig samarbetspart som alla andra.

Ordföranden: Vi går vidare till rubriken "Våld i samkönade relationer".

Carin Holmberg, brottsoffersamordnare, RFSL: Jag är sociolog och jobbar numera på RFSL, Riksförbundet för homo-, bi- och transpersoners rättigheter. Jag jobbar med brottsofferfrågor, samkönat partnervåld. Jag har tillsammans med Ulrica Stjernqvist, som sitter här, genomfört den enda omfångsstudie som finns i Sverige och övriga Norden när det gäller just samkönat partnervåld. Titeln på den är *Våldsamt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer*.

Jag har utgått från de rubriker som sattes upp i inbjudan. Det är utifrån dem som jag ska prata. Jag jobbar på RFSL:s nationella stödtelefon. Det är den enda jourverksamhet som finns för homo-, bi- och transpersoner i hela landet, och vi har inget skyddat boende för våra klienter.

När det gäller våldets omfattning kan vi som forskare som studerar och förhåller oss till samkönade parrelationer inte uttala oss med den statistiska skärpa som de som har fokus på våld i heterosexuella relationer kan göra. Det beror på att människor inte registreras på grund av sin homo-, bi- och transidentitet. Det kan också vara något man kommer på sent i livet eller något som gör att man går ur kategorin och hamnar i den heterosexuella kategorin i stället. Med andra ord vet vi inte hur många homo-, bi- och transpersoner som finns i Sverige. Därför har vi när vi gör studier ingen totalpopulation att jämföra med. Vi får alltså vända oss till kända och avgränsade grupper.

I vår undersökning vände vi oss till RFSL som ju är en intresseorganisation för hbt-personer. Av de drygt 2 000 kvinnor och män som besvarade vår enkät var 500 personer eller 25 procent utsatta för någon form av psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld i sin nuvarande parrelation eller i sin senaste avslutade relation. Man kan uttrycka de här siffrorna på ett annat sätt. 10 procent var utsatta för våld i någon form i sin nuvarande relation, medan 17 procent hade varit utsatta för våld i sin senaste avslutade samborelation. Precis som i *Slagen dam*, där Annika Björck också var med, eller rättare sagt NCK, är särskilt unga personer utsatta för våld. Det är något som går igen oavsett sexuell identitet.

Det finns många intressanta skillnader mellan lesbiska kvinnor och homosexuella män i deras svar. Man kan göra en könsanalys på det här materialet. Jag hinner inte gå in på den typen av skillnader just här, men det är intressant forskning att gå vidare med.

Vår studie säger alltså något om den grupp som är organiserad i RFSL och som i sig är en grupp som till sin majoritet är ganska välutbildad, relativt högavlönad, urban, politiskt intresserad, etnisk svensk, och inte minst består av kvinnor och män.

Vad gäller kunskapsläget förutom vår omfångsstudie och ytterligare två artiklar i ämnet som vi har skrivit och en sammanställning som gjordes av Kvinnofridsrådet på Regeringskansliet 2003 finns det i princip inte någon forskning på området. Det finns en handfull uppsatser på C- och D-nivå. Onekligen behövs det mer kunskap om det här området. Inte heller är hbt-perspektiv något som ingår i schemat vid högskolor, universitet eller gymnasier.

När det gäller misshandelns effekter på offret berättar vår titel *Våldsamt lika och olika* att det finns många processer och mekanismer i den samkönade våldsrelationen som är desamma som i den olikkönade heterosexuella relationen, till exempel normaliseringsprocessen med dess kontroll och isolering. Den är också en del i den våldsamma hbt-relationen.

Men vi vill lyfta fram några grupp-specifika effekter av misshandeln. Många vittnar om sekundär traumatisering. Med sekundär traumatisering avser man i det här speciella fallet att den utsatta personen blir kränkt och traumatiserad av den som är satt att hjälpa henne eller honom. Jag ska ge ett exempel.

När den utsatta hbt-personen berättar för den professionella hjälparen att hon eller han lever i en samkönad relation kan det hända att kuratorn, psykologen eller brottsofferstödjaren börjar ställa frågor om homosexualitet. Här har de nu en riktig livs levande homosexuell framför sig, och det gäller att hämta in kunskap. Hur ska jag förstå homosexualitet? Vad är det för specifikt med att vara homosexuell? Vad är ett hbt-perspektiv? På det viset bortser plötsligt hjälparen från att den här människan är utsatt för våld. Man vill ha information.

Ett annat sätt på vilket hbt-personen kan bli utsatt för sekundär traumatisering, och det gäller speciellt unga hbt-personer, är att den professionella hjälparen ifrågasätter den homosexuella identiteten. Varför blev du homosexuell? Är du säker på att du är homosexuell? Det kan inte riktigt vara rätt. Inte heller då får den utsatta personen hjälp med våldet. Våldet lämnas utanför, och man fokuserar på helt andra saker. Det skulle naturligtvis inte ske om man hade bättre kunskap i bemötandefrågor.

Den utsatta personen går därifrån, och många söker aldrig hjälp igen. De kanske kommer till oss efter tio år, för de vill inte riskera att en enda gång till bli utsatta och kränkta när de söker hjälp.

En annan grupp-specifik effekt av våldet är att hatbrott, brott som drabbar hbt-gruppen på grund av deras sexuella läggning, flätas in och blir en del i våldsrelationen. Det kan till exempel ske genom att ursprungsfamiljen och omgivningen diskriminerar eller uttrycker homofobiska attityder till paret, vilket kan göra att isoleringen blir större. Man har ingen utanför relationen att vända sig till. Det kan också öka den våldsamma partnerns våldsamtet.

Det kan också vara så att den ena i relationen utsätts för hatbrott, och inte heller där har man någon annan utanför relationen att tillgå och prata med. Frustrationen och ilskan över att bli diskriminerad vänds mot partnern som därmed blir utsatt för samkönat partnervåld. De här två brotten hänger ihop.

När det gäller behandling av förövare bryter vår grupp mot den könsuppdelade vården och behandlingen. Jag ställer bara några frågor: Vad gör vi med lesbiska kvinnliga förövare? Vilka IDAP-program ska de ingå i? Hur agerar de? Hur bemöter vi dem? Behöver till exempel våldsutsatta homosexuella män samma stöd som utsatta kvinnor, heterosexuella kvinnor? Troligen behöver de det, men vi vet inte. Vi behöver forska och veta mer om det lika och det olika.

När det gäller barnperspektivet vill jag också ge två exempel. Hur kommer familjerätten och övriga, alla myndigheter som vi såg här, alla de inblandade, att agera om det är fyra föräldrar inblandade? Har man någon form av förberedelse för det? Och vad finns det för beredskap att agera i följande fall? Två kvinnor lever tillsammans, och det finns ett icke gemensamt barn. Den biologiska mamman till barnet misshandlar den icke-biologiska mamman, och barnet som har åsett våldet är att betrakta som ett brottsoffer. Vad händer nu om den icke-biologiska mamman flyr till en kvinnojour och tar med sig barnet? Har hon begått ett lagbrott? Det är inte hennes barn. Hur ska vi som samhälle, som kvinnojouren och som myndigheter agera i de här fallen? Vad finns det för beredskap?

Avslutningsvis vill vi påpeka att det våld mot djur som förekommer i heterosexuella parrelationer, som enbart har till syfte att kontrollera och göra illa partnern och som är en känd del i våldsspiralen i andra delar av

västvärlden och diskuteras där, naturligtvis också förekommer som maktmekanism i samkönade våldsrelationer. Det är något som vi måste uppmärksamma i högre omfattning.

För att förstå våld i hbt-relationer krävs ytterligare forskning, samtidigt också fördjupad utbildning i bemötandefrågor, särskilt av det som är att betrakta som olika, det som är hbt-specifikt.

Carina Ohlsson, ordförande, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund: Jag får börja med att tacka så hjärtligt för att vi har blivit inbjudna och får lägga fram våra synpunkter både på det betänkande som ni är i färd med att behandla och lite mer generellt om hur vi jobbar i kvinnojourerna.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund har 68 medlemmar. Det är framför allt tjej- och kvinnojourer, men vi har också anhörigföreningar som Atsub, Anhöriga till sexuellt utnyttjade barn. Vi har också kvinnojourer av olika slag. Den senaste som vi har fått som medlem är en kvinnojour för romska kvinnor och resandekvinnor. Man behöver, precis som vi har hört här tidigare, både den generella kunskapen om våld mot kvinnor och de olika specialkompetenserna för att kunna bemöta kvinnan som individ när hon kommer till en kvinnojour eller en tjejjour.

Egentligen skulle man lika gärna kunna kalla kvinnojourerna för barnjourer. Det hoppas jag att ni har med er när ni behandlar det här betänkandet och skriver betänkandet. Det är lika många barn som bor på kvinnojour som det är kvinnor. Man ska inte glömma det utan i alla sammanhang tänka att det är barn som finns med.

När jag pratar om det specifika kan jag nämna att vi har en jour som också är ett kollektiv för kvinnor med missbruk. Det är också ett halvvägs-hus. De har börjat jobba med den kunskap och kompetens som de besitter att ta emot kvinnor som har blivit misshandlade och är aktiva inne i ett missbruk. Det är också något som jag tycker att ni ska ta med er. Var kan kvinnor som är inne i ett aktivt missbruk ta vägen och få hjälp och stöd? Vi har fått många berättelser om att de inte får det. Där skiljer det sig definitivt åt i landet som helhet.

Vi har en verksamhet som heter Kvinnojour på nätet. Det är en mejljour, och den kan jag rekommendera er att gå in och titta på för att där kunna få en bild av kvinnors berättelser, också anhörigas berättelser. Det ligger frågor och svar där som man kan titta på, för en del vill ha svaren offentligt. De vill inte ha dem hem till sig, för de vågar inte läsa dem på sin egen mejljouradress. Då ligger de alltså på nätet. Där kan ni gå in och titta. Adressen är: www.kvinnojour.com. Så går man upp och tittar på mejljouren i listen.

Om jag ska göra några kommentarer på några punkter som finns med i skrivelsen och det som ni håller på att behandla är det bland annat en punkt som kallas för 4.1.15. Det är åtgärd nr 15 av de 56. Där står det att stödet till kvinnojourerna och brottsofferjourerna ska öka, men sedan finns

det inget mer om det. Det hänvisas till Socialstyrelsen, och Socialstyrelsen vet inte heller riktigt vad det handlar om än. Så det vore bra om det klargjordes i betänkandet.

De 56 punkterna är mycket bra punkter. Det är så som flera har sagt redan tidigare att det har hänt mycket under de tio åren sedan kvinnofridspropositionen lades fram. Men det finns ändå mycket kvar att göra. Vi ser att många insatser är utredningar. Det är en väg från att man lägger fram det här förslaget till att det når ända ut till dem som behöver det stöd och den hjälp som beskrivs.

Man får heller inte glömma att kvinnojourerna och de kvinnor och barn som söker sig dit inte är några isolerade öar. De är beroende av alla andra beslut som fattas också. Vi kunde höra tidigare att NCK och Annika Björck lyfte fram hälsomässiga, ekonomiska och sociala situationer och visade att kvinnor som är på kvinnojour och har blivit utsatta för våld i högre utsträckning är sjukskrivna än andra. Vi vet också att de i högre utsträckning är arbetslösa. Så om man gör förändringar i socialförsäkrings-system och a-kassa drabbar det i högre grad de kvinnor som är utsatta för våld. Så man ska ha med det också.

Det står också om utvecklingsmedel till kommunerna, som har funnits ett par år och som går via länsstyrelserna till kommunerna. En försämring som jag och vi från kvinnojourerna tycker har skett det senaste året är att kvinnojourerna inte får vara med i framtagandet av hur utvecklingsmedlen ska användas. Utvecklingsmedlen ska förstärka kvinnojourernas verksamhet, men det är kommunerna själva som skriver ansökningarna till länsstyrelserna. De ska sedan utvärderas, men då kan bara de ansökningar som kommit in utvärderas. Var därför medvetna om att de goda idéer som de ideella organisationerna har haft, men som kommunerna inte har tyckt ska finnas med, aldrig blir utvärderade. Vi tycker att vi har omyndigförklarats, eftersom vi inte kan vara en del i detta samarbete.

Det står också att de ideella kvinnojourernas arbete ska utvärderas och utvecklas. Det är bra. Vi jobbar nu ganska intensivt med utvecklingsarbete, vi jobbar med etikfrågor och med en grundutbildning och ett certifieringssystem som vi tänker använda oss av.

Något som det inte står så mycket om i förslaget är hur man gör denna utvärdering. Det är ju fråga om ideella organisationer och frivilligverksamhet, och deras verksamhet kan inte myndigheter gå in och utvärdera. Jag tror att det måste problematiseras och diskuteras lite mer.

Det finns mycket att säga om den här frågan, för den är stor och det kan göras väldigt mycket, från förebyggande arbete till stöd och hjälp till dem som är utsatta. När det gäller tjejjourerna sägs det att det ska vara en fortsatt kunskapsutveckling. Det är jättebra. Vi har tidigare här hört Carin Holmberg nämna att unga personer är mer utsatta för våld än äldre. Men när man läser vidare om kunskapsutvecklingen på tjejjourerna ser man att

det enbart är hedersrelaterat våld som tas upp. Det är bra att det lyfts upp, men tjejjourernas verksamhet generellt skulle kunna utvecklas. Det vill jag också skicka med.

Ibland vill vi inte se saker, och det kanske är än svårare att se att det förekommer våld också i unga människors första möte med kärleken. Jag tror att vi som föräldrar eller som mor- och farföräldrar inte vill se att det förekommer våld även där.

På samma sätt tror jag att vi blundar för att även mormor eller farmor kan vara utsatt för våld. Det är också något som vi kanske inte vill se. Det kan till och med vara så att mormor eller farmor kan vara utsatt för sexuella övergrepp. En länsstyrelse berättade att socialtjänsten hade frågat: Hur ska vi hantera detta? Vi vet att en äldre kvinna åker hem till sitt hem där mannen bor kvar. Hon kan inte uttrycka sig med ord, för hon har haft en stroke, och de vet att hon blir utsatt för sexuella övergrepp varje gång hon åker hem. Det är därför viktigt att den här frågan finns med i alla beslut. Om man ska jobba med kompetensutveckling inom omvårdnadsprogram och inom äldreomsorg, ska man våga lyfta och diskutera de här frågorna.

Detta vill jag skicka med. Och jag hoppas på att det blir ett riktigt bra betänkande för att vi ska kunna bekämpa våldet, som alltså kan förekomma överallt. I går kunde vi på tv se *Kungamordet* baserad på en roman, och vi kunde för något år sedan läsa i tidningarna att en av ÖB:s närmaste män hade utsatt sin före detta fru för mycket våldsamheter. Det kan alltså förekomma i alla samhällsklasser och i alla åldersgrupper.

Blunda inte, utan skriv ett bra betänkande så att vi får ett bra, förebyggande och stödjande arbete!

Lina Ploug: Jag är ordförande i ROKS. Jag har tagit med mig min vice ordförande Gunilla Westny. Vi har nämligen delat upp det så att jag kommer att ge en övergripande bild av kvinnojourernas arbete och av de kvinnor och barn som vi möter i vår verksamhet, och Gunilla kommer att prata mer specifikt om den problematik som vi ser.

ROKS har i dag 93 medlemsjourer runt om i landet. Jag kommer att inleda med att redovisa 2006 års statistik från kvinnojourerna.

Under 2006 var det 34 000 kontakter och hjälpförfrågningar till kvinnojourerna via telefon men även via mejl och brev. 7 500 kontakter och hjälpförfrågningar kom från olika myndigheter, polis och socialtjänst, skolor och så vidare. Det är alltså väldigt många som söker hjälp därifrån för våldsutsatta kvinnor och barn.

Kvinnjourerna utförde tillsammans mer än 70 000 stödåtgärder. Man hade stödsamtal per telefon eller på kvinnojouren, man var stöd vid rättegångar, man gav stöd vid myndighetskontakter, både genom telefonsamtal och genom att finnas på plats vid möten med myndigheter. Det var alltså 70 000 olika stödåtgärder.

Minst 1 500 kvinnor och barn erbjöds under 2006 en fristad och ett skyddat boende på kvinnojourer. Tillsammans bodde de mer än 54 000 nätter på jourerna. Ändå har vi varit tvungna att hänvisa vidare mer än 600 kvinnor per år på grund av att vi inte haft plats på jourerna. Då hänvisar vi givetvis till en myndighet, en annan jour eller någon annan verksamhet. Det visar att det finns ett otroligt stort behov av boenden när man behöver hänvisa vidare så många som mer än 600.

Jag är övertygad om att vi alla här är medvetna om att mäns våld mot kvinnor och barn är ett stort samhällsproblem. Det är viktigt att komma ihåg – och det tycker jag att vi har fått en bild av från övriga föreläsare – att kvinnor inte är en homogen grupp, utan det finns rika kvinnor, fattiga kvinnor, högutbildade och lågutbildade kvinnor och kvinnor. Vi har olika etniska bakgrunder. Vi tror på olika gudar eller på ingen gud alls. Vi förälskar oss i män eller i kvinnor eller i både män och kvinnor. Vi har barn eller lever utan barn. Det ser alltså väldigt olika ut. Men gemensamt är att vi på olika sätt måste förhålla oss till att vi lever i ett samhälle där vi kan bli utsatta för mäns våld. Även kvinnor som lever med kvinnor kan bli utsatta för våld i sin relation.

Jag stannar där och lämnar över ordet till Gunilla.

Gunilla Westny: Jag jobbar till vardags på en kvinnojour, Kvinnojouren i Norrköping, och har jobbat där i snart elva år. Jag tänker prata lite grann utifrån mina erfarenheter därifrån.

Jag har träffat tusentals kvinnor, och kvinnojourernas kunskap är erfarenhetsbaserad. Vi möter kvinnor och deras barn, och vi stöter naturligtvis på väldigt mycket problem. Det största problemet är, tror jag, att kommunerna inte tar detta på speciellt stort allvar. De prioriterar inte frågan. Regeringen prioriterar frågan, men kommunerna gör det tyvärr inte.

Kvinnor som kommer till oss har blivit utsatta för män som har slagit dem och ibland barnen. De flyr till en kvinnojour. De bor inte på en kvinnojour. Det är väldigt viktigt att man tänker så. Precis som Annika sade har de jättesvåra ekonomiska problem, därför att det är mannen som har hand om ekonomin. De här männen bestämmer egentligen allting i deras liv. De har total makt och kontroll. Kvinnorna är utsatta för hot, bland annat att männen ska ta barnen ifrån dem. Det nästan värsta som de här kvinnorna berättar att de får vara med om är att männen säger att de ska ta barnen ifrån dem. Det som Carin Holmberg berättade, att de kan vara väldigt hemska mot husdjur, möter vi dagligen på juren. Männen ringer till barnen och säger: Om du inte kommer hem och tar med dig mamma kommer jag att döda kaninen eller skära halsen av katten här hemma. Kvinnorna blir också utsatta för hot såsom: Jag ska döda dig om du lämnar mig, jag ska döda barnen, jag ska anmäla dig till soc för att du är en dålig mamma. Det här är naturligtvis hemska hot som gör att kvinnor inte vågar anmäla.

Vi ser på kvinnojourerna att det bara är ungefär en femtedel av alla kvinnor som gör en anmälan. Det ingår lite grann i vår uppgift att försöka övertala dem att anmäla, men det är jättesvårt. De vill helt enkelt inte sätta sina barns pappa i fängelse. Detta med anmälningar är alltså mycket svårt.

Att förlora självförtroendet är någonting som kvinnorna säger är det svåraste, och det är ju det som händer. De tycker att allt som de säger och gör är fel. Hur de än betar sig tycker de att allting är fel. Det gör att de förlorar självförtroendet, och det är väldigt svårt att få tillbaka det. Jag jobbar med Frideborg som är en kommunal verksamhet där vi har eftergrupper. Där säger kvinnorna att det psykiska våldet nästan är det värsta, därför att det sitter så hårt och tar flera år att komma över, om man någonsin gör det.

Det är väldigt svårt att på så kort tid sammanfatta de problem som vi stöter på. Men det som jag känner att jag ändå måste få berätta om är svårigheterna att få de här kvinnorna flyttade till olika kommuner. Vistelsebegreppet fungerar inte alls, utan vistelsebegreppet kan för många kommuner betyda en tågbiljett hem. Det gäller kvinnor som har försörjningsstöd. Har man arbete får man självklart flytta dit man själv önskar.

Det tar flera veckor för oss att få hjälp av socialtjänsten med ekonomiskt bistånd. Som ni vet ska det göras utredningar. Och vad ska de här kvinnorna och barnen leva av under tiden? Jo, det blir insamlade medel. Kvinnojourerna får ta av egna medel för att försörja dem.

Försörjningsstödet betalas ut som en klumpsumma till hela familjen. Det är förödande när kvinnan lämnar familjen och mannen får hela försörjningsstödet.

Besöksförbudet fungerar inte alls. Mannen bryr sig inte speciellt mycket om ett besöksförbud. Det särskilda besöksförbudet, som kom 2003, fungerar över huvud taget inte, därför att man tycker att det är jättesvårt att placera mannen någonstans. Var ska man göra av honom? Det är väl väldigt synd om honom om han ska behöva kastas ut från hemmet. Något som har kommit upp precis i dagarna är att de här männen vägrar att ändra sin adress, så kvinnorna förlorar både bostadsbidrag och bidragsförskott.

Domstolarna behöver väldigt mycket kunskap när det gäller gemensam vårdnad. Det går nämligen inte att ha gemensam vårdnad med en man som har utövat våld mot mamman och eventuellt även barnen.

Ninna Mörner: Jag ber att få tacka för att jag har fått komma hit. Jag representerar brottsofferjourerna. Det finns ett hundratal brottsofferjourer runt om i landet. Vi hjälper alla brottsoffer, och vi hjälper brottsoffer på deras villkor.

En väldigt stor del av dem som söker sig till brottsofferjourerna är kvinnor. År 2007 var det 12 000 kvinnor. Av dessa kvinnor har drygt 7 000 utsatts för misshandel, olaga hot, sexualbrott, grov kvinnofridskränkning,

överträdna besöksförbud. Vi har inte statistik på vem som är förövare, men vi vet att det ofta är en man. Väldigt ofta kan det också vara en man som man har någon form av relation till.

Av de drygt 7 000 kvinnorna är det ungefär 2 000 unga tonårstjejer som har blivit utsatta för att deras pojkvänner slagit dem eller blivit utsatta för sexualbrott. Det har ofta gått lång tid innan tjejerna har berättat om detta för någon. Det gör de inte förrän de träffar någon som de känner att de kan berätta för.

Vi har ett antal jourer som arbetar med att gå ut på skolorna. Ett exempel som jag vill ge på den här korta tiden är brottsofferjouren i södra Värmland, kallad Prاتبubblan, som är på plats i skolan. Dit kan man gå och prata. De har också självhjälpgrupper där unga tjejer, som blivit utsatta för sexualbrott och våld, kan få träffa andra unga tjejer, som varit med om samma sak, för att se att de inte är ensamma. De här unga tjejerna är ofta väldigt osäkra på om det som de har varit utsatta för verkligen är våld, om det är något som inte är okej, för det är ingen som har talat om för dem att det som de utsatts för är fel. Om de hade druckit lite grann och någon tjatade sig till sex, undrar de om det verkligen var ett övergrepp.

Många gånger förekommer det att unga tjejer har fotograferats och att det finns hot om att bilderna ska komma ut på Internet. Det gör att de kanske drar sig för att söka kontakt och berätta om det för någon.

Många kvinnor som vänt sig till BOJ har redan gjort en polisanmälan, men när de gjorde det fick de inte tryggheten tillbaka, utan de kan ibland berätta att de nästan råkade ut för en större otrygghet. Då kan brottsofferjourerna försöka hjälpa till med att se till att det blir en hot- och riskbedömning gjord. Som vi var inne på tidigare är det lite av ett geografiskt lotteri hur bra omhändertagandet och bemötandet är på olika orter och vad som händer.

Många kvinnor som har blivit utsatta för våld och kanske får någon form av skyddsåtgärd, som besöksförbud, blir väldigt isolerade. Det är aldrig någon som hör av sig och frågar om det fungerar för dem, om de känner sig trygga. Och blir besöksförbudet överträtt, då händer inte särskilt mycket.

Sedan har vi hela rättsprocessen med vårdnadstvister och eventuellt en fällande dom. Man kanske har gemensamma barn som man ska förhandla om. Det finns väldigt många olika delar i det här som gör att kvinnorna inte känner sig så trygga som de borde när de trots allt har tagit mod till sig att polisanmäla och berätta.

Många kvinnor är också väldigt traumatiserade och får psykiska efterverkningar som de behöver stöd för. Man skulle önska att de blev erbjudna stöd i stället för att de ska behöva anstränga sig och, förutom att över huvud taget klara av var dag, behöva kräva att få sina rättigheter. Brottsofferjourerna kan då vara en sorts lots genom den här processen och vara ett medmänskligt stöd.

Jag vill också nämna barnens situation. Våldigt ofta finns det barn med i bilden och de blir inte sedda, därför att många människor är rädda för att göra en anmälan om något som de inte vet om det stämmer och för hur det då ska se ut. Vad har vi då att erbjuda de här barnen? Det finns inte en bra stödverksamhet på alla orter för barn som har upplevt våld. De här barnen kan känna att de bär skuld till vad som har hänt i familjen.

Vi har med hjälp av bidrag från socialtjänsten gjort kunskapshöjande insatser hos jourerna när det gäller våld i nära relation. När vi utvärderat projektet har det visat sig att väldigt många jourer är intresserade av att bli bättre på att ge stöd till barnen.

Ordföranden: Vi har nu kommit till ett pass som vi har rubricerat *Vägar för att bryta våldsbeteendet*. Först ut är Johan Englén, ordförande i Riksorganisationen Sveriges professionella kriscentra för män.

Johan Englén: Också jag tackar för att vi har fått komma hit och förmedla lite av våra erfarenheter. Jag jobbar alltså i en organisation som heter Riksorganisationen Sveriges professionella kriscentra för män. Min dagliga gärning har jag i Göteborg, på ett kriscenter för män.

De verksamheter som är med i vår organisation, elva stycken, jobbar alla med att möta män som är i någon sorts samlevnadskris – kris i nära relation. Om det kommer 300 män till en mottagning under ett år – vi kan ta Göteborg som exempel – är det ungefär 100 män som söker för aggressions- eller våldspröblematik.

Vår utgångspunkt är: Våld är förbjudet enligt lag. Den som utövar våld är ansvarig för det våld som har förekommit. Barn som har bevittnat våld är utsatta för våld. Våldsamt beteende är förändringsbart.

Jag ska med min fortsättning här försöka sätta lite ljus på mörkertalet, eftersom de män som besöker kriscentren oftast inte är anmälda och inte aktuella någon annanstans. De söker för egen del, direkt.

Vi är bara några få – elva stycken – verksamheter i landet. Detta har inte på något vis hindrat oss från att samarbeta med andra, inte minst härom året när vi hade en gemensam konferens med mansmottagningen i Uppsala. Det var den första nationella konferensen om mäns våld mot kvinnor.

Vad gör då riksorganisationen? Vi ska vara ett professionellt kriscenter som samlar och anställer professionella behandlare och rådgivare för män. Dessa kriscenter kan ha olika huvudmän. De har till sin huvudsakliga uppgift att arbeta med män i olika krissituationer samt med mäns problem med aggressivitet och våld. Riksorganisationen är demokratiskt, partipolitiskt och religiöst obunden. Vi startade 1997.

Den organisation jag kommer ifrån startade 1986 i Göteborg. Målsättningen är att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män och vara ett kunskapsforum för krisarbete med män. Vi ska rikta särskilt fokus på förebyggande insatser och behandling av mäns problem med aggression och utövande av våld. Vi ska samla ny kunskap på området och föra den

vidare ut i samhället, stödja samverkan mellan existerande kriscentrer och stödja nystartade verksamheter samt verka för att fler kriscentrer kan starta och vara remissinstans i frågor som rör riksorganisationens kunskapsområde.

Under de år som vi har jobbat har det varit oerhört viktigt för oss som jobbar med förövarna att förstå det här med våld i nära relationer. För oss är definitionen denna: Våld i nära relationer inkluderar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående. Det lyfter fram den särställning som just detta våld har i fråga om orsaker, konsekvenser och åtgärder för alla drabbade till skillnad från det våld som sker av till exempel okända förövare på allmän plats. Våld i nära relationer inkluderar alla slags relationer mellan närstående som heterosexuella par, samkönade par, syskonrelationer och andra familje- och släktrrelationer.

Definitionen av våld i nära relationer är också avsiktligt användande av fysisk kraft, psykisk påverkan, annan egenmakt och/eller annat överläge riktat mot närstående i syfte att skada, skrämja, tvinga fram eller hindra särskilda handlingar och beteenden. Även fysiska handlingar och hot riktade mot den egna personen i syfte att skrämja och påverka närstående definieras som våld.

Barn som har bevittnat våld har upplevt våld. Vi har en tanke om barnperspektivet. I vår organisation har vi verkligen försökt fördjupa oss i den frågan. Vi träffar ju nästan aldrig barn, och vi måste vara den som förstår hur upplevelsen för kvinnor och barn är. I det här fallet vill jag direkt läsa upp något från vår hemsida:

- Kriscentra för män ska ha fokus på barnens situation.
- Särskild uppmärksamhet ska ges de utsatta barnen.
- Barnens behov ska ges utrymme i verksamhetsbeskrivningar, utvärderingar och kompetensutveckling.
- Samarbete med barnverksamheter ska främjas.

Jag fortsätter med definitionen av våld: Fysiskt våld är varje form av oönskad fysisk beröring och fysiska handlingar som kan skada eller orsaka fysisk smärta. Psykiskt våld är kränkningar med ord och handlingar som riktar sig mot en närstående person, egendom eller människovärde. Psykiskt våld är också direkt hot om fysiskt våld och våldsamma konsekvenser och indirekt hot om till exempel självmord eller hot riktade mot annan närstående, husdjur eller egendom. Begränsning av den närståendes rörelsefrihet är psykiskt våld. Barn som har bevittnat våld har upplevt våld.

Sexuellt våld är när någon blir tvingad att delta i eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Sexuellt våld är de handlingar som uppfattas av den närstående som sexuellt kränkande.

Materiellt våld är den aggressivitet som riktas mot och förstör materiella ting både i och utanför hemmet och som skapar oro och rädsla. Det latenta våldet är stark ilska och aggressivitet som är bunden och visar sig i

kroppshållning och kroppsuttryck, skapar rädsla och upplevs som ett hot som har våldsamma konsekvenser och/eller påminner om tidigare erfarenheter av fysiskt våld.

När det gäller den som utsätts för våld är det viktigt att ständigt ha ett säkerhetstänkande och omedelbart verka för att våldet upphör. Det är också viktigt med förståelse och medvetenhet om vad den drabbade har varit med om och vilka konsekvenser det får.

Riksorganisationen Sveriges professionella kriscentra för män vill verka för att de som utsätts för våld erbjuds adekvat hjälp. I arbetet med mäns aggressionsproblematik och med män som utövar våld finns ett särskilt uppdrag: Att samverka med alla de aktörer som tar emot dem som utsätts för våld. Lyhördhet för våldets konsekvenser och säkerheten för den som utsätts för våld är av största vikt.

Till slut ska jag säga något om behandlingsarbetet. Vi är ju här för att beskriva vad vi ska göra med förövaren. Riksorganisationens kriscentra bedriver ett behandlingsarbete med män som använder våld. Det arbetet har ett överordnat syfte, nämligen att män upphör med alla former av våldsamt beteende och att förändringar är hållbara över tid. Teoretiska utgångspunkter, metoder och tekniker tjänar som ett hjälpmedel i arbetet att hindra och förebygga våld i nära relationer.

Utgångspunkten är att det är möjligt för varje utövare av våld att uppnå en förändring och utveckla alternativa strategier och förhållningssätt till ett våldsamt beteende. Därför är det angeläget att behandlingen kan erbjudas i Sveriges alla kommuner.

När jag nu har gått igenom allt detta vill jag säga att fram till år 2006 hade 6 000 män besökt våra olika mottagningar och där fått individuell behandling eller gruppbehandling för våld i nära relationer. Precis som andra har varit inne på här tidigare under förmiddagen är det alla kategorier av samhällsmedborgare som söker oss. Alla kategorier av män kommer till oss – alla yrken och alla samhällsklasser. Männerna är väldigt olika. Ibland får man frågan: Hur är en sådan här man? Det är olika. Männerna har både socialt och psykologiskt olika förmåga att hantera konflikter och frustrationer.

Vi träffar många män som inte är aktuella hos andra enheter eller andra myndigheter. De kontaktar oss helst per telefon eller, som en man som vi för enkelhetens skull kan kalla för Johan, via fax. Han skriver så här:

Hej! Jag heter Johan. Jag ligger just nu i skilsmässa. Barnen är tio och tolv år. Jag blev lämnad, och har sedan dess mått mycket dåligt. Mitt största problem är att jag har väldigt svårt att kontrollera min ilska. Det har blivit mycket värre i samband med min skilsmässa. Det har inte gått till handgripligheter, men jag är storväxt och har stark röst och en dominerande personlighet. Jag skulle vilja få hjälp med att hantera min ilska. Jag förstår att jag försätter mig i situationer som jag sedan ångrar. Jag förstår att jag skrämmer mina barn, och det vill jag absolut inte. Vi ska ha delad vårdnad. Skilsmässan går ut i juli månad. Jag är rädd för att barnen kan-

ske inte vill komma till mig om det fortsätter så här. Jag är trött på att be om förlåtelse och trött på att ha dåligt samvete. Jag hoppas att ni kan höra av er så snart som möjligt.

Ordföranden: Tack så mycket! Vi går vidare, och jag säger välkommen till kriminalvårdsdirektör Birgitta Göransson. Hon ska kort presentera Kriminalvårdens behandlingsprogram för dömda män.

Kriminalvårdsdirektör Birgitta Göransson: Jag vill tacka för inbjudan. Jag vill med en gång påpeka att just insatser från mansjourer ser vi i kriminalvården också som väldigt viktiga och som ett komplement. För oss i kriminalvården är det viktigt att detta betraktas som det brott det är och att det blir anmält. Vi är också övertygade om att det underlättar för brotts-offret att känna att hon inte är ansvarig för våldet.

När vi talar om att bryta våldsbeteende handlar det om många olika insatser på olika områden. Det handlar om alkohol och narkotika, psykisk sjukdom och social utsatthet. Kriminalvården arbetar inom alla dessa områden. De siffror ni ser här är från 2007 (*bild 2*). Vi har totalt 678 miljoner som vi satsar på olika insatser. Jag vill särskilt peka på behandlings- eller påverkansprogrammen. Jag ska i dag beskriva lite mer om det program som speciellt riktar sig mot våld i nära relationer.

Kriminalvården har arbetat länge med olika program. För varje år som går genomför vi fler. Vi har i dag 18 ackrediterade program som vi arbetar med. Vi arbetar mot just våld och våldsbrottslighet genom IDAP, som jag ska beskriva närmare. Det är ett behandlingsprogram för våld i nära relationer. Vi arbetar också genom ROS – ett behandlingsprogram mot sexuell våld – och ART, *Aggression Replacement Treatment*, som är ett behandlingsprogram mot utagerande våld. Där arbetar vi också med attityder till våld.

Vi har arbetat med våldsproblematiken sedan riksdagen första gången påtalade och satte ljuset på det 1984. Då började vi kartlägga om det var möjligt att fånga upp män som var misstänkta eller dömda för misshandel och våldtäkt. Sedan har detta utvecklats vidare med en mängd olika insatser under 1990-talet. Det var olika samverkansprojekt. Med det nya kravet på utvärdering har vi gått vidare och också försökt utvärdera vetenskapligt. Det har visat sig att alla de program vi hade under 90-talet inte var möjliga att utvärdera. Då startade vi arbetet med IDAP i samarbete med England. Jag ska återkomma mer till hur det programmet ser ut.

Vår generaldirektör har ett hårt tryck på att vår organisation ska leva upp till de krav som ställs på ökade insatser. Vi skapade många insatser förra året, framför allt genom att utbilda programledare. Nu, 2008, kan vi ytterligare öka insatserna. Vi har ett fyrtiotal fler programledare. Vi kommer att kunna behandla mer än dubbelt så många gärningsmän. Vi har fler platser på anstalter och särskilda enskilda insatser som vi planerar på kvinnoanstalterna. Där finns många missbrukande kvinnor som är våldsoffer.

De har ofta varit utsatta för sexuellt våld. Där har vi planerat särskilda insatser för att fånga upp dem och erbjuda dem hjälp med att bearbeta trauman kopplade till övergreppen.

Vi har också identifierat att vi saknar program på olika språk. Det näst vanligaste språket i kriminalvården är faktiskt arabiska. Vi planerar nu att översätta vårt behandlingsprogram. Sedan följer översättningar på persiska och spanska. Vi lägger också pengar på att hela tiden utveckla programmen. Det finns särskilda medel för forskning och utvärdering.

Vår forskningschef, Martin Grann, har sagt att vi inte kan vänta oss mirakelmediciner även om vi konsekvent och systematiskt arbetar med männen. De internationella utvärderingarna visar en minskning i återfallsfrekvens på några procent. Med Sveriges insatser också på kvinnosidan och med samverkan tror jag att vi kan komma längre, men man måste då ha ett evidensbaserat och utvärderbart program, och det är IDAP.

Målet är förstås att männen ska upphöra med våld och kränkningar, att de ska ta ansvar för sina våldshandlingar och att de ska lära sig att förstå hur våldet påverkar kvinnan. Men det innehåller också ett könsmaktsperspektiv. Männen ska bli medveten om den könsmaktsordning som han hämtar näring från i sitt personliga våld mot kvinnan. Den aspekten har vi inte haft med förut.

Hela programmet bygger mycket på brottsoffers säkerhet. Både kvinnan och barnen är det fokus på. Naturligtvis ska programmet också leda till att männen förändras i sitt beteende och lär sig alternativa sätt att hantera sin aggressivitet. Det består av grupper för män. Det är ett grupprogram, och det är väldiga krafter som frigörs i ett grupprogram. Män med olika förmåga till ansvarstagande ökar kraven på varandra. Man jobbar konkret med allt våld man har utövat och alla beteenden.

Programledarna utbildas ambitiöst i kriminalvården med videoinspelningar innan de blir certifierade. Det är viktigt att sådana här behandlingsprogram bygger på tydlig evidens. De väcker starka känslor, avsky och avståndstagande, och det krävs att man har strikta manualbaserade program, välutbildade programledare och en miljö som stöder programmet. För männens del är det mycket lättare att sitta av ett fängelsestraff utan att arbeta med det onda man har gjort. Därför är det viktigt att man inte tar till vilket program som helst.

Det har tagit tid för kriminalvården att utveckla detta. Det tar många år. Vi har tagit hit de program som har visat sig ha bäst effekt i världen. Vi översätter dem, gör genomförandemanualer och programmanualer och prövar dem. Sedan kör vi dem, och sedan ska de utvärderas. Därför tar detta många år.

IDAP bygger på en partnerkontakt. Männen ska analysera sina egna hot och våldsbeteenden. Männen ska lära sig att känna igen hur han trissar upp sig inuti. Han måste också lära sig att erkänna kvinnans rädsla.

Partnerkontakt betyder inte att man stärker relationen. Kanske borde det i stället kallas brottsofferkontakt. Den består av en egen kontakt som kvinnan har när mannen går i program. Den har inget att göra med själva programmet, men kvinnan ska informeras om mannen, när han går i program, avviker från programmet. Hon ska också kunna säga till sin partnerkontakt om mannen har hittat andra sätt att hota eller komma åt henne genom barnen. På det sättet ska partnerkontakten vara en referens i bedömningen om mannen verkligen förändras av programmet.

Partnerkontakten ska helst inte höra till kriminalvården. Vi har partnerkontakt från brottsofferjourer, kvinnojourer och socialtjänst, och det måste vi utveckla mer. IDAP finns i dag i 18 kommuner på frivården, och på fem anstalter ska det utvecklas under 2008. Det finns i dag på två, och det är tre som är på gång.

Vi har ett nytt sätt att arbeta med brottsoffer. Dels har vi brottsofferfokus i själva programmen. Männens lär sig att få insikt i hur offer upplever situationen. De tränas i att känna med offren på olika sätt. Man ökar deras empatiska förmåga. De får skriva ansvarsfulla brev till offer, läsa upp dem i grupp och göra sina egna riskanalyser för återfall. I IDAP jobbar man med varenda hotsituation som de själva har uttryckt.

Brottsoffersluss är ett försök som vi har haft med hjälp av medel från Brottsoffermyndigheten. Vi prövar ett sätt att arbeta. Brottsofferkonfrontationer är ytterligare ett begrepp. Det betyder inte att man konfronterar brottsoffret, utan brottsoffret får konfrontera gärningsmannen. Det sker senare i en behandling om brottsoffret kan ha gagn av det, om det kan leda till en läkande process. Det kan vara barn som har varit utsatta för incest som får möta sin pappa i fängelset, och pappan tar ansvar för brottsligheten och övergreppen. Det är ett läkande moment för barnen.

Vi har prövat detta under 2005 och 2006. Syftet med slussen är alltså att pröva brottsoffrets vilja och önskan att besöka mannen under fängelsetiden. Det finns olika risker som brottsoffret kan utsättas för i besöksrummen, och det ingår därför att man måste bedöma om mannen är villig och har förmåga att ta ansvar för brottsoffret och gärningen samt om kvinnan har nytta och glädje av besöket. Man sitter med och prövar. Kvinnan har också möjlighet att vid besöket ställa alla svåra frågor som hon aldrig har vågat ställa till mannen direkt. Hon har också möjlighet att beskriva för mannen hur hon har upplevt sin situation och ta time out från kontakten.

Vi startar med ännu fler insatser nu tack vare de extra medel vi har fått. Vi gör riskbedömningar. Vi ska utveckla brottsofferslussar till alla anstalter. Vi ska organisera partnerkontakten så att de får bättre stöd av varandra. Vi ska arbeta med brottsoffren på kvinnoanstalterna och genomföra programmen. Vi ska också utveckla vår föräldrakrets och lägga till teman om hur våld påverkar barn.

Vi måste också utveckla oss i kulturer som stöder hedersrelaterat våld. Det finns mycket att göra och mycket att utveckla. Alla i kriminalvården är väldigt engagerade för att uppfylla kraven.

Margot Olsson, Kvinnofridsprogrammet i Malmö: Det är roligt att få vara här. Jag är samordnare för Kvinnofridsprogrammet i Malmö, som är ett kommunalt handlingsprogram som har arbetats fram av olika myndigheter. Det formella namnet är Handlingsprogram vid våld mot kvinnor och barn. Det nuvarande programmet antogs den 8 mars i fjol.

Det första programmet antogs i november 1999. Då hade vi jobbat med det sedan 1997/98, så det är drygt tio år som vi har hållit på med detta arbete.

Arbetet bygger på dessa tre grundvärderingar:

- Det är samhällets ansvar att jobba med våld mot kvinnor och våld mot barn. Detta kan låta självklart, men det har ofta inte varit så. I stället har ideella organisationer fått bära ansvaret. I Malmö tycker vi att det är ett samhällsansvar att skydda liv. Det måste vara ett av samhällets grundläggande uppdrag att erbjuda skydd och stöd.
- Vi måste samarbeta mellan myndigheter och mellan myndigheter och ideella organisationer. Programmet har tagits fram mellan ett antal olika verksamheter, myndigheter och ideella organisationer. En kvinna som utsätts för våld behöver både medicinsk hjälp för sina skador, kunna göra en anmälan om brott och dessutom ofta psykosocialt stöd. Ska kvinnan få en total hjälp måste samverkan ske.
- Vi har en helhetssyn. Ska vi kunna förhindra våld framöver och inte bara skydda kvinnor och barn måste vi jobba med alla i familjen. Det betyder inte att vi ska jobba ihop dem eller föra dem tillsammans – om de nu inte själva vill, förstås – men vi måste jobba med kvinnan, barnen och med mannen. Kvinnan måste få skydd, barnen måste få bearbeta vad de har varit med om, och om vi inte jobbar med mannen upphör inte våldet. Ska vi få en förändring på sikt måste vi jobba med alla.

Våra övergripande målsättningar är att synliggöra våld. Vet man inte om det lär man ju inte göra något. Vi vill förebygga och förhindra våld och vi vill verka för jämställdhet.

Vi har i Malmö byggt upp ett antal kommunalt drivna centrum för att hjälpa dem som är utsatta för våld. Vi har Kriscentrum för våldsutsatta kvinnor och deras barn, med möjlighet till skydd och stöd. Det finns personal dygnet runt. Tolv personer jobbar där. Det finns också en jourtelefon dygnet runt. Här kan man placera akut om det bara finns plats. Även om vi gör en hel del i Malmö finns det begränsningar. Ibland kan vi inte placera. Då får stadsdelens socialtjänst hitta någon annan placering. Vi skulle vilja göra mer, men detta är en början.

Vi har ett centrum för barn som utsatts för fysiskt eller sexuellt våld. Det är en mottagning och en del av barnahusidén. Polisen har sina lokaler i socialtjänstens kriscentrum, och även rättsmedicin har möjligheter att undersöka barn där.

Vi har ett kriscentrum för män som jobbar både med män i kris och med män som utövar våld. Vi har ett särskilt boende när det gäller hedersvåld. Vi har sedan ett år också särskilda akutplatser för kvinnor som missbrukar och är våldsutsatta.

Polisen och åklagarna har arbetat fram särskilda verksamheter. Vi har familjevåldsroteln, där 24 poliser arbetar särskilt med detta. Det finns 8 familjevåldsåklagare som är specialiserade och har detta som sin arbetsuppgift.

Vi har tagit fram gemensamma arbetsmetoder. Samverkan sker både på myndighetsnivå och i enskilda ärenden. Vi har utarbetat gemensamma handböcker för socialtjänst, polis, sjukvård och olika verksamheter för att man inte bara ska veta vad man gör i sin egen verksamhet utan också vad de andra verksamheterna gör. Det är till exempel lättare för mig som socialsekreterare att motivera en kvinna att polisanmäla om jag vet vad som händer. Jag vet både vad som kan göras och vilka svårigheter som finns – att det kan vara svårt att bevisa. Då kan jag förklara vad som kan inträffa. Jag tror att det har stor betydelse att man har den kunskapen. Det finns en handbok för våld mot kvinnor och en som gäller hedersrelaterat våld. De ligger på nätet så att alla kan hitta dem.

Vi har broschyrer för de olika verksamheterna. Det finns små kort som de enskilda verksamheterna har, men det finns också en gemensam broschyr. Där står hur man vänder sig till sjukvården, socialtjänsten, polisen och olika ideella organisationer. Alla nya kvinnojourer är inte med, för broschyren börjar tyvärr bli lite gammal. Vi får väl göra en ny. Grunden är att det ska finnas en.

Vi är mycket ute och informerar allmänheten och i medierna. Kunskap och metodutveckling är viktigt, som många har påpekat.

Detta med samverkan sköter sig inte självt. Därför har vi en organisation. Styrgruppen består av chefer inom de olika verksamheterna – kommunen, polisen, kriminalvården och sjukvården. Arbetsgruppen är mer en lokalt arbetande grupp med anställda på lägre nivå men som har ansvar för att driva frågorna inom sin organisation. Den har ingen beslutande funktion utan ska mer arbeta fram material. Sedan har vi vår samverkansgrupp, som jag ska berätta mer om, och kontaktgrupper från varje myndighet. Det räcker ju inte med att vi utvecklar det myndighetsgemensamma arbetet. Vi måste också utveckla arbetet inom varje organisation. Dessa grupper verkar mellan till exempel olika stadsdelar i kommunen eller mellan olika sjukvårdskliniker.

Samverkansgruppen är vid det här laget ganska stor. När vi började 1999 bestod den av ca 20 personer. Nu är det ca 50, och gruppen växer. För mig är det nästan ett bekymmer att hålla ihop allt. Vitsen är att vi ska ha bred samverkan och kontakter mellan olika verksamheter som kvinnan, mannen eller barnet kan stöta på. I gruppen har vi utbyte av information, kunskapsutveckling och ibland fördjupning inom olika teman. Också minglet i kaffepausen är jätteviktigt, för där träffas alla från de olika verksam-

heterna och man lär känna namn och ansikten. Det gör det mycket lättare att sedan ta kontakt i individuella ärenden. I samverkansgruppen pratar vi naturligtvis aldrig om individer.

Gruppen träffas tre gånger per termin och har funnits sedan 1999. Den har alltså hållit på i snart tio år.

Vad har vi då lyckats åstadkomma? Det är inte alltid så lätt att mäta resultat. Vi har dock kunnat se en kraftig ökning av andelen polisanmälningar i förhållande till befolkningen. På tio år har den ökat med 50 procent enligt BRÅ:s siffror. Också åtalsfrekvensen har ökat med 100 procent.

När vi började tyckte vi att det var pinsamt dåligt. Bara 18 procent av polisanmälningarna gick till åtal. Det är förfärande med tanke på att man ju alltid har en misstänkt gärningsman. Man behöver inte ha någon spänning, utan man vet vem som är den misstänkte. Ändå gick bara 18 procent till åtal. I dag är det 32 procent för grov misshandel, men om vi ser till det som rubriceras som kvinnofridsbrott är det 60 procent som går till åtal. För tio år sedan fanns inte den brottsrubriceringen, så där kan vi inte göra någon jämförelse.

När det gäller barnmisshandel, som det ju finns ett nära samband med, har anmälningarna ökat med 100 procent under de gångna tio åren. Det är svårt att tro att det är våldet som har ökat i denna omfattning. När det gäller kvinnomisshandel kan vi genom sjukvårdens statistik konstatera att det är lika många kvinnor som vänder sig till sjukvården i dag som för tio år sedan. Det troliga är därför att det inte är våldet som har minskat utan anmälningsfrekvensen som har ändrats.

Vi ser att tilltron till myndigheterna verkar öka. Vi gjorde en enkät när vi inledde arbetet och frågade stadsdelarnas socialtjänst hur många som hade vänt sig till kommunen det senaste året på grund av våld. Vi har sett att det tio år senare är fyra fem gånger fler kvinnor som vänder sig till kommunen. Skillnaden är alltså stor.

Slutsatser:

- Långsiktigt arbete. Det är nödvändigt. Det här är inga projekt.
- Politiskt engagemang.
- Våld är ett eget kompetensområde.
- Gemensamma målsättningar och strategier.
- Samarbete.

Detta tror vi är framgångsreceptet.

Ordföranden: Tack för det. Sist men inte minst kommer nu Knut Sundell från Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete vid Socialstyrelsen. Varsågod!

Knut Sundell, Socialstyrelsen: Jag ska berätta lite om Socialstyrelsens arbete med kvinnofrid utifrån de uppdrag som vi har fått av regeringen.

Totalt är det 13 olika uppdrag (*bild 3*). För det första har vi ett allmänt uppdrag att sprida information om lagstiftning och annan kunskap till berörda. Vi har också ett uppdrag att utveckla bättre bedömningskriterier för tillsyn på området.

Vidare finns ett antal uppdrag som handlar om primärforskning – utvärdering av insatser – och sekundärforskning, där man undersöker den samlade kunskapsbilden i dag.

Punkt 4 handlar om riskbedömning för fortsatt våld mot kvinnor och barn men också om behovsbedömning. Det är en studie som pågår. Vi har en studie som precis har startat där man ska utvärdera insatser för våldsutövande män. Det finns två separata delstudier om insatser för kvinnor och för kvinnor och barn. Det är primärforskning.

Punkterna 7 och 8 handlar om att försöka ta fram kunskap om våldutsatta kvinnor med funktionshinder respektive kvinnor med missbruksproblem.

Flera uppdrag handlar om att fördela resurser till olika ändamål. Dem tänkte jag inte gå in vidare på. Jag fortsätter med den utveckling av en virtuell ungdomsmottagning som ska ske. Till sist ska man utreda förutsättningar för dödsfall, alltså göra ett slags haveriutredningar när kvinnor mördas.

Det finns också tre aviserade uppdrag som kan komma längre fram. Det handlar om fortsättningen av forskningsprojekten, alltså att bedriva insatser riktade mot män och mot kvinnor och barn samt ett uppdrag som handlar om att utveckla riskbedömning vid tvister om vårdnad, boende och umgänge.

Dessa totalt 13 uppdrag berör tre olika målgrupper: våldutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld samt män som utövat våld. Fem av uppdragen berör samtliga grupper. Två berör barn och kvinnor. Sedan finns ett antal uppdrag som berör olika grupper av kvinnor. Sedan finns dödsfallsutredningarna samt männen.

Arbetet är långsiktigt och sträcker sig från 2007 till 2011. De olika projekten avrapporteras vid olika tillfällen. Några ska avrapporteras under 2008. Majoriteten avrapporteras under 2009, några under 2010 och 2011.

Alla dessa uppdrag hänger ihop och samspelar. Därför har vi skapat en ganska komplex organisation för att hantera den information som kommer fram och de uppdrag som ska utföras.

Högst upp har vi en styrgrupp där bland andra jag ingår, men den centrala personen är Annika Eriksson, som fungerar som koordinator. Till sin hjälp har hon en projektledargrupp och en samordningsgrupp.

Sedan finns Socialstyrelsens övriga resurser – informationsavdelningen och andra typer av resurser, liksom de separata projektorganisationer som finns för varje uppdrag. Sist men inte minst har vi en extern och en intern referensgrupp som är kopplad till det här.

Det här är ju långsiktigt arbete. Precis som föregående talare har sagt är den evidensbaserade kunskap som finns i dag begränsad. Det gäller i varje fall kunskapen om vilka behandlingsinsatser som är effektiva. Jag tror också att jag utan att överdriva kan säga att de insatser som finns har en begränsad effekt. Vi kan inte vänta oss stora resultat.

Jag tänkte nu avsluta med ett uppdrag som vi redovisade till regeringen för ungefär halvannat år sedan och som handlar om en systematisk översikt över kunskapsläget när det gäller insatser för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer.

Vi hittade nästan 6 000 referenser när vi gick igenom kunskapen i hela världen. Av dessa var det 99 som behandlade effekter av olika insatser. Av de 99 var det bara fem som höll så pass god kvalitet att vi bedömde att de kunde vara ett underlag för att dra säkra slutsatser om insatsernas effekter. Det handlar alltså om 0,1 procent, eller 1 promille. Kunskapsbehovet är således stort. Därför behövs det en långsiktighet för att kunna bedriva det här arbetet.

Ordföranden: Det har varit mycket bra genomgångar. Samtliga ska ta till sig den bedömningen. Vi tänkte att vi ledamöter kunde få äga forumet nu en stund. Vi är mycket noga med att vi måste ha avslutat här allra senast kl. 13. Det är nämligen andra som då ska nyttja denna sal.

Ledamöter får nu ställa frågor. Både de som har talat här och de som finns förtecknade som inbjudna gäster kommer att kunna få svara på frågor. Vi riktar frågorna till den vi vill ska svara på dem. I första hand gäller det att bara en fråga ställs och att den är kort. Det är nämligen ganska många på talarlistan.

Vice ordföranden Elisebeht Markström (s): Jag ska vara mycket snabb och fatta mig mycket kort, mest för att sätta ribban för mina kolleger här.

Bernardita Nunez, Terrafem, skulle jag vilja ställa en fråga till. När det gäller handlingsplanen tar man alldeles särskilt upp hedersrelaterat våld. Ni arbetar med kvinnor av vilka en del har den problematiken. Därför vore det intressant att utifrån er verksamhet få höra om det finns någonting särskilt som ni anser borde lyftas fram, kanske sådant som finns med i planen men kanske också sådant som inte finns med i planen.

Finns det alltså någonting här som ni vill skicka med till vårt sammansatta utskott så att vi kan ha med det när vi i vår tur skriver vårt betänkande och så att det kommer i skrift?

Krister Hammarbergh (m): Först skulle jag vilja tacka för alla föredragningar här. De var mycket intressanta. Inte minst har vi här fått lyssna till representanter för många ideella organisationer som gör ett stort arbete för brottsoffren. Det är viktigt att fokusera på just brottsoffren. Både organisationerna och regeringen gör mycket.

Samtidigt som brottsoffren behöver stöd är det viktigt att på något sätt få stopp på gärningsmännen och att få fokus på gärningsmännen/männen – på att de slutar slå. Jag är tyvärr övertygad om att hur vi än anstränger oss

från statliga myndigheter, kommuner och landsting samt från ideella organisationer måste vi också på något sätt påverka männen i det civila samhället. Det gäller att sprida normer. Jag tror att män måste påverka män, och män måste påverka pojkar.

Min fråga riktas till Sveriges olika kriscentrum för män och, om tiden så medger, till Riksorganisationen Män för jämställdhet: Hur påverkar vi normer hos män för att påverka män att sluta slå?

Bernardita Nunez: Tack för frågan! Visst, det finns några saker som vi vill lyfta fram. En är att personer med utländsk härkomst måste ha med en nära släkting som kan intyga identiteten för att få ett ID-kort. Våld mot grupp är väldigt svårt eftersom man inte kan ta med en nära släkting för att få ett ID-kort. I dag har vi stora problem när det gäller att kunna få vård eller exempelvis öppna ett bankkonto. Det finns också väldigt många andra svårigheter.

Ett annat problem för kvinnor som vi möter är att de inte har permanent uppehållstillstånd i Sverige. År 2000 trädde en ny paragraf i utlänningslagen i kraft som sade att kvinnor som utsatts för våld skulle få stanna i Sverige om de riskerade att bli utsatta för våld i hemlandet. Under alla år fram till i dag har det varit praxis att den man som utsatt en kvinna för våld måste dömas för allvarlig kvinnofridskränkning. De kvinnor som utsatts för misshandel eller för lätt misshandel kan inte få stanna. Det finns många sådana kvinnor som riskerar att bli utsatta för så kallat hedersrelaterat våld i hemlandet.

Ett tredje problem handlar mer om utbildning, om värderingar och kunskap. Unga kvinnor vittnar väldigt mycket om att de betraktas som religiöst och kulturellt avvikande. Exempelvis säger de att socialsekreterare frågar vilket land pappan kommer från eller vilken religion han har – detta i stället för att fråga om vilket våld kvinnan utsatts för och vilken hjälp hon behöver.

En kvinna säger: Ett trettiotal poliser kom och ockuperade mitt hus när jag hade ringt för att begära hjälp eftersom jag blivit utsatt för våld. Min stackars mamma skakade i hela kroppen.

Vi anser att det är väldigt viktigt med ökad kunskap när det gäller personer med utländsk härkomst. Föreställningen att personer från andra länder har en våldsam kultur borde diskuteras väldigt mycket – ungefär så vill jag uttrycka det.

Johan Englén: Hur man påverkar mäns attityder är en stor fråga. Att ha en offentlig hearing är väl ett bra exempel på att påverka. En annan sak som ligger mig väldigt varmt om hjärtat är naturligtvis att det i varje kommun finns ett kriscentrum för män som män kan söka till därför att de använt sig av våld eller är hotfulla. Det skulle, menar jag, ge en bra signal till alla män och även till alla anhöriga.

Ingvar Hjärtsjö: Frågan är oerhört stor och oerhört vid. Vad som känns i dag i denna församling och som dessutom syns på talarlistan är att vi har glömt bort samhället, allmänheten, på ett sätt som jag tycker är värt att ifrågasätta.

Här finns behandlingsprogram. Frågeställaren började med att säga att detta med brottsoffer och gärningsmän är viktigt. Men en normförändring måste påbörjas långt tidigare. Jag tror att nummer ett inte är att ha ett geografiskt lotteri utan en geografisk spridning över hela Sverige när det gäller utbildning om maskulinitet, om mäns och pojkars roller, och att det i utbildningen eller informationen finns med ett utbyte av idéer som börjar i ett tidigt skede i både skolor och förskolor.

Eva Olofsson (v): Jag skulle vilja ställa en fråga till NCK och kvinnojourerna. För ungefär en månad sedan hade Riksdagens handikappforum en hearing om våld mot kvinnor med en funktionsnedsättning. Det kom väldigt tydligt fram att kvinnor som till exempel är rörelsehindrade, kvinnor som inte ser eller som är döva eller kvinnor som har intellektuella eller psykiska funktionsnedsättningar i många fall är extra utsatta. Som blind ser man till exempel inte en förövare. Dessutom kan unga tjejer med intellektuella funktionshinder utnyttjas utifrån deras vilja att vara som alla andra och få familj, en kille etcetera. Vidare var det en bristande tillgänglighet till information om vart man ska vända sig.

Mot den bakgrunden skulle jag vilja ställa frågan: Hur ser läget ut, och vad behövs för att också kvinnor med funktionsnedsättningar ska kunna få den hjälp och det stöd som de ska ha när de är våldsutsatta?

Karin Nilsson (c): Efter att ha suttit här och lyssnat på många bra föredragningar bekräftas också bilden av att det krävs tidiga och nära insatser för att möta de utsatta kvinnornas behov av hjälp men också, fortast möjligt, förövarens beteende.

Därför tänkte jag ställa en fråga till Sveriges Kommuner och Landsting som jag anser har en viktig roll för att skapa en bredd i insatserna både på det lokala planet och för brottsoffer och förövare. Eftersom SKL inte är representerat här i dag vänder jag mig till kriminalvården.

Ni har ju tidigare samverkat med kommuner. Även icke dömda gärningsmän har kunnat få del av era beprövade program. Den verksamheten har nu upphört. Det borde väl inte vara så att män som slår ska gå så långt i sin våldsgärning att de kvalificerar sig för en plats på anstalt? De ska ändå få den hjälp de behöver.

Upplever ni att kommuner och landsting efterfrågar era behandlingsprogram för att i samverkan med er eller i egen regi bryta ett våldsbeteende?

Annika Björck: Den fråga du ställer är en väldigt viktig fråga. Vi möter, som vi brukar säga, patienterna med särskilda behov. Det gäller kvinnor med funktionshinder men också kvinnor med en alkohol- och drogproble-

matik och äldre kvinnor. Risken finns att vi objektifierar de här kvinnorna. Vi ser handikappet men kopplar det inte samman med att de också kan vara våldsutsatta.

Jag tror att det väldigt mycket har att göra med just kunskap. Om man inte ens vet att våld är vanligt ser man kanske inte sambandet med att den funktionshindrade kvinna man har framför sig också kan vara utsatt för våld.

Det är precis som jag tidigare sagt, att det varierar väldigt mycket i landet när det gäller hur det ser ut med den hjälp man kan få. Tyvärr har vi återigen det geografiska lotteriet. Jag tror att en nationell kristelefon, något som NCK nu driver, kan vara till god hjälp. Där finkammas Sverige på alla resurser. Att detta lyfts fram fungerar även som en blåslampa på olika kommuner och delar av Sverige. Vilka resurser har ni där, och finns det hjälp till funktionshindrade? Jag tror att det på sikt är ett sätt att öka resurserna för just gruppen våldsutsatta kvinnor.

Carina Ohlsson: Jag vill ta vid där Annika Björck slutade. Ofta handlar det om kunskap och kompetens för att man ska kunna använda sig av rätt stöd och hjälp. Just när det gäller kvinnor som har funktionshinder och som är utsatta för våld har vi inom vår organisation en stor utbildning om det nu till helgen. Vi jobbar alltså med detta både internt och externt.

Det handlar också om de pengar, de utvecklingsmedel, som vi pratat om och som via länsstyrelserna går till kommunerna och om att kommunerna också lyfter fram frågan och dels själva jobbar med den, dels använder sig av utvecklingsmedlen. Också det kan ske i samverkan med frivilligorganisationer – handikapporganisationer menar jag här – och de olika instanser som finns i samhället såsom primärvården, hälso- och sjukvården och så vidare så att man använder sig av hela det nätverk som finns i samhället.

Lina Ploug: Vad jag ser behövs är, för det första, resurser till kvinnojourenerna men också till andra insatser i kommunerna och, för det andra, kunskap. Det gäller både de vårdgivare som finns och de olika stödinsatser som finns runt om i landet.

Birgitta Göransson: Vi vill naturligtvis stärka det samarbete som vi tidigare haft och som vi delvis har kvar. Det är en väldigt viktig fråga att vi på olika sätt möter upp. Det som hade utvecklats var däremot att kriminalvården alltmer arbetade i grupper med män som inte var dömda. Det är egentligen inte ett uppdrag för oss i kriminalvården att arbeta med män innan de är dömda. Vi kan ju inte sätta någon i fängelse eller i kontraktsvård om det inte finns en dom.

Nu utreder vi om socialtjänsten kan få del av vårt behandlingsprogram. Behandlingsprogrammet har utvecklats tillsammans med England. Där har vi köpt in det till kriminalvården. Vi måste inhämta deras tillstånd om vi ska utbilda socialtjänsten.

Självklart måste vi hitta och vidareutveckla olika samverkansformer så att vi möts på halva vägen och går lite omlott.

Marina Pettersson (s): Jag vill ställa en fråga till Carina Ohlsson, SKR. Vi har hört här i dag att det via Kvinnofridslinjen är många kvinnor som ringer och uttrycker oro för sina barn. Det kan gälla exempelvis vårdnadstvister. Jag undrar hur ofta våldsbenägna män utnyttjar barnen för att komma åt kvinnorna. Har ni någon uppfattning om hur ofta det här förekommer?

Jag skulle också vilja fråga vilken kunskapsnivå som finns på landets socialförvaltningar och hur det är med socionomernas kompetens när det gäller barnen som brottsoffer, vårdnadsutredningar och så vidare.

Chatrine Pålsson Ahlgren (kd): Jag vill rikta min fråga till er som representerar kriminalvårdens behandlingsprogram för dömda män och institutet för utveckling av metoder. Enligt statistiken är drogfrågorna väldigt viktiga när det gäller våld generellt. Det finns oerhört höga siffror på att den utlösande faktorn är alkohol och andra droger. Hur arbetar ni med det?

Carina Ohlsson: Marina Pettersson frågade hur ofta det förekommer att en våldsutövare använder ett barn som redskap. Jag kan svara att det väldigt ofta är på det sättet. Då handlar det också om att verkligen jobba för att ge barnet stöd och hjälp utifrån barnet självt; det är ju barnets bästa som man ska ta hänsyn till både hos en kvinnojour och inom socialtjänsten och samhället i övrigt. Här finns det mycket övrigt att önska, bland annat när det gäller de utredningar som man ser från socialtjänsten.

Olika enheter inom socialtjänsten kan ha olika kunskapsnivåer. Vi tycker inte att det alltid har varit högsta kvalitet på dem som jobbar med de familjerättsliga frågorna. Det har man kunnat ta del av också från Barnombudsmannen och de utredningar som där gjorts.

Jag kan rekommendera en film som vi har gjort – ”Jag sa att jag hade en mardröm” – där barn i åldern tre–åtta år intervjuas. Vi har gjort filmen just för att ge barnet en egen röst. Till och med på treåriga barn kan man höra att de vet precis vad det handlar om. Det gäller alltså att mycket mer lyssna på barnets egen berättelse och att utgå från den både inom socialtjänsten och inom domstolsväsendet.

Också andra möter barnen, till exempel i förskolan. Vi har upplevt att kunskapen inte alltid finns om till exempel dem som lever med skyddad identitet av olika grad. Förskolan kan lämna ut uppgifter så att det blir ett samarbete och en samverkan mellan olika instanser i samhället.

Knut Sundell: När det gäller de forskningsstudier som pågår kan jag säga att vi kommer att inhämta information om huruvida missbruk finns med i bilden. Då har vi möjlighet att lite närmare titta på om det så att säga är en försvårande omständighet för behandlingsresultaten.

Helt snabbt ska jag också lägga till att Socialstyrelsen nu har publicerat sina första riktlinjer inom socialtjänstområdet. Det handlar då om missbruksvård. De riktlinjerna kommer att implementeras i Sverige i samarbete med SKL.

Birgitta Göransson: Också i kriminalvården ser vi hur barn på olika sätt utnyttjas. I brottsofferslussarna har vi sett hur barn kan bli redskap för pappor så att papporna kan kontrollera mammorna – alltså hedersrelaterad våldskontroll och den typen av problematik. Dessutom kan barn som medverkat vid anmälan utnyttjas och stötas bort av mamman och skuldbeläggas därför att pappan sitter i fängelse.

Vi försöker motverka att pappor utnyttjar barn genom att vi har föräldracirklar där ett ansvarsfullt föräldraskap lärs ut. Men naturligtvis kan vi inte totalt sett förhindra detta utnyttjande.

När det gäller droger och våld är det, som här sagts, ett otroligt högt samband mellan framför allt alkoholkonsumtion och våldsbrott. Sambandet är inte lika högt när det gäller våld mot kvinnor som det är mellan män när det gäller droger och alkohol.

Vi arbetar efter Socialstyrelsens riktlinjer och med de program som rekommenderas där. Vi har sett att det är väldigt viktigt att noga identifiera i vilken ordning olika program tas. Om mannen är dömd för våld i en nära relation vill han väldigt gärna skylla på alkoholen. Därför ska man först arbeta med IDAP och sedan bygga på med missbruksbehandling – detta för att det inte ska bli ett sätt att slippa jobba med våldsproblematiken att fokusera på missbruk.

Cecilia Wigström i Göteborg (fp): Herr ordförande! Jag vill ställa en fråga till Carin Holmberg från RFSL. Det är väldigt bra att regeringens handlingsplan mot våld i en nära relation också belyser ett ofta länge dolt problem, nämligen att det förekommer våld även i samkönade relationer.

Carin, du nämnde den studie som du deltagit i och som är en av få kring de här frågorna. Kan du säga lite mer om resultaten uppdelade på kön? Du nämnde något om det, men du kan kanske säga lite mer om vad ni märkt när det gäller skillnader mellan lesbiska kvinnor å ena sidan och mellan homosexuella män å andra sidan och hur de blivit utsatta.

Jag undrar också om ni stött på någon erfarenhet av behandling. Det är ju väldigt viktigt att få förövare att sluta slå. Har ni alltså erfarenhet av att behandling fungerar för de här grupperna?

Christer Engelhardt (s): Jag vänder mig till Johan Englén med min fråga. Johan, du har pratat mycket om förebyggande insatser och om adekvat hjälp. Du avslutade ditt anförande med att läsa upp ett fax. Kan du beskriva lite grann vad som hände med det faxet, med ärendet, när det konkret landar på ert bord?

Carin Holmberg: Jag börjar med frågan om handlingsplanen. Som vi såg på bilden här är det ganska lite som är riktat till just vår grupp. Vår grupp är sällan specificerad i de olika uppdragen. Jag hoppas att det inte får konkreta konsekvenser så som det stod i Knut Sundells uppställning – att medel skulle riktas enbart till våldsutsatta lesbiska kvinnor. Det vore tråkigt om inte också homosexuella män och transpersoner fick åtnjuta stöd och hjälp och även metodutveckling.

När det gäller skillnader mellan lesbiska kvinnor och homosexuella män kan man säga att det finns en tendens till mer sexuellt våld mellan homosexuella män. Det förekommer sexuellt våld mellan lesbiska kvinnor, men det är mer förekommande mellan homosexuella män.

Det finns också en tendens till att det i en lesbisk relation är den äldre kvinnan som misshandlar den yngre kvinnan. Mellan två homosexuella män däremot finns det en tendens till att den yngre mannen misshandlar den äldre mannen. Det gör att våldet ser lite olika ut. Här är det, som sagt, fråga om tendenser – det är alltså inte alltid så här.

Lesbiska kvinnor verkar också fortare reagera med underordning – för att uttrycka det så – när de utsätts för psykologiskt våld. Det behövs lite mer uttalade psykologiska kontrollmekanismer för att de homosexuella männen ska reagera på samma sätt i normaliseringsprocessen. Man kan anta att det då handlar om att de lesbiska kvinnorna är uppfostrade till kvinnor. Kvinnor svarar ganska fort med frivillig underordning. När det däremot gäller homosexuella män får man helt enkelt ta i lite mer från magen för att de ska reagera.

Avslutningsvis ska jag säga några ord om behandlingen. För att knyta an till detta med fokus på förövaren är erfarenheterna från norska Alternativ till våld som haft homosexuella män, lesbiska kvinnor och heterosexuella män i behandling att man inte kan blanda heterosexuella män med homosexuella män i grupparbeten eller i gruppsamtal därför att de heterosexuella männen är så aggressiva mot homosexuella män att det bara blir nya kränkningar. I stället måste man dela upp de här grupperna för att kunna ge ett adekvat stöd.

Johan Englén: Tack för frågan! Vi hör omedelbart av oss till mannen och talar med honom. Vi erbjuder honom att så snart som möjligt komma till oss så att vi kan reda ut hans situation.

Faxet blir tydligt när det läses upp, men så är det också med telefonsamtalen. Oftast börjar all behandling i telefon med att mannen säger: Nu har det hänt igen. Vi som sitter här tolkar det som våld. Jag är alltså van vid att de män som känner sig kallade söker för egen del. Så fort mannen kommer till oss försöker vi fånga upp honom i kanske fem samtal. Han betalar för sig, 150 kronor per gång, vilket vi också tycker är viktigt.

Som du hörde beträffande faxet nämns barnen. Det är ett unikt och bra tillfälle. Mannen bjuder ju in till att prata om det barnperspektiv som jag formellt har beskrivit, till att göra det till något av en här-och-nu-situation. Mannen får beskriva sina bekymmer. Vi kan möta honom med hur allvarligt det han håller på med är.

Magdalena Andersson (m): Ordförande! Jag skulle vilja vända mig till Juno Blom från Östergötland för att lite grann resonera om socialtjänstlagen. Föräldrarnas naturliga rättigheter att veta vad som händer med deras barn kan ibland krocka med barns och ungdomars behov av kontakt med socialtjänsten. Det kan till exempel vara så att en flicka eller pojke som är

16-17 år vänder sig till socialtjänsten. Flickan är kanske rädd för att bli utsatt för tvångsäktenskap eller för någonting som är hedersrelaterat, och socialtjänsten är tvungen att informera föräldrarna.

Det nämndes ungdomar som sagt att socialtjänsten inte kunde hjälpa dem. Hänger det möjligtvis ihop med den här problematiken? Kanske kan jag få några kommentarer om det.

Lena Olsson (v): Jag har en fråga till Annika Björck. Frågan kan också besvaras av SKR och ROKS. Annika nämnde i sitt anförande utbildning i ämnet mäns våld mot kvinnor. Sådan utbildning saknas i stor utsträckning på universitet och högskolor och på gymnasiet. Det handlar här också om de yrken där man ska möta dessa offer.

I det nuvarande förslaget till skrivelse finns inte könsmaktsanalysen med. Vilka konsekvenser får det att man inte gör en könsmaktsanalys när det gäller att kunna förbättra utbildning till yrken där man ska möta dessa kvinnor? Det som jag ser som själva grundpelaren och som jag anser vara väldigt viktigt för att vi ska komma åt problemen är ju borttaget.

Juno Blom: Jag tror absolut att de här sakerna hänger ihop. Vad de här tjejerna säger när man säger att det är nödvändigt att ta kontakt med socialtjänsten är just att de är jätterädda för att hemmet direkt ska informeras.

I direktiven står det att man får ha några klargörande samtal med barnet innan familjen kontaktas. Men ”några klargörande samtal” är ganska diffust. Vad innebär det? Är det tre samtal, eller är det 17 samtal man kan ha?

Jag tror också att det är viktigt att förstå att om familjen utgör ett hot mot individen läggs väldigt mycket i knäet på en människa. Det krävs en trygghet kring hur personen i fråga tar hand om informationen innan man vågar berätta någonting. Många gånger blir det nog ett moment 22. Man lägger fram lite grann, men det kanske inte räcker för ett omedelbart omhändertagande. Samtidigt känner man att det krävs att en utredning startas. Då måste man vara medveten om vilka konsekvenserna kan bli.

Många gånger är nog barnen själva inte medvetna om vilka konsekvenserna kan bli. Det är otroligt svårt för den som är 14, 15 eller 16 år att kunna analysera den egna familjen. De här flickorna definierar sällan sin situation som kopplad till heder, utan de uttrycker vad de är utsatta för.

Jag måste hålla med Bernadita om att det viktiga är att se vad barnet är utsatt för och att verkligen ge en trygghet i att säkra barnet innan man går vidare och informerar dem som eventuellt skulle kunna utgöra ett hot. Där krävs det nog tydligare direktiv så att människor kan känna sig trygga i hur frågan ska bemötas. Ibland känner jag att man bryter mot den lagstiftning som man som handläggare har att följa om man möter barnets behov. Och när man följer de direktiv som finns bryter man mot det förtroende och de behov som barnet har, så detta är ett praktiskt problem.

Annika Björck, Nationellt centrum för kvinnofrid: När det gäller utbildning är det oerhört viktigt att man, som vi gör i alla våra utbildningar, startar just med det vi inledde dagen med – nämligen FN:s deklaration om avskaf-

fande av våld mot kvinnor. Där finns definitionen, och där finns könsmaktsordningen som en förklaring till orsakerna till våld. Där finns också, som vi nämnde, en punkt kring staternas ansvar.

Det tycker jag är plattformen för all utbildning. Man måste också förstå förstå omfattningen. Man måste förstå konsekvenserna av våldet på kort och lång sikt. Man måste kunna specialisera sig på just sin sfär: Vad är det jag ska göra för att bli skicklig i mitt yrke? Jag måste lära mig om andra myndigheter och organisationer, och jag måste också göra en personlig resa genom utbildningen så att jag förstår varför jag har de attityder och värderingar jag har kring detta och kan möta andras.

Den här grunden måste alltså vara med. Den står vi alla på. Det är förutsättningen för det arbete vi har gjort i Sverige, med Kvinnovåldskommisionens betänkande som landade i kvinnofridspropositionen 1998. Jag har fått uppfattningen att alla riksdagspartier är eniga om att detta är grundbulten. Svaret är alltså ja – det ska vara med.

Carina Ohlsson (s), SKR: Jag håller helt med Annika Björck från NCK i den analysen. Det är grundbulten, och vi följer de dokument som också har kommit bland annat från FN i olika instanser. WHO har också tagit fram rapporter som också lyfter fram könsmaktsordningen.

Men det är också viktigt att den här utbildningen verkligen kommer till stånd, för den är inte generell för de yrkesgrupper, till exempel socionomer, som jobbar med detta dagligdags. Det ingår inte i deras examensordning. Där finns alltså mycket kvar att göra. Detta gäller de traditionella utbildningarna.

Det man tog upp från Män för jämställdhet är också viktigt – att man jobbar med maskulinitet också inom det civila samhället i övrigt för att nå långt när det gäller kompetens och utbildning. Man kan jobba förebyggande i alltifrån företag till fackföreningsrörelsen och idrottsföreningar, så att vi inte ska behöva sitta här och prata om stöd och hjälp om 20 år eller 50 år. Då ska vi ha nått mycket längre i det förebyggande arbetet.

Lina Ploug, ROKS: På ROKS anser vi att en analys av vad som orsakar våldet är viktig som grund för utbildning och när man skapar och bedriver utbildning. ROKS anser att könsmaktsordningen är viktig som förståelsegrund, både på en övergripande, strukturell nivå och på en individuell nivå för att förstå varför män slår och varför kvinnor blir utsatta för våld.

Inge Garstedt (m): Min fråga vänder sig också till Annika Björck, NCK, och gäller även den utbildningsläget. Du nämnde att i Uppsala ingår det här i sjuksköterskeutbildningen, barnmorskeutbildningen och läkarutbildningen. Är det rätt uppfattat att det är obligatoriskt i grundutbildningen? Vet du något om hur det ser ut i resten av landet?

Maryam Yazdanfar (s): Jag väljer en annan fråga, eftersom den fråga jag hade tänkt ställa redan har ställts. Det gäller att vara effektiv.

Jag har en fråga till Ingvar Hjärtsjö som är här från Män för jämställdhet. Jag undrar om ni ser några attitydskillnader över tid när man pratar om den jämställda mannen och mansrollen i det moderna samhället. Ser du några attitydskillnader som kan visa vart trenden pekar? Jag anser nämligen att mansrollens föränderlighet är den främsta och viktigaste orsaken, alltså helt enkelt att det inte diskuteras att män slår.

Annika Björck, NCK: När det gäller utbildning ser det väldigt olika ut beroende på vilket intresse som finns ute i landet. Högskoleverket har gjort flera kartläggningar om detta, och det finns öar av kompetens, beroende på hur stort intresset är för frågan vid ett visst lärosäte. De enda som har haft det väldigt länge i sin läroplan är polisutbildningarna i Solna, Umeå och Växjö.

När vi arbetar med de strimmor vi har i Uppsala gör vi det förstås utifrån att det ska bli modellskapande, och den undervisning som sker där är obligatorisk och tenteras också. Jag tycker att det är viktigt att få säga att vi måste höja ribban. Vi måste kunna ställa krav på att när våldsutsatta kvinnor söker hjälp ute i samhället är det en förutsättning att de möts av kompetent och kunnig personal. Något annat skulle vi aldrig drömma om i andra sammanhang.

Utbildningsbehovet är alltså stort. Det försiggår mycket i landet, men det finns inte någon organisering. Vi gör modeller för hur vi tycker att det kan se ut inom olika utbildningar och kommer så småningom att försöka sprida dem till resten av landet.

Ingvar Hjärtsjö, Riksorganisationen Män för jämställdhet: Det finns definitivt, som vi ser det, attitydförändringar i samhället. Det kan vi avläsa på olika sätt. När vi tittar på representationen här inne har vi i dag ett betydligt bättre samarbete och dessutom en inbjudan till ett mycket bredare samarbete med sedan lång tid etablerade kvinnoorganisationer. Det är en attityd inom den inre kretsen i samarbetet. Tittar man sedan på samhället, hur vi bemöts och hur medierna behandlar och lyfter fram dessa frågor ser vi en ökad tendens till att lyfta upp frågorna och få till stånd debatter.

Det finns en annan sida av det här med attityder, och det är att när vi lockar fram och ger utrymme för de här frågorna kommer också motargumenten. Vi ser inte det som ett problem utan snarare som en möjlighet att föra debatten vidare. Det är, tycker jag, den allmänna informationen man och man emellan som lyfter upp detta på ett naturligt sätt, inte bara i utbildnings- och professionella områden utan också vid kafferep och grannbesök och så vidare. Den delen av attitydförändring och påverkan är oerhört viktig.

Maria Kornevik Jakobsson (c): Jag skulle vilja ställa min fråga i första hand till Knut Sundell från Socialstyrelsen. Det är ju två delar i det vi pratar om i dag. Den ena delen har vi pratat mycket om, men den andra delen, att få slut på eländet och faktiskt få ett samhälle där vi inte har det här bekymret måste vi också tala om.

Rehabilitering av kvinnor, att bryta familjemönster och sitt eget mönster är svårt. Det finns vissa försök i Sverige med långa rehabiliteringar över tid. Är det något som ni, vi, kan tänka oss? När det gäller barnen vet vi dessutom att de barn som har varit utsatta också ofta är de som sedan utsätter andra.

Vi har alltså konstaterat att det inte räcker med behandling när det just har skett. Finns det någon tanke på en lång behandling över tid, ungefär som efter en svårare trafikolycka eller sjukdom?

Jag har även en snabb fråga till RFSU: Är ni nöjda med behandlingsplanen? Är den tillfyllest från er synpunkt?

Esabelle Reshdouni (mp): Det jag saknar i skrivelsen är det förebyggande arbetet. Jag undrar om det inte är viktigt med en analys av våldets orsak för det förebyggande arbetet och att förstå att mäns våld mot kvinnor inte är en isolerad företeelse. Det vill jag fråga Annika Björck.

Knut Sundell, Socialstyrelsen: I min egenskap av chef för IMS, vars uppdrag är att utveckla socialt arbete mot evidensbaserad, försöker vi få mer kunskap genom att forska om de här sakerna och också titta på vad det är som fungerar bättre och sämre på kort eller lång sikt.

Eftersom det tyvärr finns väldigt lite forskning om detta är det svårt att uttala sig om de långsiktiga och kortsiktiga konsekvenserna. Då är det viktigt att komma ihåg att vi arbetar med två olika kunskapsperspektiv. Det ena är det evidensbaserade, där vi försöker att kontrollera och verkligen avgöra om de förändringar som sker hos dem som deltar i behandling faktiskt beror på behandlingen eller inte.

Samtidigt måste man också vara realist och säga att vi har för lite kunskap, och kunskapstillväxten går för långsamt. Därför måste vi också gå till den beprövade erfarenhet som finns och försöka identifiera de olika behandlingsmodeller som har det teoretiskt bästa, om än inte empiriskt bästa, stödet för att fungera.

Där någonstans är vi i dag. Det finns ganska lite kunskap, och vi söker aktivt både när det gäller att gå in i kunskapsbanker runt om i världen och när det gäller att försöka inventera och hitta modeller som inte är utvärderade, men som verkar teoretiskt rimliga.

Katarina Lindahl, RFSU: Tack för frågan! Jag ska inte berätta vad vi är nöjda med, för vi tycker att det i stort sett är en bra plan, men något som är uppenbart här i dag är att det verkligen saknas någonting om sexuellt och sexualiserat våld i planen. Det finns ingen ordentlig text, och det finns egentligen inte heller några handlingsdelar. Samtidigt har alla som har talat här tagit upp det sexuella våldet, och det visar ju verkligen att detta är en brist.

Det här är något som de unga tjejerna säkert utsätts för särskilt mycket. Av de 2 000 flickor som kommer är säkert väldigt många utsatta just för det sexuella våldet. Vi vill att man gör en särskild text om det där man

naturligtvis integrerar det mer med annat våld, om man kan göra den skillnaden. Det kan man oftast inte. Man måste peka på det sexuella våldet eftersom det så lätt försvinner.

Man måste också ha en primärprevention i skolan med lärare som kan hantera sexualitet och våld. Det här är delar som kan komma in i sexualundervisningen. Då behöver man naturligtvis ha utbildade lärare för detta, apropå utbildningar.

Vi behöver även sexologiska mottagningar och möjligheter till vård, både för de kvinnor i olika åldrar som har utsatts och för förövare och potentiella förövare som i dag inte har särskilt många ställen att gå till. Det skulle vi vilja ha med i planen, om det kan vara en beställning!

Ordföranden: Det går alltid att önska! Varsågod, Annika Björck!

Annika Björck, NCK: Det är självklart oerhört viktigt att det finns en analys om våldets orsak. Den finns ju gjord i de stora församlingarna. Jag tänker på det vi har nämnt här så många gånger i dag – FN:s, WHO:s och Europarådets dokument där man ju konstaterar att vi står inför ett jättestort, allvarligt samhällsproblem och att det är ett jämställdhetsproblem, där man förstås måste sätta in insatser i det förebyggande arbetet.

När jag är ute i olika sammanhang och undervisar och föreläser brukar jag alltid höra att vi måste ju börja tidigt! Vi måste ju börja redan med de små människorna som ska växa upp till kvinnor och män! Men det är bara så att vi inte ens där har kunskapen att få ut detta. Vi saknar vuxna med kunskap om detta. Vi saknar lärare på alla stadier som kan föra ut kunskapen till våra ungdomar som ett jätteviktigt förebyggande arbete, så att vi, som Carina Ohlsson sade nyss, slipper sitta här om 50 år och inte ha flyttat positionerna mer än bara lite grann.

Barbro Westerholm (fp): Min fråga riktar sig till Knut Sundell och gäller äldre kvinnor. I Nationellt råd för kvinnofrid fann vi att äldre kvinnor mer sällan sökte sig till kvinnojourerna och till socialtjänsten. De syntes sent i hälso- och sjukvården, och de kom sent till polisen. I ert uppdrag från regeringen nämns funktionshindrade kvinnor och kvinnor i allmänhet, men kommer ni även att ta med de äldre kvinnorna och deras speciella behov i ert uppdrag?

Boriana Åberg (m): Min fråga går till Carina Ohlsson och Lina Ploug. Personalen på kvinnojourerna är främst kvinnor, samtidigt som våldsutsatta kvinnor och barn har ett behov av att se att det även finns normala män som inte slår. Görs det någonting för att rekrytera fler män som personal på kvinnojourerna?

Knut Sundell, Socialstyrelsen: Jag kan tyvärr bara säga att jag tar med mig Barbro Westerholms fråga tillbaka till projektledningen så får vi se hur det ser ut. Jag är inte riktigt insatt, men jag utgår från att det på något sätt kommer att hanteras.

Carina Ohlsson (s), SKR: Det vi gör från kvinnojourrörelsen, även om vi inte kan göra allt, är att försöka skapa samarbete och samverkan med så många som möjligt för att just få med den del som efterlystes här. Jag tog exempelvis upp fackföreningsrörelsen och företag, men det kan också vara från Sveriges professionella kriscentrum för män, Män för jämställdhet och så vidare för att också få med den delen och diskutera även pojkars och mäns situation, så att vi möts i det.

Sedan är det så att om man tittar på hela landet är det inte så många män som jobbar inom kvinnojourrörelsen. Jag tror att jag har fått all kunskap, och det är inte fler än två tre stycken. Bland de idéer som jag sade fanns, varav en del inte togs med, vet jag att det har funnits idéer och projekt från kvinnojourer just för att skapa ett mer intensivt samarbete, men de har skrinlagts för att kommunerna inte har tyckt att det var bra projekt. Så det finns faktiskt en del som skulle kunna göras i den andan men som inte har kommit till länsstyrelsernas bord för bedömning.

Lina Ploug, ROKS: Kvinno- och tjejjourerna är ju fristäder för kvinnor och barn dit man kan komma under en kort period. Erfarenheter från de kvinnor som söker stöd är att man vill möta andra kvinnor där. Självklart kan man behöva se andra män, men i akutfasen är vår erfarenhet att man behöver trygghet. Det är utifrån den kunskapen och erfarenheten som vi arbetar.

Helena Bouveng (m): Min fråga går till kriminalvården och gäller IDAP-programmet. För att få vara med får man inte ha allvarliga inlärnings- eller läs- och skrivsvårigheter, inget allvarligt drogmissbruk, inga allvarliga psykiska sjukdomar och inte heller ett annat språk, det vill säga, om man inte kan svenska tillräckligt väl kan man inte vara med.

Min fråga blir då: Hur många blir kvar som faktiskt kan gå i det här programmet, och hur tänker kriminalvården kring hur man kan få fler intagna att gå programmet?

Désirée Pethrus Engström (kd): Jag tycker att alla föreläsningarna var väldigt intressanta! Det här vi hörde från Malmö, hur man kan öka anmälningfrekvensen och också få fler till åtal har ju varit ett stort problem och något som vi diskuterat länge. Varför går så få anmälningar av den här brottstypen till åtal?

Vi har pratat väldigt mycket om utbildning, och min fråga till Margot Olsson är: Hur ser du på samverkan kontra utbildning? Vad är egentligen det viktigaste för att vi ska komma framåt med att faktiskt beivra brott, som det här handlar om?

När det gäller mansrollen vill jag fråga Johan Englén och Birgitta Göransson: Hur ska vi komma in tidigare med insatser? Vad säger männen som går i behandling i de här samtalen? Vilken typ av tidiga insatser skulle ha behövts för att stävja våldet?

Sist har jag en fråga till Ninna Mörner kring barnens situation som brotts-offer. Rädda barnen har pratat om det här med besöksförbud. Behöver det gälla även barn? Jag vet inte om du är rätt person att svara, men finns det någon annan som kan kommentera barn och besöksförbud? Även barn kanske faktiskt behöver skyddas ibland.

Margareta Persson (s): Jag har en fråga till Birgitta Göransson om behandlingsprogrammet för våldsdömda män, om det kunde rikta sig också till icke dömda. Jag har delvis fått svar, men min fråga blir ändå en kompletterande fråga: Vad skulle behöva göras för att ni skulle kunna rikta er till icke dömda? Är det resurser, är det uppdrag eller är det något särskilt regelverk som behöver komma till för att det också skulle kunna riktas till dem?

Sedan hade jag en annan praktisk fråga i samband med dokumentationen här. Är det möjligt att få tillgång till bilderna i samband med det som varit på föredraget?

Ordföranden: På sista frågan är svaret ja.

Birgitta Göransson, Kriminalvården: När det gäller uteslutningskriterierna som togs upp är det så att när man skriver psykisk sjukdom menar man psykotiska, väldigt allvarligt psykiskt sjuka. Personlighetsstörda är ju de allra flesta som vi har, och de går in i de här programmen. Allvarligt missbruk går också in. Vi kan dock inte köra programmet om det är ett pågående missbruk i frivården. På anstalter avgiftas man ju.

Men det finns naturligtvis uteslutningskriterier ändå. Lösningen på detta är att också försöka utveckla ett individuellt IDAP. Det kanske allvarligaste uteslutningskriteriet är om det handlar om otroligt låsta förnekare till brottsligheten. Då är det svårt att ha dem i grupper. Likaså om de har mycket psykopatiska drag, för då förstör de för de andra männen i gruppen. Därför måste vi också utveckla ett individuellt program där man kan arbeta med dessa personer på ett annat sätt.

Men erfarenheten visar till exempel från sexualbrottsbehandling utvärderad i Kanada att även om man har väldigt psykopatiska drag och förnekar sina brott så har man nytta av behandlingen. Man återfaller mindre ofta. Någonstans tar man alltså ändå till sig detta. Inte heller en psykopat vill vara våldtäktsman.

Intellektuellt funktionshandikappade är ett jättestort problem i kriminalvården. Det finns ju intellektuellt funktionshandikappade män som begår sexuella övergrepp, och de far illa i kriminalvården. Vi försöker hitta nischer. De kräver mycket omsorg, och de har också svårt att gå in i den här typen av behandlingsprogram. I en kartläggning av problematiken önskar man att det fanns med en behandlingsinsats som kunde möta upp kriminalvårdens insatser.

När det gäller tidiga insatser är det faktiskt så att kriminalvårdens intagna är misshandlade barn, barn som har vuxit upp med alkoholmissbruk, med narkotika eller kriminalitet eller med att mamma misshandlas. I väldigt hög utsträckning är det så. Det handlar alltså om att ta hand om

barnen på ett bättre sätt, att göra tidigare ingripanden. Det handlar om att synliggöra de här barnen och på alla sätt försöka fånga upp barnmisshand- del. Redan när mödra- eller barnvårdscentralen gör hembesök kan de känna i magen vilka barn som behöver extra stöd. Då ska man kunna sätta in stöd till de familjerna, för då behöver de inte söka hjälp. Då är de redan uppsökta i ett bra sammanhang. Tidiga insatser skulle jag alltså vilja ha.

Man vet också att föräldrautbildningar som hjälper till att hantera aggres- siva barn eller barn som är väldigt utagerande och krävande minskar aggressiviteten. Vi måste också göra mycket mer för de barn och ung- domar som kommer hit med krigstrauma. De finns också i kriminalvården. Det är också de som begår väldigt allvarliga våldsbrott. De har fruktans- värda krigsupplevelser med sig hit, och vi låter dem vara tills vi omhänder- tar dem för allvarliga brott. Jag tror alltså att det finns väldigt mycket insatser att sätta in för att motverka utveckling av våldsbrottslighet.

Det handlar tyvärr också om våldspornografi. Jag förstår inte att mot barnpornografi kan man bedriva arbete, men inte mot våldspornografi mot kvinnor, gängvåldtäkter och annat. Det skulle jag önska att man kunde komma åt.

Margot Olsson, Kvinnofredsprogrammet i Malmö: Frågan var alltså varför vi har lyckats öka anmälningfrekvens och åtal. Det är lite svårt att svara på. Det finns inte särskilt mycket utvärdering, och vi tycker det är jättebra att det finns med i handlingsplanen. Där finns också en punkt kring utvär- dering kring samverkan, men det står faktiskt inte vem det är som är ansvarig för den. Vi pratade med Socialstyrelsen häromdagen, och de visste inte heller. Vi skulle gärna vilja ha ett klarläggande av detta, för vi tycker att det är jätteviktigt.

Jag får alltså gå på min magkänsla och på våra erfarenheter. Jag tror att det är en kombination av olika saker som har gjort att vi har haft vissa framgångar, även om det finns mycket mer att göra.

Vi har alltså en samverkan där vi lär känna varandra och där vi får till- tro mellan myndigheterna. När det gäller att kunna motivera en kvinna att polisanmäla har jag märkt en väldigt stor skillnad på hur det var innan jag började med handlingsprogrammet och efter. När jag kunde mycket mer om vad polisen och åklagaren gör märkte jag nämligen att det var en väl- digt stor skillnad i mitt sätt att bemöta kvinnan. Så kunskap både om frågan och om varandras myndigheter och varandras ansvar, möjligheter och begränsningar har jättestor betydelse.

Samverkan i sig är också viktig, att man har gemensamma målsätt- ningar, att man arbetar åt samma håll, att man prioriterar samma sak samtidigt så att inte den ena myndigheten prioriterar en sak och en annan myndighet prioriterar en annan sak. Man kan inte göra allt, utan man får beta av en sak i taget och göra det i något slags samråd och samverkan så att det går parallellt.

Speciella verksamheter tror jag har varit viktigt. Vi har jobbat väldigt mycket med att ha specifika verksamheter med kriscentrum som är anslagsfinansierade kommunala verksamheter. Det kostar alltså ingenting för dem som går dit. De är lättillgängliga. Man behöver inte gå via socialtjänsten, man behöver inte ha bistånd och så vidare, utan man kan gå raka spåret in.

Men vi har också jobbat mycket med grundverksamheterna, alltså stadsdelarna och de vanliga poliserna som gör uttryckning. Det räcker inte med specialistverksamheter. Man måste alltså ha både spetskompetens och bredd och jobba med många saker, det räcker inte med bara en. Det är vad jag tror.

Johan Englén, Riksorganisationen Sveriges professionella kriscentra för män: Jag vet inte om det är ett svar på din fråga om tidiga insatser, men jag kan göra en jämförelse med det som jag jobbar med i dag. För 20 år sedan när jag började jobba med detta var det ett harmlöst våld. I dag tas våldssituationen på större allvar, och apropå hur jag förut beskrev det här med faxet: även män är ju angelägna om att deras barn på ett tidigt stadium, alltså med tidiga insatser, ska få hjälp så att de inte fortsätter på samma vis som männen själva. Så jag tycker överlag att vi tar de här sakerna på ett större allvar i dag, även om det fortfarande finns stora brister.

Ninna Mörner, BOJ: Frågan var barnperspektivet när det gäller besöksförbud. Barnperspektivet skulle man behöva göra rätt mycket åt när det gäller besöksförbud. Det kan till exempel vara frågan om att pappan har besöksförbud hos mamman, och skolan är inte informerad. Det ställer till ett stort problem för barnet. Det kan också handla om att barnet och mamman har flyttat till en annan bostad, och det kan då kanske vara så att barnet egentligen inte har sett våldet. Barnet längtar efter sina leksaker och undrar varför inte pappa kan komma på kalaset. Om mamman då inte får något stöd och om ingen information ges till barnet så att barnet förstår varför det är i den här situationen blir det väldigt svårt för mamman.

Sedan har vi också situationen när barnen har sett våldet eller vetat om det och själva känner sig hotade och väldigt pressade. Då kan man utifrån det vi har sett tycka att det vore väldigt skönt för barn att känna att de också har rätt att slippa träffa föräldern en viss tid. Kanske både mamman och barnen skulle behöva en liten paus innan man pratar om gemensam vårdnad och allt sådant. Har pappa slagit mamma kan man faktiskt undra om inte pappan borde få visa att han är en god pappa innan den gemensamma vårdnaden börjar.

Ordföranden: Tack för det! Jag tackar för mig och överlämnar för avslutning till vice ordförande Elisebeht Markström!

Vice ordföranden: Tack så mycket! Klockan är snart ett, och det står en grupp utanför och väntar och vill in.

Det har varit spännande 3,5 timmar! För hela utskottets räkning tackar jag alla som har medverkat, både de som har haft möjlighet att tala och de som inte har haft möjlighet att tala men ändå varit här och varit beredda att svara på våra frågor. Stort och varmt tack allihop!

Det sammansatta utskottet kommer nu att fortsätta sitt arbete, och den 24 april har vi vår debatt i kammaren kring dessa frågor. Vi har fått med oss en hel del matnyttigt från er under de här timmarna, och det tar vi naturligtvis med oss i det fortsatta arbetet.

Därmed säger jag tack så hjärtligt för allt vi fått från er!

Bilder från utfrågningen

Bild 1

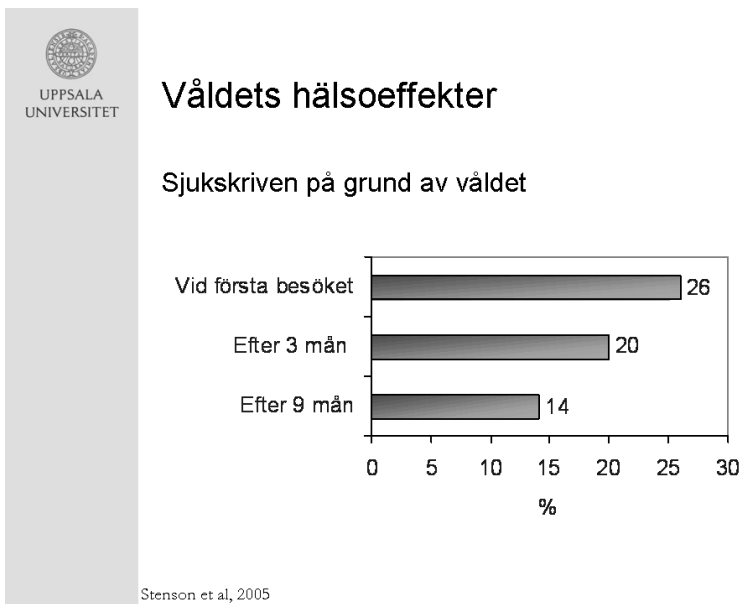

Bild 2

Vad krävs för att bryta våldsbrott?

- Insatser inom en mängd områden som påverkar våldsbrottsligheten som missbruk av alkohol, narkotika, psykisk sjukdom, social utsatthet m m
- Kriminalvården satsar på alla områden (2007)
  - Hälsosjukvård 167 Mkr
  - Behandlingsprogram 73 Mkr
  - Narkotikainsatser inkl program 75 Mkr
  - Skolutbildning 70 Mkr
  - Kontraktsvård och behandlingshem 293 Mkr

Bild 3

Kvinnofridsuppdrag Socialstyrelsen 2007- 2011

1. Förbättrat kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor, barn som bevitnar våld och våldsutövande män	7. Ta fram och sprida befintlig kunskap om våldsutsatta kvinnor m funktionshinder
2. Utvecklingsmedel till kommuner för att förstärka kvinnojoursverksamheten och kvalitetsutveckla stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevitnat våld	8. Ta fram och sprida kunskap om våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik
3. Förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor o barn som bevitnat våld	9. Utredda förutsättningar för dödsfallsutredningar
4. Kvalitetssäkra bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser för våldsutsatta kvinnor och barn som bevitnar våld	10. Förmedla ökat anslag till bl a kvinno- och brottsofferjourer
5. Utvärdera arbetssätt i socialtjänstens arbete med våldsutövande män	11. Utveckla virtuell ungdomsmottagning (avnämare hälso- & sjukvården/lands-tingen)
6. Utvärdera arbetssätt i socialtjänst-anknutna verksamheter för våldsutsatta kvinnor och barn som bevitnar våld	12. Fördela och följa upp medel till handikapporganisationernas arbete
	13. Fördela riktade medel till utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer